

Sîngele și cerneala

SOLIDARITATE

Azi, întocmai ca și în vechime, stăruie pretutindeni în lume, la dese intrate, lupta dramatică a omului împotriva stihilor răzvrătiți. Niciodată însă ca astăzi, din vremi imemorabile, nu s-a pomenit în țările noastre o asemenea dezlănțuire a apelor. Uneori, omul părea că le înfruntă sau le necunoaște. „Omul se obișnuiește cu toate, chiar și cu teama”, scria autorul unei zguduitoare mărturii și urma astfel: „Vezuviul e înconjurat de sate și locul însuși în care sînt acoperite Herculenum și Pompei este populat de ființe vii; în Elveția, sate cu mulți locuitori se găsesc uneori sub o stîncă crăpată; toți știu că ea poate cădea de la o zi la alta, dintr-un ceas într-altul și că, în prăbușirea-i groaznică, ar sfărîma tot ce se află dedesubtul ei; totuși nimeni nu pleacă, toți se leagănă cu gîndul că n-are să cadă atît de curînd”. Am văzut deunăzi istorica localitate Pompei de lângă Neapole, la poalele Vezuviului, am admirat civilizația încintată de acum nouăsprezece veacuri și m-am cutremurat privind mulajele feței căzute la pămînt cu mîinile la ochi ca să-și acopere fața de vîlvătaia lavei și pe acela al ciinelui, zvîrcolindu-se în zădar în lanț și fixat în veșnicie de poetul Lucian Blaga, într-o neuitată metaforă nilkeană. Nu bănuiam, în acele ceasuri de încintare și de reculegere, îmbietoare la meditații asupra destinului civilizațiilor și mai ales al omului, că se pregătește departe, în țara mea, o catastrofă de același fel, mai teribilă poate, pentru că avea să se desfășoare nu numai în pîcla unei singure nopți, ci și în durata nedefinită a zilelor următoare, cînd apele de pretutindeni, năboite ca la o poruncă, urmau să-și ducă pînă la capăt prăpădul. Drama nu s-a încheiat la ceasul cînd scriu aceste rînduri. Ea își are însă reversul binefăcător în actul de solidaritate națională și internațională care i-a urmat. De pretutindeni, din lume, ni se trimit ajutoare și vorbe bune. Iar țara toată, la chemarea partidului și a guvernului, a răspuns ca un singur om la apelul de ajutorare a celor în suferință. Această solidaritate este zăgazul cel mai puternic împotriva stihilor involburate. Este gestul simbolic al piepturilor care, la alt capăt al lumii, nu de multă vreme, s-au pus unul lângă altul, umăr la umăr, aveau sute de mii, ca să țină în loc, întocmai ca un zid de beton, minia marelui fluviu. La noi, primejdia apelor vine însă de pretutindeni și cere pe de o parte vigilența celor chemați să asigure liniștea oamenilor muncii, în ajun surprinși peste noapte, în ceas de odihnă și înghițiți de sorbul uriaș al stihiei; iar pe de altă, cere neprecupețitul ajutor din partea celor ce nu au fost loviți de cumplita împrejurare. Să-l dăm din toată inima, cu fapta și cu cuvîntul. Să păstrăm treaz acest sentiment de solidaritate care a fost izvorul puterii noastre de-a lungul veacurilor istorice întunecate.

Să fim vrednici de încintașii noștri și să dăm o pildă celor ce ne vor urma.

Șerban CIOCULESCU

A trăi, a-ți aduce aminte, a scrie... A citi, a cunoaște, a retrăi...

Am citit în viața mea multe pagini în care era vorba despre foc și îmi dădeam seama că au fost scrise de oameni care înduraseră frigul și apoi simțiseră cu toată ființa — făcîndu-mă și pe mine să simt — ce înseamnă focul, căldura și flăcările lui.

Am citit de asemeni pagini în care era vorba despre cai și îmi dădeam seama că au fost scrise de oameni care au copilărit în nechezatul cailor, de oameni care știau ce este un cal, atunci cînd îl mîngîie sau atunci cînd alergă cu el în galop.

Și iarăși am citit despre fluvii, despre atîtea și atîtea fluvii, și nu încăpea îndoială că paginile acelea erau scrise de oameni care știau bine ce este un fluviu, de oameni care plutiseră în lungul lor pe puntea vapoarelor, sau le trecuseră înot.

Și ce a rămas din toate acestea, care atîta vreme au însemnat a citi, a cunoaște, a retrăi?

Citesc acum multe pagini despre foc, datorate unor oameni care par să știe tot ce s-a scris vreodată despre foc, dar nu mă fac să simt nici frigul, nici căldura.

Citesc de asemeni despre cai. Iar cailor aceștia îmi par că nu sînt cai adevărați, ci umbra celor din cărțile în care era vorba despre cai.

Iar fluviile despre care se scrie acum au altfel de valuri, ca și cum n-ar fi curs niciodată în lungul pămîntului, ci numai în paginile cărților în care s-a scris despre ele.

Și mă întreb dacă a face cărți din cărți nu e cumva un procedeu care poate deveni reacție în lanț, capabilă să golească de orice strop de viață și literatură și ființa omenească.

Și mă cuprinde o teamă că a face cărți din cărți nu înseamnă cîtuși de puțin a crea o literatură, ci doar fantoma unei literaturi.

Geo BOGZA

1 Iunie — ZIUA COPILULUI

Desen de SABIN BALAȘA

Mărturie

Greu de descris, dacă nu imposibil, aceste zile din viața orașului Tg. Mureș, întreruptă brusc, brutal, din fluxul ei firesc. Mărturisesc că nu am încă tentația scrisului, hirtia și rindurile pe care le însălez acum apar în toată nimicnicia lor față de imagini, senzații și impresii tulburătoare, dincolo de marginea deprinderilor noastre. Undeva, în mine, totul e încă încălzit, dar confuzia aceasta o generează neputința de a surprinde urletul anormal al Mureșului, perfidia bestială a apelor scăpate din chingile malurilor și digurilor, bolboroseala lor murdară, rapacitatea de monstru necunoscut. Și confuzia mai persistă pentru că imaginile de film fantastic, ireal, cu oameni surprinși de torent, izolați, așteptând ajutorul altor oameni, cu case transformate în resturi jalnice de cărămizi și birne, se cer exprimate într-o epopee, altfel metafoarele apar anemiaste.

La început totul părea o scenă de basm, una primejdioasă, e drept, dar cine ar fi crezut că această scenă, cu fire de apă șerpuiind printre blocuri se va transforma sub ochii mei într-o forță teribilă și înspăimântătoare?

Când m-am sculat în dimineața aceea de miercuri am văzut pe fereastră cartierul Aleea Carpați înconjurat de ape. Refuzam să cred, dar a trebuit să cred că nu visez, că sînt treaz și că nimeni nu-mi povestește un basm modern. Celor din blocul meu și celor din blocurile vecine le era de asemenea greu să creadă că în curînd gluma sinistră a Mureșului va lua proporții de catastrofă. Cineva recita lângă mine „Lacustra” lui Bacovia (nu literaturizez) amuzat, amuzant, dar în glas se simțea deja neliniștea. Apoi n-a mai fost timp nici pentru neliniștea, nici pentru versuri. La parter apa pătrunsese în apartamente. Și atunci oamenii au dat un sens aceluia cuvînt minunat: solidaritate. Trebuiau salvate bunurile celor de jos. Am văzut oameni certați între ei, ajutîndu-se acum într-o muncă epuizantă. De unde atîtea resurse?

Urcat pe acoperișul blocului de nouă etaje nu vedeam decît întinderile turburi ale apelor. Orizontul se închisese, alb-plumburiu, apa din cer se unise cu apa de pe pămînt, Mureșul devenise fluviu. Verdele cîmpilor era deja o imagine uitată. Doar oameni și plopi își mai strigau neliniștea peste spuma murdară a valurilor. Firesc ar fi fost să apară spaima. Dar am simțit ca nicio dată în viață că omul are resurse incredibile. Am simțit în cursele eficiente ale elicopterelor peste ape, în zgomotul infernal al tancurilor și a utoamfibiilor și chiar în lopătutul vislelor (acolo unde torentul nu era încă dezlănțuit) o formidabilă demonstrație de forță umană. Și m-am gîndit la Hemingway, care a scris: „Omul poate fi distrus, dar nu înfrînt.” Furia stihială a apelor a produs distrugerii enorme, dar nu ne-a înfrînt. A doua zi, cînd apele începuseră să se retragă, am văzut un bătrîn nu departe de malul Mureșului, lângă ceea ce fusese casa lui. Nu privea grămada informă de cărămizi, bucățile de grinzi, resturile umile de mobilier sau milul gros cu miros greu, pestilențial. Nu era timp de privit. Încă nu știa bine ce să facă, dar deja se mișca, cumva somnambulic, încercînd să aleagă ceea ce mai putea fi folosit. Fii sigur, moșule, căsuța ta va exista din nou. Pentru că nu păreai și nici nu ești înfrînt.

Mihai SIN

STRADA ELIBERĂRII DIN SATU-MARE.

Problemele literaturii contemporane, considerate în lumina documentelor Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român, au stat în atenția Asociației Scriitorilor din Iași, care a organizat în acest sens, la 12 mai a.c., un interesant schimb de opinii. Dezbaterile au fost conduse de prof. univ. dr. docent Constantin Ciopraga, iar referatul a aparținut prozatorului Dumitru Ignea, secretarul Asociației. Pe marginea referatului, subliniind aspecte felurite ale activității literare, cum ar fi: relația dintre artă și societate, influența literaturii asupra vieții, consolidarea autorității critice, sensul diversificării stilurilor, ca și despre răspunderea cetățenească a scriitorului, și-au spus părerea profesorii Traian Gheorghiu, Gheorghe Băileanu, Alun Coza și scriitorii Cornelii Ștefanache, Adi Cusin, Cornelii Sturzu, Liviu Leonte, Cornel Popel, Mihai Ursachi. În încheierea dezbaterilor au mai luat cuvîntul conf. univ. Petre Mălcome, secretar al Co-

mitetului județean de partid, și poetul Ion Brad, vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă.

Între 11-16 mai a.c., la Freiburg (R.F.G.), s-a ținut sesiunea anuală a Asociației internaționale „Lenau”, în colaborare cu universitatea din Freiburg. La aceste lucrări a participat și o delegație de scriitori români, formată din Ov. S. Crohmălniceanu, Aurel Dragoș Munteanu și Szász Janos. În continuarea vizitei lor în R.F.G., scriitorii români urmează să desfășoare convorbiri cu diverse personalități și instituții de

cultură, asupra posibilităților de colaborare reciprocă.

Cu prilejul aniversării a 90 de ani de la nașterea lui Tudor Arghezi, la 20 mai a fost organizată la sala Dalles o festivitate omagială. După cuvintele rostite de poezii Demostene Botez și Mihai Beniuc, au citit din opera lui Tudor Arghezi actorii: Ștefan Ciubotărașu, Irina Răchiteanu-Șirianu, Emil Botta, Fory Etterle, Olga Bucătaru, Dana Comnea, Maria Rotaru, Elena Sereda, Cornel Coman, Mihai Dogaru, Dinu Ianculescu, Reașini Lupșa și Silviu Stănculescu.

ROMÂNIA LITERARĂ dedică acest număr celor care au înfruntat cu eroism marile calamități ale naturii abătute asupra unor ținuturi ale țării noastre. Drepturile de autor vor fi remise în întregime fondului de ajutorare a cetățenilor sinistrați.

Pentru fondul de ajutorare a județelor lovite de calamități

Asociația Scriitorilor din Cluj, convocată în ședință plenară la 22 mai 1970, a hotărît următoarele acțiuni menite ajutorării județelor sinistrate:

— colectivele de conducere ale revistelor clujene Steaua, Utunk, Tribuna, Korunk, Dolgozon, ca și al Editurii Dacia și întreaga redacție a revistei Napsugar, oferă salariul lor pe o lună;

— ceilalți scriitori din redacții, editură, ca și salariații Asociației și ai revistelor amintite, contribuie lunar cu o parte din salariul lor, pînă la sfîrșitul anului 1970;

— revistele Tribuna și Korunk contribuie cu valoarea integrală a colaborărilor cîte unui nu-

măr, dintre cele aflate în curs de apariție;

— organizarea de spectacole și recitaluri literar-artistice, la Casa de Cultură a studenților și la Clubul oamenilor de litere și artă;

— editarea urgentă, de către Editura Dacia, în limbile română, maghiară și germană, a unei cărți de mărturie asupra grelelor încercări prin care a trecut țara și a faptelor de eroism săvîrșite în bălălia cu stihii dezlănțuite;

— traducerea în limbile respective, tehnoredactarea și difuzarea cărții amintite se vor face gratuit de către membrii Asociației;

— deschiderea (la sediul Asociației) a unei liste de subscripție în bani, ale cărei sume vor fi depuse săptămînal la

C.E.C. cont. 2 000, și a unui fond de carte în beneficiul bibliotecilor școlare și căminelor culturale sinistrate;

— organizarea unor brigăzi de muncă patriotică, constituite din scriitori tineri, care, la timpul cuvenit, vor fi trimise să lucreze pe șantierele de refacere a regiunilor sinistrate.

Lista de subscripție inițiată de Uniunea Scriitorilor, la casieria Fondului literar, a înregistrat, după primele trei zile, depunerile a 158 membri ai Uniunii Scriitorilor și ai Fondului literar, în valoare de lei 55 094, care au și fost depuși la C.E.C. cont 2 000. Lista de subscripție continuă să rămînă deschisă pînă la sfîrșitul anului 1970.

Noi acțiuni ale Uniunii Scriitorilor

Întrunite în ședință comună de lucru, sîmbătă 23 mai 1970, Biroul de conducere al Uniunii Scriitorilor și Biroul Organizației de bază P.C.R. a Uniunii Scriitorilor, constată că, la această dată, valoarea contribuției Uniunii Scriitorilor la fondul general de ajutorare a regiunilor lovite de calamități, rezultată din drepturi de autor, salarii și sume înregistrate pe lista de subscripție a Uniunii Scriitorilor, se ridică la 830 754 lei și hotărîsc să inițieze noi acțiuni pentru a veni în ajutorul județelor sinistrate:

— să se constituie o comisie operativă de lucru permanentă, care va prelua toate sarcinile ce revin în timp Uniunii Scriitorilor, în procesul de refacere a regiunilor lovite de calamități, și care va studia și găsi soluțiile imediate.

— hotărîsc ca din drepturile de autor care se plătesc prin Uniunea Scriitorilor și Fondul literar, să se rețină pînă la sfîrșitul anului 1970, un procent de 1%, a cărui valoare totală se va depune pentru fondul general de ajutorare;

— iau act de hotărîrea revistelor România literară, Luceafărul, Steaua, Utunk, Tribuna etc. de a oferi fondului general de ajutorare valoarea integrală a colaborărilor la unele numere apărute și recomandă continuarea acestor acțiuni, ca și extinderea ei la celelalte reviste de literatură, cultură și artă;

— hotărîsc să se deschidă la Casa Scriitorilor

„Mihail Sadoveanu”, din București, Calea Victoriei 115, un centru de colectare de cărți pentru reînregistrarea bibliotecilor școlare și ale căminelor culturale sinistrate;

— hotărîsc să se organizeze, prin Fondul literar, recitaluri artistice, șezători literare, spectacole de teatru și varietăți, ale căror beneficii vor fi destinate fondului general de ajutorare;

— hotărîsc ca editura „Cartea Românească”, în colaborare cu editura „Eminescu”, să editeze un volum de documente, reportaje și mărturii despre tragedia care s-a abătut asupra țării și despre

eroismul cu care întregul popor i-a făcut față;

— hotărîsc ca lista de subscripție inițiată de Uniunea Scriitorilor, la casieria Fondului literar, să rămînă în continuare deschisă, pînă la sfîrșitul anului 1970;

— cheamă Asociațiile de scriitori din Brașov, Iași, Tg. Mureș, Timișoara, să urmeze exemplul Asociației Scriitorilor din Cluj, pentru a mobiliza toate forțele scriitoricești locale, în vederea organizării de activități multiple, cu ale căror beneficii să se contribuie la fondul general de ajutorare a regiunilor lovite de calamități.

In aceste zile de grea încercare pentru poporul nostru, în scopul de a veni în ajutorul regiunilor calamitate în urma inundațiilor, un grup de scriitori au luat inițiativa publicării în Editura militară a unui volum care va cuprinde scrieri inedite științifico-fantastice și de aventuri, schițe și povestiri cu subiecte din activitatea armatei, a lucrătorilor din miliție și securitate.

Volumul, intitulat „START SPRE EXTRAORDINAR”, va purta semnăturile unor scriitori ca: Horia Aramă, Ion Aramă, Manole Auneanu, Ștefan Berciu, Nicolae Breban, Viorel Burlacu, Theodor Constantin, Dorel Dorian, Florian Grecea, Ion Grecea, H. Matei, Nicolae Mărgeanu, Radu Nor, Sever Noran, Ion Ochinciu, Tudor Popescu, Adrian Rogoz, Nicolae Tăutu, Eugen Teodoru, Haralamb Zincă și alții.

La apariția acestui volum contribuie prin muncă voluntară personalul Editurii militare, tipografia de la Combinatul poligrafic „Casa Științei”, librării difuzori de carte din centrele de librării din țară.

Întregul fond bănesc — peste o jumătate de milion de lei — rezultat din drepturile de autor și vânzarea acestei cărți va fi donat pentru ajutorarea familiilor sinistrate din regiunile calamitate.

Cu toate vetrele

Și casa noastră-a fost izbită-n prag :
Pieptul bunicului, fruntea tatei,
mormîntul mamei.
Sufletul apelor, cîntecul lor drag
S-au mutat în cerul cernit al maramei.

N-am dat înapoi, nu ne-am uitat înapoi,
Umbra prelungă aduimea potopul,
Haite lichide urlau din puhoi
Batjocorind lacrima, freamătul, uncropul.

Cu toate vetrele am plîns amar,
Cu toate brațele am fulgerat în bărbăție.
Între pămînt și ape-ți stăm hotar
Nebiruit de vremuri, Românie.

Doliu alb

Zăpezile din mai, otrăvitoare,
Halucinantul somn de heroină,
Rană tăiată-n visul care doare,
Nici o trezie nu ți-o mai alină —
Zăpezile din mai, otrăvitoare.

Grea ghilotină lumilor în floare,
Copii cu bărbi de țurțuri prin grădină,
Albine înghețate în candoare,
Un vînt înjunghiat ce mai suspină —
Zăpezile din mai, otrăvitoare.

De unde ai venit, pe munți călare,
Fecioară-n doliu alb, care declină ?
Fuc ochii tăi cad florile ninsoare
Mutînd și cimitirul în grădină —
Zăpezile din mai, otrăvitoare.

mai. 1970

Numai cîteva clipe

18 mai, orele 18,45

Avionul sparge plafonul de nori și coborîm deasupra văii Mureșului. Sub noi o imensă întindere de apă, nemaivăzută imagine a acestor pămînturi vestite pentru frumusețea și bogăția lor. Creștete de păduri, acoperișuri de case, turle de biserici, linia neverosimilă a stîlpilor de telegraf, piloni de înaltă tensiune, silozuri, arcuri de pod ies dintr-o masă vinată care se numește apă, dar trebuie găsit alt cuvînt.

De două ore nu mai știu nimic despre Arad, inițial aeroportul nici nu ne pimea la aterizare, mă înabuș de teamă. Zburăm mereu peste sate înecate, ne îndreptăm totuși spre Arad. Plouă puternic, în rafale, deslușesc greu marile clădiri, uzinele, fabricile. Noaptea e încă departe, iar negura ploii ține totul într-o atmosferă stranie. Se zăresc lumini, primul semn bun, termocentrala e vie. Pe aeroport multe elicoptere și avioane de transport. Nu întreb nimic, plouă fără milă și intru ca într-o cetate asediată.

În centru, masive concentrări de autocamioane militare și civile, încărcate cu saci de ciment și nisip. Pe străzi lăturalnice, amfibii, plute, tancuri, generatoare de curent, antene de radio. Ofițeri în lungi mantăi de cauciuc stau încrămpeți lângă mașinile lor. Orașul e paralizat, nu se văd oameni, școlile, magazinele sînt închise. Ușile, gurile de pivniți, scările, gangurile, blocate cu saci de nisip. Alung repede din minte imagini rămase din vremea războiului. Prin ploaia care biciuiește străzile, în noaptea care se lasă, aud vocea gravă a megafoanelor : „Cetățeni, păstrați-vă calmul ! Ne așteaptă încă o noapte grea“.

18 mai, orele 21

La sediul Comitetului județean de partid, atmosferă de stat major. E greu să stai de vorbă cu cineva, eziți să pui întrebări și să comentezi acum cînd clipa este a acțiunii și febrile. Alerg spre Mureș, nume pe care l-am rostit totdeauna cu nostalgie pentru că el a însoțit cîțiva ani ai adolescenței mele. Acum numele acesta are ceva crud, și amar, și dușmănos ca numele fîntei care te-a înșelat. Dar sînt aici, cu zecile de mii de oameni, cu toată populația bărbătească a Aradului. Se aud comenzi scurte, lovituri infundate, o mișcare stranie, o gesticulație de coșmar în lumina crudă a reflectoarelor. În fund, pe o pelucă neagră, cluburile sportive, restaurante prinse de ape. Dar nu văd decît oamenii, aud răsufierea și icnetul lor, restul e materie, moarte și frig. De 48 de ore se duce această bătălie unică în istoria orașului, ai senzația că totul s-ar putea prăbuși într-o clipă, iar ei, oamenii, ar continua să lovească, să adune pietre, sute de mii de saci cu ciment, lemnărie grea, orice, orice, cu îndîrjirea unui dumnezeu răzvrătit. Vestile sînt contradictorii. Suprîncărcarea nervoasă, noaptea, ploaia, istovirea. Noaptea trecută au sunat sirenele, au bătut clopotele, pe cer au fulgerat rachete. A fost începutul. Apa stă, apa scade, apa crește, apa, apa, apa. După miezul nopții infiltrații puternice au pătruns în parc, pînă la temelia Palatului Cultural, cîteva cartiere sînt inundate, digul crește mereu, se înalță. Nu va trece... nu va trece ! Nu am decît misterioasă și tumultul, dar sub ele, nevăzută, misterioasă, e rațiunea, calmul, curajul, certitudinea. Zorii mă prind zgribulit, și ud, și inutil. Dar văd fețele oamenilor și ochii lor.

19 mai, orele 8

Cerul e vinăt, dar nu mai plouă. Grupuri de femei se îndreaptă spre malul Mureșului, mai bine zis spre o monstruoasă năvală turbure, înspăimîntătoare în tăcuta ei goană spre Tisa. Femei și copii aduc băuturi calde, mîncare, țigări, pentru bărbații care muncesc aici de două zile și două nopți cu picioarele infundate în mîlurile reci. În oraș se răspîndește vestea că apele scad, dar starea de veghe continuă. Zeci de mii de familii au dormit în poduri, acolo și-au cărat strînsura de o viață, iar speranța le luminează chipurile în dimineața aceasta. În școli, în spitale sînt aduși mereu sinistrați. Elicoptere, avioane țin Mureșul sub o pîndă permanentă. Un puternic geamăt de motor umple văzduhul, lungi coloane de mașini se urnesc într-o uimitoare disciplină, îndreptîndu-se către orașelul Nădlac aflat în mare primejdie. Și spre Cenad, Pecica și Bodrag, sate mari, cu gospodării înfloritoare. Pulsul Aradului nu se liniștește.

19 mai, orele 10

Umblu în neștire pe străzi, să văd, să simt, să aud. Mă abat din nou spre Mureș și parcum tot malul. Mari mulțimi de oameni privesc în tăcere travaliul incredibil al mîinilor, privesc și apa și cerul. Ei știu acum că orașul lor a fost salvat, stația de radio locală emite instrucțiuni sanitare, apoi o sonată pentru pian picură între zidurile vechi ale cetății. E liniștea care premerge marile, uriașul efort al țării. Pe noi destinul nu ne-a răsfățat niciodată și nu ne temem de orbierea lui. Mă tem doar de sleirea cuvintelor și așa vrea să fiu tinăr.

Nicolae JIANU

Nicolae Tăutu

ANA

I

Prin volbura perfidă ce viola cîmpia,
prin țipetele ploii și clocotul de spume
ce-i biciuia obrazii și-i sfișia bărbia
ea își chema bărbatul ei pe nume.

Și fulgerul de groază o-ncărunți deodată
cînd tunetul deasupra spârgea negre
cupole,
dar demnă prin furtună trecea
ne-nduplecată...
Așa venea prin valuri și Ana lui Manole.

II

S-a stins lumina. Cercul ne închide.
Aș evada din grota de-ntuneric,
din spațiul strîmt dar sulițe lichide
ne împietresc cu hohotul homeric.

Răsufală zidul aburi suri de scamă...
Abisul tern pe pleoape ne apasă.
În mine s-a trezit înțibia spaimă
a peșterii ce-am prefăcut-o-n casă.

III

Riul ce-l ascultam șoptind în seară,
de arbori plini, de păsări înecate,
cerul de tuci în casă îl strecoară
trecînd prin zid, desferecînd lăcate.

Azi darul apei prefăcut în moarte
a destrămat al codrilor veștmînt,
berzele fug cu soarele departe
și ierburi lungi se-ntorc iar în pămînt.

IV

Veneau mari apele, cu cimitire,
și pluguri de vîrtejuri violente
arau prin lanul verde și subțire
iar morții se roteau peste torente.

O mînă-ncrămenită timpuriu
își înălța din valuri albul steag
și sfișind lințoliul cenușiu
il atîrna de fiecare prag.

V

Alunecă pămîntul peste noi,
își mută hăul picla suspendată,
zvîcnesc din scorburi pietre în puhoi
din sat rupînd bucată cu bucată.

Pe orizont un deal fărâmițat
pînă-n refugiul viselor pătrunde,
surparea sa de umbră ne-a prădat
și nici ecoul nu ne mai răspunde...

VI

Soseau apele, bivoli neîmblinziți de bezne,
și bivolii pe ape săltau pe fostul drum,
îngeri uciși în spume cu fluierie din glezne
se prefăceau în sălcii, se preschimbau în
fum.

Pe-acoperișuri cîinii urlau fără-ncetare,
cuțitul lor din urlet ni se-implînta în os
venind din vechi migrații cu scîrțit de care
izbind de prunduri crucea cu umbra lui
Hristos.

VII

Ceremonie dinspre miazănoapte,
stratificați în lutul nenăscut,
un asfințit netulburat de șoapte
pogoară-n magmă trupul neștiut.

Doar crucile se deslușesc prin ape,
catarge gri înalță jilav lemn
de curcubeu să fie mai aproape
și să rămîină peste cronici semn.

VIII

Puhoaiete răzbat în vizuină
iscind miros de cimbru și țereți,
plutesc prin apa rece ghilotină
cu lupi și cerbi, cu iepuri și mistreți.

Doar ochii căprioarelor ucise
au albăstrit bulboana fără fund,
un muget trist înaltul îl deschise
și stele în lacrimi se ascund.

IX

Vîntul vrăjmaș colindă și prin mine,
în crud vîrtej îmi dezfrunzește gîndul
și devastînd în singe vechi saline
marea de ieri își caută mormîntul.

A fost un țărîm în inima săracă,
il simt acum sub ploaie cum tresare,
răcoarea nopții liniștit îmbracă
să-ntîmpine sămînța viitoare.

X

Țara întregă s-a adunat rotundă ;
de sus privită pare-n lupte scut
prin care moartea-ncearcă să pătrundă
prin Olt, prin Mureș, prin Siret, prin Prut.

Cum să numim eroii ce-nfruntară
cu viața lor involburatul val ?
Numele lor să-l hotărâști tu țară
din cel mai trainic și mai dur metal.

REÎNTOARCERE ÎN VIAȚĂ

„Când am intrat prima dată în curie, am zis că mai bine muream. Acum am mai strîns...”

Duhoarea apei întoarsă peste noapte dincolo de calea ferată răscolește măruntaiele. Nările și gura refuză să primească aerul năclăit de nămol și de vegetație putrezită deodată, de tencuială smulșă dintre cărămizi și de lemn îmbibat cu apă pînă la risipire. Apa s-a retras îmbolnăvind totul.

Gifiitul neconținut al pompelor vopșite în roșu și galben, culori puternice, neadevărate într-o lume stinsă de cenușiu și negru, și noroiul lichid aruncat peste asfaltul străzii de la intrarea în oraș, sergentul de miliție cu șapcă albă îmbrăcată într-o pungă de plastic, arătînd cu mîna în care ține țigara mereu același drum ocolit, mașinal, ca o elementară și indiferentă datorie, oamenii în haine din stoffe groase spălîndu-și cu degetele chircite încălțămîntea în șuvoiul de apă, acum limpede și curat, care taie șoseaua și calea ferată aducîndu-le un luciul înșelător, camioanele răsucindu-se spre stînga, pe lângă indicatorul albastru desenat cu alb, ALBA-IULIA, clătîndu-se grave, depășind apoi bariera și pornind mai departe cu cauciucul negru al roților curățate —, acea lume pestriță, întimplătoare, rătăcind la intrarea orașului, pîndind fără rost sau cu un rost ascuns, nemărturisit, năvala mașinilor acoperite cu huse de care sînt agățate explicațiile cutremurătoare AJUTOR PENTRU SINISTRAȚI, mișcarea fragilă din teritoriul altădată confuz al începutului plecărilor și întoarcerilor —, dă sentimentul dureros al unei așezări părăsite.

În noaptea ce-a trecut, apele și-au frînt furia, tîrziu, prea tîrziu, ca un blestem nedrept împlinit pe de-a întregul, și s-au adunat în preajma orașului bolborosind leneșe, neputincioase, pămîntul le-a înghițit însetat pînă la sufocare, și acum, sufocat, e un noroi adînc și cenușiu, și vinăt, ca pielea uscată a șobolanilor răstigniți, cu pîntecul plesnit, pe lângă ziduri, un noroi care prinde piciorul și-l trage cu un plescăit greșos și înspăimîntător.

Străzile sînt pustii. Arareori trec mașini amfibii căutînd cine știe ce, oprindu-se în mijlocul bălților puturoase, pornind mai departe, rătăcind de-a lungul zidurilor și gardurilor prăbușite. Casele rămase în picioare, înconjurate de semnul blestemului apelor, dungi unsoase abia vălurite înfipte la înălțimea temeliei, la înălțimea ferestrelor, la înălțimea acoperișurilor, mînjind totul, însemnînd poate pentru totdeauna o trecere nedorită nicicînd și neașteptată nicicînd („...moștenitori de moștenitori nu știu să fi fost așa...”) și invită totuși deodată, fără putință de înțelegere, pentru că mîntea se împotmolește în fața nedreptului și sufletul tinjește în aflarea unor credințe pierdute sau uitate, iar după ce totul se așterne în suferință și sărăcie nu mai rămîne decît ridicarea ușor uimită a umerilor și cîteva cuvinte rostite cu gîtlejul înecat de lacrimi: CE SĂ FACEM?, și omul — sărmanul om! — păstrează temător bucuria mică și grea, dorbitoare, a gîndului că trăiește.

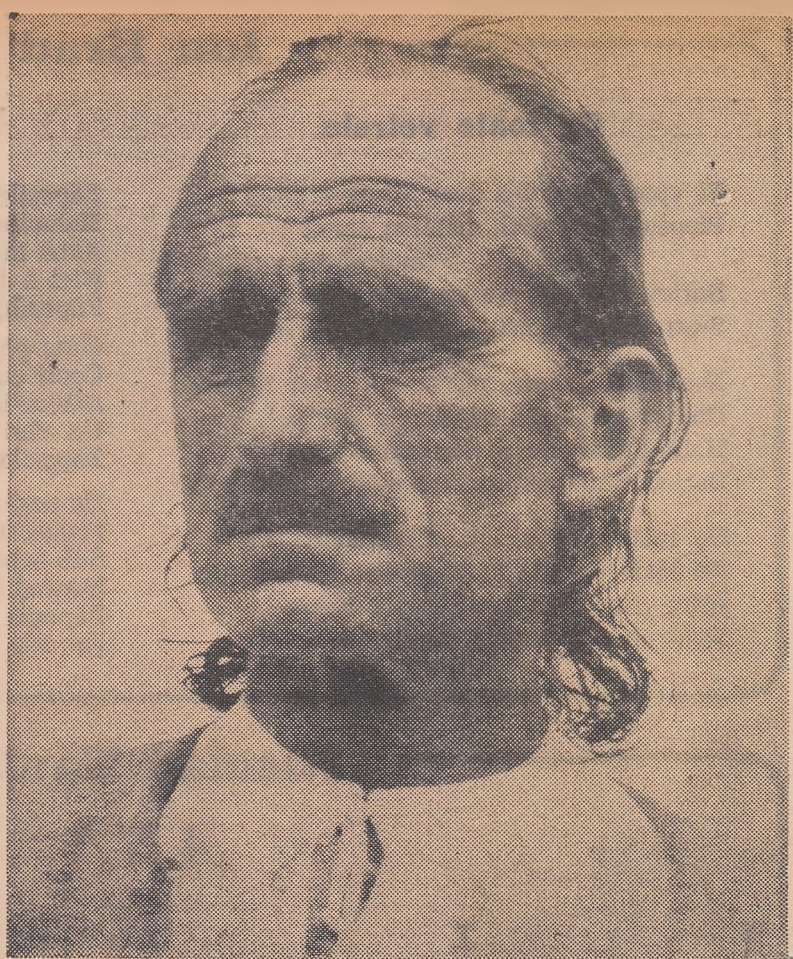
„MĂSURAȚI SAU FOTOGRAFIAȚI?... ȘI EU AM CASA DĂRĂMATĂ, DOMNULE...”

Și plouă. Ploaia mărunță și sîcîitoare („A început să plouă... O, ferească Dumnezeu!”) se scurge din cerul ajuns și el de culoarea mîlului și a apei, mizer, și se strecoară parcă prin aerul duhnînd, purificîndu-i la răstimpuri, straniu, prospețimea. Ce-a mai rămas departe de ape? Ca-n timpurile înimaginabile ale începutului lumii și vieții — nimic. Mîinile sînt murdărite de apă și s-au umflat, albicioase, bolnave, tălpile desculțe șovăie în apă bijbind după pietre și pămînt sigur și, negăsindu-le, obrazul e spălat de apă și arată ca plîns, părul de bărbat și de femeie și de copil s-a strîns în șuvițe slinoase și despersonalizează, împinge în groapa comună a durerii și țipătului. Zidurile și temelile de beton zac decolorate sub apa venind de oriunde, nu mai există o îndreptățire, acoperișurile strălucesc orbitor în lumina repezită, puțină, a cîte unei raze de soare izbită netrebnic de retină, adormind-o, retezîndu-i frica, așezînd-o sub îndemnul, acum și el nefiresc, timpuriu, al încrederii și speranței. Zidurile și temelile se bălăcesc în apă

și gardurile se mai rup încă pe neașteptate, ca lovite, și-atunci cînd cad, ziduri și garduri, nu se aude plesnetul ațos al scîndurii sau zgomotul sec al cărămizilor ciocnite, ci apa indoindu-se ca un cauciuc, tăcută, amenințătoare. Ferestrele sînt deschise și cărțile și caietele scoase la uscat rinjesc ca dinții de fasole albă înfipti în felinarele de bostan ale copilăriei. În podurile rămase ca prin minune întregi după ce zidurile s-au prelins în jos apăsată parcă de greutatea și încăpățînarea unui gînd, gîndul viclean al duhului apelor, atîrnă plăpumi de bumbac și haine.

De la un timp străzile au început să fie foite de femei și bătrîni și adolescenți, bărbații sînt la muncă, desigur, uzinele trebuie să meargă, orașul trebuie să aibă apă și lumină, orașul trebuie să existe, iar femeile, bătrîni și adolescenții s-au întors din nou pe străzi ca stăpîni ai locurilor. Acolo unde altădată era capătul unei străzi, un tînar în picioarele goale, cu pantalonii suflecați pînă deasupra genunchilor albi, se apleacă și-și îndoaie în spate brațele să cuprindă pulpele îmbrăcate în ciorapi de bumbac ale femeii tinere întîrziind năucă în marginea apei. Din celălalt capăt al străzii, poticnindu-se, vine o mașină a Salvării, apoi o mașină amfibie retezată în fața ca lama unui cuțit. Un operator cinematografic se ghemuiește pe cizmele noi de cauciuc și filmează morocănos, bizuitor aparatului de filmat înfundă urechile și-aduce iarăși spaima. „Veniți înăuntru să vedeți!”, țipă o bătrînică ieșită la fereastră. Dar nu mai e spaima răscolitoare a lumii și-a vieții coborîte dușmănos sub ape, nu mai e nici spaima de moarte și nici spaima pierderii lucrurilor care căpătaseră numele traiului greu al fiecăruia, ci spaima nopților și-a zilelor ce-au să vină și vin și-au să-i găsească și-i găsesc cu mîinile goale, oameni în toată firea, oameni întregi care nu mai pot arăta altora, nu-și mai pot arăta lor înșile decît palmele vlăguite, goale. O viață trăită bine sau rău, o viață dreaptă sau nedreaptă împrăștiată peste noapte, ruptă din ceea ce o lega de ceilalți, reîntoarsă la un început iluzoriu, repusă în drepturile ei primitive și flămîndă, niciodată mai flămîndă ca acum, de obiecte. Oamenii aceștia trebuie văzuți cum scormonesc în noroi după un capăt de sirmă, trebuie văzuți cum smulg dușumelele smulse de ape, și scîndura e cariată de apă și li se sfărîmă în degete, și le cară afară, sub ploaie și soare, le ridică încercîndu-le încetîșor țaria, le lasă apoi în gunoii care crește, crește mereu —, oamenii aceștia trebuie văzuți cum descojesc pereții de noroi și huma se ia pe cuțit și spaclu și se adună la picioarele lor ca o ofrandă, oamenii aceștia trebuie văzuți cum rătăcesc prin odăi fără tavan și se uimesc că pe un perete a mai rămas agățat un calendar și se uimesc că apa s-a putut ridica atît de sus, atît de sus —, oamenii aceștia îmbrăcați pe apucate, unii în izmene și maieuri, bărbați în capoade femeiești, încălțați cu bocanci sau teniși, în picioarele goale, cu șorțuri petrecute peste pîntec, femeile în pantaloni largi și în sandale cu barete, trebuie văzuți cum ridică ochii măcinați de curiozitate la trecerea străinilor pe ceea ce a fost cîndva strada, așteptînd prilej de vorbă, lenevind după aceea printre cuvinte cu gust de moarte, apărîndu-și sfioși nenorocirea ca pe singurul bun de preț ce li s-a dat în schimbul celorlalte, în schimbul strîmb al vieții —, oamenii aceștia trebuie văzuți cum se pregătesc demni și încrezători să-și trăiască suferința și sărăcia.

Apele s-au retras, colcăie dincolo de marginea orașului, și ei au revenit ca după o fugă în munți, aceiași. Nu mai recunosc nimic sau ceea ce recunosc, ceea ce se așteptau să recunoască, se petrece atît de repede și atît de simplu, încît răgazul ce-l au pentru asta, ce și-l acordaseră pentru reîntoarcerea într-o lume ce-o credeau a lor pentru todeauna și prea scurt deodată, și-atunci gesturile lor capătă ceva din suprema zbatere a omului înfrînt o vreme, gest cu gest nu se mai leagă și nu mai duc nicăieri, oamenii se pierd în nimicuri și se agăț de ni-

Țăran din Maramureș

micuri cu disperare și furie, reîntoarcerea își cere tributul de rușine, și fiecare își ocrotește neputința stăpînirii de sine ca pe un bun ce continuă să-i aparțină dincolo de nenorocire.

„CARE SÎNT EU, ZICEȚI, CARE SÎNT EU?”

Omul tînar cu picioarele goale și pantalonii scurți, bărbat bine făcut, cu o expresie a obrazului moleșită, o oboșală moleșită, lipsită de durere, o ia înaintea celorlalți, prieteni veniți de sus, de la blocurile construite pe dealul Cetății, și ei tineri, dar îmbrăcați în costume, purtînd cravată și cămăși albe, stăpîniți de curiozitate și de un fel de tristețe, pentru că văzuseră apa venind și plecînd. Omul tînar se strecoară pe lângă gardul căzut și-ntoarce capul, își cheamă prietenii cu o mișcare scurtă, apoi nu se mai ocupă de ei, suie treptele, intră în casa fără zidul ușii și, sub ochii mamei, femeie strivită de bătrînețe, cotrobăie într-o grămadă umedă de vechituri salvate. Alege un tablou înrămat și se trage la lumină, iar ceea ce întreabă, cuvintele rostite cu un soi de trufie și speranță, îi descumpănește pe prietenii rămași stingerii în ceea ce altădată fusese o curte.

— Care sînt eu?

Rama de lemn maroniu păstrează sub sticlă o fotografie făcută la terminarea claselor primare, ovale mici, puțîn șterse de trecerea anilor, din care surid cu funde mari și albe sub bărbie chipuri de copii.

— Care sînt eu, hai, ziceți, care sînt eu? repetă omul tînar întrebarea îngăduitoare, și lângă umărul lui, încremenită, mama pare să caute ea însăși copilul care fusese cîndva bărbatul acum cutreierat de-acea oboșală moleșită și-acea trufie inutilă în fața prietenilor în costume, cămăși albe și cravate.

„...Toaleta mi s-a stricat, și la televizor baru, o mie cinci sute treișdoi de lei, și televizorul, cinci mii o sută. Televizorul l-am scos cu barca. A fost grozăvenie. La zece treizeci s-a luat lumina. Am făcut tot pe pipăite, am ridicat ce-am putut pe dulap și-n pod. Cînd au venit copiii, ăla mic, că vino mamă afară, vorbeam cu ei din pod, luasem două țigle din acoperiș. Duceți-vă voi de-aici în oraș, le-am zis, da ei veniseră cu barca, nici nu vedeam că crescuse atîta apa. Mamă vine barca. Pe urmă am luat în barcă televizorul, cinci mii o sută de lei. Atîta pierdere ce am cu parchetul. Pentru mine, o nimica, ce-am văzut în altă parte!... O dată pe zi am mîncat. Nu pot să mînc, mi se urcă în gît. O anunțat apa de dimineață, cînd eram la magazin. Am pus sus mărfurile. Fă tu și acasă, vină și aici... Dimineața ne-o anunțat și noaptea o venit apa. Contra focului te mai pui cu apa, da contra ploii? Atîta mi-a venit mie să judec: am pus ce-am putut sus pe

dulap și am înfundat pragu ușii cu preșuri. Da apa a ieșit pe sub parchet, se umfla sub ochii mei și venea în casă șuvoi. Am casele înalte, are doi cincizeci pînă la geam... Cineva s-a dus la Sebeș să spele hainele, le spăla a treia oară și tot puțea, și a găsit un mort. Nu era de-aici. L-au dus la morgă. Într-o zi a fost o căruță cu doi cai și sicriul și nimeni în urma ei, și doi cetățeni de la cimitir l-au îngropat. Casa mea e chiar lângă cimitir. Îmi pun întrebarea, cînd am venit c-o zi înainte cu trenul încoace, am fost la o rudă de-a mea dintr-un oraș, trenul s-a oprit la semnal și conductorii au zis să nu coborîm. Eu mă bucuram că oprisem la semnal, coboram și eram acasă. Da am văzut spumele de apă din tren și nu se mai vedeau pomii de pe malul apei. În casa mea a intrat apa întîi în beci de a umflat parchetu. După aia creștea, nu venea cu valuri, creștea lent. Pe noi ne-a luat din două părți...”

Și vînzătoarea de la centrul de piine de lângă gară își continuă povestirea ei în care revin obsedante prețurile televizorului, ale mesei televizorului, imaginea parchetului plesnind sub apăsarea apei, căruța cu doi cai purtînd un sicriu neurnat de nimeni, toaleta stricată, barca militarilor —, femeia se agăț de cuvinte și le toacă monoton ca un descîntec. Din cînd în cînd, așa cum stă în ușă, cu brațele aduse la piept, uitîndu-se la ploaie, se răsucesc din mijloc spre prăvălia devastată și ochii îi rămîn pironiți pe o cutie plină cu sticle de suc, licoare galbenă care dă sticlei moliciune.

— Haine, mobilă s-au dus, spune ea deodată sfîrșită, cine-o mai fi în stare să mai facă... Și teracota trebuie dărîmată...

„A ADUS ALIMENTE, O MAȘINĂ...”

În stradă, o fetișcană țopăie din piatră în piatră și-atunci cînd piciorul încălțat în pantof cu toc masiv alunecă în noroi, roșește puternic și buzele-i tremură și ochii-i scapără de furie, dar nu are nimeni vreme să-i priceapă cochetăria distrusă și nici să-i admire gulerul alb, de elevă, scortșos, prins pe rochia largă, de împrumut sau pomană.

Și-ncepe deodată să-ți fie teamă, ție, privityr trist al suferinței, ție venit anume să descoperi mai curînd pentru ține decît pentru ceilalți nedreptatea blestemului apelor împlinit peste noapte, ție venit să înțelegi alergătura băloasă înapoi a apei și ruina întinsă sfidătoare în urma ei, ție venit să-i ascuți pe cei căzuți în nenorocire și să-i vezi deslușind brutal solidaritatea, să le ascuți viața și munca risipite și încrederea timidă și gravă, cu fiecă clipă mai gravă, în ziua de mîine a curajului și puterii —, începe să-ți fie teamă de neputința cuvintelor. Pentru că reîntoarcerea în viață, gindești, se face cu fălcile încleștate și cu pumnii strînși.

Constantin STOICIU

Este straniu. Am încercat numai de câteva ori o asemenea senzație teribilă: aceea că mă învîrt și eu, deplin, cu mica mea rotiță umană, în amplul angrenaj omenesc. În aceste momente, nimic nu mi se pare de prisos, nici un gest, nici o mișcare. Toate intră într-un mare tipar care înaintează spre o țintă sigură. Cred că astfel se nasc epopeile care angrenează o umanitate și o conduc spre o lumină unică.

Din cei 756 kilometri, cît numără Mureșul, 718 traversează pămîntul Transilvaniei și a fost să fie ca și ultimii săi kilometri, aproape de vîrsare, el să mai încerce o zvîcnire de zimbru infuriat, pentru a devasta și dulcea cîmpie a Banatului. În aceste zile și în aceste nopți, apele sale au atins cote înspăimîntătoare. Vechiul dig, care încorsează de aproape un secol fertila cîmpie din vest, sub aceste opintiri lichide, fisurat ici-colo, amenința să se prăvale.

În aceste ultime zile mai aveam încă în privire imagini, unele de apocalips. Retina aproape că le refuza. Dar ele erau ale noastre și urma să le acceptăm și, prin durere și speranță, să le depășim. Erau și scene de camaraderie frățască, de tenacitate și dureroasă luptă cu stihiiile care au metamorfozat pămînturi, au dărîmat așezări, au șters teritoriile fertile, au închis pe veci guri omenesti.

Treceam prin dulcea cîmpie a Banatului, ducînd închise în mine toate aceste trene fumurii de imagini învălmășite. Treceam și, trecînd, deveneam aproape fericit pentru ceea ce mi se înfățișa de-o parte și de alta a șoselei. Străbăteam mari teritorii, de unde mă întîmpina griul svelt, de un verde sănătos și pur, fragilele, încă, sepale ale porumbului abia țîșnit în lumină, frunzele late și somnolente ale sfeclei de zahăr, tufele robuste ale viitorilor tuberculi plesnind de sevă, faimoase livezi de piersici. Treceam prin însăși imaginea surizătoare a fertilității și muncii, îndreptîndu-mă spre digul care apăra încă, tăcut, toate aceste bogății prezente și viitoare ale pămîntului pe care călcam, și îmi spuneam că, dacă în inima Transilvaniei mele, apa distrusese o asemenea imagine a fertilității, aici, la noi, în Banat, ea prospera, ea trebuia neapărat să rămîna intactă. Aici e nevoie acum de ea, atît pentru echilibrul oamenilor, cît și pentru piinea de mîine a țării.

După zile și nopți, după nopți și zile, sub soare torid sau sub ploi torențiale, mi-am dat îndeajuns de bine seama că, de fapt, în întreaga Transilvanie lupta s-a dus cu apele revărsate nu numai pentru a salva vieți și bunuri din brațele perfide ale elementelor dezlănțuite, dar lupta, de fapt, se ducea, acum, și aici, pentru a păstra această demnă imagine a fertilității, această frumusețe rămasă încă în picioare, intactă și vie. De-a lungul Someșului, al Mureșului superior, al Siretului, sau al altor rîuri din rețeaua hidrografică a țării, oamenii au încercat să se salveze pe ei înșiși și lucrările lor, din chiar mijlocul apelor, din mijlocul furtunii. Dar, aici, încercam să ferim total imaginea aceasta a echilibrului naturii fertile, să ferim cu orice preț intrarea însăși a acestor ape pe pămînturi, în case, în așezările liniștite. Aici noi apăram parte din avutul și prosperitatea țării, nevrînd să le cedăm nici cu o centimă naturii elementare.

Dar știți oare ce a semnificat aici, în vestul țării, în dulcea cîmpie a Banatului, verbul *a apăra*? Verbul acesta a însemnat un comandament județean pentru prevenirea și combaterea inundațiilor, cu o legică și o tenacitate de fier, începînd de la președintele ei, primul secretar al Comitetului județean de partid, tovarășul Mihai Telescu, și pînă la lucrătorul cu lopata. Acest verb a însemnat aici 15 000 de oameni care, de la 18 mai încoace, în fiecare oră, în fiecare zi și în fiecare noapte au ridicat, pes-

te arhaicul dig întelenit, un nou dig, o robustă armătură pe o întindere de aproape 60 de kilometri, săpînd, încărcînd, cărînd, înțepenind și trasînd pe țarm peste două sute de mii de saci de pămînt.

Sînt mult prea oneste și simple cuvintele acestui militar anonim, din miile de oameni care și-au depus energia aici, în aceste zile și nopți, pentru a nu vi le cita: „Nu exagerez afirmînd că ne aflăm în plină acțiune de luptă. Inamicul cu care ne confruntăm — apa — este mai perfid, mai năvalnic. Armele cu care ne-am angajat să-l înfruntăm sînt brațele vinjoase, lopețile, cazmalele, sacii și mijloacele de transport pe care le folosim, în deplină ordine și siguranță, stăpîni pe noi, pe frontul de luptă pe care ne desfășurăm activitatea“.

Ca pretutindeni, de-a lungul celor 718 kilometri ai Mureșului, inevitabil, și aici, pe teritoriul Banatului de vest, am întîlnit case strivite de ape, pămînturi fertile inundate. Ca pretutindeni, am preîntîmpinat și noi o viitoare tragedie, evacuînd din vreme mii de oameni din comune și sate, din zona periclitată a Cenadului, Periamului, Chereșturului, Sinnicolaului. De-a lungul șoselelor, străbătute în aceste zile febrile, am avut și noi acest deprimant exod al copiilor și femeilor, al animalelor, am trecut și noi prin așezări goale, prin care duduital mașinii sporea senzația de singurătate. Am zărit și noi case cu obloanele lăsate, străzi și ulițe pustii, pătule și grajduri cu uși deschise, prin care șuiera vîntul. Am văzut și noi toate acestea și le-am putea descrie, dar oare pot ele să-mi înecă imaginea primă, senină, a fertilității și bucuriei acestei cîmpii splendide, în plină acțiune, în ale cărei mari laboratoare subterane, ale naturii, se prepară, de pe acum, avuțiile ei viitoare.

Văzînd și trecînd printre toate acestea, deasupra tuturor, ca un fel de pasăre fără moarte, sărînd din creangă în creangă, prin sufletul meu lovit de imagini multiple, un sentiment se născu: tot ceea ce se întîmplă cu oamenii, cu lucrurile, acum, aici, pornește dintr-un mare curaj. Un curaj de zile mari. Un curaj demn de epoei. Curajul care primea acum atîtea nuanțe, atîtea culori. Curajul care intra deplin în sensul profund al eroismului de masă. Toți cei care se mișcau în jurul meu, care făceau totul pentru a se opune naturii declanșate în acele zile, de crudă tensiune, se aflau neclintii în însuși centrul furtunii și ei puteau fi, fără chiar s-o știe, pe deplin eroi.

La Cenad, într-una din aceste zile, cînd apele împresuraseră patru case așezate „din bătrîni“ pe țarmul legendarului Mureș, am întîlnit pe unul din stăpînii unei case. Un bătrînel scund, firav, uscat, albit cu totul, un grădinar de meserie, la serele Cenadului, acum și ele moarte sub întinderea agitată de ape. Sta lîngă mine și privea neclintit la zidirea sa, cu apa ajunsă la ferestre. Cădea, plesnind sumbru, cite-o bucată din casa lui și el nici măcar nu tresărea. Privea la ea ca la o minune: „În 1932, la apele alea mari, a intrat Murășul la mine în curte, în casă, de-o palmă, dar eu am scos apa cu găleata și a fost bine... Acum...“

Privea peste riul sfredelit de bulboane și tăcea, și în tăcerea lui se ghicea totul, întreaga sa istorie și istoria casei care dispărea sub ape. Casa lui Nicola Unceanski, grădinar vestit din Cenad, sta în picioare încă din 1926, dar în 1970 ea nu mai era. În schimb, în fața porții casei sale, au rămas patru salcimi tineri, sădiți de mîna sa. Patru salcimi cu florile candidă, explodînd în alb, peste apele murdare, flori care vorbeau despre o nouă geneză, aici, pe pămîntul dulcii cîmpii a Banatului.

Ion ARIEȘANU

Cultură și continuitate

O coincidență face să inaugurez această rubrică în preajma împlinirii a șase ani de la moartea lui Tudor Vianu. Esența sărbătorii — la care participă și doliul — o constituie caracterul ei circular, în evident contrast cu linearitatea timpului istoric. Istoria curge înainte fără întrerupere, fără întoarcere. Lunile și anotimpurile se succed însă veșnic la fel, stelele se mișcă în cicluri precise pe bolta cerească: sărbătoarea, cu fețele ei care rid și cu fețele ei care plîng, s-a născut poate din conștiința marii repetiții astronomice. Unul dintre rosturile ei primordiale este ieșirea din istorie, instituirea în spirit a eternei reîntoarceri.

De aceea mi se pare că obiceiul de a evoca memoria cuiva doar atunci cînd de la nașterea sau de la moartea lui se împlinesc un număr rotund de ani (obicei nu lipsit de justificări asupra cărora e de prisos să mai stăruim) contravine menirii adînci a sărbătorii, smulgînd-o din timpul ei circular de dincolo de număr și de dincolo de diferențiere... S-au scurs, deci, șase ani de la sfîngerea lui Tudor Vianu și, subiectiv, nu mă pot împiedica să pun aceste rînduri sub semnul omagiuului pe care i-l datorez: coincidență devenită semnul unei necesități sufletești.

Astăzi mai mult, poate, decît oricînd personalitatea și mesajul lui îmi apar de o actualitate complexă și substanțială deși, în context, aproape inaparentă; ceea ce nu poate să nu-mi producă o anumite melancolie. Căci Tudor Vianu, în ciuda faptului că opera lui e răspîdită, citită, citată, unori contestată, rămîne un neînțeles. Și această neînțelegere este nu numai mai izbitoră, dar și, din păcate, mai alarmantă tocmai la cei care-l contestă, oricît ar fi ei de rari, și oricît le-ar fi glasul de subțire. E într-adevăr greu să rămii indiferent la ininteligența și superficialitatea obraznică a celor care vor să exemplifice prin Tudor Vianu „tristețea erudiției“ (N. Manolescu); și asta nu din pricina lipsei de respect față de Vianu, ci din pricina lipsei de respect față de valoarea și vocația filosofică a înseși contestației, prefăcută dintr-un mod de cunoaștere (violentă și distructivă, cunoașterea neînsemnînd neapărat acceptare), în expresia unei dubioase vicioritate temperamentale și a unui complex de superioritate caricatural.

Mai întîi, Vianu nu s-a vrut și nici n-a fost un erudit, un învățat: a fost, în schimb, — și asta e mult mai mult — un om care știa să învețe, care știa să străpungă negurile inițiale spre a ajunge la zona principiilor clare, a nașterii clarității. Ca profesor, el știa să-i învețe și pe alții să învețe, să-și folosească puterea de a afla. Oricum, el n-a avut acea viziune posesivă, acumulativă, asupra culturii pe care o presupune într-un grad sau altul erudiția: cultura era pentru el un mod de a fi și nu unul de a avea (în acest sens obișnuia el să vorbească despre cercetare ca formă de viață). Nu trebuie uitat că erudiția, atunci cînd ajunge un scop în sine (așa cum banul ajunge un scop în sine pentru avar), tinde să anuleze receptivitatea spiritului, căzut prizonier celei mai sterpe abstracțiuni. Or, între gînditorii generației sale, Vianu a fost unul dintre cei mai receptivi, mai deschiși, mai generoși, mai pătrunși de valoarea simpatiei și a înțelegerii simpatetice.

Dacă n-a fost în sensul absolut al cuvîntului un mare creator, Tudor Vianu a fost cu siguranță un mare om de cultură, prin cultură înțelegînd, în sfera spiritualului, în primul rînd organicitate, creștere organică și rodnicie. O condiție esențială a culturii, ne atrage atenția Vianu prin întreaga sa activitate, o alcătuiește continuitatea. Numai din perspectiva ei se poate vorbi de o Filogeneză a idealului, cum se întitulează foarte semnificativ un eseu din Transformările ideii de om: „Idealul nostru — scrie Tudor Vianu — este constituit din stofta tuturor idealurilor omenesti. Desigur, invenția morală este continuă în omenire. Dar, ceea ce timpul și împrejurările noi de viață introduc ca element original în fiecare etapă a evoluției morale, nu anulează vechile cîștiguri ale conștiinței omenesti. (...) Sub sguiderile pe care le-au produs un Luther, un Rousseau, un Hegel, continuitatea muncii morale nu s-a întrerupt nici o clipă, încît ne place să descoperim firul nesfîrșit și rezistent al tradiției morale, acolo unde contemporanilor li s-a părut a se găsi în fața unor catastrofale surpări de teren. Ceea ce putem cunoaște despre filogeneză idealurilor ne arată că singura mare primejdie care amenință viața spirituală a omului este pierderea sentimentului continuității morale“.

Regăsim aici cîteva dintre ideile constitutive ale tipului de umanism modern pe care, de-a lungul întregii sale existențe, Tudor Vianu s-a străduit să-l promoveze: organicitate, sinteză, continuitate, actualitate (în sens dublu, și temporal, dar și aristotelician, în care referința de bază este aceea la act: energie actuală, vie, prin opoziție cu ceea ce e doar virtual sau potențial). Din acest punct de vedere, adevărat pe planul culturii este doar ceea ce continuă, ceea ce se înscrie în circuitul fecundității. Atitudinile, gîndurile, cuvintele, cărțile trebuie să facă față — fie ele născute dintr-o voință afirmativă sau dintr-una negativă — marii încercări a rodnicei. Efemeritatea este chipul, uneori atrăgător (prin mimetism), sub care se înfățișează trista, dar mai ales primejdioasa, vătămătoarea sterilitate.

Matei CALINESCU

Reportaj

dintr-o

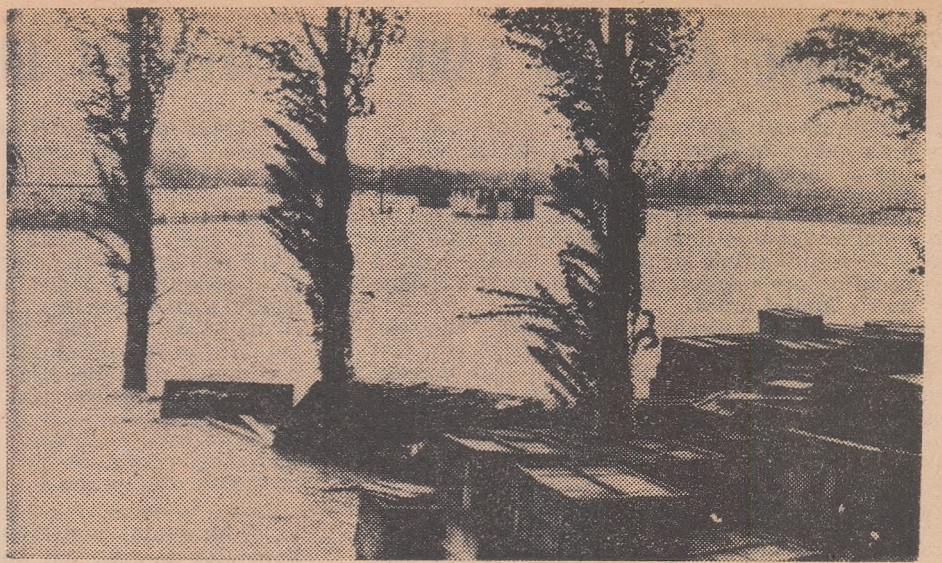
vale a plîngerii

Ce se poate scrie despre un cataclism? Despre ape, despre mîl, despre valuri înalte, despre birne lovite în ziduri, despre cadavre și hoituri aduse în vârtejuri, despre cîmpurile podidite de ape, despre durere, despre toate ar trebui scris ca să se afle, să se știe ce-a fost și ce-a rămas. Poate accța e chipul fiarei care s-a năpustit peste oameni, al fiarei înlăntuite, al fiarei ținută în cușcă, depărtată și aparent atît de inofensivă. Apele au fost amare și oamenii s-au otrăvit cu ele. Să reconstitui, să evoc, să intuiesc, să imaginez, să trăiesc acele zile și nopți ale desfriului cînd apele curg fără limită, cînd rîurile își schimbă cursul, cînd umede pături și grele s-au lăsat peste orașele și satele acestui ținut înăbușindu-le, sufocîndu-le, strivindu-le, dărîmîndu-le.

În noaptea aceea apele au crescut. Seara, într-o piață a orașului, dresorii circuitului Humberto prezentau numerele lor de atracție. La mijlocul spectacolului cineva a anunțat că Mureșul a pătruns în Sîncrai și locuitorii acestei comune din apropierea orașului trebuie să se pregătească de drum. Apoi, undeva, într-un nou cartier de pe malul rîului, noaptea, mașinile unor oficialități au claxonat îndelung ca să-i trezească pe oameni, să-i anunțe că vin apele și că trebuie să plece pentru că e pericol. Unii au plecat, alții au rămas crezîndu-se ferii de ape. Iar cei mai mulți au dormit mai departe pînă cînd vîntul apelor i-a trezit, cînd s-au văzut înconjuțați, izolați, prinși. Oamenii s-au strîns pe coridoare ca într-un furnicar răscolit. Au privit, au comentat, s-au zgribulit, dar nimeni încă nu credea. Undeva sus, spre munte, satele erau deja măturate, grinzile unor punți smulse, căpițele de fin tîrite.

M-am trezit la ora cinci în ziua aceea de treisprezece. Aveam ceva de lucru, urgent, și am rugat telefonista să mă cheme. Mi-am făcut o cafea și ca să mă trezesc am deschis fereastra bucătăriei. Locuiesc într-un bloc în partea de sus a orașului, lîngă clinici. Se vede, pe fereastra bucătăriei, cîmpul pînă departe, terasamentul căii ferate, plopii subțiri de pe marginea drumului spre Reghin, satul Sîngiorgiu, clădirile unei ferme de stat, coșul înalt al fabricii de cărămizi și în spatele lui o casă galbenă și trei roșii, netencuite. Apoi spre oraș acoperișurile plate ale blocurilor.

Asta se vede de obicei. Și un cîmp uriaș, cotul pe care îl face Mureșul, cîțiva copaci bătrîni, o porțiune de pietriș și un excavator, pe malul celălalt, care scoate prundiș pentru construcții. Mi s-a părut că e ceață. O ceață brună, joasă, șerpuindă. Apoi am văzut ape învolburate, clocotînd, spărgîndu-se, risipindu-se, înspumate. Și peste toate și mai mult o peliculă, cu spinări murdare și neînfrîntă. Am văzut ape, dar satul mi se părea mai sus, acolo undeva sub deal, și cîmpul gol fără oameni, fără vite, doar copacii în pericol. Dar îi știam cu rădăcini adînci și siguri, puternici. Nu știam ce înseamnă furia acestei pelicule calme, nu știam ce înseamnă, ce simți atunci cînd curentul te fură, cînd prins disperat de o birnă ești dus de ape kilometri, cînd ești răpit dintre case, cînd ți-e frig și cînd te simți greu și neputincios. M-am așezat la masă și am bătut la mașină textul pe care trebuia să-l predau în ziua aceea. Peste o oră m-am sculat și am văzut apa la o palmă de fereastra casei galbene. Acolo, pe un braț mort al Mureșului, vara oamenii se scaldă, fac canotaj, beau bere rece, strigă învăpăiați de arșiță și înfrigați de apă. Acum era apă, prea multă apă, înconjurate căsuțele week-end-ului, locul de agrement cel mai popular, smulsele bărcile care pluteau rotîndu-se, zguduise din temelii una dintre casele roșii care se înclina vîzînd cu ochii pînă cînd s-a transformat într-un maldăr de cărămizi, moloz și scînduri. Împrejur apă și o limbă spurcată și mioloasă a pătruns lîngînd cercevele în casa galbenă. Încă nu era nimeni. Cîțiva oameni grăbiți mergeau spre slujbă. Veneau de sus și se uitau spre ape, poate mirați. Un prieten se scula în blocul de garsoniere din alea Carpați și, vîzînd apele, mergea să bată la ușa altor prieteni, întrebînd, încă glumînd, dacă nu se duc la lucru. Era încă ora cinci. Mai e timp. Mai e timp. Apoi, buimăciți, priveau pe fereastra apele curgînd turbate. Toată noaptea studenții facultății de muzică au colindat orașul. Ploua. Erau fericiți. Unii s-au încălzit cîntînd și bînd ceva țuică, așa cum e obiceiul cînd termini facultatea și cînd umbli pe la toți profesorii ca să-i trezești din somn și să le cînti **Gaudeamus**. Erau uzi, plini de noroi, și povesteau cum au fost primiți, ce li s-a spus. Dar mai spuneau că în Alee

Vedere spre magazia de carburanți a I.P.M. SPORT

Foto : GH. MOISE (Reghin)

nu au mai putut intra, căci era apă printre blocuri. Ploua, se cînta **Gaudeamus** și undeva sus, pe Mureș în sus, mureau oameni. La ora unu, spre prînz din Alee nu se mai putea ieși decît cu platforma unui tractor. Unii pleaseră, alții așteptau să vadă ce se întîmplă, unii s-au dus să ia piine și apă minerală. Telefoanele nu mai funcționau. Cei de la parter erau evacuați, voluntari ajutau pe cei aflați în nevoie. Mobilele, cîte s-au putut urca, au fost duse la etajele superioare. Coridoarele pline. Alteori era prea tîrziu, podeaua începuse să mustească, prin canale apa pătrundea în locuințe, parchetul crăpa și se ridica plutînd. Mașinile prinse de ape în garajuri pluteau și ele. Unii au încercat să le salveze, simț al proprietății și semn al bunăstării, au reușit, dar au rămas cu atît, tot restul bunurilor s-a îmbălat cu mîl și au crăpat, s-au scorojit dulapuri, paturi, radiouri, televizoare, cărucioare. La parterul unui bloc, aflat chiar pe mal, apa a deschis ușa spre balcon și a scos în lipsa stăpînului un cărucior de copil, o plapumă de lînă și multe ziare și reviste. Ei erau plecați, probabil lucrau undeva departe, poate erau plecați în concediu. I-am văzut în ziua a treia aruncînd cu lopata mîl în apa care încă curgea printre blocuri. În seara primei zile am colindat orașul. Încă ploua. Am coborît la ora nouă pe strada care ducea de la căminele studențești spre o piațetă unde prin toate gurile de canale apa răbufnea, clocotea. Cîțiva milițieni cu cizme înalte de cauciuc patrolau prin apă, îndrumau circulația de pe străzile de sus, așteptau autoamfibiile care veneau, se țirau pe drumul cel mai scurt dinspre Alee spre părțile ferite de ape. Aduceau oameni uzi cu sacose, geamantane, copii, bătrîni scoși din casele năpădite. Atunci a venit ultima tanchetă. Nu știam că e ultima. Am discutat cu unul din militarii care o conduceau, întrebîndu-i dacă mai fac un drum înapoi.

Nu mai putem, mi s-a spus, apele sînt mari, curentul e foarte puternic și noi am fost ultimii care am mai putut pătrunde. Pe la amiază, lîngă podul Mureș, o autoamfibie a fost luată de apă și lovită de pod. S-a răsturnat și cîțiva soldați au pierit înecați. Trupurile a doi dintre ei au fost duse ieri spre gară într-un convoi funerar și ultimul lor drum omagiat și plîns de cei pentru care au murit. La depoul autobuzelor care asigură transportul în oraș, în jurul orei cinci, a izbucnit un incendiu imens. Deasupra orașului s-a năpustit o trîmbă de fum, ca o ciupercă uriașă, o pâlălaie bătută de vînt și oamenii din jur erau între ape și foc, înspăimîntați. Pompierii au intervenit și au reușit să stingă într-o jumătate de oră focul care plutea peste ape. Ardea benzină și se auzeau bușiturile, răbufnirile butoaielor care explodau. Au ars mașini, au rămas carcace goale, cu geamuri sparte și vopsea scorojită și peste apele care se strînseseră într-o zonă adîncită a drumului plutea subțire motorina și benzina azvîrlită de explozii. Încă seara milițienii strigau sperați spre cei ce priveau în piața aceea de lîngă cămine, le cereau să stingă țigările și să nu arunce chibrituri spre apă, pentru că vom arde ca șoarecii, apa e plină de benzină. Nu au murit oameni atunci. Erau aproape toți plecați să-și vadă de familii. Au ars doar autobuze. Și noroiul a ars.

Noaptea aceea, în cartierul nou, oamenii n-au dormit, sau poate au ațipit

obosiți, înfrigați, așteptînd. Nimeni nu mai venea spre ei, nimeni nu mai putea pleca. Și a fost ziua a treia. Și a fost ziua a patra. Și apele au început să scadă, să se retragă spre matcă. Au lăsat în urmă case dărîmate pe malul Mureșului și al Tîrnavei, sate distruse, la Zaul de Cîmpie 40 de case și cimitirul inundat, au lăsat șine rupte sau atîrnînd peste golurile fostelor terasamente, alunecări de dealuri cînd undeva lîngă Tg. Mureș două s-au unit cotropind o vale, la Cipău 130 de case distruse, la Cașva pîriul și-a schimbat cursul și drumul a devenit o piscină, apa nu mai avea încotro să se scurgă, alături bănci aduse dinspre Alee, cale de aproape doi kilometri, sfărîmate. Deasupra orașului au păcînit șuierînd elicopterele zile în șir. Aterizau pe hipodrom, ridicau alimente, le parașutau sau salvau dintre ape, de pe coline izolate oameni care nu putuseră să fugă. Unii refuzau să plece, deși izolați, cuprinși de ape, aveau o casă lîngă ei și nu puteau s-o părăsească. Un medic care a zburat o zi cu unul din elicoptere mi-a spus că din cincisprezece oameni de pe o astfel de insulă doar cinci au acceptat să fie salvați. Ceilalți nu. Și apoi nu au mai putut să se întorcă, era nevoie de ei în alte părți. Cîteva zile aproape jumătate din oraș n-a avut curent electric. Ascensoarele nu funcționau și noroiul se țira pe scări dus spre etaje de pașii obosiți ai aceluia care lucraseră toată noaptea ca să-și ajute semenii. Fiecare acolo unde putea. Apoi au zburat deasupra orașului avioane sanitare care au aruncat foi volante cu indicații de igienă. Într-un alt cartier nou, tot pe malul Mureșului, apa a ros malul și acesta s-a apropiat la cinci metri de blocuri. S-au adus bucăți de beton și pe ploaie și mai apoi, aruncate în Mureș, au oprit dinții lacomi ai apei. În prima zi prin apă, pe fosta șosea din Alee, circula mașina roșie și mică a circuitului Humberto, ale cărei difuzoare anunțau la intervale scurte măsurile luate pentru evacuare, rugămîntea de a se păstra calmul, indicațiile autorităților locale și ale salvatorilor. Dar apa a crescut și curînd mașina roșie era ea însăși în pericol. Cînd apele unite și revărsate ale Mureșului și ale unui pîriu cu nume de boală au intrat în Piața Armatei circuitul a trebuit să fie evacuat și el. Elefanții, crescuți departe de junglă, s-au speriat, se zice. Iar dresorul grăbit și disperat i-a îndemnat urlînd. Și atunci elefanții au început să danseze ca și cum li s-ar fi cerut să-și arate știința. Circuitul Humberto și-a prelungit spectacolele pînă în 17 mai. Lîngă podul Mureș un om își face gard. Apa curge aproape încă de curtea lui. Niște tractoare vor să scoată un **GAZ** răsturnat. Cu lopeți cîțiva tineri scot mîlul din case și curți. Fac șanțuri de scurgere. Vitele moarte zac prin cîmp. Vacile unei cooperative au fost lăsate libere ca să se poată salva singure spre dealuri. Doar cîteva cu vițeii au pierit, împreună cu ei, lovite cu ciomagul, dar neclintite lîngă grajdul înconjurat de ape mari, din care vițeii nu mai puteau fi scoși. Cadavrele sînt jupuite, o echipă de măcelari a fost dusă cu elicopterul ca să încerce să salveze ce se mai poate salva, pieile. Trupurile umflate și vinete vor arde, ard pe nămol stropite cu benzină. Apele au dus cu ele tone

Stradă din Reghin după inundații

lirice

Departa, cine știe...

Departa, cine știe în ce oraș ploios,
Cu tîmplele în palme vei fi gîndind
la mine,
Privind spre cerul umed, tomnatec,
somnoros,
Departa, cine știe în ce oraș ploios.

Cu fruntea sprijinită pe degetele pale
În ochii tăi, străino, aduni melancolie
Răsfrîngi tristeți de toamnă în lacrimile
tale,
Cum stai așa cu fruntea în degetele pale...

Afară plouă, plouă, și vîntul toamnei bate
Cîntînd întristătoarea și vaga melodie;
În jurul meu s-așterne pustiu, singurătate.
Afară plouă, plouă, și vîntul toamnei bate.

Și mă gîndesc la tine, frumoaso de
departa,
La ochii-n cari se stinge un dor de
mîngiere,
La soarta ne-ndurată ce calea ne-o
desparta
Și mă gîndesc la tine, frumoaso de
departa.

În sufletu-mi coboară tristeți sfișietoare
Și golul din odaie se-mpărăție în mine,
Durerea ta, străino, pustiul tău mă doare,
Și-n sufletu-mi coboară tristeți sfișietoare.

Și-acum, cînd cade seara din cerul
somnoros,
Cînd tot mai larg se-ntinde în jurul meu
pustiul
Te strîngi și tu, ca mine, urzind un vis
frumos,
Departa, cine știe, în ce oraș ploios.

Paharul sfărîmat

Cădeau lumini pe flori și vase
Cîntau sălbatece viori
Lumina toată s-adunase
În ochii tăi strălucitori.

Uitat de-o parte, în neștire,
Eu te priveam îngîndurat
Cersînd zadarnic o privire
Din ochiul tău înflăcărat.

Spărgîndu-se sonor, deodată
Căzu pe lespezi un pahar...
Tu l-ai privit, înfiorată,
Și-ai petrecut în urmă iar.

— Cum aș fi vrut să cad risipă,
Să fiu paharul sfărîmat,
Să mă privești măcar o clipă
Cu ochiul tău înflăcărat.

Te duci și tu acuma...

Și mine or să rupă crengi albe din
grădină
Cu flori de myrt pe tîmple te vor gîti, —
și-apoi
In cîntece de nuntă să n-auzi cum
suspina,
Să n-auzi cum suspina iubirea dintre noi.

Mai lasă-mă o dată să pot privi, fecioară,
În ochii tăi albaștri și clari ca un izvor
În care Dimineața, plecîndu-se ușoară,
Suride Primăverii ce trece-n apa lor.

Te duci și tu acuma, izvor de viață nouă,
Senină dimineață a zilelor de Mai...
— De ce-ți apleci privirea? De ce ți-s
ochii-n rouă?
Te-așteaptă fericirea ce-atîta o chemai!

Vei fi și tu femeie ca primăvara, vară...!
Deasupra tuturor a ceeași legi domnesc:
Să nască flori și roade copacii ascultară
Căci floarea se deschide și mugurii
pocnesc.

Credeai că n-o să treacă niciodată

Credeai că n-o să treacă niciodată
Iubirea, poezia, primăvara!
Te-ai cumîntit? Ai azvîrlit chitara
Ce-a proslăvit atît pe adorată?

O mai asemeni pietrei din Carrara,
Venera între oameni aruncată?
Mai socotești iubirea nesecată
Poet îndrăgostit de Dona Clara?

Visînd, întrebă-te ce mai rămîne
Pe urma călătoarei tale zîne
Din toate cîte-au fost odinioară?

Un fir uscat — din floarea dăruită,
Din ce-ai cîntat — ecouri de vioară,
Din ce-ai simțit — o strofă nesfîrșită...

Vii prea tîrziu

Prea mult te-am așteptat! Odinioară
Te-aș fi primit cu brațele deschise.
Vii prea tîrziu. Cuvintele sînt zise.
Iubirea mea începe să mă doară.

Mi-am risipit comoara mea de vise,
Mi-am risipit întreaga mea comoară!
Acuma, vai, nimic nu mă-nfioară.
Avîntul tinereții mi se-nchise.

Păcat de-atîta dragoste curată,
De-atîta dor zadarnic risipit,
De tinereța mea înflăcărată.

Vii prea tîrziu. Visarea s-a sfîrșit!
Cuvinte nu mai am ca altădată...
Te-am așteptat prea mult.

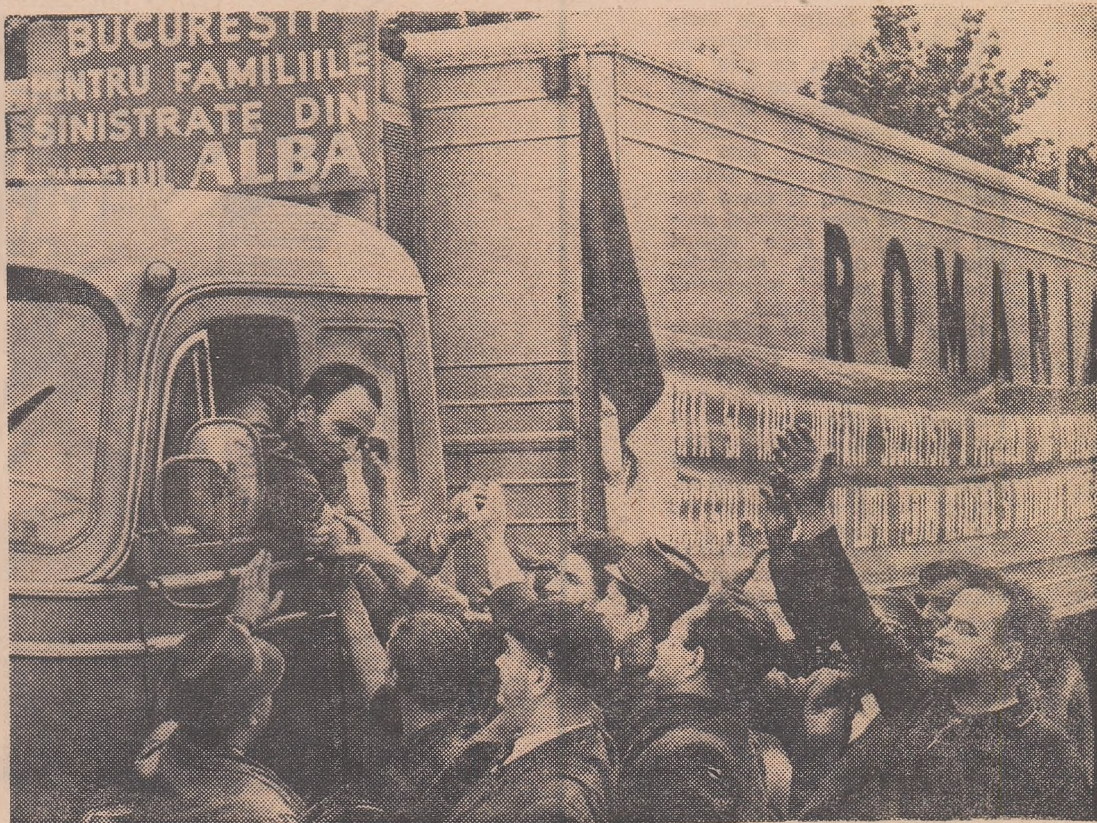
Sînt obosit.

de zahăr, uleiuri, scînduri, o căpiță cu un iepure și o pisică. Au topit zahăr, îngrășăminte chimice, detergenți, substanțe toxice, pămînt și cărnuri. Apoi apele s-au retras, ierburile s-au înălțat cînd nu erau acoperite de mil, finul putrezește, această cocleală, mizgă, mișună de vietăți, duhnește acru și pătrunzător. Vîntul aduce miasme și unii zic că vîntul acesta aduce boală. Se stropesc cu var și cu alte dezinfectante malurile, zonele mai apropiate de oraș. Se iau măsuri profilactice, se vaccinează copiii, sinistratii, se aduc stocuri de apă potabilă și se cere fierberea celei de la robinet și din fîntini. Organele sanitare sînt în alertă. Oamenii reconstruiesc, curăță, spală, muncesc, își iau angajamente, își ajută semenii, fac planuri, organizează contribuții voluntare bănești și de muncă. În sacii de polietilenă s-au adus piini și cutii cu brînză pentru a asigura strictul necesar în primele zile. Acum pe străzi, în centrul orașului, lîngă magazinele alimentare sînt stivuite lăzi cu apă minerală aduse din județul Harghita. Coloane de mașini circulă neîntrerupt pe drumurile abia reparate. Undeva încă, în milul gros, zac cadavre de care nimeni nu se poate apropia. Grupuri de arhitecți și oameni pricepuți la sistematizări au început să colinde satele pentru a parca terenuri noi, în afara viiturilor, scutite de ape, unde în curînd se vor construi casele noi. Unii săteni nu vor să-și părăsească vatra. Se discută, se aduc argumente, dar așa ceva n-a mai fost și nici bunicii nu-și aduc aminte. Și atunci de ce să plecăm! Cîteva zile murșii au fost bărboși. Nu era apă sau cea care cursese în ultimele ore înaintea sistării alimentării cu apă prin rețea era infectată. Oamenii bărboși, oboșiți, dar teribili de îndrîjiți și preocupați de treburile obștești. Activul întregului aparat de stat e permanent în locurile în care e nevoie. Se dau telefoane, se pleacă, se vine, se raportează, se informează, se discută, se iau hotărîri. Dar încă mai sînt multe de făcut. Satele sînt greu lovite. Unele complet distruse. În Sighișoara apa ajunsese în centrul orașului pe locul vechii căi ferate înguste, la o înălțime înspăimîntătoare. Se zice că nivelul Tîrnavei a crescut cu 12 metri față de normal. Cetatea îi îngrijorează pe gospodarii orașului. Cineva comunica Comitetului județean de Partid că în deal au apărut semne de alunecare. Abia trecută apa, oamenii au timp să se gîndească la cetatea lor, lucrează, curățînd fabricile, dar se gîndesc la zidurile acestea vechi și atît de familiare. Șapte oameni au stat timp de 13 ore urcați pe două sobe de teracotă într-o cameră din care nu mai puteau ieși căci apele depășiseră nivelul de sus al ferestrelor. Magazinul Fondului Plastic din centrul orașului era un amestec de mil și opere de artă. Am văzut într-o curte două pinze de Cupidan minjite de nămol. Un colecționar de timbre și-a pierdut toate clasoarele. Era în ele o valoare poate unică. Lîngă Tîrnava, chiar pe mal, apa a dus casele de la podul de beton pînă la cel de lemn și dacă te uiți din cetate ți se pare că un arhitect a vrut să deschidă, într-o nouă sistematizare a orașului, un bulevard. Casele bătrîne ale Sighișoarei au rezistat. Doar incropelile și unele clădiri auxiliare au fost duse de ape. În zona Sincrai o vacă și-a găsit refugiul în holul unui bloc administrativ al secției de conductorii din combinatul Electromureș. Cînd oamenii izolați nu mai aveau ce să le dea copiilor, au trecut prin apă spre holul vitrat și au muls vaca ce stătea răbdătoare și puțin îngrijorată, cu picioarele dinapoi în apă și cu cele dinainte pe scări. S-au întîmplat, s-au văzut multe lucruri. Circulă aproape legende despre eroismul cîte unui om poate necunoscut, despre eroismul anonim al ostașilor, al celor de pe elicoptere, al tuturor aceluia care au știut să fie oameni. Unii au stat 48 de ore în apă, au învățat să vîslească fiindcă era nevoie, au salvat vietăți. Ziarele au scris despre ei. Acum se reconstruiesc. Morții cimitirelor alunecate peste sate au murit a doua oară. Oamenii strîng cărămizi din mil. E greu, e foarte greu să poți curăți milul așezat în straturi groase peste tot. Dar au început să bată vînturi uscate și mirosul de putreziciune se împrăștie încet.

Dan CULCER

Fig. Mureș, 21 mai 1970

Camioane cu îmbrăcăminte și alimente se îndreaptă spre regiunile calamitate.

O pasăre Phoenix a apelor

Hotărît lucru, cineva a încă-
ierat elementele lumii!

Nu bănuiam că principiul
lui Tales, temelul simplu al
lucrurilor, ascunde atîta oroare
și sete de distrugere în fluidi-
tatea sa.

Apa aceasta nu mai e apă.
Apa aceasta nu mai e imobi-
litate de Nous. Tăvălugul ace-
sta funest, energia aceasta cri-
minală cere lacrimi și singe
pentru a-și potoli o sete hidă,
pe care nu i-o cunoașteam. O,
trebuia să nu uit că matricea
apelor e Neantul. Da, trebuia
să nu uit că întunecatului zei ai
Infernului jurau pe Apă.

Crezusem în frumusețea lui
Aquarius, socoteam imperiul
său, care începe în curînd,
drept timp al generozității și
al renașterii Crezusem în a-
pa-concept, în esența lipsită
de formă, în acel Ceva, deter-
minat față de pămînt, aer sau
foc, în principiul din care pleacă
și în care se reîntoarce tot.
Fluiditatea, îmi spuneam,
este, potrivit înseși naturii sale
fluide, Viață.

Pînă cînd, cu minie și groa-
ză, am văzut suflarea alternan-
tă și funestă a manifestărilor
ei. Niciodată, ca în aceste zile în
care Apa s-a răzvrătit împo-
triva divinului ei principiu, și
a ieșit din matcă, și s-a în-
tors apoi, și a furat oameni, și
a înghițit pămîntul; niciodată
ca în clipa în care am vă-
zut cu propriii mei ochi un i-
mens dig rupîndu-se și peste
o oră totul n-a mai fost nimic
decît Apă; niciodată, zic, nu
m-au cutremurat mai mult
vorbele unei străvechi epopei
care, zilele acestea, mi-au vuit
neconținut în auz:

Cînd am vrut să cercetez vre-
mea se așternuse tăcerea,
Și din toate lucrurile nu mai
rămăsese nimic,
Ca un acoperiș apa se întinde
la fel peste tot.
Am ingenunchiat atunci și
m-am pornit pe plîns. *)

Apa este înainte de toate
simbolul forței instinctuale.
Devenită ocean ea este o-
glindă inspăimîntătoare a in-
finitului, a nesfîrșirii terifiante.
În murmurul ei pîndește
ascuns întunericul, gata să
explodeze, să dezvolte patimi
inspăimîntătoare, să inee us-
catul, la fel cum propriul nos-
tru subconștient rupe uneori
zăgăzurile minții, revărsîndu-
se peste maluri, întunecînd
și pustiindu-ne spiritul.

O, ce ruindător și mlăștin
concept este Apa filozofului
elin!

Loviți și îndurerăți cum sin-
tem, noi nu încetăm totuși să
ne imaginăm o pasăre Phoe-
nix a apelor. Dacă nu există
lumi fără umbră ne putem în-
chipui înseși astrele emanînd
din valuri și mil.

Totuși noaptea, jumătatea
neagră a lumii, e doar un fe-
nomen accidental. Ea nu apar-
ține decît planetelor, sorilor
niciodată și nici oamenilor.

24 mai 1970 — La al
doilea val de inundații.

Cezar BALTAG

*) Ghilgameș,

Paradoxuri reale și imagine

În cadrul noilor sale **Efemeride**
din **Luceafărul** — titlul, foarte
bine ales, traduce cît se poate de
exact spiritul efemer, jurnalistic
și inconsistent al autorului,
multă spumă peste un deget de
lichid — Nicolae Manolescu crede
a descoperi **Paradoxurile unei**
teorii, mai bine spus ale unei
metode, în legătură (destul de
vagă de altfel) cu ultima noas-
tră carte **Modern, modernism,**
modernitate. Bineînțeles, „para-
doxurile“ noastre sînt imaginare.
În schimb, ale „criticului“ sînt
foarte reale. Căci Nicolae Mano-
lescu, spirit paradoxal (făcut ?
născut ?), amuzant și agreabil în-
tre anume limite, vede peste tot
doar paradoxuri, pe care le atri-
buie cu generozitate și altora. Să
le examinăm pe rînd, cu toată
răceala :

Primul paradox — și cel mai
însemnat — este al atitudinii pu-
blicistice înseși a autorului nos-
tru. Cînd, din diferite motive, nu
ai dat încă nici o lucrare de rez-
istență, n-ai rezolvat în adînci-
me nici o problemă literară, n-ai
semnat încă nici un studiu de
referință (care este domeniul li-
terar în care Nicolae Manolescu
face autoritate, unde poate fi
consultat ?) este de-a dreptul
paradoxal (eufemistic spus) să
adopti o atitudine zdrobitoare,
disprețuitoare, de la o înălțime
intelectuală inaccesibilă imagi-
nară, față de o serie întreagă de
scriitori (nu-i mai enumăr), cri-
tici și esești (Al. Piru, Matei Că-
linescu, Eugen Simion, Adrian
Marino etc.) care, în total și în
parte, au dat — orice ar spune
N. M. — cîte ceva studiilor noas-
tre literare, chiar dacă lucrările
lor nu pot fi scutite de obiecții.
Considerații din sfera simțului
proporțiilor și chiar al bunului
simț (în sensul franțuzesc al cu-
vîntului) opresc pe oricine de la
agresivitate, suficiență și бага-
telizare sistematică (tratamentul
la care este supus mai ales Ma-
tei Călinescu a depășit de mult
limita spiritului critic onest), nu
însă și pe Nicolae Manolescu.
Foarte dur și nedrept cu cri-
ticii care-l depășesc, din rațiuni
de minimalizare cu orice preț,
autorul se arată dimpotrivă ex-
trem de concesiv, de prudent, de
discret cu criticii care dețin „po-
ziții“ universitare etc. Este și a-
cesta un paradox, mai exact spus
un sub-paradox, asupra căruia
vom reveni. Reținem deocamdată
doar paradoxul incompatibilității
între puținătatea operei și mima-
rea superiorității infailibile. Ră-
mîn, ce-i drept, cronicile literare.
Dar cît timp aceste cronici n-au
fost culese în volum, și culese în
volum n-au făcut încă dovada

rezistenței și seriozității lor în
timp, scepticismul este îngăduit
oricui. Nefiind cronicar literar,
orice „concrență“ este exclusă...

Paradoxul următor privește
metoda propriu-zisă a cronicaru-
lui. Este de-a dreptul paradoxal a
te ocupa de cărți pentru care
n-ai nici afinități, nici înțelegere,
nici simpatie, nici pregătire. Nu
oricine poate scrie oricînd, des-
pre orice, și nu găsim o vină ni-
mănu în acest fapt. Măcar un
lucru să se fi reținut de pe urma
discuțiilor noastre despre critica
literară : pentru unii critici, chiar
cu merite deosebite, anumite
teme, o serie de autori, un nu-
măr de principii estetice etc., se
dovedesc opace, impermeabile.
Este limpede că N. M. nu are nici
un fel de afinități pentru un a-
numit gen de studii literare (sis-
tematizate, întemeiate pe prin-
cipii și metode coerente, docu-
mentate la un nivel supra-jur-
nalistic, de orientare istorico-mo-
nografică), pe care face eroarea
să le nege în bloc prin neaderen-
ță. În cazul în speță, nesimțîn-
du-se acasă, cronicarul crede a
depăși dificultatea documentării
printr-o pretinsă critică a „me-
todei“. Rezultatele sînt lamenta-
bile.

Pentru a dovedi cu orice chip
că efortul nostru analitic este inu-
til, se vine cu afirmația — de
un enorm paradox ! — că în cîm-
pul noțiunilor literare ar opera,
atențiune !... principiul indeter-
minismului din fizică, „relația de
incertitudine a lui Heisenberg !“
Teoria lui N. M. figurează de pe
acum la loc de cinste în colecția
noastră particulară de „perle“.
Căci — să recunoaștem — a sta-
bili analogii precise între dificul-
tățile măsurătorii electronilor și
ale definirii conceptelor literare,
două sfere ale cunoașterii total
separate, implicînd metode de in-
vestigare radical deosebite, nu-i
este dat chiar oricui. Este o
„perlă“ festivă, de zile mari, pe
care N. M. ne-o servește cu de-
zinvolvură și inocență.

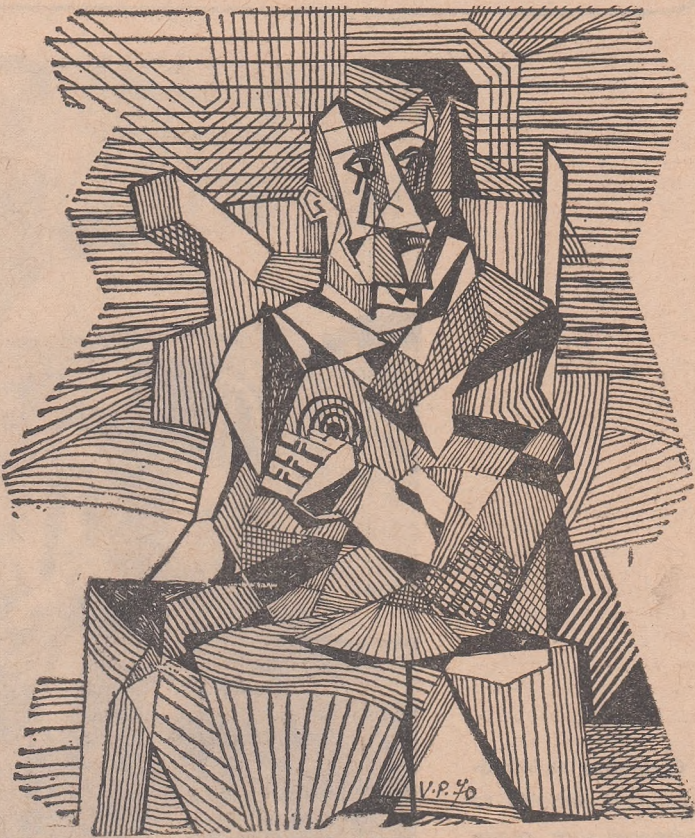
Dacă lucrurile ar sta astfel,
dacă toate noțiunile literare ar
deveni indeterminabile și „inex-
tricabile“ prin analiză, atunci
consecințele ar fi teribile : orice
efort analitic și de cunoaștere
devine inutil, toate analizele de
idei literare din lume se dovedesc
absurde, toate dicționarele de
termeni literari merită să fie
date pe foc etc. etc. Rar ne-a
fost dat să întîlnim o manifesta-
re mai fățiș anti-intelectualistă,
mai ostilă efortului raționalist,
analitic și de cunoaștere, o negare
mai simplistă a încercării meto-
dice de a introduce un minimum
spirit de ordine într-un dome-

niu confuz și haotic. În tendința
sa de a „desființa“, N.M. îmbră-
țișează cu imprudență una din
cele mai hazardate teze iraționa-
liste, una din cele mai anacroni-
ce poziții ale teoriei cunoașterii.

Iar dacă este adevărat că spiri-
tul uman, oricît de organizat și
de metodic, se lovește în efortul
său analitic, semantic etc. de a-
nume limite, atunci vinovat de
acest accident inevitabil nu este
nici Adrian Marino, care nu poate
defini în mod perfect și definitiv
noțiunile de *clasic* și *modern*,
nici Nicolae Manolescu, care nu
poate înțelege etapele analizei lui
Adrian Marino. Cauza esențială
stă numai în limitele cunoaș-
terii înseși. Dar a nega efortul
împingerii sale cît mai departe
posibil, sub motiv că orice am în-
treprinde ne lovim de pragul ne-
determinării, și deci al imposibi-
lității definirii, iată o atitudine
mai mult decît... „paradoxală“.
Și totul, exclusiv, din dorința de
a bagateliza prin orice mijloc
prima încercare de acest gen din
critica noastră, rodajul unei me-
tode (desigur perfectibile), nece-
sitatea de clarificare și de analiză
a conceptelor literare fundamen-
tale !

Nu mai puțin paradoxale (dar
este un fel de a spune) sînt și a-
firmațiile că noțiunile de clasic
și modern ar fi „inefabile“, că a-
ceste noțiuni urmează a fi gîn-
dite numai „concret“ și că sin-
gura definiție posibilă este cea...
„metaforică“, enormități în se-
rie. Cînd cei mai mari esteticieni
au încercat și reușit (în bună
parte) să definească aceste noți-
uni, atitudine curentă începînd
din perioada romantică, ei au fă-
cut-o din convingerea că noți-
unile literare pot fi circumscrise
rațional, într-un plan abstract
(singurul care este specific noți-
unilor literare) și că metaforele
n-au ce căuta în mod obligator
în miezul acestei operații. Hegel
analizează pe zeci de pagini con-
ceptul de clasic, introduce zeci și
zeci de disociații, nu se servește
de nici o metaforă și atitudinea
sa este perfect legitimă. Fiindcă
numai aceasta este poziția și me-
toda adevăratului estetician. Hegel
nu scria... „efemeride“, nu
făcea nici butade, nici parado-
xuri ieftine. A-l acuza că „încear-
că să analizeze cu tot dinadîr-
sul“, așa cum au procedat și el
și orice alt estetician din lume,
străin sau român, este grațuit,
anti-intelectual. Efortul analizei
noastre nu se îndreaptă spre at-
mosferă și sugestie, ci spre clari-
tate; nu spre concret, ci spre
abstract; nu spre metaforă, ci
spre concept. Înțelegem perfect
că un cap — mă rog — „metafo-
ric“ nu poate să guste această o-
perație. A o nega însă în esență,
înseamnă a sfida și refuza în-
treaga estetică literară metodică
din lume. Paradox ? Mai curînd
atitudine net anti-culturală, de
esență obscurantistă.

Paradoxală, în sfîrșit, curentă
la N.M., este tendința afirmații-
lor nedovedite, sentințelor de o-
racol lipsite de orice demonstra-
ție și citate doveditoare. Stilul
nostru ar fi, nici mai mult nici
mai puțin, decît... „delirant“. Ar-
gumentarea lipsește cu desăvîr-
șire. Delirantă este, de fapt, doar
obiecția însăși, căci stilul nostru
(putem produce și mărturia tu-
tutor recenzenților) numai... „ad-
jectival“ nu este. În schimb, plin
de „adjectivare“ pînă la refuz
este doar scrisul lui N.M., care fo-
losește, de pildă, pînă la delirul
automatismului verbal, adjecti-
vul „excepțional“, devenit crite-
riu unic, în plină beție de cuvî-
nte : poetul Alboiu (onorabil) este
„excepțional“, Mircea Vaida (e-
roare absolută !), „aproape excep-
țional“, în schimb Ion Caraion —
vai lui ! — „nu este excepțional“,
cele trei grade de comparație ale
lui N.M. Dacă Alboiu și Mircea
Vaida sînt „excepționali“ sau „a-
proape excepționali“, atunci Ar-
ghezi, Blaga și ceilalți ce sînt ?
Tot „excepționali“ ? Paradoxal,
nu-i așa ?

desen de VALENTIN POPA

Adrian MARINO

SORIN TITEL:

Noaptea inocenților

Dacă lăsăm de-o parte, pentru moment, complicatele tehnici narative cultivate de Sorin Titel în ultimii ani cu vădită aplicație și în spiritul unui credit deplin, relativ ușor ne este să descoperim, să re-descoperim, originarul fond afectiv al prozelor sale, delicata sensibilitate contrariată, pudoarea mereu rănită de contactul cu „ei”, cu alții, cu lumea brutală, impură, cinică.

Firește că optica relatării nu e fără legătură cu ultragierile resimțite în intimitatea conștiinței neadaptate, cu perpetua afirmare a nevinovăției care se lamentează. Văzută din acest unghi, realitatea începe să piardă din consistență, raporturile se rarefiază, visările incerte inundă teritoriul percepției exacte a lucrurilor, contururile devin evanescente, spre a lăsa să se distingă doar murmurul unei voci interioare, doar debitul egal, susținut, monoton al „textului” care se naște din propriile resurse, multiplicând o frază inițială. Totdeauna aceeași, ritmînd-o în toate felurile, cu un apreciabil firesc al inventivității, sub controlul unui simț muzical înnăscut, capabil să cenzureze excesele.

Așa încît, oricîte libertăți și-ar permite, textul rămîne de o fluentă naturală și elegantă. Rapidele deplasări de planuri, „enormitățile” imaginarului, surprinzătoarele bufonerie și contra-sensuri ironice, interceptate la nivelul îndeobște auster și grav al relatării, izbutesc să se asimileze prin îndepărtarea voită a oricărui efect prea șocant, și totul are, pînă la urmă, un aer de poveste frumoasă, melancolică și tandră, spusă la o tonalitate discretă, atît de caracteristică în finețea și în dezinvoltura ei fragilă, adolescentină, și totuși atît de ciudată în contextul răvășit de tentativa intratabilă a „sincronizării”.

E, în același timp, originalitatea acestei proze de esență lirică, dar și motivul unui deficit al ei, al unei estompări de acuitate și vigoare în direcția pe care ea însăși, cu foarte marcată stăruință și-a propus să o illustreze.

Scriitorul nu acceptă totdeauna, dintr-o firească rezervă, de raportat la natura talentului său, să meargă pînă la capăt, în grotesc și în tragic, iar uneori își examinează propriul strigăt, sau ceea ce ar fi vrut să fie strigăt, cu un fel de umor receptiv și binevoitor, oricum prematur, care firește îl întoarce din drumul început cu multă decizie.

Calitatea strict literară a textului nu are de suferit în chip vizibil de pe urma acestei resemnări venite înainte de vreme, valorificate în sensul unui lirism de specifică vibrație a ingenuității; nu e mai puțin adevarat însă că scriitorul aspirase cu toată energia spre o cotă a adîncimii, ori a altitudinii, mai abruptă, mai riscantă, mai primejdioasă. Poate că intuiția resurselor sale, de un anumit tip, îl determină să procedeze așa și nu altfel, și să rămînă în cadrele stabile ale unei „structuri” care, la o presiune sporită a abisurilor, ar amenința să piardă în organicitate, ceea ce ar cîștiga, eventual, în acuitatea plină, vertiginoasă a percepției concretului și a viziunii existențiale.

Modeste în punctul de pornire (invariabil, acela al candorii ultragiate) prozele din **Noaptea inocenților** cuceresc pe un parcurs propriu, virtuți de rafinament procedural, desfășurări lexicale de pronunțată savoare, într-un stil personal, amestec de „copilărie”, epică fabuloasă și descripție supravegheată, densă, a suprafețelor.

Ceea ce poate reține în primul rînd în ele, în plăcut contrast cu pretențioasele tehnici experimentale, rezultînd dintr-o meditație, nu știm cît de departe împinsă, în marginea „noii școli” a romanului francez, este stabilitatea unui tipar al relatării, de ajuns de rezistent și de îndărătnic la solicitările inverse ce i se pun în cale și la îndirjitele „dificultăți” ce i se fac; puterea sa de menținere în limitele unei perspective,

ale unei „priviri” de nealterată prospețime, ale unei reverii plutitoare, filtrate.

Prozatorul nu izbuteste să reprime un fond de sentimentalitate, visul unei realități netorturate și nedilematice, și deseori pierderile pe care o astfel de viziune le implică, în ordinea adîncimii și a complexității, nici nu sînt de regretat, întrucît tot ele generează puțința unui lirism paradisiac în pofida tuturor contrarietăților.

Aceste contrarii vizează de predilecție voința de menținere în universul unei copilării nepervertite, a unei adolescențe nedefinite și imposibile.

Încercarea frecventă este de a proiecta nostalgia vîrstelor inocente într-un plan vast metafizic, dar dacă ea rămîne încă sub semnul incertitudinii, pentru că-i lipsește un zguduitor fundal concret din care să „crească” spre noi cu puterea unei fatalități, ea se încorporează totuși, într-un fel convingător, într-o perspectivă realist-poematică și ironic-onirică de incontestabilă autenticitate.

Nostalgia imaculării, lamentația inocentului hăituit, obsesia de a fi neconținut în raza privirii crude, avide a celorlalți, a curiozităților deșănțate, formează tema interioară a prozelor lui Sorin Titel, nucleul lor, atît de simplu, în oricît de „imaginare” și uneori de contorsionate transpuneri.

„Cum ar putea ei crede că în fiecare noapte el e ținta vie, el e cel care lipit de cartonul prost, desenat stingaci, oferă o siluetă atît de sigură spectatorilor adunați să se distreze. Se trage în frunte și în ceafă, se lovește plămînul stîng și rinichiul drept. se lovește în burtă și în ochi (...) Se dau premii celui care a țintit cel mai bine — lovitura în gură, în sex, în inimă — mari ciini de porțelan lucios, ciini-scrumieră, cățele-vază de flori” (**Noaptea inocenților**).

Iritată la un moment dat de potențialul în creștere al variațiilor onirice și al metamorfozelor lirice menite să o ascundă, să o metaforizeze pînă la exces, vocea acestei inocențe rănite preferă să se mărturisească direct, în tonul unei confesiuni includate, vindicative, furioase:

„Ei care nu au de unde să mă cunoască, așa cum stau cu coatele proptite de pervazul ferestrei, cu ochii lor somnoroși, aruncîndu-mi din cînd în cînd cîte o privire fixă și înghețată printre pleoapele mult coborîte, urmărindu-mă pe mine, cel atît de lipsit de apărare. Simt cum îmi alunecă de-a lungul trupului privirile lor care mă obligă să stau tot timpul treaz și la pîndă (...) Nerămînîndu-mi decît să-i las să mă dezbrace în căutarea unor cicatrice care să le spună totul despre mine, să-i las să se plimbe agale pe cărările trupului meu (...) Jur-împrejur fiind dispuși ei, în formă de cerc, așa cum am spus, cu ochii pe jumătate închiși, sfîncși diformi cu priviri răutăcioase și dure. Sînt clipe în care nu pot să nu mă întreb cine sînt și mai ales ce vor cu mine, de ce mă urmăresc cu atîta necruțare!” (**Magnificat**)

Acest mod nemijlocit, iritat, aproape exploziv (nu discut cît de adecvat și dacă nu cumva de un programatism „suspect”) care rupe în răstimpuri pînza egală, domoală, de o țesătură aplicată și fină a textelor lui Sorin Titel, ne sugerează, încă o dată, oarecum de la sine și pe nepregătite un semn de întrebare legat de structura veritabilă a talentatului prozator. Iritarea aceasta la o natură ca a sa, fragilă și lirică, ascunde și o vagă nemulțumire de sine, anticipînd, poate, noi cristalizări.

interpretări

Elevarea prin cuvînt

Epistolele lui Mircea Ciobanu sînt un poem despre elevarea prin cuvînt. Succesiv, autorul propune diferite exorcisme și le practică, personalitatea eroului, autorul epistolelor, fiind despicată de o falie adîncă, dramatică, ce desparte cele două porțiuni complementare ale eului pe care William James (în „Précis de psychologie”) le numea „le je” și „le moi”. Primul eu se supune practicilor eliberatoare, al doilea îl privește sceptic, îi comentează încercările. Una dintre epistole (a cincea) se ocupă chiar în mod special de această dedublare, analizînd întimplarea cuiva care întorcîndu-se la sinele lui autentic n-a respectat „legea după care spre a deveni tu însuși trebuie mai întîi să pierzi vigoarea de a te manifesta ca atare”.

În ansamblu, impresia este de discurs despre discurs, **Epistolele** adăugîndu-se unei serii românești recente, în care excelează „Fragmente despre cuvînt” de Toma Pavel și „Viața și opiniile lui Zacharias Lichter” de Matei

Călinescu. Dacă Toma Pavel „incendia” noțiuni, dezvăluind mecanisme ale limbajului, fascinante prin rigurozitate și simetrie, iar Matei Călinescu reușea să creeze un personaj de o unică fervoare intelectuală, Mircea Ciobanu încearcă să eșafodeze un fel de metodă-metaforă a depășirii prin cuvînt a impasurilor existențiale (sensurile principale ale acestei încercări sînt afirmarea necesității imperioase a raționării, dar și încrederea în virtuțile purificatoare, mintuitoare ale cuvîntului).

Epistolele, în totalitate privite, discurs pur, monolog nesfîrșit ce trimite parcă o dată cu ultima pagină la primele rînduri pentru o lectură reînscăpă și continuată la nesfîrșit, nasc o atmosferă specifică în care mișcarea logică este complicată și înconjurată cu un halo misterios de forță incantațională, suprarățională a cuvîntului.

Să urmărim cîteva dintre principiile cheie ale „metodei” **Epistolelor**. Unul este nevoia

imperioasă de interlocutori, de martori, concretizat, în primul rînd, prin adresarea scrisorilor femeii iubite (alegerea acestui interlocutor este una dintre sursele tensiunii stranii, selenare ce animă în permanență discursul) și, apoi, prin numeroase alte considerații și parabole intermediare. Întîmplarea domnului V. este semnificativă („A treia epistolă, a nevoii de martori”). Acesta, anunțat că fiica sa este într-o stare foarte gravă, nu pleacă imediat spre ea, ci intră într-o bodegă unde se întrefine cu un necunoscut, mărturisindu-i pericolul și anunțîndu-l că peste puțin se va duce acolo, „vorbind, adică transformînd pe nesimțite evenimentul în problemă”. Cînd i se anunță că fiica sa este de fapt moartă, „cu singura rămășiță de apetit existențial, domnul V. se smulse cutremurat [...] din picioare. rosti o propozițiune [...] domnul V. era salvat cu desăvîrșire: vorbise...” Episodul acesta poartă însă în sine și germenii

uneia dintre contradicțiile tulburătoare ale **Epistolelor** (descriind felul în care domnul V. folosește limbajul pentru a se proteja, recurgînd la „tipicurile ritualului tragic” ce cer ca durerea să fie vorbită, autorul nu-și poate stăpîni ironia; discursul, pare a spune el subtextual, ne salvează dar, în același timp, ne și ucide; faptul amintește de **Martorii**, unde exista un elogiu al tăcerii). Un sens similar are și „A patra epistolă, despre ziua în care nu se va mai naște nimeni”. Iov, cel lovit de dumnezeire pînă în adîncul existenței sale, cel care nu mai are nimic afară de trupul său pus-tiit de răni fără de leac, acest aproape dispărut din ordinea materială a lumii cugetă, vorbește și descoperă astfel libertatea. În „A treisprezecea epistolă, despre măsura citorva lucruri”, eroul rătăcește înnebunit pe străzile orașului, ceasuri în șir, ispășind o damnațiune a tăcerii. El este „salvat” de la chinul tăcerii în felul următor: „M-am a-

șezat cu gura încheștată, și-abia făcîndu-mă înțeles, am cerut mîncare și vin. Cînd foamea mi se potoli, am primit ca pe-o explozie asurzitoare vuietul vocilor și-al risetelor și-al paharelor atinse, pînă atunci neauzît. Simțurile mi se treziră unul după altul, în lanț”. Și aici cuvîntul este investit cu funcții vitale. O dramă cumplită, cea a dansatorului pe frînghie, Ioan, are loc în tăcere și s-ar zice, deși nu există nici o precizare în acest sens, că o singură vorbă, venită indiferent de unde, l-ar fi mintuit pe nefericitul artist alunecînd în nebulie, sortit să mimeze jalnic, în chip de clovn, ceea ce altădată, în vremurile sale de glorie, executa în ade-văr (să numim această „A douăsprezecea epistolă, despre cădere” o parabolă a lipsei de eficacitate a mimării: caricarea realului, mimarea acțiunii nu duce decît la disoluție și întuneric, discursul are însă o putere magică de înlocuire).

Voicu BUGARIU

POEZIA:

Florin Manolescu

George Dan
Fructe de mare

George Dan, născut în anul 1916, navigator prin pasiune și prin profesie este un „rapsod al mărilor albastre”, în trecere prin Madagascar, prin Bombay, Colombo, Madras, Calcutta, Singapore, Hong-Kong Kyoto ș.a.m.d.

Dar în urma acestor perigrinări, poetul ține mai degrabă decât niște lecții de poezie, lecții de geografie marină sau de etnografie, absorbit de amănuntul pitoresc, de specificul pe care îl descoperă și îl exaltă: „Aceasta-i gingașa gheșă

Ghinza / în chimono și mască Noh, distinsa, / cu neagra-i coafură, cum doar ceaiu-i, / și zimbet gales după evantaiu-i, / la gît : șiraguri de mărgăritare, / pe dinți de diamant cu cite-o floare... / Ea știe-n «Țara Gingașelor Arte» / cu frăgezime-n gesturi să se poarte, / și mustătră numai ridicînd sprinceană, / cînd nu știi după arta ikebana / s-așezi în vază flori simbolizînd / Cerul și Omul pe acest Pămînt“ (Romanța din Japonia, V.).

Prima observație va avea deci în vedere pitorescul acestei poezii care se lasă fascinată de fauna luxuriantă a deltelor cu stîrci, cu rațe sălbatice, cu lișițe, cu ibiși, călfari sau pelicani („Puzderie de păsări! Din cuibare, / ai strînge bărci de ouă-n chip și fel : / verzui, albastre, albe, pistruiate, / cum nu le-ar zugrăvi nici un penel“ — Delta-acuarele), de recuzita obscură și strălucitoare a mărilor sau de mireasma rafinată a fructelor exotice: „La Singapore zis «Orașul-Leului», / de cum sub tălpi răsună piatra cheului /.../ ciorchini de malayeze-ți ies în cale / și-aduc ciorchini de fructe tropicale : / banane (colți de fildeș vechi și moale). / Și-n coșuri cumpănite-aduc tezaur, / comori de fructe mango dulci, de aur / Papaya parcă-i pară și-i smochină / la miez, c-un paradis-de-arome plină. / Și pîntecoase nuci-de-cocos coapte / zăpezi îți dau să bei și proaspăt lapte...” (Romanța fructelor de aur).

În felul acesta, lumea pestriță a cheiuri-

lor portuare, exotismul și misterul tărîmurilor subacvatice se obiectivează printr-o tehnică picturală, ca în poezia de stil vechi, cu tablouri și cu peisaje studiate: „Intrăm în scoica mării de azur, / ca doi copii, de mină, slobozi, goi, / și ne ciocnim c-un străveziu convoi / de moi corole, clopote, cupole / de gelatină — sloi trec după sloi, / vibrînd din margini fără de cusur / tivite-n vinețul cel mai pur... / Și trec meduze moi, multicolore / convoi de caravelle spre Azore... / spre Marea de Sargase... spre Antile... / Și-n Atlantida se opresc, umile, / să se preschimbe-n fructe-amare / puternic miresmind a iod și sare...” (Fructe de mare, 8).

Din cînd în cînd, însă, poetul dramatizează, privind „în spatele” peisajului și atunci pitorescul rămîne pe un plan secundar, iar lumea liniștită a „marinelor”, potrivite pentru interiorul unui cabinet literar, este înlocuită cu o lume agitată și bîntuită de spectre și viziuni halucinante: „Cînd prin ficatîi mării, pină-n străfundul fierii, / se-mpîntă plumbuții pe tălpi, scafandrierii, / privesc prin geamuri groase — pădurile de alge / din cimitirul mării, cu cruci mari de catarge. /.../ Presimt cum pe sub clopot li se ridică perii / și-albesc pe loc de groază-mpietriți, scafandrierii! / Mai clatină parima și-afară lumea-i cheamă / și bulbură iar aer din clopote de-aramă. / Și-abia și-au scos scafandrul — și-o lume de schelete / tirăsc cu ei pe diguri, prin crișme să se-mbete...” (Scafandrierii).

Din această înțelegere a lucrurilor rezultă o „simbolică marină” cam pedantă și cam ilustrativă de cele mai multe ori (Pelicanii, Delfinul), dar capabilă altădată de viziuni pe care cititorul este liber să le interpreteze: „Căpitanul în dinți cu nautica-i pipă / povestea : — Pe corabie-n vislet domol, / vin cocorii în țipăt, vin berzele-n stol, / vin sălbatice giște cu plumb în aripă. / Vin atîtea că nava-ar pieri într-o clipă! / Marinarii plîngînd, cu lopețile-n gol, / pe-aripații «piraii» îi tot dau rostogol — / nori de aripi greoaie, gitlejuri ce țipă...” (Corabia cu păsări migratoare).

Ceea ce mai trebuie să reținem din acest volum antologic, alături de poezia porturilor și a mărilor exotice (de nivelul prozei lui Jean Bart sau N. Dunăreanu) este balada Kira-Kiralina, reconstrucție folclorică în care accentul cade, ca în cele mai multe dintre poemele lui George Dan, pe elementele de epică și pe pitoresc. La hanul lui Cioroi-pilă, în bălțile Brăilei, sosește harapul Ali Osman, care o tentează cu averile, dar și cu farmecele sale orientale, pe frumoasa Kira-Kiralina: „Colo-n vale la Brăila, / lîngă schila «Cioroi-Pila» / un caiac legatu-mi-l-a / de răchita cocoșată / ce-adumbrește lumea toată! /.../ Întră cel harap, / zale după cap / cit solzii de crap, / și zale pe bucă / cit solzii de știucă! / Ochii cit ghiocul, / negri ard ca focul, / negri ca păcatul, buza cit ficatul...”

PROZA:

Magdalena Popescu

Radu Tudoran
Oglinda retrovizoare

Nu e necesar să ne reamintim întreaga istorie a jurnalelor de călătorie pentru a întui caracteristicul cărții, fermecătoare pînă la un punct, semnate de Radu Tudoran. Informație și comparatism pedagogic, aventură și plăcere estetică, meditație și anevoioasă acomodare la mediul noi, febra intelectualistă, mai recentă și nu totdeauna autentică, a aflării de simboluri și semnificații, nimic nu ispitește jurnalul acestei călătorii italiene. Călătoria a fost făcută fără intenția transcrierii literare, iar jurnalul, numit impropriu așa, s-a născut oarecum întimplător și retroactiv, ca o eliberare de imaginile prea tari și persistente, rămase apăsate în memorie. Avem așadar de a face cu un „produs” secundar, scutit de frisonul încordat al expresivității, originalității, ineditului, dar și suportînd consecințele provocate de asemenea absențe.

Citim jurnalele călătoriilor celebre din sete de informație și de pitoresc, iar pe ale „călătorilor” celebri — din interesul psihologic, care caracterizează modernita-

tea. Interesul psihologic primează și în *Oglinda retrovizoare*, dar din motive oarecum bizare (bizarul nu intră totuși în categoria discreției, cultivată cu ardoare de autor). Autorul acestui jurnal nu e propriu-zis un călător — în sensul „literar” al cuvîntului. El refuză condițiile, determinările și scopurile călătoriei, dar nu dintr-o conștiință a lui *anti* —, ci dintr-o neostentativă voință de relaxare. Închis în celula transparentă a automobilului, parcurge fantomatic mii de kilometri, rămînînd captiv în spațiul artificial al vehicolului ermetizat, care nu lasă, decît dificil și la răstimpuri, să pătrundă atmosfera și spiritul locurilor prin care trece. Mai apăsate decît istoricul, antropologicul, meditativul, sugerate de traseu, călătorul resimte, senzorial și la scară mărită, meteorologicul și cosmicul, geologicul și spațialul. Adevăratele personaje ale cărții sale sînt soarele, cîmpia, munții și marea, geografia concretă, desenată de viteza care îți dă un inedit sentiment al ubicuității, al dominării distanțelor. Din cînd în cînd, drumul se intrerupe, lăsînd primul loc orașelor, monumentelor și peisajelor care își cedaseră pînă atunci întietatea firească. Nu se petrece nici aici vreo adîncire în atmosferă, ci doar o captare a impresiilor vagi și difuze, pe care spiritul locului vrea să le elibereze. Întreaga carte se sprijină pe o percepție impresionistă înregistrînd fugitiv și fără încordare culoarea, sunetul, emoția dominantă. Cum fenomenul presupune relaxare, pe de o parte, iar, pe de alta, un concurs favorabil comunicării de fluide, asemenea momente de intuiție adîncă și de pătrundere exactă au loc rar. Contrariul lor e însă mult mai frecvent: asimilate rapid și fără răstimpul necesar pentru perceperea „gustului” specific, imaginile ajung să se suprapună și să se confunde, într-o monotonie care nu e a lor și o superficialitate care ține de saturația prea timpurie. Din acest periplu italianesc, cartea nu

lasă decît o sugestie melodică, dar aceasta — foarte pură.

Am putea, totuși, aminti măruntele falșități de ton, care strică puritatea liniei. Astfel, urînd grandilocvența, autorul cade totuși adesea în ea; discret din padoare, afișează sentimentalisme verbositate; fără prejudecăți turistice, căutînd, ca Proust, inefabilul sugerat de rezonanța numelor și ineditul impresionist al imaginii la ore calme și solitare, sucombă totuși pe un traseu încărcat și conștiincios ca un ghid Baedeker. Dar cea mai gravă eroare — termenul trebuie folosit cu umor în acest imperiu al gratuității — e de a se lăsa sedus de mirajul spațiului și vitezei, acolo unde singura dimensiune ar fi trebuit să fie timpul. Călătoria e doar formal o deplasare: ea impune de fapt răgazul pentru a te adînci și confunda cu atmosfera unui loc, atmosferă care e mai ales o acumulare temporală. Dar în chipul cel mai candid, inconștient de impietate, Radu Tudoran transformă inconjurul Italiei într-un raliu automobilistic și mărturisește cu inocență cum a vizitat galeriile florentine Pitti și Oficii cam în cite o oră. Asemenea teribilisme sînt mai ales candori lipsite de orgoliile snobe și de suficiențele care denunță complexe de inferioritate. Pe scurt, ele nu irită, produc doar insatisfacții.

Aventură sau meditație? Introvertire sau extravertire? Neîntrînd în nici una din aceste categorii, jurnalul lui Radu Tudoran a primit severe sancțiuni. E prea mult însă. Nu s-a văzut că e vorba doar de neimplicare, de o anume stare de beatitudine, realizată prin concursul tuturor împrejurărilor: o mulțumire visătoare scaldată în soarele și aerul mediteranean, ușoară și semiconștientă ca o transă muzicală. De ce i-am reproșa-o omului care a avut șansa să treacă prin ea? Omului, nu, dar literatului da, căci e puțin productiv literar și amenințat după scurtă

vreme de o iremediabilă platitudine. Peisajul italian se abstractizează treptat; important devine un ritm interior care se complăce în reverie și se arată iritat de intruziunile prea caracterizate ale exteriorului. Periplul rămîne doar un prilej de fantazare. E curios, cum situațiile și personajele ficțiunilor lui Radu Tudoran sînt mult mai veridice (și mai atrăgătoare), decît această strictă înregistrare a realității. Se vede că invenția românească au dificultăți în a percepe prezentul, acuzînd adevărate atrofieri ale simțului realului.

Corneliu Ștefanache
Dincolo

În numai cîteva luni, lui Corneliu Ștefanache îi apar două romane scrise la răstimpuri scurte. Asemenea entuziasm fertilității dovedește un gust pentru scris și un curaj creator, tirziu dobîndite, după probabil lungi rețineri și acute scrupule față de posibilitățile literare. Tocmai de aceea și cu toate că noviciatul a fost atît de lung, noul roman al lui Corneliu Ștefanache prezintă, în locul semnelor unei maturități echilibrate și îndelung elaborate, crudități și șovăieli juvenile. Ca la crisalidele aflate în stadii timpurii de metamorfoză, se străvede prin crusta epică abia solidificată întreaga tubărie palpitîndă, simplă încă și nu definitiv formată. Prozei lui Corneliu Ștefanache îi lipsește, deocamdată, acel pigment protector și disimulat, care e semnul distinctiv al dominării morale și

CRITICA:

M. Ungheanu

Cronica
unei cărți absente

De cite ori se face o anchetă, prima întrebare trebuie să privească îndreptățirea ei. De ce aceasta și nu alta?

O revistă pune criticilor întrebarea: „De ce nu scrieți o istorie a literaturii române contemporane?”, și desigur că ne putem întreba dacă problema anchetei și modul cum a fost formulată sînt cele mai nimerite cu putință. Anchetele și-au pierdut bunul obicei al justificărilor: „Inițiem această anchetă deoarece...” După felul cum a fost formulată întrebarea, ea pare un reproș adus unor critici care nu răspund unei solicitări reale. Dacă, invitați să scrie o astfel de istorie literară, în chiar paginile revistei cu pricina, critici

vizați au refuzat propunerea, ancheta este îndreptățită, lucru pe care nu-l putem ști. Dacă nu, singurul răspuns la întrebarea anchetei este tot o întrebare: „Dacă v-aș oferi o astfel de istorie literară mi-ați publica-o?” O anchetă adevărată de aici încolo abia poate începe, deoarece apariția unei istorii literare nu depinde doar de cel ce o scrie. Dacă revista nu a intenționat și nu intenționează să publice o istorie a literaturii române contemporane întrebarea și ancheta rămîn suspendate.

Întrebarea este în mare măsură gratuită pentru că, de nu există o voluminoasă istorie a literaturii contemporane, elementele ei constitutive s-au publicat. O istorie a literaturii contemporane este însă altceva decît una a literaturii actuale și vina întrebării pare a fi confundarea celor doi termeni. Scrupuloși, D. Micu și N. Manolescu au folosit titlul *Literatura română de azi*, conștienți că n-au scris o istorie a literaturii contemporane. Nu se ocupau de o epocă, ci de o felie istorică cu granițe arbitrare: 1944 nu este o dată pentru istoria literară. Mihail Sadoveanu, H. P. Bengescu, Bacovia, Blaga, Liviu Rebreanu, Ion Barbu ne sînt contemporani. Izolarea artificială căreia au fost supuși, o vreme, opere și autori, nu este un argument pentru a nu-i considera contemporani. Este și demonstrația lui L. Raicu din eseu său despre L. Rebreanu. S-a vorbit mult în ultimii ani despre o literatură „nouă”, uitîndu-se că orice nouate, cît de evidentă, își caută predecesorii și deci o tradiție care se găsește de obicei într-o li-

teratură „veche”. O istorie a literaturii actuale trebuie să acorde un mare spațiu unor scriitori ca Sadoveanu, Bacovia, Eliade, Lovinescu, Barbu, Călinescu, Blaga cu care este firesc să înceapă. „Actualul” Marin Preda este trecut cel puțin fugitiv prin cenaclul lovinescian. O istorie a literaturii contemporane nu este o istorie a scriitorilor în viață, care desigur nu sînt excluși, dar au de suportat o confruntare valorică ce este aceea a unei literaturi formate, cu o tradiție ce nu se poate neglija. Întrebarea este nedumeritoare deoarece elementele acestei istorii literare contemporane există și istoria literaturii, scrisă deja pe anumite porțiuni ale ei. *Literatura română între cele două războaie mondiale* de Ov. S. Crohmălniceanu, *Realitate și romanesc* de Liviu Petrescu, *Avangardismul poetic românesc* de Ion Pop, *Panorama decenului literar 1940—1950* de Al. Piru, *Romanul românesc contemporan* de D. Micu, *Prozatori contemporani* de I. Vitner, *Literatura română de azi* de D. Micu și N. Manolescu sînt istorii literare ale perioadei contemporane pe felii, etape ori probleme. Un compendiu orientativ, comod de minuit, este necesar mai ales amatorului de literatură doritor de repere sigure în cîmpul literaturii actuale.

Inocența întrebării ar putea fi amuzantă dacă n-ar fi și expresia ignoranței în chestiunea atacată. Răspunsul lui D. Micu subliniază tocmai această postură a întrebării. O anchetă de gravitate celei începute presupune o consecvență atitudine de principiu. Cum au fost primite de că-

tre reviste, și recenziile lor, tentativele de istorie literară, în general, și cele de istorie literară actuală în special? Întrebă D. Micu. Au pregătit revistele tere-nul în acest sens, privind aparițiile adecvate din perspectiva acestei atît de imperative necesități? Iată de ce trebuie să ne întrebăm dacă inițiativa unei anchete a crescut firesc din solul preocupărilor frecvente ale unei reviste.

Jocul de-a întrebările spectaculoase, fără acoperire reală, este steril. Presa literară a avut cîteva prilejuri să se ocupe indirect de o parțială istorie a literaturii de astăzi o dată cu apariția cărților *Geneza și creație* de Mircea Martin, *Realitate și romanesc* de Liviu Petrescu, *Avangardismul poetic românesc* de Ion Pop, *Lampa lui Diogene* de Șt. Aug. Doinaș, dar n-a făcut-o. *Cronica criticilor literare*, susținută în Tomis de C. Regman, era o contribuție în aceeași direcție, ignorată și ea. Recenzia din revista *Lucașfărul* a cărții *Geneza și creație*, carte care punea problema generațiilor literare și a afinităților de ordin estetic, nu pregătea prin nimic o discuție ca cea de față. Este curios că întrebarea este adresată criticilor tocmai de revista care a părăsit excelența inițiativă de a ține un *Dicționar de istorie literară contemporană* înainte ca acesta să fi fost dus pînă la capăt. Însemnătatea contribuției unui dicționar de istorie literară contemporană la scrierea unei istorii literare paralele nu se mai cere argumentată. Regretabil era numai spiritul partizan sau distructiv al fostului dicționar, nu ideea realizării lui. Nicăieri nu se poate

Invocațiile insinuante ale harapului o înduplecă pe față, și aceasta va fugi cu turcul într-o corabie. Prinziind de veste, cei trei frați ai Kirei pornesc în urmărirea ambarcațiunii, o abordează și îl omoară pe Ali Osman: „Cel mai mic, Tăscă, / scoate o beșică / de porc și-apoi hap! / și-o trage pe cap. / Cu un sfredel mic / dă cep la caic. / Constantin din urmă / s-atîrnă de cîrmă, / și cirna de os / din țîni a scos! / Dobre de la proră / strigă la suroră: / — «Kiră, Kiralino, / sora noastră, vino!»...“

Kira Kiralina este ea însăși pedepsită și arsă de vie ca să lumineze la ospățul celor trei frați, hoți în bălțile Dunării.

Dacă ținem să filozofăm cu orice preț, atunci putem spune că în acest poem George Dan a încercat să împingă trama dincolo de un moment irezolvabil pe care l-a consacrat în literatura noastră **Luceafărul** eminescian. Kira Kiralina răspunde invocațiilor repetate ale lui Ali Osman și se pare că în felul acesta două naturi incompatibile vor sfîrși prin a se asocia. Însă chiar dacă se întîmplă ca natura lucrurilor să cedeze, favorizînd colaborarea contrariilor, **martorii** spectacolului se vor opune, desrămînd acest „mariaj“ care se dezvoltă împotriva legilor firii: „Zice Dobre, zice, / sora să-și urzice: / — «Kiră, Kiralina, / floare din grădină, / sora noastră bună / de tată, de mamă, / cum te-a tăiat capu / să fugi cu harapu? / Maică-ai întreat, / frați ai întreat / că-l iei de

bărbat? / Și-apoi se insoară, / corb cu lebădioară, / să șadă-amindoi, / lebădă-cio-roi, / gene lîngă gene, / și pene la pene...“

Nicolae Neagu Poeme rococo

Iată că aripa poezilor tutelați de Blaga este echilibrată în ultimul timp de o aripă a poezilor barbiene care iubesc vorbirea somptuoasă, plină de inflorescențe redundante și înțepenite. Reacțiile sînt în ambele cazuri tardive și, în măsura în care se țin prea aproape de modele, inutile, însă ele ilustrează un curs ascendent al poeziei care se regăsește pe sine.

Nicolae Neagu scrie o astfel de poezie trecută prin filtre barbiene, plină de crispări și de artificii reci, întrecute în primul rînd de sacadările metronomice ale versurilor și de apelul la o **artă combinatorie** care împietrește vina caldă a ver-

surilor, ca lava din Pompei: „...cade ul-timu-n platfûs, cel pe jar, pe jos adus (mai că-i sur și mai că-i sus) calcă apa-n benzi și bont spre sauna în care cu, doar o mină ce-năpu, nădușește Pil din Pont“. Însenările sînt în general savante (amintind uneori de Leonid Dimov: „pe chioșcul ce se năruie-n zambile / plouă cu roșcove / și bile“). Însă de cele mai multe ori ele inspiră un aer mortuar, o morbidețe care nu mi-ar displace dacă mi-ar îngădui să ghicesc în faldurile ei misterul ascuns al poeziei.

Ceea ce mai trebuie observat este faptul că regia versurilor contribuie și ea la sofisticarea obstinată a poemelor, însă pentru că rigoarea metrică este desăvîșită, tăietura strofelor poate fi refăcută cu ușurință, așa încît pînă la urmă trebuie să înțelegem că lucrul acesta nu reprezintă decît o strategie superficială.

Pentru exemplificare, să transcriem într-o redacție tradițională, fragmente dintr-un poem uluitor prin virtuozitatea cu care autorul inventează cuvinte și propoziții, incitat de tema atît de veche a obiectelor misterioase ascunse într-o ladă: „O senectute, nu deschide lada / (melonul de restricție, zăpada / plastronului cu folii de lavandă / plicatură în mape de olandă, / ceaprazuri și barce-argentine / defuncte-n suvenirul de glicine, / bretele schingiindu sub cataramă / poplinul amendat cu monograme)“.

Mircea Tudose Caut o stea

Foarte corecte și în același timp foarte convenționale sînt versurile lui Mircea Tudose: „Aștern ierburi sub mine, / Mă acopăr cu cerul, cu apele, / și-mi pun căpătii de mătase — frunzele. / Să dorm în această noapte fantastică / Și să visez de unde vin / Cine sînt...“ (**Noapte fantastică**).

În contextul acesta impersonal, numai spaima sfîrșitului și a confruntărilor finale mai poate stîrni cîte o scurtă undă de emoție și de mister: „...Un om cu mască / Se ține pe urmele mele; / N-am reușit încă / Să-i văd fața / Dar îl simt cum calcă în nisip / Exact în conturul / Urmelor mele. / Unde merge, / Pe cine caută, / Cînd ne vom întîlni / Ce lumina va scînteia / În ochii lui? / Ce cuvinte va spune?“ (**Omul cu mască**).

instrumentale a materiei literare. Golul și plinul, intenția neacoperită și inspirația realizată se lasă prea ușor marcate. Romanul se desface la lectură în elementele constitutive, deși modelarea a vrut să le stringă pe toate într-o formă coerentă, cu suturile ascunse.

Cum era de așteptat de la o înzestrare cu debut tîrziu, natura prozatorului e analitică și de expresie, nu inventivă și creatoare. De aceea primează autobiograficul în sensul strict și restrîns al cuvîntului. Din fericire, acest lucru nu mai înseamnă, de cîtiva vreme, la noi, factologie obiectivată lexical și sintactic. Cîteva experiențe realizate au transformat autobiograficul literar într-un proces de elucidare interioară și de aflare a justificărilor și rațiunilor de existență. Cel puțin ca intenție, asemenea obiective ridică pretențiile unei cărți și o constrîng să încerce profunzimea, consecvența, dificultatea. Că ele aduc riscul preiozității greoaie și al abstracțiunii discursive, aceasta e o altă latură a chestiunii. Important rămîne nivelul propus, net superior altora.

Subiectul e linear, deși perspectiva se modifică, în cîteva rînduri. Substanța cărții e speculația psihologică, încercînd să stabilească premise și concluzii — un fir conducător între cauzele complexe și obscure și efectele tîrzi și neașteptate. Un medic care face războiul și în est și în vest se întoarce acasă, undeva în România, spuzat fizicește și moralmente. Casa provincială, odihnită și calmă, o iubire domestică și o familie care odinioară se împacă cu gîndul morții lui, încearcă să-i dea iluzia reintrării în normalitate. Dar din rațiuni nu foarte clare — e vorba probabil de vechea neputință a intelectua-lului firav de a depăși, uitîndu-le, experiențe copleșitoare — Petru Petria se sinucide. Gestul îl absolvă numai pe el. Fiul și soția vor suporta, imprevizibil, consecințele. Autoritară și rece, dar cultivînd, secret și morbid, complexe de vinovăție,

femeia se va „sacrifica“ pentru fiul ei — dublu al tatălui. Divinizîndu-și tatăl și dominat de mamă, băiatul crește într-o atmosferă rece și austeră, încercat de afectele extreme ale groazei, iubirii și urii, pe care nu îndrăznește să le exteriorizeze. Vîrsta, boala mamei, îl scot de sub tutela celei familie și îl proiectează în relații umane înclinate și întunecoase.

Rezumatul evidențiază cîteva structuri tradiționale, cu lungă istorie în literatura română: romanul de război, romanul de formație, romanul de familie. Nu e vorba doar de o sugestie, ci de veritabile schelării ridicate în manieră consacrată, acoperite, e adevărat, de un limbaj și determinări situaționale, care doar superficial le ascund adevărata natură.

Rezumatul mai lasă să se vadă cele trei părți distincte ale cărții. Nu în tripartiție stă defectul în sine, ci în gradul de necesitate al imbinărilor, ca și în stabilirea ponderii segmentelor. Astfel, totul arată că esențială e secvența mediană (a relațiilor dintre mamă și fiu), prima trebuind să-i servească de introducere, a treia de finalizare, de soluționare epică. În fond, acordîndu-le un egal interes, prozatorul putea să creeze un alt echilibru decît cel intenționat la început, astfel ca disproporțiile să fie nivelate. Dacă dizarmonia se produce, aceasta se datorește insistenței exagerate pe disponibilități creatoare nu foarte ferme. Pentru că nu inventează, ci disecă, acest gen de proză nu poate construi psihologii — el le comentează pe cele ce i se dau ca existente. Forța lui e deductivă, nu inductivă. De aceea secvența „tatălui“ aduce în scenă un material „presupus“, nu construit. Pentru că nu are obiectul „în fața ochilor“, ea îl suplinește cu disec și artificii tehnice. Întregul capitol degajă de aceea o irepresibilă senzație de factice. Prozatorul adoptă tehnicile dificile atunci cînd din nesiguranță și timiditate față de materia, nu de-

plin cunoscută, nu știe să o abordeze cu mijloacele (încă mai dificile) ale firescului. Dimpotrivă, secvența ultimă ignoră aproape cu totul imperativul literar și cade în cronică, portret cu cheie, aluzie străvezie, autoapologie sentimentalizată. În amîndouă lipsește obiectul care trebuie să se construiască și să se clarifice prin literatură sau, mai bine zis, oarua literatură să-i fie necesară. Rămîne masivul nucleu interior al cărții, lucrat aproape fără cusur. Mai mult decît întinderea și diversificarea, selecția și insistența ar trebui să fie principiile constrîngătoare ale prozei lui Corneliu Ștefanache.

Vasile Sadoveanu Marea aventură

În cazul lui Vasile Sadoveanu, nu se poate vorbi atît de o transmisiune în familie a calităților creatoare, cît mai ales de un fenomen de emulație, provocat de apropierea modelului și de prezența unui mediu cultural comun. Desigur, cărticica sa pornește deschis de la schemele **Hanului Ancuței**, sintagme și, uncori, maniere complete de expresie sînt luate de la M. Sadoveanu și lista împrumuturilor s-ar putea lungi; dar, fenomenul se petrece discret și măsurat ca un fel de exersare a dreptului legal de participare la patrimoniul familiei. Incolu, a împinge mai departe comparația ar fi o nedreptate.

Povestitorul nu țîntește mai mult decît

o literatură de divertisment, adică de „trecere a timpului“, deplasînd anecdote de circulație orală spre specia mai complexă a **istorisirii**. Piesele s-ar putea intitula: Cum s-a însurat domnul Nae, sau Cum au cîștigat șase bacalauratei banii pentru..., sau Cum a dobîndit moșie cămătarul etc. Inconveniența, imediat vizibilă aici, e diluarea, deși hazul, poanta, surpriza nu se pierd cu totul. Uneori, chiar se întrevăd calitățile necesare bunului prozator de anumit tip: petulanță senzorială, informație variată, calm și fluentă epică. Lectura ar reuși, astfel, să devină agreabilă și cursivă în cele din urmă, dacă nu s-ar împiedica mereu într-o afectare. Aceasta nu e cea didactic-moralizatoare (tiranică doar în primele povestiri, cele mai slabe, și pe care le strică în întregime). Prețiozitatea e stilistică, dar de un caracter curios. Comună la toți cei ce disting între stilul oral și cel scris, transformîndu-l pe ultimul într-un adevărat jargon, calofilia se refugiază de data aceasta în bombasticismele și anchi-lozările unui stil juridico-administrativ de modă veche. Comentariul literar se transformă într-o nefirească și scilicita redac-tare de text oficial. E forma care falsifică de atîtea ori firescul oralității la trecerea pe pagină, cînd scrisul, nedevenit reflex, e privit cu sfială și ofițat cu un sentiment de subordonare. Iată cum vorbește unul dintre personaje (adecvurat, fost militar. Dar textul nu are intenții de caracterizare tipologică): „Mijloacele materiale de care dispuneam acum îmi dădeau un sentiment de independență și siguranță în viață. De aceea, vîzînd că avansarea la gradul de căpitan va mai întîrzia, m-am sfătuit cu soția dacă n-ar fi bine să-mi dau demisia din armată și să ne mutăm la Iași. Acolo puteam găsi o locuință convenabilă, iar în apropierea orașului să achiziționăm un teren pentru întemeierea unei ferme care, organizată sistematic, să ne aducă un venit multumitor“ etc. etc.

exprima mai bine orientarea unei reviste, și totodată spiritul ei critic, ca într-un astfel de dicționar. Cu acest precedent negativ, ancheta și întrebarea ei devin utile. O istorie literară contemporană se scrie mai întîi în revistele de literatură. Precedentul, incitant, pare a fi cel al istoriei literare scrisă de E. Lovinescu, istorie literară care-și are rădăcinile în foiletonistica criticului. Pînă la sinteza, într-un volum, din 1937 au fost necesare cele cinci volume inițiale, cu polemicele din jurul lor, și înaintea acestora **Criticele** aceluiași, întîmpinate cu adversități. E. Lovinescu își scria criticile bizuindu-se pe conașul și revista sa a căror expresie era și istoria lui literară. A existat un cumul de factori pregătitori, care au produs acea istorie literară, de unde se vede că dialectica mișcării literare e ceva mai complicată decît simplul comerț întemeiat pe întrebarea: „Dă-mi o istorie literară!“ sau „De ce nu dai o istorie literară?!“. Întîmpinările citorva critici, ironizați de Marin Preda, nu sînt fără rost: ancheta a fost declanșată de scriitori și, de vreme ce s-au substituit criticilor, în semnalarea imperativelor literare, este sigur că vor putea scrie și o istorie literară echilibrată și obiectivă asupra perioadei. Ancheta ar fi trebuit deci adresată în exclusivitate scriitorilor. Orice substituție își are regula ei simplă și clară: înlocuitorul preia toate atribuțiile celui pe care-l înlocuiește. O istorie literară este întotdeauna incomodă pentru scriitori, deoarece cei

aleși sînt întotdeauna puțini. Tentative presupune adversități și riscuri. O arată felul în care au fost primite istoriile literare ale lui N. Iorga, E. Lovinescu, G. Călinescu. Un critic ce nu-și împlineste menirea din pricina riscurilor eventuale merită desigur ironizat, dar nu despre teama de risc era vorba în răspunsurile comentate de Marin Preda, ci de imposibilitatea unei colaborări fertile între critici și scriitori. Criticul va scrie o istorie literară și scriitorul se va supăra. Este firesc și una și alta: totul este ca cel ce o scrie să nu fie împiedicat să și-o publice de către cei ce o cer. Teamă de risc nici nu intră în discuție: profesia criticului e la fel de plină de riscuri ca a unui caseador. Chestiunea e că riscul le este interzis și iată de ce: o adevărată istorie literară contemporană presupune o nouă scară de valori. Cînd reperele sînt Rebreanu, Bacovia, Voiculescu, Blaga, Sadoveanu etc. actualii răsfațați de reviste și nu de critică, a se face deosebirea, n-ar mai ocupa întreg orizontul vitrinei. Sînt de reexaminat multe opinii și de remaniat unele dimensiuni. „Revizuirile“ în critică sînt în mod obiectiv necesare. Ne-a arătat-o Lovinescu. Operațiunea va fi dureroasă, dar inevitabilă. Mulți scriitori contemporani vor să se „clasicizeze“ încă din viață și caută mai ales însemnele exterioare ale „clasicității“: „opere complete“, intrarea în manualele școlare, edițiile de masă care se dedică numai „consacraților“, antologiile etc. O istorie literară care să satis-

facă astfel de vanități e de neconceput. O istorie literară care să immortalizeze, mai de vreme, ceea ce nu va fi immortalizat niciodată, mai tîrziu, nu-și are rostul și, sperăm, n-a fost nici în intenția anchetatorilor de la revista **Luceafărul**.

O istorie a literaturii contemporane nu poate fi și nu trebuie să fie o istorie comodă. Ea are de făcut clarificări importante care au întîrziat pînă acum din pricina lipsei de claritate și decizii ideologice și estetice a revistelor literare, în spiritul bunei tradiții a criticii noastre literare. Mult mai importantă decît scrierea unei istorii, e cea propusă, este întocmirea unei istorii a criticii literare din ultimii douăzeci de ani. Critica este coloana vertebrală a unei literaturi. Cel puțin aceasta este situația literaturii române pînă acum, impulsionată decisiv de îndrumători și de critici, și înțelegerea multor fapte și opere din ultimii ani depinde de înțelegerea fenomenului critic contemporan. Neogherismul n-a fost cea mai favorabilă atitudine pentru literatură. Și aici sînt de aștezat lucrurile altfel decît stau. Asemenea corectări de perspectivă ridică dificultăți și presupun riscuri pe care orice critic trebuie să și le asume. În caz contrar observațiile lui Marin Preda sînt întemeiate.

O istorie pe porțiuni, cum ar fi o istorie dedicată numai perioadei prezente, ar avea neajunsul de a ignora un precedent

literar indispensabil unei conștiințe literare complete. Scriitorii de astăzi n-au conștiința întregii literaturi române sau n-o au în chipul cel mai fericit cu putință. Există o istorie literară a operelor și personalităților, aceasta scrisă, și una indeobște necrisă, care pune pe prim-plan anecdotică literară, viața de boem a scriitorilor și care, de obicei, se substituie cu rezultate nefericite primei. Pentru unii scriitori, „cel mai mare merit“ al lui E. Lovinescu stă în amabilitatea cu care a așteptat în fiecare zi pe viitorul scriitor mare și nu contribuția lui critică, opera cu alt cuvînt, scrisă de altfel cu o artă invidiabilă de mulți scriitori români. După cum cel mai mare merit al lui Mihail Dragomirescu se pare că este, în aceeași optică, faptul de a fi servit cornuri cu caii tinerilor boemi, și nu tentativa de a crea un sistem estetic de o valoare recunoscută. Un mod mai inspirat de a încerca și vulgariza lucrurile nici că se poate. Optica boemului trebuie scoasă din literatură, ea și ideea că literatul trebuie să fie neapărat un boem. Evident că asemenea optică merită replica unei istorii literare românești de amploare, și dacă o asemenea istorie literară era vizată de ancheta **Luceafărului** nu putem fi decît de acord cu scrierea ei. O astfel de carte este într-adevăr o „absență“ și din această pricină încep colaborarea mea la rubrica de critică, dedicînd prima recenzie unei cărți „absente“.

Scrisoare către poetul Petre Got

Stimate coleg,

Acum, când Satu-Mare este atât de lovit și se află în mare parte sub ape, mă gândesc la dumneavoastră. Ce s-a întâmplat cu casa în care locuiți? Strada Horea a fost și ea cuprinsă de mîl? Sînteți sănătos? Cărțile din bibliotecă le-ați putut duce în spinare? Manuscrisele și speranțele puse în ele, le aveți la sine?

Mă gândesc la dumneavoastră și vă scriu acum prin litera tipărită ca să vă încurajez în destinul nobil de poet și în munca neprețuită de profesor de limbă și literatură română.

Țin în mîni cartea dv. de debut „Cer înfrunzit” și-i răsoiesc versurile cu înfiorare, și încerc să-mi imaginez frumusețea și adîncimea cărții celei care se scrie acum, în sensibilitatea greu încercată a poetului Petre Got.

Nichita STANEȘCU

„Cartea românească”

De cîteva zile, în Hîbrării, o nouă editură s-a înființat publicului cu prima sa carte. Continuuînd tradiția tipăriturilor românești, noul for de cultură **Cartea românească**, editură a Uniunii Scriitorilor, cu operațiivitate, la puține luni de la înființare, își deschide larg porțile tuturor scriitorilor din România.

Volumul inaugural **Povestiri de dragoste** aparține scriitorului Zaharia Stancu, stringînd între coperti cîteva lucrări din ultimul deceniu (**Grapa**, **Lupoanca**, **Constandina**, **Liliacul**, **Uruma**, **Ce mult te-am iubit**). Diferențiate ca timp al creației, povestirile lui Zaharia Stancu au o constantă și constatăată unitate: aceea a sentimentului profund și dur ce străbate existența unui om, existența celui ce afirmă cu trei decenii în urmă: „Am cu fărîna un legămint / Pe care nimeni nu-l poate desface”.

Povestiri de dragoste nu este numai un volum inaugural, el prilejuește afirmarea în ilustrația de carte a scenograful Florica Mălureanu. Autoarea copertei și a ilustrațiilor mărturisese înțelegerea artistică reală a unei lumi diverse și complexe, aceea a satului românesc, lume indisolubil legată de viața și creația lui Zaharia Stancu.

După **Povestiri de dragoste** cititorii așteaptă cu nerăbdare noi și noi volume de poezie, proză și eseistică editate de **Cartea românească**.

A. F.

Romane „de azi”?

Reeditată în colecția „Romane de ieri și de azi”, **Lumea lumilor mele** de Ion Istrati îndreptățește o discuție despre profilul colecției pe care o reprezintă.

Propunîndu-și să reia, într-o formulă editorială nouă și îmbunătățită, romanele de ieri și de azi ale literaturii române, colecția ignoră uneori cu bună știință criteriul valoric, conducîndu-se la întocmirea listelor de apariții numai după criteriul respectării genului.

Așa se explică tipărirea unor cărți ca **Lumea lumilor mele** de Ion Istrati, alături de **Baltagul**, **Pădurea spinzuraților**, **Scriutul negru**.

Colecția face un mare serviciu specialistului și cititorului prin reeditarea, pe lingă capodopere, și a unor romane „de ieri”, a acelor romane pentru care timpul nu a decis încă dacă vor deveni sau nu „clasice” și care, deși au avut succes la apariție, sînt astăzi aproape uitate. Dar, pe de altă parte, se discreditează în fața cititorilor prin lipsa de exigență artistică față de romanul „de azi”. Pentru că, ori cît ar fi de greu de stabilit o ierarhie valorică în creația artistică ai că-

și mai cite extrasavante teorii, obiectii și anateme din cauza moldovenismelor, dorhoismelor, hu-deștismelor și albismelor, sau dracu știe cum le-or mai boteza și cataloga fel de fel de belfere glasuri gîjite...” etc.

Invenția lingvistică de ținută subintelectuală a acestui avertisment este edificatoare.

M. M.

Publicitate

Perfidia publicității este bine cunoscută: ea îți comandă și nu numai recomandă **Unicul Lucru Indispensabil**. Mijloace multiple, inimaginabile, sînt puse în mișcare, ele îți asaltează rațiunea și sentimentul, stratul conștiinței, dar și inconștientului. Buna vorbă continuă să fie bună: **Reclama este sufletul comerțului**, nu ne putem dispensa de ea. Tocmai de aceea, pentru că reprezintă necesitatea oricărui comerț, cît de perfect ar fi el, să o privim cu seriozitate. Să privim vitrinele — vaste bazaruri eteroclitice încercînd prezentarea întregului magazin, cu riscul chiar de a transmite informații greșite („dintr-aceia nu mai avem, nu se poate strica vitrina”, vezi, doamne, „compoziția” ei), pantofii puși grațios în poziția pășitului, pool-overele adunate friguros pe corpul manechinelor de carton prin ace de siguranță („și ce dacă se văd pe partea cealaltă”). Să ne amintim chiar de primăvara trecută: ne-am încălțat, ne-am îmbrăcat, ne-am spălat pe dinți, sub blînda ocrotire a neocrotitei **Primavere** a lui Botticelli. Era acolo, inefabilă, pluitoare, printre galoși și umbrele, printre frumoase crengi și floricele de hirtie creponată. Un tip cu fațes de schizoid, îmbrăcat pentru munte după moda anilor '30, copleșit de un rucsac evident plîpînd, ne îndeamnă și acum, la Unic, să consumăm în excursii, excelențe conserve; celebrii elefanți de porțelan de la Scala ne indică, și ei, un nîcîl mod de a le egala curura: hrînindu-ne „cu încredere” din produsele maestrilor cofetari. „Florela” și „Carmen” — alte magazine — ne îmbie să ne alcătuim garderoba numai după ce am privit bine vitrinele cu smocuri de iarbă, cirpe drapate ori haine atîrnate cu gută sau sfoară. Și pentru că este vorba de lipsă de imaginație, de păguboasă irresponsabilitate, să ne gîndim și la cea mai glorioasă și cheluitoare reclamă a zilei: „Caleidoscop”, luminînd static un produs care, din punct de vedere comercial nu există, un produs neimportant, a cărui intensă vîndere fulger, să spunem, n-ar acoperi în veci prețul firmei (spunem firmă, pentru că ne înfioară ideea că ar putea fi, numai pentru o clipă, eșecul unei intenții de estetică pură). Dar să nu păcătuim: știm noi ce nopți de coșmar petrece responsabilul care, într-o clipă de alienare, pune, printre mărfuri prăfuite, anunțul nebunesc — „Participăm la concursul de vitrine”? Puteam noi imagina insomniale crainiceî ingîinînd — tocmai ea, cea ținută, de rigoarea siluetei, departe de asemenea minunății — „Drop-suri bune și jeleuri”? Nu, hotărît nu. Și cînd te gîndești că există școli și secții specializate în studiul mecanismelor publicității, că există chiar și celebra I. S. Decorativa...

C. A.

Picasso se destăinuie...

...e adevărat, lui T.B. Stana care i-a adus în dar o pălărie de prin locurile

sale natale. Foarte tîhnit, cu fraze cizelate, celebrul om se apucă și-i spune compatriotului nostru (în „Tribuna”, 10/a.c.) o mulțime de chestii:

„Sînt uneori trist, îmi spune Pablo Picasso, în interiorul alb al vilei sale sfișiate de verdele acestei continue primăveri franceze a Mediteranei, la fel de caldă și la el acasă... Sînt trist pentru că trebuie să ajungi la 87 de ani pentru a putea fi cu adevărat tînr...” La această confesiune, T.B. Stana se repede: „Spuneți-mi totul”, explicîndu-se în vorbele imediat următoare: „încerc să aflu cite ceva”. Și află: „Că-i plac poemele lui Jacques Prévert, că s-a certat cu Clouzot” etc.

E amuzantă logica autorului: „Prinzim... Foarte românește... Adică un copios meniu spaniol”. Cum vine asta? E plăcut, totuși, să stai de vorbă „Cu Picasso la el acasă”, și să-ți spună el ce și cum.

Poezia în „Cronica”

Cu surpriză și încîntare am citit în săptămînalul ieșean de cultură un ciclu de cinci poezii semnate de Dan Laurențiu. Acest poet de nobilă prezență ne face prin colaborarea sa din acel număr, din 16 mai, să ier-tăm „Cronica” pentru nenumăratele grupaje anoste din ultimele luni, versurile sale grave, de o stranie incantație bat ca tot atîtea aripi, purtîndu-ne sufletul în înălțimi de sferă. La capătul uneia din aceste poezii unice, repetăm și noi, odată cu autorul, — și gîndul ni se îndreaptă spre „starea de grație” a deplînei inspirații: „ce fericită m-ai sărutat pe gură / ce regret al morții încoruptibile”.

Noile cîntece pentru Ofelia ale lui Dan Laurențiu, din care doar o parte au apărut în „Cronica” continuă linia atît de personală a poetului — ieșean și el, cîndva —. Rarele sale poeme din presă nu fac decît să sporească așteptarea celei de a treia cărți de poeme.

I. C.

O dificultate invinsă

Extraordinar de greu a devenit la această oră să-i iei un interviu lui Neagu Rădulescu! Pentru a realiza acest **exploit**, G. Pruteanu s-a ostenit nebunește: „Prima parte a interviului a fost luată pe scara unui tramvai, a doua într-un taxi, a treia parte alergînd pe Magheru, partea a patra am obținut-o la telefon, partea a cincea am adăugat-o din memorie, iar celelalte părți le-am prins din zbor”.

Și de ce, pentru Dumnezeu, toate acestea? Ne-o

spune imediat G. Pruteanu, prin niște reușite încercări de portretizare: „Neagu Rădulescu este o mulțime de Neagu Rădulescu este Apollo 15, 16, 17, la un loc (!!) Cu el nu poți sta de vorbă; cu el trebuie să mergi de vorbă”. Abia se încropește dialogul și aflăm un lucru senzațional: Neagu Rădulescu este „oltean, muntean, și moldovean”, dar, inconsecvent, apreciază că „noi trebuia să ne întîlnim la Focșani. Teren neutru, altă viață”. Tot așa mai departe, sprinteilor, și cu un haz plin de ochede. Mici înțepături amicale, grațioase fături cu bocancul, salturi bruște spre idealitate, tutuire voioasă, și chiar proiecte de lucru: „mai trebăluiesc și la un roman de actualitate”.

De ce nu este lăsat să „trebăluiască” în tîhnă pralul artist și e hăituit prin toate mijloacele de locomoție cu întrebări?

Pe bună dreptate, în încheiere, iritat, el aruncă, la un „mulțimesc” global al interviatorului, o dreaptă apreciere asupra convorbirii: „N-ai pentru ce”.

I. T.

Prolificitatea autorului și contrarietățile ei

Autor contradictoriu, uneori cuceritor prin finețea analizei psihologice, alteori derutant prin plătitudinii frazeologice, **Paul Everac** e prezent acum pe scenele Capitalei cu 8 (opt) piese. Nu e însă și un record de calitate. Două din ele, reunite sub titlul **Contrapuncte**, sînt înscrise pe afișul Teatrului „Bulandra”, una fiind o evocare, meritorie, a lui Horia și Cloșca, cealaltă o total neinteresantă și plictisitoare reinterpretare a mitului Meșterului Manole. Admițînd ca autorul să-și pună singur în scenă lucrările, într-un mod neinspirat, lipsit de profesionalitate, Teatrul „Bulandra” a fost nevoit să refacă spectacolul, la scurt timp după premieră, să-l joace foarte rar și apoi mai deloc, din lipsă de spectatori. Un triptic intitulat **Cine ești tu?**, montat la Național, alături de două piese de studiu subțire, cîteodată pătrunzător, al relațiilor dintre bărbat și femeie și o a treia lucrare, submediocră, de valoarea unui simplu moment revuistic. Două piese scurte legate sub numele **Plimbări fără urmări** au produs un eșec categoric. Teatrului Giulești, care le-a și trimis de altfel imediat la plimbare prin sate și orașe mici, probabil pe considerentul că acolo ar fi oameni care își pot strica impresia despre un scriitor fără consecințe prea grele pentru artiști.

Asemenea contrarietăți se pot întîlni și în interiorul ultimei premiere, **Camera de alături** de la Teatrul Național: problematică socială substanțială, dar uneori discuții apoase, personaje caracterizate cu consecvență siguranță, dar și relații artificiale între unele din ele, compoziție solidă în cea mai mare parte a piesei, dar un act ultim dilatat, moale, incert. Totuși această piesă amintește, prin ce are mai dens, de însușirile care au impus odinioară **Poarta**, **Ferestre deschise**, **Ștafeta nevăzută**, **Simple coincidențe**, adică atitudine francă în probleme civice, ostilitate față de formule confecționate, examen analitic suplu al unor meandrate biografii contemporane. E cert că față de această ultimă lucrare, Teatrul Național a avut o atitudine mai exigentă — după cum se poate vedea și din compararea textului publicat în revista de specialitate și versiunea jucată, — asigurîndu-i și o punere în

scenă foarte îngrijită, în timp ce atît Teatrul „Bulandra” cît și Teatrul Giulești n-au manifestat suficiență preocupare pentru materia cu care autorul se prezintă publicului și nu s-au arătat de loc preocupate de modalitatea apariției (distribuțiile fiind întimplătoare, regia fără suportul elementar al meseriei, scenografia improvizată etc.). Răspunderea pentru semnătura de pe text o poartă autorul, dar măcar la un volum atît de mare (fără precedent) de reprezentanți ale aceluiași autor, semnăturile directorilor de pe afișe — și nu numai ale lor — s-ar cuveni să fie mai neliniștite, consiliile artistice să fie mai îngrijorate de reputația dramaturgului — deci, de selecția scrierilor sale.

V. S.

Tele-scene

Recent am urmărit cu interes, cu plăcere chiar, la televiziune o „masă rotundă” ai cărei Cavaleri (patronaj, poate, de spiritul nobilului rege Arthur) erau Ion Omescu, Dan Nemțeanu, Mihai Sabbin, George Genoiu și redactorul emisiunii, Victor Parhon.

Discuția evolua în jurul unei teme mereu generoase: **Othello**. S-a vorbit mult, dar cu folos, despre punctul de vedere al lui Ion Omescu, ca regizor, asupra capodoperei shakespeariene, despre măsura în care acest punct de vedere se detașează de al altor temerari cercetători ai moștenirii Marelui Will; și s-a mai vorbit despre modul în care, în versiunea Teatrului din Bacău, apar **Othello** și Iago, — nu numai personajele, dar și pozițiile pe care le dețin, în conștiința contemporană, aceste nume devenite concepte.

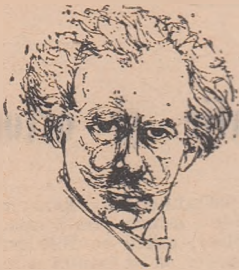
Inserturile (respectiv fragmentele filmate din piesă, scene-cheie interpretate de Theofil Vilcu — **Othello** și Ion Buleandru — Iago) au contribuit la ritmul alert al acestei mese rotunde, care a demonstrat că o discuție bine condusă despre un spectacol poate fi la fel de interesantă ca un spectacol bine condus.

Nu la fel de interesantă a fost partea a doua a aceleiași emisiuni „Scena” și anume „televizivă” Teatrului Național din București. Am constatat, anume, cu acest prilej, că persoane care în viața particulară discută cu ardoare, cu farmec, cu inteligență, despre meseria lor — teatrul, ca **interpreți** (Carmen Stănescu, Ilinca Tomoroveanu, Emanoil Petru) — cînd sînt invitați să spună cîteva cuvinte

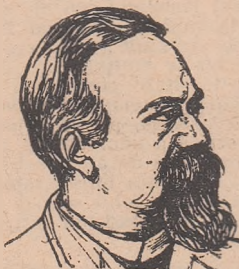
simple despre preocupările lor prezente și viitoare, se simt stînjeniți, se uită disperati în colul în care se află indecște textul salvator. Iar acel text, vai!, e atît de firav, atît de flasc, — încît nici n-ar merita să fie privit, nici chiar pe furis... Înțelegem necesitatea unei „reviste a Teatrului Național”, dar titlul obligă.

S. M.

Mihail Sebastian, prozatorul

DELAVRANCEA și MAIORESCU

In anii vieții studentești, fără a neglija audierea regulată a cursurilor și frecventarea zilnică a Bibliotecii, asistam din cînd în cînd, pe la reuniuni politice cu caracter public, pe care partidele politice de guvern le organizau întrunindu-se în sălile mai încăpătoare ale Capitalei, în mod mai obișnuit în Sala Dacia. Mă așteptam să văd desfășurările oratorice ale fruntașilor noștri politici, dintre care, unii, deosebit de înzestrați.

În special mă ispiteau întrunirile politice, unde știam că vorbește profesorul meu Titu Maiorescu, sub a cărui vrajă captivantă mă aflam de la prima sa lecțiune. Maiorescu făcea parte dimpreună cu vechiul său prieten Petre Carp dintr-o ramură dizidentă a partidului conservator, căruiu opinie publică îi zicea uneori partidul neoconservator și mai ales partidul „junimist” în legătură cu vechea societate literară a „Junimii”, care își avusese gloria ei la Iași, fiind dirijată de Maiorescu. Între această societate literară și partidul neoconservator nu era altă legătură decît prezența celor mai mulți dintre vechii junimiști în acest partid, condus de Petre Carp, și așa putea să mai adaug, și unele afinități culturale, un spirit de cumpătare și măsură, deci un colorit intelectual, absent la alte partide de guvernămînt.

Acestui mănunchi de vechi junimiști li se alăturaseră și personalități ca N. Filipescu, Barbu Delavrancea și alții. La o asemenea întrunire am alergat odată, pentru a găsi un loc mai bun, cu mult înainte de sosirea fruntașilor și de începerea cuvîntărilor.

La această reuniune au luat cuvîntul și Maiorescu și Delavrancea, aducîndu-și complimentele reciproce, pe care mi-am propus să le consemnez în cadrul acestor amintiri.

Maiorescu, recapitulînd șiragul valorilor care se aflau în acel partid și ajungînd la Barbu Delavrancea, l-a denumit: „Cel mai mare orator pe care îl are suflarea românească”.

La rîndul său, Delavrancea l-a denumit pe Maiorescu „Tatăl bunului simț la Români”.

Voi stăruî mai puțin asupra calificativului dat de Titu Maiorescu, observînd că, dacă la o adunare mai vastă talentul furtunos al lui Delavrancea era mai puternic decît acel de o fină muzicalitate al lui Titu Maiorescu, la adunări mai restrînse, Maiorescu îl depășea pe Delavrancea, merițiînd pe drept denumirea de fruntaș al tribunei noastre parlamentare.

Voi insista ceva mai mult asupra epitetului dăruit de Delavrancea lui Titu Maiorescu: „Tatăl bunului simț la Români”.

Eu socot că Maiorescu a fost fără nici o îndoială un exponent remarcabil al bunului simț, în sensul că sentimentul său de măsură și de prudență îl îndepărta întotdeauna de extreme, mergînd pe o cale cumințe, circumspectă. Dar nu se poate spune că a fost „tatăl bunului simț la Români”, întrucît sînt încredințat că bunul simț este și a fost întotdeauna o însușire fundamentală a sufletului românesc.

Maiorescu este cu adevărat „tatăl bunului simț” în cultura românească din epoca lui, care alunecase pe căi rătăcite și eronate și pe care activitatea lui de admirabil echilibru și măsură a redresat-o, indicîndu-i drumurile cuminți pe care ar urma să evolueze, pentru a fi o cultură autentică.

Socotesc că și Barbu Delavrancea va fi înțeles de fapt același lucru, dar felul oratoriei sale, care nu cînta din violă, ci sufla din buciom, a mărit volumul frazei, crescîndu-i dimensiunile pînă la „neexactitate”.

Ion PETROVICI

Dintr-un volum de „Amintiri” în pregătire.

Judecînd după opiniile critice — imprecise și foarte contradictorii, privite în totalitate — ce s-au emis despre Mihail Sebastian, s-ar părea că ne aflăm în fața unui scriitor așa-zis „difícil”, oricît ar fi de curioasă raportarea acestei expresii la autorul *Jocului de-a vacanța*. Nu este însă receptarea critică greoaie, ezitantă și insuficientă un indicator — poate cel mai însemnat și mai sensibil — al autenticei dificultăți a unei opere? Dar de aici nu trebuie să se înțeleagă numaidecît, cum se mai întîmplă uneori, că dificultatea se asimilează cu valoarea sau se identifică, subtextual, cu o mare profunzime, după cum *minor* nu e de loc un termen peiorativ, lesne confundabil cu *mediocru*. Firește că pentru cineva aflat într-o eternă căutare de capodopere a spune „un minor difícil” e o grozavă aberație!

Nejustificată, la o lectură atentă și fără prejudecăți, se vedește însă a fi importanța cu totul disproporționată care se dă în chip obișnuit dramaturgului față de prozator. Este o eroare capitală, deoarece latura cea mai susținută și totodată cea mai rezistentă artisticeste a activității literare a lui Mihail Sebastian este tocmai proza. Dacă *Orașul cu salcîmi* și *Accidentul* sînt foarte asemănătoare ca tonalitate, o poziție cu totul specială are romanul cu aspect de jurnal intim *De două mii de ani*.

Socotit la data apariției, și chiar mai tîrziu, drept o încercare de meditație asupra psihologiei și mentalității iudaice din pricina deselor referiri la represiunile rasiale așa de frecvente în epocă (G. Călinescu îl numea „eseu polemic”), *De două mii de ani* este pentru cititorul de astăzi un roman confesiv de bună calitate, în conștiința unui intelectual hipersensibil și de o excesivă luciditate. Dincolo de considerațiile — multe din ele cam puerile — despre particularitățile sufletului evreiesc determinate de cei „două mii de ani de la talmudism” se află o autentică vibrație existențială, care constituie substanța reală a cărții. Cutremurat de neliniști și spaime obscure, cărora încearcă să le deslușească înțelesul, aspirînd neîncetat la „bucuria de a viețui”, frîmțat de gîndul realizării, Mihail Sebastian se supune aici unui sever și foarte cerebralizat examen de conștiință.

Credincios unei formule cu mare răspîndire la acea dată, Mihail Sebastian transcrie în roman conversații cu diferiți cunoscuți, reproduce notițe luate în fugă la

cursuri, notează conștiincios întîmplările prin care trece sau la care asistă (inclusiv episoadele erotice), face reflecții despre cei întîlniți sau aflați în preajma sa etc. El resimte dureros „trista condiție a tagmei de oameni din care fac parte și cărora li se zice intelectuali”, caracterizați printr-o „inapținutudine pentru viața cea mare, inapținutudine metodic întreținută, cu lecturi, cu meditații, cu dialectică”, ceea ce duce la „o atrofiere lentă a reflexelor, a impulsurilor, o anulare treptată a instinctului de vehemență vitală, în stare să te ducă teafăr prin furtuni”. *De două mii de ani* poate fi socotit documentul unei experiențe morale și spirituale purificatoare, rămînd o carte mereu proaspătă, de loc circumscrisă unui moment anume, cum se crede de obicei.

Ce legătură este însă între paginile așa de neliniștite de aici și calmul transculic al celorlalte două romane, *Orașul cu salcîmi* și *Accidentul*? Pe de o parte, o notație grăbită, nervoasă și pătimașă, vizibilă în ciuda funcționării unei severe auto-cenzuri, pe de alta o împăcare aproape neverosimilă întru ritmurile bio-

logice ale ființei; pe de o parte o narațiune fugoasă, zbuțumată și vie, pe de alta o transparență cristalină tănuind o indicibilă vibrație de esență muzicală. Mihail Sebastian este un autor difícil în primul rînd prin această duplicitate fundamentală a prozei sale; apoi, prin caracterul pronunțat poetic al romanelor *Orașul cu salcîmi* și *Accidentul*, a căror claritate de suprafață este înșelătoare, ascunzînd adîncimi ce sînt doar sugerate discret.

Nepotrivirile între cele două măști ale scriitorului sînt numai aparente, între ele existînd o secretă comunicare. După cum Mircea Eliade se orienta, părăsind literatura „experienței” și a „trăirii”, în direcția prozei fantastice, în fond efectuînd un transfer în alt univers, Mihail Sebastian se îndreaptă către o proză de atmosferă senină, ușor idilică, luminoasă și aeriană, prefigurată de altfel încă din *Orașul cu salcîmi* (apărut în 1931; *De două mii de ani* e tipărit în 1934, iar *Accidentul* în 1940). Să fie aici o proiecție idealizată a aspirațiilor către o viață simplă, lipsită de mari complicații lăuntrice, așa de mult invocate în *De două mii de ani*? Foarte probabil, ceea ce face ca anterioritatea *Orașului cu salcîmi* să apară ca un... anacronism! Micul roman, primit favorabil de către G. Călinescu și Șerban Cioculescu, este un poem al intrării în viață, privită exclusiv sub aspectul inițierii erotice. Cu o remarcabilă pătrundere psihologică, scriitorul urmărește împlinirea unui ritual străvechi — de la primele tulburări fiziologice provocate de trecerea firească în altă vîrstă, la întia experiență erotică totală, după care vine cufundarea într-o existență banală, cenușie. Romanul are un aer de ceremonial straniu, partenerii dînd impresia că interpretează o piesă foarte bine cunoscută; comportamentul lor lasă să se întrevadă un singur mecanism al vieții instinctuale, acționînd fără greșală. În totul, *Orașul cu salcîmi* este o narațiune grațioasă, de mare finețe, subtil orchestrată, de o remarcabilă simplitate aparentă. Scris în aceeași gamă, *Accidentul* este romanul regăsirii morale printr-o dragoste liniștită împlinită sub zarea calmă a peisajului montan. Puritatea spre care tind permanent personajele romanelor lui M. Sebastian (în *Orașul cu salcîmi* cei doi adolescenți par izolați pe o insulă aflată în mijlocul unui ocean de imondicii morale) este aici sugerată prin evadarea în albul orbitor al solemnei ierni alpestre, cunoscuta lecție de schi fiind parcă o necesară abluțiune. Romanul are un aer delicat și reverec, fiind străbătut de un lirism difuz ce o luminează dulce de amurg, deși viciat uneori de artificialitate și asimetrie. Personajele de acum ale lui Mihail Sebastian sînt, mai vizibil decît înainte, ușor dezabuzate, duc o existență cvasi-vegetativă, au vagi înclinații artistice, trimiterile livrești sînt mai numeroase, ceea ce dă romanului un aspect de mic sentimentalism monden. Cum va fi arătat *Accidentul* în prima versiune, ce i-a fost furată scriitorului la Paris, o dată cu alte obiecte? Nu vom afla, probabil, niciodată.

Mircea IORGULESCU

Amintirile Ștefanei Velisar Teodoreanu

Un volum de frumoase și delicate amintiri și evocări a publicat de curînd la editura „Mihai Eminescu” Ștefana Velisar-Teodoreanu, văduva lui Ionel Teodoreanu, sub titlul *Ursitul*.

Ștefana Velisar Teodoreanu (Lily), născută în același an cu soțul ei, la 17 octombrie 1897, este fiica juristului și diplomatului Ștefan Lupașcu și a Mariei Mazurier, o franceză din Vosgi. Tatăl era fratele Mariei Lupașcu măritată cu Delavrancea, deci Ștefana Velisar este veră bună cu Cella și Margareta (Bebs), fiicele scriitorului, prin intermediul cărora la Iași, în 1918, l-a cunoscut pe Ionel Teodoreanu.

Ursitul rememorează cu gingășie și totodată cu detașare episodul sentimental care a precedat căsătoria de la 15 februarie 1920. Tinerii aveau abia 21 de ani. Din cauza războiului își înțirziaseră studiile, Ionel era numai baccalaureat, iar Ștefana încă în liceu. S-au întîlnit în preajma Crăciunului, la Teodoreni. Ionel, în rubașcă albastră, cu părul în „tumbă castanii” părea, la prima impresie, încrezut. Nu era decît volubil, îndrăgostit de caietele lui de compunerii, dar amator de a citi și încercările altora. S-au împrietinit dintr-o dată și s-au plimbat o noapte întreagă prin gr. Idila s-a continuat la București cu întîlniri și plimbări, întrerupte de Ștefan Lupașcu cu o gripă spaniolă a Ștefanei, soldîndu-se totuși cu logodna tinerilor la 6 martie 1919. Ștefana a plecat apoi cu tatăl ei la Paris, iar Ionel s-a întors la Iași, unde în trei sferturi de an și-a luat licența în drept. Părinții care nădăjduiseră că tinerii se vor răzgîndi în absență, au trebuit să consimtă la mariaj. Acesta s-a oficiat la Iași, în casele mirelui, unde mireasa fusese adusă grabnic după întoarcerea în țară. Deoarece era delicată (mătușa lui Ionel, Valența, îl prevenise că o să aibă cu asemenea nevastă păpuși, nu copii) și băuse șampanie la nuntă, a adormit cu capul pe masă, provocînd indignarea lui Păstorel care observă că fratele lui s-a însurat cu o găină.

Ceea ce se remarcă în aceste amintiri este discreția și prospețimea emoției. Nu simțim deloc literaturizarea, totul este credibil. „La petite hindoue” și „figurine Tanagra”, cum o numeau prietenii parizieni, nu pare a fi înflorit faptele cu nimic și, bolnavă de gripă spaniolă, mărturisește că era „toată ea împăiată cu spini”: „Mi-era toată spinarea și șalele ca broderiile de Bucara, numai roboceale vinete, roșii, de toate culorile, de ventuzele scarificate ce mi se puneau de două ori pe zi”.

Fragila hindusă a dat naștere la doi gemeni „cu năsururi de mici faraoni egipteni” sau „doi Buda mici de pămînt ars”, Gogo și Afane. A fost cu Ionel nașii poetului G. Bărgăuanu, ginerele

lui Ibrăileanu. Îmbrăcată cu o rochie intermediară între buchetieră și infanță („fustă lungă și vastă de tafta gri pal, corsaj îngust de tafta neagră, cu volanșe pe șolduri”) a provocat la dans pe Ibrăileanu și a valsat cu D. D. Patrașcanu (Nași).

Spre a stimula fantezia lui Ionel, i-a trimis scrisori de admirație ca din partea unei necunoscute, ceea ce pricinui serioase neliniști lui Ibrăileanu, îngrijorat de eventuala zdruncinare a căminului prietenilor săi. Cînd farsa i-a fost dezvăluită, criticul a dezaprobat-o, sub cuvînt că nu putem să ne jucăm cu inimile altora. Mai înțelegător, Ionel a introdus scrisorile în romanul său din 1935 *Loreley (O farsă)*.

Prin 1926 soții Teodoreanu cu copiii s-au întîlnit la Eforie cu soții Argezi și copiii lor. Cunoștința s-a făcut prin intermediul copiilor, întii între Ștefana Velisar și poet pe care Ionel n-avea curajul să-l abordeze singur (*O întîlnire neașteptată*).

Excelent este fragmentul final *Din una* în alta cu evocarea lui Ibrăileanu și a lui Matei Caragiale. Ibrăileanu, și în casă cu pelerina pe el, lua masa după miezul nopții în prezența musafirilor, servit de credincioasa sa soție, aproape fără să înregistreze actul („Amice Lență, dar unt am mincat?”) Se plîngea că nu e tuns și că, pictat așa, va fi memorat ca un Matusalem. Dormea sub un baldachin improvizat din patru stîlpi și un cearceaf. Era mare amator de cancanuri. Matei Caragiale, „Monsieur d'Amorceur”, pronunța pe r între v și f. Mic de statură, părea „îngust și pipiriu”, un fel de „dracu îmbrăcat nemțește, cu gambetă și baston”. Pe Marica Sion, mai mare decît el cu 25 de ani, a cunoscut-o la Margareta Miller-Verghy într-o „Maison d'Art”. S-au căsătorit în 1923, după doi ani de așteptare și nu păreau nepotriviiți. La nuntă, Matei a dăruit miresei o blană de samur și un inel cu smaragd de mare preț. În ciuda vorbelor care s-au scos, căsătoria lor fost întemeiată pe afecțiune intelectuală reciprocă.

AI. PIRU

Ion Pillat

Ion Pillat a debutat sub influența poeziei parnasiane, a manifestat interes pentru simbolism, care l-a înrîurit de asemenea, și s-a fixat statornic, în epoca deplinei maturități, sub auspicii tradiționaliste și clasice. Evoluția poetului în direcția tradiției și a clasicismului se întrevădea încă din perioada începuturilor. Preocuparea pentru rigoarea expresiei, pentru perfecția marmoreană a versului, pentru mituri păgâne (primul volum se numește semnificativ **Visări păgâne**) și opere de artă, toate în gustul parnasienilor, este prea evidentă, ca și o ușoară tendință spre exotism asiatic, vag al sentimentelor și muzicalitate verbală, în nota simbolistilor. Parnasianismul însă, în aspectele lui moderate, cu preocupare pentru perfecția formei, pentru mituri elee, cu lirismul său rece, disciplinat, apărut ca reacție împotriva romanțismului sentimental și anarhic, era, în esență, un neoclasicism. Dintre simbolisti, Pillat s-a apropiat cu deosebire de Samain, Moréas și Francis Jammes, adică aceia care au evoluat spre clasicism. Evocînd, mai târziu, într-un amplu articol (**Poezia lui Francis Jammes**), personalitatea acestuia din urmă, poetul român afirma că autorul **Georgicelor creștine** „a adus în lirica europeană a timpului, încărcată și saturată de livrescul parnasian sau de ideologia simbolistă, un suflu proaspăt de întinerire, o revenire la simplitatea rustică, un sentiment nou și direct față de natură (...) seva proaspătă, viziunea neprefăcută, mireasma de brazdă și de stîină, cunoașterea pădurilor și a luncilor, a apelor și a izvoarelor”. Interesul lui Pillat pentru motive ținînd de cadrul autohton în spiritul poeziei bucolice se manifestă frecvent de la început și se accentuează pe măsura maturizării și perfecționării artei sale.

Ciclul **Pe Argeș în sus** (1923) reprezintă punctul cel mai înalt în afirmarea talentului poetic al lui Pillat. Poetul evocă locurile copilăriei: „castanul cel mare”, „ciresul” și „nucul din vie”, „virful dealului” și „casa din deal”, „pădurea din Valea-Mare”, „zăvoiu” și „lunca”, „via” și „crama”, „odaia bunicului” și „ochelarii bunicii”, „cămara de fructe” și „jucăriile”, întregite ulterior de **Calendarul viei** (volumul **Lîmpezimi**), o descriere a naturii și a muncilor agreste, de-a lungul celor douăsprezece luni ale anului, în sensul, oarecum, al **Georgicelor** lui Virgil. Versul este același din **Pastelurile** lui Alexandri, aranjamentul strofic, pînă și numărul lor fix — de obicei patru strofe — de asemenea. Viziunea însăși, optimistă și idilică, e foarte apropiată de a bardului de la Mircești pe care poetul argeșean îl recunoaște ca maestru și-l continuă, cum afirmă Lovinescu, „prin tot progresul de sensibilitate și prin toate prefacerile limbii pe care le-au putut înfăptui cincizeci de ani de evoluție... Aceeași viziune idilică a naturii, aceeași seninătate pătrunsă însă și de un sentiment elegiac, ce-i crește emotivitatea și deci lirismul, și a-

ceeași simplitate de limbă și de mijloace de materializare poetică” (**Critice IX**). Caracterizarea succintă și substanțială a criticului de la **Sburătorul** surprinde trăsăturile esențiale ale poeziei naturii la Pillat și subliniază, în continuare, caracterul echilibrat al viziunii, „fundamental clasică”, la cei doi poeți. Diferența specifică constă, așadar, în nota mai modernă a poeziei lui Pillat aparținînd unei etape mai târzii a poeziei românești și trecută prin experiența unui stagiului parnasian și simbolist. Pastelurile lui Alexandri sînt de obicei exuberant optimiste. Poetul contemplant natura, văzută doar în aspectele ei senine și pitorești, ocolind tot ceea ce ar putea indispuce ochiul și sensibilitatea sa de epicureu discret. Nimic, nici o amintire nu vine să tulbure starea de tonică euforie bucolică a poetului. Pillat descrie natura, locurile copilăriei, călăuzit de amintire, de unde regretul după trecut. Există la Pillat, aproape permanent, un sentiment al curgerii și al ireversibilității timpului, care învaluieste într-un abur de ușoară nostalgie, de blîndă tristețe, peisajele senine Mai târziu, astfel de evocări, străbătute de o tristețe calmă, vor fi numite de poet chiar **Elegii**.

Și totuși **Pastelurile** rămîn cele mai apropiate, ca structură și formulă artistică, de poezia în care cîntărețul naturii argeșene s-a realizat cu plenitudine. Ele constituie una din lecturile predilecte ale lui Pillat în anii maturității și model pentru poezia sa, în care numele maestrului e evocat în repetate rînduri cu dărușoară prețuire.

O atare prețuire viza fără îndoială talentul poetului, dar ea se datora și unor afinități de structură și de concepție. Nici un alt poet nu e elogiât, în conferințele și eseurile lui Pillat, ca Alexandri, „poetul nostru clasic prin excelență”, a cărui poezie posedă „taina rară” a unei mari „simplități”, un armonios „echilibru sufletesc”, „distanțată” și „obiectivitatea poetului rustic”. „Definind poezia lui Alexandri — și ne gîndim mai ales la partea ei nemuritoare, la **Pasteluri** — scrie Pillat în continuare, după înșirarea trăsăturilor de mai sus, — fără să vrem cităm înseși însușirile poeziei virgiliene”, precum și — adăugăm — pe ale poeziei poetului argeșean însuși (**Vasile Alexandri, poet al pămîntului și al sufletului românesc**). Virgil, împreună cu Horațiu și cu Francis Jammes, alți maeștri ai lui Pillat, toți aparținînd zonei clasice, sînt evocați în **Calendarul viei**:

„Și ca poet al viei serbindu-i sfîntul hram,
Inchini pentru Horațiu, Virgil
și Francis Jammes”.

În ultima parte a vieții, îndeosebi după o călătorie în Grecia, poetul e preocupat de istoria și miturile antichității greco-romane, cărora le dedică cicluri întregi de poezii (**Tărîm pierdut, Scutul Minervei**). Tărîmurile înșorite ale Heladei, cu tritoni și sirene, cu marile zeități, cu fauni și păstori, ori Roma imperială a lui Horațiu, Virgil și Ovidiu, sînt evocate, ca și în tinerețe, de astă dată însă insistent și într-o poezie mai limpede și mai sobră, semn al maturității creatoare, pe care poetul o realizase de mult, și al clasicismului biruitor în scrisul său.

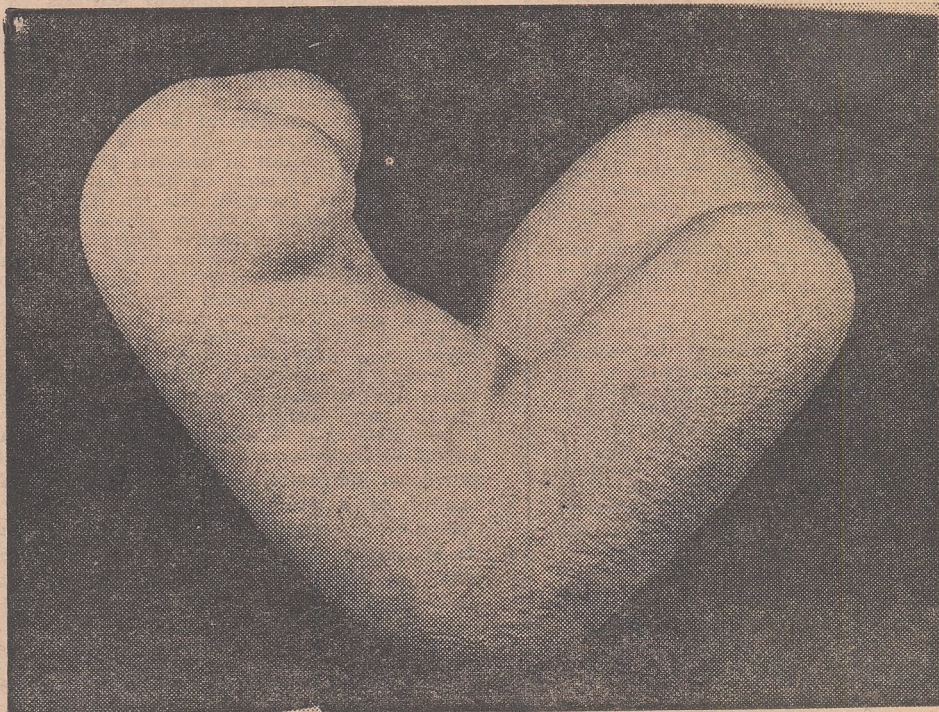
Concepția clasică îl călăuzește pe Pillat în numeroasele sale conferințe și studii publicate în anii maturi ai vârstei și ai creației. Ea îl determină să afirme că sîntem un „popor de esență clasică” și să vorbească de caracterul preponderent clasic al literaturii române, precunizînd ideea că poezia noastră va cunoaște epoca supremei sale înfloriri, epoca „de aur”, atunci cînd va realiza un clasicism deplin, adăpîndu-se „din acele fîntîni pururi dă-tătoare de viață nouă, care sînt antichitatea clasică și cîntul nostru popular” (vezi studiul **Sufletul clasic în poezia română**). Din aceleași rațiuni, poetul elogiază „spiritul mediteranian” nutrit de gîndirea și arta elenă, care caracterizează literaturile sudice europene, cu deosebire latine, și care însemnează

„procminență a ființei umane, cu proporțiile sale perfecte, a sufletului omenesc pasionat, dar stăpînit de armonie, a spiritului îndrăzneț și echilibrat, senin și lucid totdeauna” (**Spiritul mediteranian**). Și tot aceleași motive l-au determinat — vorbind despre necesitatea îmbinării armonice a tradiției cu inovația în literatură, a sădării experiențelor noi, pentru a fertiliza cu adevărat, în solul bogat al tradiției literare, folclorice, cum a făcut un Eminescu, Blaga, — să respingă curente și tendințele de avangardă, extremiste („un stil și o simțire, străine acestui popor”), ca și cele marginit — și vetust — tradiționaliste. În articolele dedicate unor scriitori români, ca și celor străini, Pillat ține să evidențieze în mod deosebit trăsăturile clasice, considerate atribut al artei perene. Despre poezia lui Macedonski scrie că „e o poezie bărbătească (...), o poezie de un stoicism antic, în care tema luptei grele duse de poet contra destinului ce încearcă să-l zdrobească e reluată mereu. E o poezie optimistă”, iar poetul e „peste capul simbolismului, un fu al Romei și al Heladei”. La Coșbuc e relevată „arta senină și sănătoasă” opusă „anarhismului sentimental și formal” al poeziei de după primul război mondial, tehnica versificației „de o complexă virtuozitate care-l face (pe Coșbuc, n.n.) emulul lui Horațiu” și faptul că o atare poezie reabilitează strălucit în ochii noștri „drepturile imprescriptibile ale artei clasice”. Prețuirea acordată de Pillat clasicismului e atât de mare, încît îl determină să susțină că „optimismul luminos și clasic al lui Coșbuc e mai cuprinzător și mai reprezentativ al sufletului românesc, decît romantismul genial, dar oarecum întunecat și pesimist al lui Eminescu”; și, la fel, să sublinieze paradoxal că „armonia senină, obiectivă și statică a versului lui Alexandri” e mai greu de pătruns în „aparenta ei limpezime”, decît poezia lui Eminescu „genială, dar cu a-dînci surpări de umbre, cu goluri de liniște, alături de infinite rezonanțe — atât de subiectivă, dinamică, de un superior dezzechilibru creator de armonii noi, verbale și sufletești”.

Dar preocuparea insistentă a lui Pillat de a afirma astfel de principii care să susțină superioritatea poeziei clasice — ponderate și senine, — pornea din experiența și orientarea propriei creații poetice și avea semnificația unei pledoarii pro-domo, într-o vreme cînd tendințe novatoare extremiste amenințau, credea poetul, să discrediteze marea tradiție menită a împinge poezia românească spre „epoca de aur” a desăvîrșitei sale împliniri.

D. PĂCURARIU

AI. GRAUR

ISZAK MARTIN

TORS

Ortografie și ortoepie

Aud adesea spunîndu-se că limba noastră este fonetică, ceea ce nu aduce nimic nou, căci toate limbile sînt fonetice, adică se folosesc de sunete. Ceea ce se urmărește să se spună este că **ortografia** românească este fonetică, adică scrierea încearcă să reproducă exact, cu ajutorul literelor, ceea ce se spune din gură cu ajutorul sunetelor. La prima vedere, s-ar părea că nici așa nu marcăm nici o diferențiere față de alte limbi, căci în principiu toate scrierile europene își propun același scop. Dar numai la prima vedere: fiind constituite de mult, diferite ortografii, păstrînd în vigoare formele care corespundeau situației din trecut, s-au depărtat mult de pronunțarea actuală.

Se cunoaște cazul francezei sau al englezei, dar acestea nu sînt exemplele cele mai frapante. Irlandeza le întrece cu mult: folosește un alfabet foarte bogat, dar nu se mulțumește cu atîta, ci grupează mai multe litere pentru a marca un singur sunet. Un singur exemplu: **oidhche** se citește **i**. Prin această metodă, pe de o parte se păstrează amintirea scrisă a unor sunete care au dispărut din pronunțare, pe de altă parte, în diverse cazuri, se acoperă diferența între graiurile actuale, căci fiecare poate citi în felul său, de vreme ce nu este necesară o corespondență între o anumită literă și un anumit sunet.

Dar nici scrierea noastră nu e perfect fonetică. Se trece adesea cu vederea faptul că și noi folosim grupuri de litere pentru a marca un singur sunet, de exemplu scriem **ch** pentru **k**. Mai important de menționat este însă că în unele cazuri scriem altceva decît pronunțăm, de dragul istoriei limbii: pronunțăm **omu**, dar scriem **omul**, cu o consoană finală care a dispărut din pronunțare de vreo 300 de ani. Mai mult încă, scriem **cu, este, în loc de icu, ieste**, cum s-a pronunțat întotdeauna în românește și nu avem nici măcar justificarea că prin aceasta păstrăm o scriere învechită, deoarece pînă după mijlocul secolului trecut s-a scris totdeauna cu **i**.

Am pomenit de aceste lucruri ca să atrag atenția că scrierea noastră nu este în întregime fonetică (de altfel nici o scriere nu este perfect fonetică) și că unele greutăți au și copiii noștri la învățarea scrisului, chiar dacă nu atît de mari cît irlandezii. Cred folositor să o subliniez, deoarece din cauza credinței, mereu afirmate, că noi scriem cum pronunțăm, în învățămîntul elementar nu se dă suficientă importanță ortografiei, astfel încît, pînă la urmă, regulile nu se învață și cu greu găsim un cetățean al nostru care să nu facă greșeli cînd scrie.

Un remediu împotriva acestei stări de lucruri va fi cartea, de curînd apărută în Editura Științifică. **Cum scriem, cum pronunțăm corect (norme și exerciții)** de Fulvia Ciobanu și Lidia Sîrleac. Autorele, cunoscute prin diverse lucrări publicate mai înainte, au adunat în volumușul prezentat toate regulile ortografice în vigoare, ilustrate cu exemple, și toate excepțiile. După fiecare capitol urmează exercițiile, a căror cheie se găsește la sfîrșitul cărții, totul fiind prezentat într-o formă accesibilă pentru elevi. În afară de aceasta, se descrie modul de articulare a sunetelor și e notat ce e literar și ce e regional și din acest punct de vedere.

Ca exemple de fapte discutate: prefixele nu se despart prin linioară de rădăcină, decît în cazul cînd vrem să subliniem păstrarea separată a înțelesului prefixului de al rădăcinii. Astfel se scrie în mod corect **recreație** cu înțelesul de „odihnă”, dar se poate scrie **re-creație** cu înțelesul de „creație din nou”. Se explică de ce e greșită scrierea **cunoștiință**: la știință trebuie doi **i**, pentru că unul aparține rădăcinii, **ști-**, iar celălalt sufixului, **-ință**, pe cînd în **cunoștiință** nu avem decît un **i**, al sufixului, rădăcina fiind **cunoșt-**, fără **i**. Se discută scrierea cu linioară, sau fără, a numelor de localități, de tipul **Satulung, Satu-Mare, Virful cu Dor**. După părerea mea, în cazul din urmă ar trebui scris cu linioară, și de asemenea la numele de străzi, de felul lui **Edgar-Quinet**. Francezii scriu așa, și prin aceasta evită orice fel de confuzie. De exemplu prin **Strada Radu de la Afumați** se poate înțelege „o stradă din Afumați care poartă numele de **Radu**”, pe cînd **Strada Radu-de-la-Afumați** nu lasă loc pentru nici un echivoc.

IMNURI DE PRIMĂVARĂ

Imnul garoafei

Garoafe albe, roșii, verzi
Garoafe mii cu toate înflorite
Pământu-i plin de voi, oriîncotro
Cărnoase. mari pe zare împletite

E-atît de limpede și lin
Văzduhul lor de cununie
Plouă cu fluturi, fulgeră cu crini
Pururi lumini și luminie

Mireasa tînără plîngea
Mereu într-un sicriu în floare
Mereu e jale între flori
Și plîns cumplit fără-ncetare

Mereu i-atît de-ntunecat
Și-atît de pregătît de moarte
Un mire singur și uitat
Vine garoafă de departe

Carnea lor roșie în foc
Cu miezul negru de tăciune
Un răsărit mereu mai greu
Într-un apus ce nu va mai apune

Izvorul nu mai izvora
Decît garoafe și durere
Întunecate flori pe morți
Miresme jeluie tăcere

Ne se aud pe văi și culmi
Decît întunecimi primare
De flori cohorte coborînd
Din mormîntare-n mormîntare

Mirii tot plîng mirese nu mai sunt
Ceremonie doar neîntreruptă
Garoafe uriașe cu miezu-ntunecat
Pe zarea tînără și sfîntă

Crinul tot crește, e crescut
Cine-l adapă-ntr-una cu tărie
Mai gros ca universul s-a lătit
Și-atîrnă-n el întreaga-mpărăție

Nu mai sunt oameni pe pămînt
Cu toți au fost loviți în floare
Și-n locul lor a răsărit
Garoafa asta orbitoare

Corul eunucilor

Cîntă Giovanni Gabrielli
Cu eunucii în San Marco plîngînd
Cupola Domului s-a spart și văzduhul

Pe mozaicurile măcinate de cînt

Cîntă eunucii bătrîni cu voci de copii
Plînge poetul cu voce de imn
Fulgeră noaptea cu aripi de înger
Orionul sîngeră pe cerul străin

Preoții verzi în altare de foc
Cunună fluturii cu pămîntul
Eunucii cîntă biciuiți de profeți
Bătrîni sunt Doamne și mă doare

Greu de purtat este veacul acest
Grea-i marea și plină de vină
Îngerul Veneției mi-a cîntat eunuc
Dintr-un ciot de aripă felină

Cine sunt oamenii acești fără bărbi
Babele-acestea fără bărbie
Eunucii cîntă în San Marco plîngînd
Cu voci sterile de pustie

Cascade de gheață și valuri de fum
Avalanșă stîrnită fără putere
Un fel de tras în țepă barbar
Jupuit de viu în tăcere

Cîntă eunucii se tînguie-n cor
O naștere ce nu se mai termină
Sudoarea curge-n graiul lor
Plină de sînge și de lumină

Cîntă eunucii fără de rod
Sămînță-n pustii azvîrlită
Lampă amară arzînd uriaș
Într-o casă nemailocuită

În miezul nopții am aprins
O luminare rece pentru tine
Giovanni Gabrielli — înger eunuc
Scurs din Ether în mesele latine

Din volumul în lucru, *Candelă și garoafă*.

ULVINEI

Desen de HENRI MAVRODIN

Zei

Dar dacă zeii încă viețuiesc
Și mor de foame acolo și de sete
Că îngerul din mine e plecat
Și nu mai este cine să-i adep

Dar de Apollo-n capul meu
Cu brațul său divin în așteptare
Să-mi picure pe frunte mir
Mă strigă-ncet pe numele cel mare

Cîți zei rîvnescu-mă și cîți
Aruncă zarurile pentru mine
Pe o cîmpie-n zori alerg
Printre garoafele divine

Sunt gol și blond și-nspăimîntat
Orfeu m-a picurat din liră
Pe cînd el însuși nu era
Decît o liră în neliră

Din vinul crud mă cere îndărăt
Bachus în barbă cu o mască
Islamul înger din geamii
Mă strigă-n Mecca arăbească

Unde să plec pe urma mea
Atîtea lațuri azvîrlite
Întindă-și urna să mă ia
Luminile ne-nchipuite

Mă dărui noapte orișicui
Celui întii ce nu mă cere
Ci doar se-ndreaptă nevăzut
Spre nuntă-n zorii de-nviere.

Așteptare

Sunt case mari cu uși întepenite
Și drumuri multe ce s-au pustiit
Aici închis de-atît-amar de vreme
Bătrîn și singur și nelocuit

Mă tot amîi cu cîte-un semn de veste
Că vei veni deplin să viețuiești
În încăperile acestea uriașe
Pline de scrum și palide ferești

Grădina e țesută de frunziș
Platani și tei cu ani se scuturară
Păienjenispe poartă s-a lăsat
Și buhele se tînguie spre seară

Unde să plec? Totul e-mprejmuit
De libertate și întunecime
Dincolo de casă nu-i nimic
Și-aici în casă nu se vede nime

Cu brațul potolit mă-ndemn
Să mai rămîn o noapte pînă mîine
Cu lampa trasă-n marile-ncăperi
Pe-o insulă pustie în ruine.

Insula Prinților

La mormîntul lui Brîncoveanu

Departa-i insula și solitară
O lacrimă din cer a picurat
Și dimineața era prea divină
Și lacrima în mare s-a-nchegat
Din răsărit venind lumina
Atît de-ncet aicea s-a oprit
Și-n lacrimă se oglindi lumina
Și-un crin din ea s-a zămislit
Apoi veni un fluture senin
Și ostenit aicea înnoptară
Și-n zori pămîntul era greu
Și se miră de sine-nția oară
Și din mirare se născu
Un prinț profet pe insula pustie
Și-ntr-un amurg un înger-l răpi
Și-i porunci să vadă și să scrie
Astfel rămasu-ne-au în vînt
Aceste imnuri solitare
Pe care marea le trezea
Cîntînd încet în fiecare
Îl știu de-a binelea și cînd
Să îl rostesc se-ntunecă și piere
Pe insula pustie înnoptai
Înconjurat de turnuri și crenele
Și cînd a fost în zori de zi
Marea crescuse pe coline
Și-am început să mă ridic
Pe sîngele ce izvora din mine.

Echinocțiu

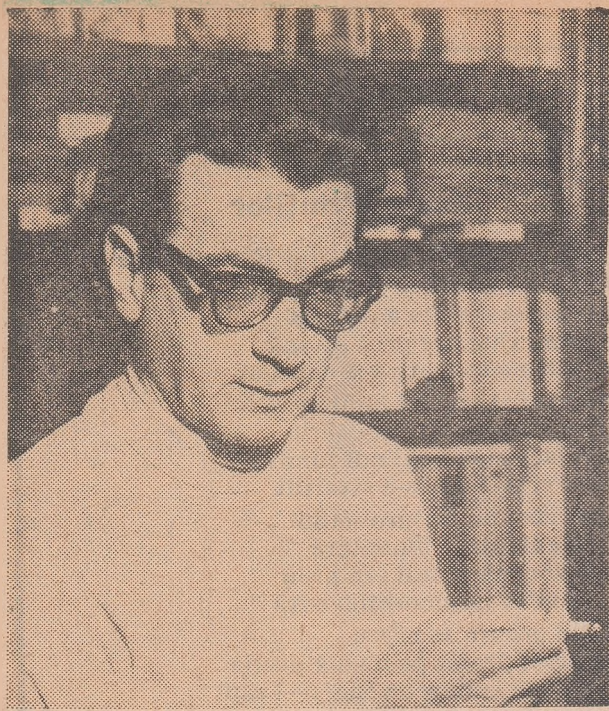
Și întunericul e tot lumină

Mi-e milă de voi amăriți șerpi
Uciși pe toate căile pămîntului
Voi preacurate frunze în vînt
Maici pure umbrite de limpezimea otrăvii
Mi-e milă de voi tîrîtoare solitare
Urmărite de toate privirile
Pline de spaimă gîfiind
Tresărind la orice clintire a mișcării
Singuri și părăsiți blestemați
În culcușurile voastre reci
Și văduvite de omenie
Toți vă pîndesc, vă pun la cale cuști
La vînători neașteptate
Biete vietăți priponite de la-nceputul lumii
Prin toate vîgăunile
Mi-e milă de voi păsări tîrîtoare
Zboruri retezate ale Pustiei
Voi sinteți singura veghe în lume
Ce-a mai rămas. Toți au adormit
S-au părăsit prăbușit
S-au pierdut în veghea lor fără veghe
Toți au adormit îmbrăcați
Pe la răscruțele fără nume
Voi singuri trei păstrați porunca vie
Și n-ați uitat blestemul blestemat
Voi singuri sunteți încă prigonți în noapte
Cercați și căutați și strînși
Noi cei iertați uitatu-ne-am iertarea
Și nu mai știm nimic din cîte-au fost
Mîndre făpturi de flăcări — sprintene și
Curate în viu veșmîntul vostru tineresc
Viețuiți aspri în cortul vostru
De mari războinici în platoșe mereu
În recile veșmintele de luptă
Voi nu dormiți nicicînd cînd ați putea visa?
Voi sunteți pururi gata de cumplita luptă
Ce, vai, se tot amîna pentru voi.
Aveți semnele voastre, arme taina voastră
Și rafinat un grai pe care-auzul meu
Îngreunat de vechea lui iertare nu-l mai
pricepe

Aveți bunul vostru legămint
Cu amurgul să vă lase să coborîți pe
Celălalt tărîm în fiecare seară
Toți vă știu de frică și vă urăsc cu toții
Și toți se înspăimîntă chiar morți de
vă-ntîlnesc
Ce rău să fi făcut cuiva? Nu-mi mai aduc
aminte de nimic
Știu că-n pustie fosta-ți înălțați
Semn și simbol în marea-ntunecime...
În miezul nopții lingă focul sacru
Al aștrilor în templul meu divin
V-am ridicat un cînt înflăcărat
O, voi, pui năzdrăvani prietenii mei
De taină, frați în iubire
Ai sufletului meu
De la-nceputurile limpezi
Ale lumii.

Traietorii

Trei schițe

Galben și negru

Ieșisem din biroul fierbinte și mă pomenisem apucat, înghițit de zăpușeala străzii. La capătul ei, deasupra pieței, aerul tremura ca și cum pietrele ar fi stat pe jăratec. Mergeam încet urmându-mi traiectoria printre trupuri luncind pe lângă mine și nu mă puteam gândi la nimic. Simțeam atingerea jilavă a căldurii, când văzu departe, în capul străzii, pata galbenă care șovăia parcă, ivindu-se și dispărind printre celelalte pete ale trotuarului. În clipa aceea mi s-a părut că pășesc mai ușor, dar am înțeles că nu rochia galbenă era de vină. Frunzele teilor fremătară scuturându-și straturile de praf și boarea pornită fără veste purtă mirosul prafului încins de-a lungul imensului cuptor de piatră al străzii. Răsufлам mai ușor. Uitai că tălpile urmau să-mi tipărească urmele în asfaltul înmuiat de dogoare. Și m-am surprins zimbând boarei anemice și petei galbene a rochiei, care se ivea și dispărea înaintea mea pe trotuar, de parcă aș fi vrut să le unesc prin legătura dintre efect și cauză.

M-am întrebat apoi de ce mi se opriseră privirile tocmai asupra rochiei galbene, când toate femeile nu erau decît niște pete violente colorate în lumina darnică a celui august, și mi-am dat seama că mișcarea siluetei galbene tulbură curgerea șuvoiului de trupuri. Pe măsură ce înainta, un factor haotic semăna o ciudată dezordine, aglomerînd trecătorii în noduri, ce se desfăceau zvicnind. Cîți se aflaseră lângă pata însoțită se depărtau ducînd cu ei ceva din neliniștea pe care ea le-o imprimase și trotuarul avea nevoie de un răgaz pentru a-și regăsi, în urma ei, calmul.

Cînd se apropie, pata capătă identitate. Femeia era tină. Mergea încet și deodată grăbea pașii, iar mâinile-i spînzurau inerte, ca și cum nu i-ar fi aparținut, ca și cum ar fi purtat, fără să știe, două aripi frînte. Ochii, mult deschiși, priveau în gol și nu vedeau decît umbrele din ea. Din pricina asta, probabil, trăsăturile feței îi incremeniseră într-o lamentabilă mască.

Femeia era acum atît de aproape că putui vedea limpede suvițele negre, pe care boarea i le mișca pe frunte. Era tot ce părea viu. Am făcut un pas într-o parte și femeia s-a clătinat, împinsă tocmai atunci de umărul unui bărbat gras, care-și ceru iertare. Pentru o clipă s-a izbit de mine și i-am simțit, o dată cu trupul de la genunchi pînă la piept, mirosul cald al părului. Nu-și ridicase brațele într-un instinctiv gest de apărare, nu i se clintise nimic pe față. Doar pleoapele i-au bătut, și acum se depărta cu același mers neregulat, purtîndu-și în neștire aripile frînte.

Numai mila m-a făcut să-mi întrerup drumul și să mă întorc, pornind în urma ei, o milă neadunată-n vreun gînd. Nu mi-am spus măcar ce-i cu ea, a făcut ceva sau are de gînd să fac, nu mi-am spus nimic. Amiaza fierbinte nu-mi îngăduia să gîndesc, nu lăsa loc decît pentru instincte. Pornisem îndărăt cînd încă nici nu știam că mă întorc din drum și privirile-mi fixau pata galbenă a rochiei, în vreme ce picioarele mi se mișcau de la sine. A trecut un timp pînă să-mi spun de ce, dar am mers mai departe în urma ei, atent la capetele care se întorceau s-o privească și răspunsul nu se mai încheagă, se topi în fierbințeala subliniată de boarea cu miros de praf. Cînd rochia galbenă trecu pragul farmaciei am pătruns îndată și eu în încăperea bîntuită de torsul zadarnic al ventilatorului și, lângă tejghea, o auzii cerînd Luminal. **Cum îi dați Luminal?** am vrut să-i spun farmacistei — era tină, cu fața tare albă din pricina stratului gros de pudră și se mișca încet, de parcă mișcările i-ar fi cerut o energie pe care nu mai era în stare s-o furnizeze — dar femeia cu aripile frînte își și virise tubul de sticlă în buzunar și cuvintele nu mai apucară să se desprindă de pe buzele mele pentru a tremura în vana bătaie a ventilatorului. Și din nou ieșirăm unul după altul în arșița nemiloasă, pe trotuarul toropit.

Cînd o văzui intrînd într-a doua farmacie nu mai era nevoie să mă apropiu de tejghea pentru a ști ce cum-pără, dar o urmau și de astă dată, neputînd crede că masca deznădăjduită a femeii în rochie galbenă nu va avertiza farmacistul roșcovan, jovial în ciuda zăpușelii.

— Cu mulțumiri și vise plăcute, spuse roșcovanul, înmîinindu-i bonul și femeia ridică o aripă, apucă pătărușelul de hirtie, plăți și primi în schimbul lui tubul de sticlă. **Doamne**, am spus **doamne** și sînt sigur că ea nu m-a auzit.

— Poftim? a întrebat farmacistul.

Dar nu mai făcea să-mi pierd vremea. Femeia ieșea din farmacie și m-am năpustit după ea, lăsîndu-l pe idiotul care se trăgea nedumerit de mustața lui roșcovană. Mă cuprinsese o panică absurdă, era absurd să-mi

închipui că o puteam pierde cînd abia făcuse cîțiva pași, dar știu că eram leoarcă. Rochia galbenă pîlpăia pe trotuar. **Ce să fac, ce trebuie să fac?** Nu știam ce să fac. O urmăream și vedeam cum din nou se izbește de trecătorii care-și întorceau capetele după ea și nu știam ce să fac. N-avea nici un rost s-o opresc, să-i spun **ce-ai în buzunar, dă-mi ce ai în buzunar, nu știu pentru cine ai luat tuburile, dacă sînt pentru dumneata sau pentru altcineva, dar trebuie să mi le dai**, absolut nici un rost. Putea striga, imediat s-ar fi strîns douăzeci de gură-cască și cum m-aș fi simțit, cu ce drept o opream pe stradă, fără să o cunosc măcar. Cu dreptul de a salva viața. Și dacă mi le dădea? Și dacă, totuși, mi le dădea? Nu puteam s-o urmăresc toată viața, nu puteam s-o urmăresc nici o zi. Miine ar fi avut cîte tuburi voia. **Ce să fac? Ce trebuie să fac?** Nu știam ce să fac. Și rochia galbenă semăna dezordine pe trotuarul încins și oamenii se întorceau după ea și nu știam ce să fac. Într-a treia farmacie nici n-am mai intrat. Am așteptat-o afară, în căldura înspăimîntătoare, și nu știam ce să fac. Tot ce puteam era să mă țin după ea, a ieșit și din nou am urmărit-o, mergînd acum atît de aproape, încît îi simțeam parfumul — nu mă pricepea la parafumuri — tot ce puteam era s-o urmăresc, întrebîndu-mă mereu cum aveau să sfirșească toate astea. Ar fi trebuit de mult să măninc. Ana mă aștepta cu masa și nu înțelegea de ce nu vin, dar nu eram în stare de nimic. Nici măcar să mă întorc, s-o las în plata domnului și să-mi văd de treabă nu eram în stare. Mai ales de asta.

A părăsit bulevardul. Cotea acum pe niște străduțe cu case bătrînești și vedeam florile din curți și salcîmii, îi vedeam fără să-i văd. Știam, mi se mai întimplase asta în armată, la niște manevre, cînd trebuia să „cucerim” un sat de munte. Alergam atunci pe uliță cu tot echipamentul și nu știu să fi văzut, văzut într-adevăr, o singură casă. După două luni, cînd m-am lăsat la vatră, puteam desena fiecare casă de pe ulița pe care o străbătusem în goană, o singură dată. Nici acum nu vedeam salcîmii, nici nalbele, nu vedeam bolțile de viață și pot jura că n-am văzut piticul de faianță care-și apleca peste un havuz cușma fuguiată, dar mai tirziu mi-am amintit de toate și, trecînd din nou pe străduța necunoscută, am recunoscut salcîmii acolo unde-i știam, nalbele erau tot atît de înalte, bolțile nu lipseau și piticul avea cizmulițe verzi. Deși nu-mi luasem ochii de pe pata galbenă a rochiei.

Cînd am trecut pe lângă a patra farmacie și am văzut că de data asta nu mai intră, am înțeles că rătăcirea noastră pe străzi va lua sfîrșit. Abia atunci am simțit oboseala. Dar n-am apucat să mă gîndesc la ea — e curios cum nu izbuteam să duc pînă la capăt nimic — și m-am pomenit că rochia galbenă intră într-o cofetărie micuță și se îndreaptă către o masă cu tăblice de marmură la care stătea un bărbat. Nu l-am mai văzut de atunci, dar n-am să-l uit niciodată. Ședea picior peste picior și-și biția un pantof galben, în vreme ce bătea cu degetele drepte în marmura crăpată. Nu s-a ridicat. Și-a înălțat doar fruntea. Și m-am înspăimîntat văzînd că masca jalnică, absentă și oarbă, căzuse de pe chipul femeii. În fața mea căzuse, făcînd loc unei măști, nu știu, mobile, o mască ale cărei elemente erau luate din masca pe care o cunoscusem, dar răsturnate, transformate în contrariul lor. Totul era paroxistic, mobilitatea fișnită din incremenire, strălucirea ochilor, tremurul buzelor, și totul era tragic, infinit mai tragic decît pietrificarea lamentabilă pe care o știam. **Ultima carte**, mi-am spus, **cartea cea mare!** Dar bărbatul o privea plictisit. Tăcea, și ea vorbea într-una. Mă așezasem lângă ei, cofetăria era mică și mesele puse una lângă alta. Am avut atunci revelația glasului grav, șoptind pătimaș cuvinte pe care nu le puteam înțelege, deși mă aflam atît de aproape, deși desluseam inflexiunile de saxofon și le pătrundeam speranța absurdă, veselia factice menită să mascheze groaza țipătului pe care buzele se temeau că nu-l vor mai putea comprima. Am revăzut de multe ori, pînă și-n vis am revăzut cele două fețe exprimînd aberația contrastului, sațietatea plictisului și demența imposibilei speranțe. Frumușel, purfînd pe chip semnle suficienței înserise-n fiecare moliciune a trăsăturilor, în curbele bărbiei și obrazilor, în triviala rătoială a nasului scurt și-n apele bihlite ale ochilor, bărbatul își mobilizase resursele pentru mimarea unui dezug total. Ca un rățoi trecea prin șuvoiul glasului ei, fără ca un singur strop de deznădejde să se lipească de el.

— Ce iei? întreabă atunci cînd fata cu șorț alb și rochie neagră se apropie și, fără să aștepte răspunsul, comandă două amandine.

Și pentru el vrei tu, mă gîndeam — „o cafea, te rog” — pentru asta! Dar știam că-i zadarnic, că nici o femeie nu poate privi cu ochi de bărbat un bărbat și din nou **ce să fac? ce trebuie să fac?** peste mila pentru jocul ei disperat și fără sorți de izbîndă. Și muștele bizăiau și se puneau, lipicioase, pe mâinile și pe fețele noastre.

Îi vedeam pe amîndot din profil. Dar n-am observat nici o schimbare pe expresia ei atunci cînd și-a deșertat în palmă, pe sub masă, pastilele. Vorbea mai departe, cu ochii în ochii lui, și înghițea liniștită cîte două-trei pastile, sorbind din paharul cu apă. Poate că-i spusese ceva, poate că-i spusese că sînt bomboane, fapt e că el o asculta tot atît de plictisit, mormăind cînd și cînd cîte un cuvînt. Pînă să-mi dau seama, pînă să-mi dau într-adevăr seama, înghițise conținutul unui tub și-l deșerta acum, sub masă, pe al doilea. Nu știu cum

m-am ridicat de pe scaun. Nu-mi amintesc cum am luat-o de mină și cum i-am răsturnat peste marmura crăpată pastilele, care s-au risipit ca niște mărgele, alunecînd pe ciment. Am strigat, sau cam așa, nu mai țin minte:

— Ești nebun? Nu vezi ce face?

Poate că rățoiul nu știa, într-adevăr, ce face. Poate că i s-a părut, într-adevăr, că eu sînt cel nebun. Poate altfel. Oricum, s-a ridicat și el — chipu-i răsfrîngea o categorică conștiință a propriei valori ultragiante — și m-a apucat de braț. Bolborosea:

— Dumneata... cum? Nu permit!

Ea rămăsese nemîșcată, mina în care ținuse pastilele zăcea desfăcută pe masă și am avut impresia că-i ucisese febrila agitație a buzelor. Își regăsisese masca deznădăjduită, privirea absentă. Flacăra dementă a ochilor se stînsese.

Fata cu șorț alb și rochie neagră se refugiase lângă patroana de la casă și amîndouă păreau niște statui de sare. Mi-am rotit privirile prin cofetărie — abia atunci am băgat de seamă că nu eram acolo decît noi — și, cînd i-am tras un pumn, bărbatul s-a dus de-a-ndaratele și s-a izbit de casă. Fetele au țipat, dar el nu părea grăbit să se apropie. Cred că mă injura și le lua marte că sărisem la el din senin.

— Hai, i-am spus femeii, nici nu știam cum o cheamă, vino!

Nu s-a mișcat. Îl privea pe bărbatul care nu știu ce tot mocoșea lângă casă, dar, cînd am ridicat-o de subțiori, nu s-a împotrivit. Încețșor, am scos-o din cofetărie, în vreme ce el începuse să strige în urma noastră; dar cred că nici ea nu-l mai asculta. Ne-am suit într-o mașină și i-am cerut șoferului să ne ducă la cel mai apropiat spital. Ea n-a scos un cuvînt, de parcă n-ar fi știut că merge cu un necunoscut într-o direcție necunoscută. Nu s-a mișcat o singură dată. Ghemuită-n colțul ei, privea undeva, în jos, și expresia pe care i-o știam, a plînsului interior, nu i s-a mai șters de pe față. Inima-i bătea dîncolo de mine și prin ferestrele deschise ale mașinii năvălea suflarea fierbinte a verii.

Acum nu-și mai putea ține capul. Începu să luncce de tot mocoșea și, încercînd s-o sprijin, am simțit plumbul care începuse să se împrăstie în vinele ei. Negrăit de încăpățînată, grea, se îndrepta spre lacul de întuneric al marii tăceri a începutului. Ochii i se închideau. Îi trecuse brațul peste umerii mei și, pentru că trupu-i amorțise și gîndurile nu-l mai conduceau, o simțeam apropiată și mi se părea că am putea comunica.

— Așteaptă, spuneam. Nu mai e mult...

Am avut viziunea rochiei galbene pîlpîind pe trotuar și m-am înfiorat știînd că pata însoțită acoperea întunericul dinăuntru, mina de beznă pe care fiecare dintre noi o poartă în taina trupului și pe care pastilele o sloboziseră în vinele ei, ridicînd mulțimea minusculor stăvilare ale vieții. Deocamdată, tot ce se putea face pentru petecul de lumină care filfise pe străzile orașului era coborîrea minusculor stăvilare, pentru ca beznă să nu-și mai răspîndească tentaculele de liniște și somn. Dar somnul îi restituia trăsăturile și abia atunci mi-am dat seama cît e de frumoasă. Fără să vreau, fără să știu ce fac, mi-am apăsat buzele peste buzele ei. A deschis ochii și, uluit, i-am simțit dinții, mușcînd.

În clipa următoare mă răsuceam lent, în goluri de cafea moale și neagră. Întins, orice punct de reper dispăruse și nu știam dacă urc sau cobor în plutirea egală, în care-mi simțeam membrele grele. Atingeam uneori un trup străin cu mișcări la fel de învăluitoare ca

schimbate

fantastice

mişcările pe care le descriam în întunericul fără dimensiune și, dacă speram că era trupul ei, n-aveam nici o posibilitate de identificare. Buzele rănite îmi aminteau de femeia în rochie galbenă, dar ele se făceau tot mai lemnoase, pînă și durerea scădea și nici un cuvînt nu le mai putea însufleți. Ca într-o succesiune de imagini filmate cu încetîntor mă deplasam fără cheltuială de energie, imponderabil, în substanța neagră, era o substanță, deși nu-mi dădeam seama și mi se păruse că plutesc prin aerul unei nopți neobișnuite, era o substanță și, pe nesimțite, devenea mai densă. Îmi frîna mișcările, și așa încete, acum căpătase consistența apei și urmam să mă răsucesc lent, simțindu-mă tot mai împovărat, despărțindu-mă tot mai mult de bărbatul care cunoscuse soarele și ținea ochii deschiși. Îmi aminteam de el cu o neîncredere incapabilă să se măsoare cu satisfacția pe care mi-o dădea faptul că deveneam greu, impermeabil și plin de o liniște neagră, pentru care nu aveam nume, sau cărcia-i uitasem numele. Cred că-l uitasem, de fapt, asociat cum îl știam cu spaima și durerea, fiindcă nu simțeam decît o lene triumfătoare, de parcă — atente la neverosimilele mele evoluții — miini nevăzute ar fi potrivit sub mine perne de puf. Dacă ar fi să caut un nume pentru ce simțeam, mi se pare că ar trebui să aleg cuvîntul **satisfacție** și așa da mult să aflu dacă, așa cum presupun, zimbeam în vreme ce mă răsuceam cu o voluptuoasă încetineală de melc în substanță, acum vag viscoasă. Simțeam că întunericul se va întări pe nesimțite, cuprinzîndu-mă tot mai strîns, împiedicîndu-mi ultima mișcare, iar cea din urmă senzație înregistrată de creierul toropit și dornic de întreruperea contactului va fi definitivă întepenire în ambra neagră care mă va păstra întreg, în inaccesibilă dimensiune.

— Respiră, a spus atunci un glas în halat alb, am simțit răceala pătratelor de faianță ale mesei pe care fusesem întins și viața m-a durut pînă-n vîrfurile unghiilor.

Pe masa de alături vedeam o statuie culcată, iremediabil acoperită cu un cearceaf pe care am citit, cusut cu roșu, un număr de inventar.

Culoarele nopții

Glasul strident al metalului n-avea nici pe departe farmecul răgușit al cucurigului care-l deștepta în odaia podită cu lut a copilăriei, dar îi accepta țîrîitul pentru că numai datorită lui evada din lumea de picle în care era el și apoi un altul, în care rostea cu aerul cel mai firesc cuvinte nedemne sau se chinuia să treacă prin labirintul unor culcare umede și înguste ducînd invariabil la un chepeng, prin care se strecura doar pentru a nimeri în bezna unui alt culoar.

Hogicul era inamicul principal al inginerului Tudor Olteanu și, dacă trecerea prin labirintul culoarelor devenise cu timpul un fel de reper, indicativul absenței, dacă la apariția culoarului știa că visează și e supus umilinței supreme a pierderii controlului, se recunoștea incapabil de a se desprinde spontan din hora ielilor și se resemna la a nu fi decît așteptarea soneriei menite să spulbere vraja prin aducerea lui în universul diurn. Atunci deschidea ochii în certitudinea cubului de beton al garsonierei, unde se retrăsese de cu seară pentru a face față monștrilor zămisliți de somnul rațiunii.

Din fericire, îi uita îndată. Totul redevenea calm și echilibrat ca mobilele metodice dispuse pe lângă pereți, nici radioul vecinului sau ușa trîntită la etajul de deasupra nu infirmău nimic, dimpotrivă, zgomotele intrau în accepția pe care o dădea noțiunilor de calm și echilibru, la fel de previzibile ca imaginea lui răsărind în oglindă, atunci cînd începea să se radă.

Acum, deschizînd aparatul de radio, auzi doar ceva mai tare melodia pe care și vecinul o asculta. Ploaia bătea în geam, dar privi cu indiferență semnele de exclamare ale picăturilor ce se striveau pe sticla ușor aburită. Îl aștepta o zi grea, discuția cu cei de la minister și analiza concluziilor ei, în biroul directorului. Seara, în schimb, se întîlnia cu Sabina.

Intră în baie. Purtînd eternul lui costum de lustrin negru, directorul ședea picior peste picior pe capacul lăsat al W.C.-ului.

— Ia loc, te rog, spuse. Aș vrea să mai vedem o dată indicii de consum, înainte de a te duce la minister.

Tudor se așează. Deși nu-l descoperea, fotoliul strîns în plastic roșu era acolo, încăperea se mărișe, pe lunga masă de ședințe apăruseră două ghivece cu flori.

— Mă întreb, adăugă directorul chinîndu-și muștața, dacă nu s-ar putea... ?

— Indicii de consum sînt destul de violeți, îl liniști Tudor. Dar, dacă vreți, mai putem pune în ei puțin galben.

Și se bucură văzînd că directorul se luminează la față. Omul în haine negre răsfoi repede citeva dintre paginile dosarului, apoi bătu cu palma în tăblia biroului.

— Îți mulțumesc, tovarășe Olteanu. Așa da. Acum sînt liniștit.

Ca un balon negru, se ridică lin din fotoliu. Tudor se sculă și el, urmărind cu plăcere felul cum directorul, care plutea fără efort prin încăperea, sușotea **li-niș-tit... li-niș-tit...** Părea sfîrșitul moale al unui fluture de noapte, bățînd din aripi pe un geam luminat.

— Pot să mă rad? întrebă inginerul și directorul spuse, cam din dreptul tavanului:

— Bineînțeles.

Atunci, întorcînd capul, Tudor se privi în oglindă. Apa caldă era prea fierbinte și lama hîrșia pe piele. Trebuia schimbată. Ce Dumnezeu hîrșia așa? Uitîndu-se pe fereastră, îl văzu pe zugravul care zgîria cu șpaclul fațada pentru a-i desprinde pojghița de var. Era un bărbat slab, cu coif din hîrtie de ziar și fața gâlbejită.

— Lama trebuia schimbată, constată el cu tristețe, dar Tudor își dădu seama că exagerează.

Varul se desprindea destul de ușor. De altfel, pînă la întîlnirea cu cei de la minister avea vreme să termine fațada. Văruitul nu-l mai privea, de văruit văruia mama, care spoia acum trunchiurile celor doi pruni de la poartă. Probabil că Ilie îl și aștepta la gîrlă, așa că se grăbi. Lăbuș i se împleticea între picioare și aduna în blană așchiile fine ale varului, strănuind atunci cînd pulberea i se așeza pe bot. **E bine să fii copil**, își spuse mirat, apoi puse cuțitul pe pervaz și strigă:

— Gata! Mamă, eu am plecat.

— Iarăși? Scoate mai întîi o găleată cu apă.

Înciudat, se repezi la fîntînă. Se aplecă și-și văzu chipul, dar nu era destulă lumină și suci întrerupătorul pentru că baia asta rămînea întunecoasă chiar în plină zi. Fereastra dădea într-un calcan și trebuia să-ți întinzi bine gîtul ca să vezi fișia de cer de dincolo de etajul al zecelea. Totul se liniștise, numai fumul ajungea pînă la el cu mirosurile amestecate de paie și lemn ars și cu amintirea grătarului din circiuma lui Lae, dar simți o sfîrșeală la gîndul că mirosul de carne friptă... O pasăre ciripi neverosimil. Era o minune că scapase teafăr. Proptindu-se în miini și în picioare începu să se cațere între cele două maluri de dărîmături. Ceva se desprinsese și zăngăni dedesubt, apoi auzi din nou bubuitul. Malurile se zgîlțiau, se apropiau cu fiecare nou cutremur și fișia de cer se îngusta de parcă Tudor s-ar fi aflat între captele unui imens clește pe care cineva îl tot stringea. Dacă nu răzbea repede, aveau să-l îngroape, iar dacă ieșea, bombele. Atunci văzu deschiderea din stînga lui și se vîri acolo, dar era doar un culoar prin care înainta mirat, deoarece deșteptătorul sunase. Probabil că adormise la loc, era culmea să viseze cum trece prin culoarul umed și îngust care nu se mai sfîrșește, cu pereții lui întunecați și cimentul ud, încă puțin și am să dau de chepeng, uite-l, lemnul e umflat de apă și belciugul ruginit, trebuie să trag cu amîndouă miinile pentru că e greu al dracului și-î înțepenit, uf, pe scară în jos, drept în jos pe treptele înguste, umede și strîmbe, și peretele e atît de aproape că-î simt pe spinare, imposibil să te apleci, coborîre rigidă în infern, demnitătea și spaima coborîrii cu brațele ridicate ca atunci cînd nimeni n-are dreptul să mai tragă, totul e suspendat în așteptarea sentinței oricum executată mai tîrziu și afundarea nu e decît în spațiu, timpul asasinului și al victimei fiind abolit. Mirat, ridică privirile și văzu că, într-adevăr, arătătoarele ceasului de perete nu se mișcă, încremenite la ora zece. Are noroc, la zece e ședința și secretara grasă rostește din vîrfurile buzelor **luați loc**, apoi mai bate un rînd la mașină și se ridică nefericite de ușor pentru greutatea ei, dispărînd după ușa lucioasă ca o oglindă trandafirie. Tudor a rămas afară, dar intră potrivindu-și fusta în biroul directorului general care-i spune **să poștească tovarășul**, e de mirare cît de sprinten se mișcă în ciuda trupului alcătuit din rotunjimi pe care nu și le cunoaște cînd dă mîna cu cei din birou, care se recomandă pe rînd șoptind **indicii de consum**, își înclină cu gravitate capetele, **indicii de consum**, le ridică solemn continuînd să le bălăbănească în tăcere, ca niște jucării cu arc în loc de git, pînă ce Tudor întrebă cu amabilitate **Ce te legeni codrule?** și totul începe să se aplece, covorul și biroul, lampa se clatină și pereții sînt trași de o mînă nevăzută, odaia se dilată brusc pe diagonală, devenind rombică, pentru a se întoarce îndată la forma inițială, totul pîrîie și se aud strigăte și din tavan se desprind bucăți de ștucărie. **În stradă, trebuie să ajung în stradă ca să nu fiu îngropat cum am fost mai tîrziu, pe front, acum e cutremurul din '40**, Carlton, echipele de salvare și mulțimea privește muntele de cărămizi și moloz și mobile, din care răzbat șinele metalice, ca niște oase rupte, ieșind prin piele. Pompierii goneșc în mașinile lor roșii și clopotul sună pe culoarele ministerului, mașinile au trecut prin culoar și în urma lor s-a făcut întuneric, dar e culoarul la capătul căruia noaptea de muncă sfîrșește și urmează Sabina, **mă întîlnesc cu Sabina, E ziua ei și trebuie să-i iau ceva**. Baticul și cravata, cadoul preferat? **Nu-i pot da o cravată și nu e femeia căreia să-i dau un batic**, e Sabină, și soarta Sabinelor e să fie răpîte, știi?

— Răpește-mă, spune Sabina, și asta e doar o vorbă, sîntem oameni civilizați, cu răspunderi și domiciliu legale, nu-i așa, deși, la drept vorbind, orice femeie constituie o aventură.

Sabina ride și dincolo de dinții ei albi începe un infern roșu. Hohotele-i zguduie trupul, turnul pletelor înălțat pe creștet se năruie, iar suvițele negre se zbat și se răsucesc, degetele care încearcă să potrivească la loc turnul tresar însuflețite de o viață independentă, fiecare se mișcă altfel, de parcă n-ar avea articulații, și pletele se înfășoară în jurul lor și miinile sfîrșesc în suvițe negre și degete prelungi țînesc din păr. Acum Sabina își apropie fața de fața mea, iar numai cînd inima începe să doară înțeleg că voi împietri, că numele Sabina a căzut ca o mască și suie în mine spaima pe care o împrăstie prezența Gorgonei. Căci mai apuc să știu că sînt un stîlp de sare, coloană antropomorfă rezemată de peretele în fața căruia Gorgona își reface delicata pieptănătură, și mai apuc să-i văd

Desene de MARCELA CORDESCU

lacrimile. Apoi ochii-mi împietresc și ei și nu-mi mai rămîine decît noaptea, prin culoarul căreia inantez fără a da din picioare, rigid ca o statuie, dar propulsat din în ce mai repede, de parcă ființa mi-ar fi sorbită de întuneric, de parcă m-aș prăbuși într-un orizontal puț fără fund, în care răsună deodată, asurzitor, țîrîitul strident.

Tudor deschise ochii în cubul de beton. Ploaia bătea în geam, dar el privi cu indiferență semnele de exclamare ale picăturilor ce se striveau pe sticla ușor aburită. Îl aștepta o zi grea prin care uita că trecuse, discuția cu cei de la minister și analiza concluziilor ei în biroul directorului. Seara, în schimb, se întîlni cu Sabina.

Nemurire

— Mai repede, spuse ofițerul.

Din peretele de piatră mototolită țîșneau flori neverosimil de albastre, aurul imobilă cu patină verzuie coloanele brazilor. Șopirla pierrea în marginea potecii, liniștea integra fluierăturile mierlelor, iar potcoavele sunau cînd nu băteau peste stratul de cetină roșcată și ofițerul trăgea atunci de capătul lanțului, rostind fără răutate cele două cuvinte, **mai repede**, ca pentru a restabili niște raporturi amenințate de piatră și flori, de brazi, de șopirlă și liniște. Dar nu mai avea, probabil, mult. Verifică pe ceas, nu, nu mai avea mult.

Bărbatul pășea înaintea calului și nu întorsese capul o singură dată. Nici nu-și mai amintea cum arată. **Una dintre fețele lor, cu barba crescută... De ce tocmai el?** Nu i se spusese nimic despre omul care-l așteptase în soare, cu miinile legate la spate. Un soldat ținea de capătul lanțului. Colonelul ședea la umbră, lângă nucul din curte. Cineva scotea apă din fîntînă și roata scîrțîia și din magazia în care fuseseră închși oamenii cu bărbi crescute răzbătea o rumoare nedeslușită, ce suia și se stîngea ca o melodie.

— Cîntă? îl întrebă pe soldatul care stringea cu amîndouă miinile capătul lanțului și privea foarte departe.

Repetase întrebarea, iar prizonierul își întorse capul și doar atunci apucase să-i zărească trăsăturile, dar totul durase atît de puțin.

— Să trăiți! tresări soldatul, apoi bombăni: Cîntă o dracu... și, descumpănit, luase poziție.

— Mai repede, spuse ofițerul.

Cămașa celui pe care-l ducea de lanț (dar totul nu era atît de simplu, cineva din afară putea crede că el, cu cal cu tot, era tras de bărbatul suind liniștit, cu miinile la spate, **ce prostie!**), cămașa murdară era sfișiată pe umărul drept, unde se vedea un petic de piele, mai albă decît pinza. Și ofițerul nu-și mai delziptă privirile de pe porțiunea de piele, ca și cum oaza ei i-ar fi rezervat o surpriză. **Oricum**, își spuse, **oricum...** dar gîndul i se risipi înainte de a se putea închea. Era mai mult mirare.

O ciocănitore răpăi atunci neașteptat și bărbatul tresări. Ofițerul îi văzu umerii zvîcnind, omul se opri apoi și, pentru prima dată, întorse capul. Privirile li se întîlniră. Calul mai făcu un pas și se opri și el, scurmînd cu copita. Ciulind urechile, se uita dintr-o parte la omul care-l călăuzise pe potecă. Și se așternu deodată o liniște pătrunsă de mireasma rășinei. Pînă și gîndacii roșii încremeniră pe trunchiul prăbușit, de parcă o imensă pompă albastră ar fi goiit pădurea de aer. Ofițerul deschise gura, își simțea plămîni ca de tablă, dar ciocănitorea dezlîntă atunci o nouă rafală și timpul înghețat începu să curgă. Trase scurt de lanț, ca de niște hățuri, în vreme ce ochii celui alt se îngustară.

— Mai repede, spuse ofițerul cu un glas ceva mai ridicat și toate măruntele zgomote se înlănțuiră, plinset de pasăre, sunet de potcoavă pe piatră, țîpătul trenului în vale.

(Continuare în pagina 18)

Verde și soare

Cîteva nopți împreună fuseseră de-ajuns, și mă trezeam căutînd-o în patul larg, o găseam, încă pe jumătate adormită. Azi însă nu. Tot întinzînd brațele după ea m-am deșteptat de-a binelea, patul era mare și gol, ea nu era lingă mine.

Ceasul meu se oprise, dar, după lumină, era aproape de miezul zilei. Soarele ardea roșu de tot în crăpăturile oblonului, parchetul era cald sub pași, am ieșit pe balcon numai în chiloți. Era într-adevăr spre amiază, cerul într-o singură culoare, pete de verde între blocuri, apa bazinului Lido ca o piatră mare, albastră, și plată, și corpuri albe și roșii montate în ea, bărbați, femei. Era foarte cald, soarele pe pielea neatinsă de un an îmi dădea un frison, cimentul balconului era acoperit de puțin praf, călduț și el și moale, orașul era galben, alb și brun, piatră și zahăr ars, și vedeam legănat de două rochii colorate ale Lagunei, care se uscau în soarele balconului, și mai aveam opt ore de permisie, atît și nimic mai mult.

M-am agățat cu amîndouă mîinile de frînghia de rufe, am scos obrazul printre fluturii de toile, oraș și soare, îndrăgostit, fericit. Culoarele plouau în ochi, sunetele se alegeau în ureche, anotimpul vibra pînă în creier. Orașul se îneca în apa cerului, copacii submarini fremătau de curenți, coroanele se împărțeau înfinit în atomi de frunze, nu le azeuam foșnetul din cauza distanței, dar îl închipuam atît de intens, de parcă aș fi fost eu însumi alcătuit numai din frunze pieptănate de vînt. Sub ceața verde a copacilor bubuia strada, simfonizată de roți, siluetele făceau zidurile să tresară, pe muchiile Ateneului fluturau porumbei, puncte de oameni, păreri de pahare pe mese, era o prăbușire înceată și gra. de unde, de niciunde, încotro, nicăieri.

Odaia era tot goală, am traversat-o, am deschis usa bucătăriei și am intrat zimbînd, Laguna era așezată la masa bucătăriei, în halat, cu o țigară în gură, obosită, ori numai gînditoare, și am înlemnit, mai era o femeie.

N-o cunoșteam. Spre patruzeci, dar perfect conservată, străgătoare chiar, și cu un aer destul de arrogant, o cheii ei vînzîndu-mă spuseră „Vasăzică, asta e?” Laguna mă privi și n-am înțeles nimic din privirea ei. O clipă n-am știut ce să fac, dezbrăcat cum eram, apoi am bătut în retragere, dar, prin ușa care se închidea, Laguna mi-a strigat:

— Ți-e foame? Numai o clipă, vin imediat.

Eram în fața ușii închise, vocile lor sunau dincolo, eram stînjînit puțin, enervat puțin, amuzat puțin, cucoana aceea, cine-o fi fost, mă văzuse numai în chiloți; ceea ce nu înseamnă mare lucru, chiloții semănau foarte bine cu un slip și erau curați, cucoana era corectă, dar nu lipsită de cochetărie îi prinsesem cu ochiul marginca rochiei, ridicată destul de mult deasupra unor genunchi nedeformați, ce dacă mă văzuse, o iubeam pe Laguna, ea mă iubea, prietenele n-aveau decît să înghită, vanitatea mea virilă nu fusese atinsă prin nimic.

Rămăsesem pe loc, nu prea nemulțumit de cele întimplite, întrebîndu-mă dacă o iubeam într-adevăr pe Laguna. Eram foarte îndrăgostit de ea, asta era sigur. De la dragoste la iubire e un pas, pe care niciodată nu știi cînd l-ai trecut. Doream s-o iubesc, visam s-o iubesc, simțeam teribil nevoia s-o iubesc. Și să mă iubească. Palpitam la gîndul unei asemenea împărțiri, dar aveam multă încredere. În mine în ea, în ceea ce ne lega și avea să ne lege tot mai tare. Noaptea din care abia mă trezisem era o dovadă fundamentală, care mă făcea fericit.

Nu înțelegeam privirea străină pe care mi-o aruncase Laguna. Dar vocea nu-i era schimbată. Femeia cealaltă avea un cap frumuseț, mi se păruese îmbrăcată cu gust, și mă privea foarte de sus: nu cu antipatie, ci pur și simplu prea de sus. Genul de femeie pe care nu o poți urmări

pe stradă, căreia nu-i poți face un compliment echivoc, pentru că totul în ea îți spune limpede: „E inutil. Nu sînt pentru tine. Nu voi ceda niciodată unuia ca tine. Mă iubesc, mă doresc, mă satisfac pe mine însămi mult mai mult decît ar putea-o face orice bărbat. Viața mea e perfect orînduită așa cum e, și n-am să mi-o stric pentru nimeni pe lume. Faptul că am gură, ochi, sini, coapse, sex, nu înseamnă, naivule, că ele sînt sortite altcuiva. Totul e numai și numai pentru mine”. Femeia care face un bărbat să o dorească cu ură, vindicativ, să viseze monstruoase violuri, îngrozitoare injurii și obscenități, numai ca s-o poată umili și el.

Deși eu, în acea clipă, eram la mii de kilometri de asemenea gînduri. Nu mă interesa decît Laguna, mă simțeam al ei, o simțeam a mea, căutam să-i prind vocea prin ușa, și brusc am început să înțeleg ce se vorbea în bucătărie, am prins o frază întreagă, încă una, am uitat de orice demnitate și mi-am lipit urechea de lemnul vopsit în alb.

— Poate să se perforze din clipă în clipă. Știi că sînt oameni care au murit din ulcer perforat.

— Vorbești ca și cum i-aș fi tăiat eu stomacul cu cuțitul.

— La boala asta nervii joacă un rol esențial. Și uite în ce hal l-ai adus.

— Nu l-am adus eu, s-a adus singur. Nu e vina mea că nu vrea să se îngrijească. Nu i-am făcut niciodată nici un rău. Poate cel mult să-mi reproșeze că nu l-am mințit.

— Sînt oameni care mint numai ca să-i facă pe ceilalți fericiți.

— Eu nu pot să fac om fericit mințindu-l. Nu sînt în stare de o asemenea generozitate.

— Am bănuț că ești așa încă de acum cinci ani, de cînd te-a cunoscut. Speram că vremea o să te schimbe.

— Și eu speram că vremea o să mă schimbe. Și nu m-a schimbat. Găsesc că ghinionul e întii al meu, nu?

Laguna vorbea mai adinc, mai lent, tot ce spunea era mai simțit și mai dramatic. Cealaltă avea o voce de cap, era acuzatoare și agresivă, glasul i se ridica foarte sus și o azeuam mai bine decît pe Laguna.

— Împăcați-vă măcar pentru un timp, atîta vreme cit se îngrijește și se vindecă.

— Tii atît de mult la el, încît suportii ideea unei împăcări între noi, cu condiția ca asta să-i repare stomacul lui prețios. După asta ar putea în fine să plece, sănătos și liber, ca să-ți aparțină. Pe mine mă accepti ca pe o doctorie.

— N-are importanță cum te accept eu. Știi că tot pe tine te iubește, și mă umilesc în fața ta și a lui. În ochii mei, nu contează decît el.

— Aș vrea să știu de ce îmi spui tu toate astea. De ce n-a venit el să mi le spună?

— A vrut. Dar bănuia că n-ai să-l înțelegi. M-a trimis pe mine. Spunea că două femei ajung la o învoială mai ușor. Așa, ca de la femeie la femeie.

— „Ca de la femeie la femeie”! Doamne, cum pot fi bărbații atît de imbecili? Laguna nu spunea asta cu indignare. Ci cu o mare mirare și cu o înfinit mai mare tristețe, și m-am simțit foarte bărbat lingă ușa de lemn alb.

— Să știi că nu plec pînă nu-mi dai un răspuns.

— Tu, care ești atît de mîndră!

— Nu mai sînt mîndră. Pentru el am renunțat la orice mîndrie.

— Nu pentru el. Pentru tine. Faci totul pentru tine, nu pentru el. Fii fără grijă, o să fie al tău. Doar n-o să mă iubească cît lumea. O să fie al tău și o să vezi atunci ce mare noroc am avut cînd l-am înfîlțit.

— Și băiatul ăsta cine mai e?

— Făceau nici un efort, nici una, ca să vorbească încet. Nu-și închipuiau, desigur, că ascult la ușa.

— Nu vîd de ce trebuie să-ți dau vreo explicație.

— Nu mă așteptam să viu și să fiu primită în bucătărie numai ca să nu-i tulburăm somnul puștului ăstuia.

— Ce vină are el? Era foarte obosit, avea tot dreptul să doarmă.

— E ceva serios?

— Ce importanță are pentru tine?

— Am să-i spun.

— Spune-i. Parcă erai foarte îngrijorată de sănătatea lui.

— Ce dură ești! Și el te iubește încă atît de mult!

De data asta Laguna se enervă, am auzit zgomot, probabil că se ridicase de pe scaun:

— Dar oare eu nu-l mai iubesc? Și eu îl iubesc! Și eu mă chinui! Și nu mă ajută nimeni! Nu mă iartă nimeni! Cu ce sînt eu mai vinovată decît el? De ce crezi că situația mea e mai ușoară decît a lui?

— Ar trebui măcar să te gîndești că nici el, nici eu, nu mai avem vîrsta ta.

— Vîrsta n-are nici o legătură. Pentru că sînt mai tînără decît tine, simți nevoia să mă rănești mereu cu asta. Ai s-o faci toată viața, chiar și cînd o să avem amîndouă părul alb. Doar nu mi-am ales eu anul în care să mă nasc, și nici pe al tău nu l-am ales. M-am născut cînd a vrut Dumnezeu, și n-am să plătesc nimănui pentru asta.

— Am să plec, vîd că vorbim degeaba. Nu-mi spui nimic pentru el?

— Dumnezeu, am obosit, am obosit, am obosit! Spune-i ce vrei, mi-e egal! Spune-i că poate să se întoarcă, dacă vrea, că poate să facă ce vrea, că sînt gata să fac tot ce vrea el. Aș da orice ca să-l pot face fericit. Numai să nu-mi ceară să-l mint. Să-i spun că totul e ca înainte. Asta nu se poate, nici Dumnezeu din cer nu mai poate face minunea asta.

M-am urnit din fața ușii. Ce să fac? M-am întins la loc în pat, m-am acoperit cu cearșaful pînă peste cap, așa era foarte bine, nu mă vedea nimeni.

S-a deschis ușa. Am auzit pasul geamăn a două femei, o șoptă, credeau probabil că adormisem iar, ușa de la intrare, revenirea Lagunei. După vibrația parchetului îmi dădeam seama că e în picioarele goale.

N-am făcut nici o mișcare. Am simțit-o aproape, și iar depărtîndu-se. Lumina a crescut mai mult în odaie. Culcat, mă destindeam încet-încet. Obrajii și urechile îmi ardeau, dar tot mai puțin. A trecut un timp oarecare. Cearșaful se încălzea pe dinafară de un fel de abur și simțeam un parfum de ceașcă de cafea. Foarte lin, Laguna m-a descoperit.

— Leneșule, vrei să dormi pînă la prînz?

Nu puteam să-i rezist, i-am zîmbit cu buzele tremurînde. Era toată a mea. Dragostea ochilor ei era de amantă și de mamă. Gheața dintre noi, străînătatea nesigurănta nu mai existau.

— Am crezut că ți-era foame adineauri. Ai adormit iar?

— Puțin. Cu cine erai?

— Cu o prietenă.

Îi pîndeam intonația. Era armonică și inocentă, fără să ascundă nimic. Dacă era atît de draguță și de prevenitoare, înseamnă oare că se simte vinovată față de mine?

Am abandonat. Eram gata să alunec din nou în labirintul ipotezelor și motivărilor, m-am oprit la timp. Eram obosit de asemenea gînduri, nu mai vroiam să lupt, vroiam cîteva ore pline, înainte să mă întorc. Avusesem nenorocul să vină vizitarea asta moralistă și înțepată. Cine mă pusese să ascult la ușa? Așa-mi trebuia.

— Vreau să ne plimbăm undeva la soare, spunea Laguna.

— Sigur. Perfect. Sînt gata imediat.

— E foarte cald afară. Am făcut un duș înainte să te trezești tu, și m-am încălzit din nou. Vino să mă ajuți.

Ne-am spălat împreună, ca niște soți. Se schimbase culoarea băii, lumina ei.

Primăvara spre vară încălzise pereții, mozaicul de sub picioare, marmora băii părea mai mult gălbuie decît albă, aerul era dulceag și moale, zgomotele se înecau, cădeau lînced înapoi, dispăreau. Lumina băii o îngălbenea puțin și pe ea, o făcea de fildeș vechi. Apa sclipea de-a lungul ei, picura diamante din virful sinilor. Laguna licărea toată, nuditatea ei mă desființa, o priveam și nu mai aveam corp, nu o doream, nici măcar nu o puteam contempla, eram bolnav.

Își aduna părul cu amîndouă mîinile ca s-o pot spăla pe gît și pe spate. Piatra galbenă a băii o vedeam ca prin ceață și mă încovoia o bătrînețe de două mii de ani.

M-am ras, mi-am îmbrăcat uniforma, bluza măsline deschisă la gît era ciupită frumos de semnele roșii ale epoleților, centura sclipea, bocancii prea mari, prea grei pentru anotimp, luceau ca niște batracieni. Laguna s-a îmbrăcat în alb și am plecat. Ne-am plimbat la Șosea.

Era foarte multă lume îmbrăcată de duminică, și cărucioare cu copii, și golani cu cotleți, în cămăși de nylon deschiate pînă la buric, și slujnice ungroiace cite două, cite patru, soldați care îmi salutau epoleții de elev-ofițer, multă vulgaritate, multă murdărie sclivisită, iar peste toate, verde și soare. Omul murdar mișuna în natura curată și nepăsătoare, mă dureau bocancii, Laguna albă îmi apăsa mineca uniformei, eu eram verde olivo, ea era angel white, chiar și culorile noastre mi se păreau pline de sens. În rochie, corpul era cu totul altul decît cel pe care mi-l dăduse noaptea în pat. Părea foarte subțire, dar o simțeam puternică și grea de brațul meu, obrazul era diafan, dar transpirase ușor, pantofii albi, scrișind pe alei, păleau de praf, focul privirii ei uneori mă lovea, alteori aproape dispărea, tras înapoi de împotrivirea creierului.

De mai multe ori am încercat să ne așezăm pe vreo terasă. Peste tot, o omenie imposibilă, grupuri așteptînd stoic între mese ca să se elibereze vreuna din ele; plecam mai departe, tot mai insetați.

Ne-am dus la Băneasa. Pădure de arbori prea tineri, prea firavi ca să mulțumească dorul de sălbăticie, prea multe hirtii murdare, șervețele mînjite cu roșu de buze, prezervative stoarse, stratul de frunze moarte era între trunchiuri gros pînă la genunchi, mă scufundam în el cu scîrbă, praf destul chiar și printre copaci, o copaci, puțin și noi, ca să aline jaful cu care a lovit omul lemnul pămîntului, cîring pieptănat și aranjat ca un smoc rar pe o chelie, și lume, lume, lume, motocicletele, automobile ieftine conduse de chelnerii și croitori, radiouri portative, greață dîmbovișeană revărsată aici, la aer curat, la iarbă verde. Dar, culmea, chiar și atît e mult, cit de puțin îi trebuie omului, o clipă de cer cusut în stejărișul anemic, un cîrmei de muzică stridentă, un strop de alcool ieftin, un corp de femeie care ți-a fost dat nu se știe de ce, poate fără nici un rost, o fărîmă din iubirea ei sortită cine știe cui.

Am ajuns la Grădina Zoologică, am plătît, am intrat, mirosea atît de îngrozitor, încît te-ai fi așteptat să vezi o junglă întreagă, nu trei fiare prăpădite, un leu de catifea tocită, tușind și strănutînd, un urs cu albeață pe un ochi, niște șerpi parcă împăiați, vulturi mincați de molii, o lama tristă, o cămilă știrbă și plină de riduri. Pe tăblițe scria șchiop că omul trebuie să respecte animalele, dar lumea vroia să vadă pe ce dăduse banii; chiar lingă noi, o familie dolofană, îmbrăcată abundent și fără gust, chinuia ursul. Pater, gras, cu picioare scurte, într-un complet bleu-ciel, cu o șapcă gri înfiptă energic în părul negru lins cu multă apă, fără cravată, cu pantofi albi, întindea ursului o țigară și i-o retrăgea în clipa în care animalul, vizibil flămînd, scotea botul vînat printre grații. Stomacul mamei tresărea de ris, purta un tailleur negru, de concert, cu o bijuterie ieftină pe rever și fără bluză, și roșul de pe unghii îi era cam pleznit. Copiii, un băiat și-o fată, urît făcuți, erau mai puțin amuzați de spectacol, pentru că își trăgeau tot timpul, cu ură, picioare unul altuia și se înjurau, fetița, mai ales, spunea lucruri care și pe mine mă făceau palid. Dintre cei din jur, puțini arătau mai bine, mă simțeam obosit și enervat, femeile și bărbații ăștia nu miroseau mai frumos decît cuștile cu animale, un țigan înalt îi făcu cu ochiul Lagunei și abia m-am stăpînit să nu-i arăt pumnul.

Am găsit printr-un pur miracol o masă la restaurantul de lingă Grădina Zoologică. O masă înghesuită între familii proletare fericite de ieșirea sârbătoarească: o masă acoperită cu o față udă și pătată, niște pahare murdare, o chelneriță obraznică îmi aruncă o privire disprețuitoare, nu era nimic de mîncare,

Traietorii schimbate

(Urmare din pagina 17)

Dar omul nu se clintea. Barba crescută îi dădea o expresie amenințătoare. Sub ochiul stîng avea o pată de sînge închegat și din pricina brațelor răsucite la spate, pieptul i se bomba ca un scut. Ofițerul apucă lanțul cu stînga și duse mîna la tocul pistolului. Clătinînd din cap, celălalt se răsuci pe călcîie.

Ofițerul știa acum că sînt de o vîrstă. Dar el avea să coboare poteca pentru a-i raporta colonelului, după care se va așeza la masă, va trage un pui de somn și totul va continua pînă ce vremurile se vor limpezi într-un carusel de ani identici, mulți și scăpărători, și avea din nou parte de îmbrățișări, de baluri și parăzi, în vreme ce omul cu cămașa sfișiată pe umărul drept va rămîne acolo, cu mîinile pentru totdeauna legate și oasele dezgolite, albe ca petecul de piele care, oricum...

Atunci recunosc locul. Poteca-i dusese pînă la cotul dincolo de care se lățea deodată, ca o gîrlă la vărsarea în fluviu, pentru a sfîrși mai încolo, în dreptul unui zid de piatră, pe care deslușea un marcaj albastru.

Își descleștă pumnul și capătul lanțului căzu, sunînd ca o potcoavă pe piatră. Omul nu-și dădu seama că era liber și urmă să păsească, dar auzi curînd zuruitul lanțului pe stîncă și, mirat, întoarse capul.

— Fugi! porunci ofițerul, stînd drept în șa. Apoi, cum celălalt îl privea stringînd din dinți și cu sprîncenele adunate într-un efort de înțelegere, adăugă fără să vrea: Mai repede...

Calul își mișcă urechile. Omul le privi o clipă, apoi se răsuci fulgerător și începu să alerge. Atunci poteca se legănă sub tălpile lui și se dădu peste cap o dată, de două, de foarte multe ori, peretele de stîncă explodă și trunchiurile brazilor vijăiau ca niște nuiele, totul se rotea neînchipuit de repede și răsufletarea lui gîfîită acoperea vuietul brazilor și lumea nu mai fu decît vârtejul care-l sorbea de parcă ar fi fost o frunză, o frunză cu mîinile legate și picioarele zvîcnind ca pi-

cioarele unui înotător cînd bate apa, în jurul lui se perîndau culori topite într-un cenușiu de zori de zi și ba era cald, ba simțea că-l pălește o lamă înghețată, totul se petrecea prea iute, ar fi vrut să strige, dar gîtul i se încheștase și cămașa se întărea pe el și lanțul i se înfășurase peste șale. Cînd mișcarea se potoli treptat, vuietul se purifică, sunetele care-l alcătuiseră lăsîndu-se ca niște sedimente pentru a-i îngădui să audă, încă nedeșlăuit, o larmă de glasuri. Culorile se desprindeau din vârtejul cenușiu și căpătau forme. Mirat, văzu că era înconjurat de puzderie de ochi, nu zărea chipuri, ci numai ochi de toate culorile, neascunși de bătaia pleoapelor. Și se pomeni în picioare pe un soclu, cu brațele trase la spate și mîinile legate. Acum se lăsase o liniște atît de adevărată, încît auzi limpede două tăcînături și, plecîndu-se, văzu două gize de plumb tocmai atunci cîndu pe soclul de piatră, două gloanțe care-l fugăriseră pînă la capăt, dar se prăbușiseră sleite de puteri, fără a izbuti să-l ajungă.

Și-și îndreptă spinarea încremenind pentru totdeauna, cu steaguri și flori la picioare.

doar miitei infectii și bere caldă, se uitau la Laguna niște ucenici în bluze de piele de motocicliști, în jur era un zgomot de serbare populară, care îmi făcea rău.

Nu mai Laguna era frumoasă în tot ce mă înconjură. La armată Bucureștiul nu-ți poate apărea decât mirific. Acum îl regăseam așa cum e el, vechi, îmbăscit, amestecat. Încet, iluzia permisei mă lăsa. Stătușem și mai mult decât de obicei. Simțeam iar gustul adevărului, noroiul și cenușa de dedesubt urcau, își aminteam drumul spre mine. O viață comună, inferioară, simplă, scurtă, atât de murdară, și o, atât, atât de puternică, zdrobitoare, de neînvinș.

Am întins mina pe sub fața de masă scirboasă, am căutat glezna Lagunei, era puternică, fierbinte, ușor umedă, pină și stătuile obosesc și transpiră, pină și picioarele lor se umplu de praf și se murdăresc.

— Ce e ?

— Sint fericit că sint cu tine aici.

Zimbi dărui, în bilciul sordid care colcaia dincolo de umerii ei albi.

— Cum știi ?

— Ce să știu ?

— Cum știi că ești fericit cu mine aici ?

— Vrei să spui, ce simt ?

— Și asta. Ce simți ?

— Simt că te iubesc.

Și el o mai iubea. Așa aflasem azi dimineață.

— Cum știi că nu te înșeli ?

— Nu mă înșel. Sint sigur.

Îmi făcea rău ce-i spuneam și mi-era teamă să nu-mi tremure vocea. În același timp mă descătușam, respiram, îmi răsună în urechi pocnetul pieptului eliberat, umflat de ingerii aerului. Mă ducea tare, dar îi mărturiseam, eram mîndru de asta.

— De unde poți fi atât de sigur ?

— Nu mă întreba asta, iartă-mă, o rugam eu. Nu cred că are importanță, de ce nu poți să mă crezi ? Nu poate să nu fie adevărat.

— Ai mai iubit ?

Firoște că nu. Dar așa ceva, mi-am spus, nu se poate mărturisi.

— Sigur că da. Am mai iubit, ca orice om. Ca orice bărbat. E normal, nu ?

— Pentru tine, poate fi normal. Dacă spui tu.

Pleoapele i se zăbură și respiră adînc, iar greșisem, mi-am dat seama, mi-a dat mina, i-am strins-o peste masă.

— De ce numai pentru mine ? Și pentru tine. Nu spunea că încă îl mai iubești ?

— Pe cine ? Cînd ?

— Azi dimineață.

— Ah... Ai ascultat la ușă !

— Am... nu, se auzea. Vorbeați tare. (Închisese ochii, în figura absolut netedă, dar nu era demontată de loc.)

— Ce faci ? Ți-e rău ?

— De ce să-mi fie rău ?

— De ce-ai închis ochii ?

— Mă supără lumina puțin. Cînd eram mică purtam ochelari. N-are importanță. Spune.

— Ce să spun ?

— Vorbește-mi despre cum mă iubești. Eram încurcat.

— Nu pot. Ce să-ți spun ?

— Cum mă iubești ?

— Cum să te iubesc ? Ca toți oamenii. Normal.

Nu asta voisem să spun, dar îmi venise pe limbă.

— Normal. Adică, așa cum se întimplă cînd iubești pe cineva. Tare. Tare de tot. — Dacă într-adevăr iubești tare, atunci cum poate fi normal ?

— De ce nu ? Dacă iubești... asta înseamnă că într-adevăr iubești. Cum să-ți spun ? Dacă iubești, înseamnă că iubești tare. Altfel nu e iubire. E normal să iubești tare.

— Tu ești un om normal ?

— Poftim ? Da, firește. Cum ai vrea să fii ?

— Nu vroau să fii altfel decât ești. Vroiam să știu numai cum ești. Am aflat adineauri : ești un om normal. Un animal normal.

— Un animal ?

— Nu vroau să te jignesc. Spun animal în sensul că ești perfect sănătos, tinăr, totul în tine merge fără greș. Chiar și iubirea despre care vorbești. Merge ca pe roate, fără nici un moment de criză, de suferință, nimic nu te doare.

De fapt, simțeam o durere obscură, dar mă enerva ideea ei.

— De ce să mă doară ? O iubire fără dureri, normală, nu se poate, ?

— Ca toți oamenii normali, ai un vocabular destul de restrîns. Ai spus de douăzeci de ori normal numai în două minute.

— Iartă-mă, nu te înțeleg. Nu știu ce-ai vrea să-ți spun. Ți-am spus că te iubesc, văd că nu-ți ajunge.

Deschise deodată ochii.

— Sigur că nu-mi ajunge. Cum o să-mi ajungă ? Crezi că ești singurul om care mă iubește ? Ești tinăr, vii din armată, foarte infometat de o femeie, cum e și normal, n-am de unde ști dacă mă dorești pe mine, într-adevăr pe mine, îmi oferi doar iubirea ta normală ! Ce să fac cu o iubire normală ? De ce nu-ți închipui că eu sint o femeie extraordinară ? De ce nu încerci să-mi dai ceva extraordinar ? N-ai nimic extraordinar să-mi dai ? Azi noapte, cînd mă îmbrățișai, cum puteam să știu că totul e doar pentru mine, că eu am născut în tine căldura pe care mi-o dădeai ? Mi se părea uneori că ești rece și singur, că ești străin și depărtat, ca o altă planetă, că între corpul tău și tine însuși e o distanță infinită !

Ah, nu ! Asta era prea de tot ! Eu — rece și singur ? Eu — străin și depărtat de ea ? Atunci eu despre ea ce să mai spun ?

Asta vroiam să-i strig în față, și am rostit cu totul altceva :

— De asta mi-ai spus că nu sint cum mă știi tu ?

— Cred că da.

Fiecare pentru el, în lupta feroce care poartă un nume atât de nepotrivit. Un minut am dușmănit-o iar foarte tare, atât de tare încît eram convins că am mințit mărturisindu-i iubirea mea. Și fiindcă nu știam cum s-o lovesc am folosit arma cea mai imediată.

— Azi noapte te indoiai de mine ? Dacă te indoiai de mine, de ce mi-ai spus că ești fericit că sint cu tine ? Ai adormit cu fraza asta pe buze ! Erai mărinoasă cu mine, fiindcă îți plăcusem ?

Veni chelnărița disprețuitoare, ne întrebă agresiv :

— Mai doriți ceva ?

— Niște bere rece, nu ca asta.

— Nu mai avem bere.

— Niște vin alb aveți ?

— S-a terminat.

— Atunci de ce ne mai întrebați, dacă tot nu ne mai puteți da nimic ?

Laguna și-a învins slăbiciunea, m-a lăsat cu privirea. Căldura ne ametea. Ziua țiuia în jurul nostru. Oboșala ne apropia. Îmbrățișai, am plecat spre oraș, și vorbeam descurt lucruri pe care ar fi trebuit să ni le spunem de mult.

— Mai e mult pină la terminarea școlii ? Am socotit în gînd.

— Lăsarea la vatră e la sfîrșitul lui iulie. Aproape trei luni.

— Au să vă lase pină la sfîrșit să veniți în fiecare sîmbătă ?

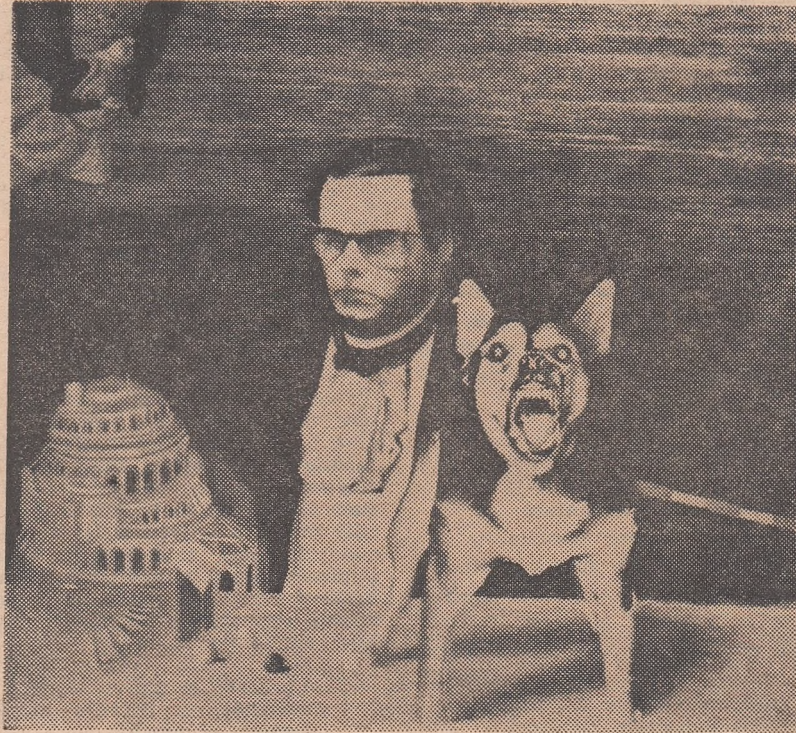
Nu, asta nu era obiectiv posibil. Mai întîi, pentru că nu există să nu te pomenesti consemnat din cînd în cînd, cu vină sau fără, așa e arma. Apoi, ca în toate școlile de ofițeri din lume, înaintea examenului de grad trebuia să aibă loc o aplicație de anvergură, și cît timp durau aplicația și examenul învoirile erau suspendate.

— Cred că am să mai pot veni în oraș cam de șase ori.

— Vrei să vin să te iau sîmbăta viitoare ?

— Nu știu precis dacă o să am bilet de voie.

— Am să vin oricum. Dacă nu poți ieși, cel puțin am să te văd acolo.

H. MAVRODIN

TURNUL BABEL

— Vă întrebam, pentru că dacă nu mai consumați nimic, atunci trebuie să achitați și să plecați, că sint alți tovarăși consumatori care așteaptă să se elibereze o masă.

— Tovarăși consumatori care au să consume ce ?

— Depinde ce dorește dumnealor, răs-punse cu bun simț fata.

Ne-am ridicat, și îndată s-a așezat la masa noastră, cu răcnete de entuziasm, o bandă de tovarăși consumatori, dar noi n-am mai stat să aflăm ce-ar fi putut consuma, am plecat, și Laguna îmi spunea tare și cu patimă :

— Nu ești în stare o clipă să te uiți pe tine, să nu mai fii atât de egoist ? Mă acuzi pentru că mi-a fost bine o clipă lingă tine ? Ce-ai fi vrut să fac ? Dacă nu-mi plăcea ai fi fost furios ! Dacă-mi plăci, mi-o arunci în față ca pe o insultă ! Vrei să-ți cad în genunchi pentru ce mi-ai dat ?

Cam asta aș fi vrut, dar femeia asta se pricepea grozav să mă facă să mă simt vinovat. Mereu vinovat, și numai eu. Nu, de data asta avea dreptate. Puțin. Unde-i era răceala, siguranța de la început ?

Îeșisem, am pornit, șoseaua era limpede și caldă, praful și soarele ne înconjurau, ea era fragilă, delicată, fără apărare. Mă simțeam mult mai puternic, mai calm, mai bogat în experiență decât ea, numai pentru că îi tremurase puțin vocea adineauri. Îmi venea să rid, dar eram de fapt atins. Înduioșat. Fără masca dură, devenea teribil de fetiță. Am luat-o de mijloc și am lipit-o de mine, vroiam s-o împac, ne-am așezat pe un petic de iarbă care și începuse să se decoloreze, cu șoseaua în față, cu pădurea prea nouă deasupra noastră.

Șoseaua trecea dintr-o parte în alta a ochiului. Uneori cu automobile vesele, cu oameni mișcători. Era lumină plină, priveam profilul Lagunei. Ea contempla șoseaua și ochiul ei imobil exprima o mare tristețe.

M-am zăpăcit dintr-o dată rău de tot. Am început să-i sărut brațul și umărul, să-i cer iertare cu glasul schimbat, lupînd s-o dezbrac de singurătatea ei, atât de veche, atât de mare. Îi repetam apăsător și cu emoție iubirea mea, recunoștința pentru tot ce-mi dăduse și-mi spusese. Vroiam nespun s-o bucur, s-o fac mulțumită cît de cît, eram sincer și pur în intenția mea, iar cuvintele care-mi ieșeau din gură erau îngrozitor de naive și de banale, ca ale tuturor adolescenților care privesc femeii, le visează, le doresc, le au, și nu înțeleg din ele nimic.

— Aș vrea ca după eliberare să petrec cu tine câteva zile. Undeva. Singuri.

— Numai noi doi ?

— Da. Ai să poți să-ți iei câteva zile de concediu la sfîrșitul lui iulie ?

— Concediu ?

— Sigur. De acolo de unde lucrezi. Dacă nu coincide...

— Dar nu lucrez nicăieri.

M-am oprit o clipă.

— Bine, dar...

— Dar ce ?

— Casa și... mă rog. Chiria, cu ce te îmbraci...

— Ce vrei să spui ?

— De unde ai bani ?

Ne-am oprit iar.

— Ce sint caraghioslicurile astea ? Fii fără grijă, nu fur. Ce-ți vine ?

— Nimic. Un om fără slujbă... în ziua de azi... adică... chiar și o femeie...

S-a uitat la mine ca și cum situația ei ar fi fost cea mai firească din lume, ba chiar unica posibilă.

— Dar tu lucrezi undeva ?

— Acum unde să lucrez în timpul sta-giului ?

— Dar înainte ai lucrat undeva ?

— Nu. Am fost încorporat cum am terminat facultatea.

— Ei, vezi ?

— Ce să văd ?

— Nici tu nu lucrezi nicăieri.

— Prostii ! Nu lucrez fiindcă n-am avut timp. Imediat după lăsarea la vatră trebuia să mă prezint la slujbă. Tu însă...

— Eu ce ?

— Tu aveai timp... nu ? N-ai terminat facultatea înaintea mea ?

— Ei, asta-i bună ! De unde știi că n-am optsprezece ani ?

Virsta femeilor. Chiar și cînd sint tinere vor să fie mai tinere. Uitasem un lucru elementar. Te pomenesti că trebuia să cer scuze. Dar ea trecu peste asta :

— Ce-ai terminat ?

— Facultatea de istorie.

— A fost interesant ?

— Hm. Obișnuit. Cui îi mai pasă de istorie în ziua de azi ?

— Și acum ce ești ? Profesor ?

— Profesor de istorie. La ciclul secundar.

— Unde-ai să predai ?

— Undeva în provincie.

Erai mai rău decât în provincie. Era un sat mai mare, undeva în Maramureș, și, după cît mi se spusese, nu avea gară, lumina electrică era abia instalată (n-am putut să află dacă cuprinsese și școala), iar drumurile erau literalmente înecate de noroi și zăpadă, cînd nu de praf. Sperasem

ceva pe la periferia Bucureștiului, dar anul meu nu avusese parte de un asemenea noroc. Un tip de la comisia de reparații ne spusese destul de cinic că nu prea mai e nevoie de istorici, sint și așa destui. Tonul lui însemna pur și simplu „Oriunde pe lume, nu e nevoie de voi“.

— Și ce-ai să faci acolo ?

— Ce să fac ? O să predau muzica, gimnastica și desenul. Uneori și istoria. O să îmbătrînesc repede, o să mă apuc de băutură. O să mă însor.

— De ce să te însori ?

— Așa e prin provincie. Pină la urmă faci un copil nelegitim. După care, vrei nu vrei, te trezești însurat. Altfel nu mai ai trai de gura lumii. Provincia e un mediu de opinie publică.

Laguna părea impresionată de mărturisirile mele, așa că am adăugat cu înflecție :

— Ei, ce să-i faci. Omul trebuie să treacă prin toate.

M-a tras de mină, am alergat cițiva pași, am reușit să ne urcăm într-un autobuz foarte plin. Să ne urcăm e un fel de a spune, căci mie abia îmi încăpuse un bocanc pe scară, iar Laguna, cu o treaptă deasupra mea, în ușa deschisă de înghesuală, căuta cu brațele întinse să apuce o bară dinăuntru. Am mers așa cițeva stații, autobuzul era prea plin ca să mai oprească, stațiile erau pline de lume care făcea semne și injura. Alt amănunt al orașului pe care îl uitasem : calvarul transporturilor în comun. Dar îmi îngropam obrazul între omoplații Lagunei și era foarte bine.

Abia spre centru am reușit să intrăm cu adevărat în autobuz. Era o îmbrîcșeală acră de transpirație. Laguna se gîndea la ceva, se întrerupsese o clipă :

— Și ce subiect ai făcut pentru lucrarea de diplomă ?

— A. un subiect din istoria contemporană.

— Ce anume ?

— Participarea României la ultimul război.

— De ce tocmai asta ?

— De ce nu asta ? Trebuie un motiv special ?

— Nu.

Și s-a cufundat iar în gîndurile ei. Nu înțelegeam de ce mă întrebase, nu vedeam în ce măsură lucrarea mea de diplomă avea o legătură cu ea, cu noi doi. În fond, nici o importanță. Totul încapă și strălucește în istorie, chiar și autobuzul ăsta plin de sudori murdare, și totul e nimic. Parașutistul era totul și acum nu mai e nimic. Unde-o fi înmormîntat ? La Belu văzusem odată un mormînt de aviator, de neuitat. Un aviator român celebru, din timpurile de pionierat, mort într-un accident de zbor. Era vestit în lume, și o spaniolă îi făcuse mormîntul mare de marmoră, cu o cruce în formă de elice, sub care scria „A mi Georgică. Todo es nada“. Georgică, adică atât cît căzuze din el, carbonizat după explozia avionului, dormea sub crucea în formă de elice, deși odată fusese totul pentru amanta lui spaniolă. Azi nu mai era nimic, și poate că nici amanta lui nu mai era nimic.

Reveneam cu ea, reveneam acasă. Casa era a noastră. Ne aștepta pe amîndoi. Dar înainte de a intra împreună pe ușa întunecată chiar și azi, în plin soare văratice, am văzut, am văzut bine, l-am văzut pe diplomatul sportiv, stătea așezat în propria lui mașină, parcată la nici treizeci de metri de intrare, se uita la noi pe deasupra volanului. Era într-o cămașă albă, cu o țigară pe buze, și nu m-am putut opri să mă gîndesc : cu țigara, dacă ai ulcer, n-ajungi departe.

Laguna nu l-a văzut. Dar eu l-am văzut, și el pe noi. O aștepta pe ea. Din întîmplare n-o așteptase la ușă, ori prevedea că s-ar putea să nu se întoarcă singură ?

Am împins-o înăuntru și am luat-o în brațe. Cu urechea crispată, ca să prind pornirea motorului. Nu ne putea vedea în scobitura intrării. În schimb puteau intra ori ieși alți locatari.

Cu ea în brațe, timpul mi s-a părut îngrozitor de lung. A demarat și a pornit, (nici măcar nu puteam fi sigur că e chiar el), și luciul mișcat al mașinii a aruncat de afară un reflex pe treptele cenușii. Am îndepărtat-o de mine.

— Ascultă, i-am spus, căutînd să fiu cît mai cald. Să lăsăm lucrurile să se deslășoare de la sine. Să curgă. N-are sens să ne sfîșiem mereu cu întrebări. Ne-am putea face puțin bine unul altuia. Eu sint al tău. Eu te iubesc. Eu te iubesc foarte mult. Sint fericit cînd sint cu tine. Aș vrea să fii și tu fericită cu mine. Cît de puțin. Eu...

Briza caldă a orașului îmi sufla în ceafă. Casa, tăcută, mă asculta. Mă adăugam și eu, deodată, în clipa fericită și neașteptată, pieritoarelor mărturisiri depuse în această casă de cînd fusese clădită. Depuse fir cu fir, strecurate din suflet, culcate adînc la rădăcina ei. Stropi de istorie. Atomi de trecut. Tîndări de timp. Îmi apăsam buzele pe buzele Lagunei, călcîiele în cimentul spart al blocului, doar-doar voi lăsa o urmă, deși știam bine că nu, că e zadarnic. Cădeau în mine ore și zile și ani, repede, mii de ani smulși dintr-o dată, ca morții toți dintr-un cimitir întors de cutremur.

M-a luat de mină și am început să urcăm.

cartea străină

Corespondență
din Paris

PIERRE GABRIEL :
„VIATA SALVATA”

Poezia lui Pierre Gabriel ră-mine aceea a unui om care ne introduce într-un dureros univers unde viața se unește strins cu pământul despre care autorul vorbește cu duioșie, căci ne spune :

*Sînt dintr-un ținut al răbdării
In care tăcerea apasă cumplit
Sub privirea pietrelor.*

Pierre Gabriel este divizat între atracția către bucuria în care crede, pe care o simte și ne-o comu-nică prin cuvinte ce oglindesc perfect această stare :

*Fericirea veghează în mine ca un
animal călduț
Cuibărit în adîncul inimii unde
se simte bine*

și obsesia morții, a cărei permanență prezență amintește de fragilitatea existenței și amenință fericirea. Există la el voința de a îndepărta hotarele morții ace-s-teia, de a o depăși printr-o forță irezistibilă care este poate însăși credința în viață.

De-a lungul poemelor acestui volum nou, urmînd drumul par-curs de poet, urmăm un drum în care niște zbuciumate și uneori fantastice peisaje se contemplă :

*Vremurile sînt împlinite.
Noaptea care urlă își ridică
recoltele scufundate, Urmele
vîntului sapă
drumul fără memorie deschis
avalanșei mării.*

Această poezie caldă și senzua-lă este oglinda omului care de totdeauna și neîncetat înfruntă cele două potrivnice forțe care-s viața și moartea, lumina și întu-nericul, pîrindu-se uneori că victo-ria îi aparține luminii :

*Nimic nu poate face ca la sfîrșit
noaptea
Să nu-nghită tot jarul,
Dar întunericul însuși perpe-
tuează*

*Sămînța focului.
Din înțelepciunea călînului,
Neobosită renaște minunea.*

Iată, în concluzie, un volum care — dincolo de căutările ling-vis-tice și de un intelectualism devitalizant — demonstrează că orice poezie își are rădăcinile în om și că totuși cuvintele există, spre a ne îngădui să accedem la un destin a cărui elucidare o încercăm neîncetat

Ed. Ronqerie, Paris 1970.

FRANCK VENAILLE :
„UCENICUL FULGERAT”

Ca și precedentele plachete ale sale, acest volum constituie „Jurnalul de bord” al lui Franck Venaille. Viața cotidiană la Paris este descrisă aici în poeme, ma-joritatea în proză, al căror stil dezvăluie melancolie și relevă tristețe. Ceea ce-l salvează pe poet este prezența femeii ; sen-zualitatea apare și ea din plin, disperat, și fără nici o meșteșu-gire în afară de aceea a unor imagini insolite, a unor neaștep-tate fișnete : *La primele acorduri ale orgii electrice coapsele sale țîșniră din cearșafuri ca dintr-un starting-bloc. Pe paștea moche-tei ciorapii ei semănau cu două vipere speriate piteie în răzorul de crepon al fustei...*

Accentele nostalgice ale unei a-tari poezii subliniază „difficulta-tea de a exista”. Partea a patra a acestei suple antologii, care se și cheamă „Si neștiind să trăiești”, evocă mai precis în fața existenței o oboseală pe care a-mintirea nu reușește a o risipi : *ne amintim verile
știm să le descriem
uneori chiar îmbrăcămîntea
femeilor
încă ne mai dogorește ochii.*

Cu duioșie, Franck Venaille vorbește de copilăria lui, dar de data aceasta stilul se purifică, făcînd loc unei emoții directe :

*Copilărie iată-mă memorie uitu-că iată-ne față în față atît de îndurerat. încă atît de firav, cu
șortul meu între degete cu lacri-mile acoperindu-mi gura...*

Nostalgic, duios ori disperat, accentul și tonul acestor poeme rămîne cel al vieții însăși, în care femeia ocupă locul esențial, rațiunea de a nu te prăbuși. Un volum oglindind realitatea de fiecare secundă.

Ed. P. J. Oswald, Paris 1947

Max ALHAU

URNELE MEMORIEI

Mohn und Gedächtnis (Mac și me-morie) se numește un volum de ver-suri, din 1952, al lui Paul Celan. Titlul acesta exprimă două mișcări adînci ale spiritului său și ale poeziei sale. Între tirania amintirii și nevoia de uitare pendulează gîndirea poetică a acestui poet, născut la 1920 în Bucovina și mort acum o lună la Paris. O viață între aceste date, care cuprind între ele anii războiului, trebuia să producă într-o fire de harfă eoliană ca a lui Celan o cumplită nevoie de exprimare. O dată însă cu această nevoie, altă nevoie tot atît de puternică își făcea loc, aceea de a-și găsi o formă nouă de expresie. De la *Der Sand aus den Urnen* (Nisipul din urne) cum se intitulează un mănunchi de versuri din primul vo-lum, trecînd prin *Von Schwelle zu Schwelle* (Din prag în prag) pînă la *Sprachgitter* (Rețeaua vorbirii), Paul Celan face un drum de căutare anevoioasă, cu cotituri și cu poticniri, ca să deschidă cale unei expresii potrivite „schimbînd mereu cheia”, cum singur spune într-o poezie :

*Schimbînd mereu cheia
tu îți deschizi casa, în care
zăpada tăcerii se vîntură.
După cum singele îți zvîcnește
din ochi sau din gură sau din
ureche,
ți se schimbă și cheia.
Ți se schimbă cheia, ți se schimbă
cuvîntul,
care se vîntură cu fulgii.
După cum vîntul te împinge,
se strînge-n jurul cuvîntului
zăpada.*

După împrăștierea nisipului din ur-nele memoriei, ale unei memorii în-cărcate de groaza lagărelor de exterminare, uitarea din titlul citat nu avea să vină niciodată. „Din prag în prag” Celan avea să caute cu neliniște, dar și cu luciditate rece de cercetător al mean-drelor vorbirii, expresia care înlătură banalitatea, tocmai pentru a da o for-mă poetică nouă și aspră, asprei sale vieți interioare. Așezat de critica zilei, chiar după primul volum, „în fruntea tinerilor lirici germani”, Paul Celan avea să-și păstreze, volum cu volum, neliniștea, cultivîndu-și-o chiar tot mai adînc, cum de altfel era de aștep-tat, neliniștea lui fiind în chip absolut *dată* de la început. Un asemenea dar împovărează, fiind însă prielnic poe-ziei. Om de cultură, cunoscător profund al citorva limbi moderne, traducător în germană al lui Gérard de Nerval, al lui Rimbaud, al lui Valéry, al lui Apol-linaire, și al altora, lector de limbă germană la Școala Normală Superioară din Paris, Paul Celan e un poet in-telectual, un poet al sensibilității filtra-te prin intelect. Cu toate acestea expresia lui nu încremenește niciodată în abstracție. El evită totodată, dintr-un clasic simț al conciziei și al măsurii, pitorescul care înăclăiază gîndirea poe-tică. Iată-l meditînd asupra neputinții finale a limbajului :

*Amurg al vorbelor — tăcut
descoperitor de izvoare !
Un pas și încă un pas,
și încă unul, a cărui urmă
umbra ta n-o șterge.*

*Cicatricea timpului
se deschide
și scufundă în sînge pămîntul —
Zăvozii nopții cuvintelor, zăvozii
latră acum
în mijlocul tău :
sărbătoresc mai sălbatica sete,
mai sălbatica foame...*

Aici amintirea unor zăvozi ai mate-riei brute, foarte reali, se îmbină cu certitudinea poetului că vorbele așa cum sînt nu sînt îndestulătoare. Cred că în această îmbinare a unor precise imagini cumplite din amintire cu țelu-rile abstractei sale căutări de innoire a limbajului stă, într-o mare măsură, fondul poeziei lui Celan și ceea ce îi dă un caracter destructiv adînc. Cîteva motive principale se pot deosebi, între altele, și, îndeosebi, sigur, simțit mereu și mereu innoit, motivul morții, mai exact *motivul morților*, bine și profund încrustat în memorie de triste întim-plări din trecut :

*Acesta este ochiul timpului :
se uită chiorș
pe sub sprînceana în șapte culori.
Pleoapa lui e spălată de zări
lacrima lui e abur.
Steaua oarbă zboară spre el
și se topește-n genele fierbînti :
se face tot mai cald în lume
și morții
îmbobocesc și înfloresc.*

Poeziile lui Paul Celan sînt, cu foarte rare excepții, scurte, concise, uneori pînă la scurtime eliptică, dar niciodată înadins dearticulate. Acest fapt îl deosebește pe Celan de mulți contempo-rani ai săi din toate literaturile. Poe-ziile sale dau la lectură (și trebuie nu-maidecît spus, la o lectură repetată) impresia sigură a unei coeziuni, a unei legături interioare solide, ca în această subtilă descriere a adumbririi inevita-bile a cuvintelor :

*Vorbește și tu,
vorbește, tu cel din urmă,
rosteste-ți zicala.*

*Vorbește —
Nu despărți însă pe Da de Nu.
Dă zicalei tale tilcul :
dă-i umbra.
Dă-i umbră destulă,
dă-i atît de multă
cît știi că-mprejurul tău este
între miezul nopții și-amiază și
iar miezul nopții.*

*Privește-mprejur :
vezi cită viață-mprejur...
Adevăr vorbește cel care umbră
vorbește.
Acuma însă locul pe care stai
se-nchircește !
Încotro să mai pleci acum, tu cel
fără umbră, încotro ?
Urcă. Dibuie-n sus.
Tot mai subțire te faci, de nere-cunoscut, tot mai firav !*

*Mai firav : un fir
pe care iață că se scoboară ea,
steaua,
ca să plutească jos,
jos unde se vede pe ea însăși
sclipind, în talazul
rătăcitoarelor vorbe.*

Pornit pe această cale, Paul Celan trebuie la un moment dat să se izbeas-că de zidul imposibilului. Și alți poeți, înaintea lui, trăiseră această aventură care se sfîrșește de multe ori cu ajun-gerea la prăpastia incomunicabilului. Cu asemenea căutări, acest sfîrșit este inevitabil atunci cînd poetul nu se oprește la timp și atunci cînd nu pă-s-trează măcar o punte de inteligibil între el și cititori. Paul Celan, datorită acelei puternice nevoi de-a se exprima ca să scape de apăsarea tiranică a me-moriei, a năzuit mereu, în înverșuna-ta lui căutare de innoire, către un an al expresiei pure, despuiate de orice echivoc, o expresie care să dea la ive-lă tot ceea ce autoritara memorie îi impunea să exprime. O poezie ce poar-tă titlul *Inselhin* (Spre insulă) îmbină, ca într-o recapitulare foarte concisă, motivul morților cu acela al căutării ce duce, poate, spre uitare și cu ace-la al neliniștii nutrite mereu de amin-tire :

*Către insulă, alături cu morții,
cu luntrea însoțiți,
cu brațele-nvulturite de ceruri
cu suflete saturnic inelate (...)*

*Ei vislesc și vislesc și vislesc...
Voi, morților, înotătorilor înaintei !
Totul e încă zăbrălit de mreață,
iar mîine se schimbă în aburi și
marea noastră.*

Profetic față de el însuși, Paul Celan și-a întrerupt călătoria către acea insu-lă, nedefinită în mijlocul unei realități ce e gata să se topească în neant. Miș-carea poeziei sale rămîne, totuși, bine definită, și lasă urme adînci în cititor, ca o mărturie a căutării unui absolut poetic, către care drumul e întotdeau-na fără capăt, ca și drumul la insula misterioasă din versurile poetului, cu care poate că absolutul se confundă.

AI. PHILIPPIDE

Mai, 1970

Desen de ROMULUS CONSTANTINESCU

Toti copacii la un loc

O imagine a lui PASTERNAK

E greu de spus ce anume se caută mai mult în literatură, atunci când literatura este contemporană: literatura însăși sau prejudecățile literare. Sosește însă totdeauna un moment când scriitorul devine doar o sursă de reeditări și reevaluări, un teren nesfârșit pentru studii docte, cercetări și bibliografii. De aici încolo vechile prejudecăți dispar una câte una, opera începe să fie curățată de accidente și se instaurează în context.

În ceea ce-l privește pe Pasternak, ceea ce l-a preocupat până pe la douăzeci și trei de ani n-a fost literatura. Ci la început muzica, apoi filozofia și amândouă abordate nu într-o manieră curentă, de instrucție diletantă, ci într-o manieră de profesionist, mai întâi al muzicii și pe urmă al filozofiei. De fiecare dată studiile sale au fost serioase și din această cauză renunțările lui lucide și categorice. Însă nu totale, pentru că renunțând la profesia de muzician sau la îndeletnicirea de filozof, Pasternak n-a putut să renunțe la conștiința muzicală sau filozofică, strecurată încet-încet în el și rămasă mai etalată sau mai dîșimulată în toată trepidația artei sale.

E poate ciudat că Pasternak, care-i un poet muzical prin excelență, nu acordă prea multă atenție aspectului propriu-zis sonor al versului, mai ales într-o epocă în care a apărut chiar și un curent intitulat melodism și care nu s-a rezumat doar la titlu, ci — prin poezia lui Andrei Belii, mai ales — a pus în circulație câteva lucrări cu totul remarcabile. La Pasternak muzica era într-adevăr primordială, dar în sensul cel mai direct. Pasternak avea o percepere muzicală a lumii și din această pricină poezia lui ia uneori o alură de fantastic, fără să fie propriu-zis o poezie fantastică. În „Marburg“, unul dintre cele mai frumoase poeme ale sale, se pot detecta cu precizie partiturile — partitura re-nașterii, partitura vîntului care vislește ca un lopătar prin tei, partitura străzii, partitura insomniei, cu care va juca șah în finalul poemului. Dar este o muzică a tăcerii — re-nașterea poetului, vîntul ca un lopătar, insomnia ca un partener de șah, toate acestea tac și poetul nu face altceva decît să reconstituie această atmosferă. Este un fel de lume paralelă. Și e greu să dai seama ce anume ar fi

trecutul — noi față de ea sau ea față de noi.

Între cele două lumi, însă, Pasternak realizează o comunicare, o plimbare repetată acolo și aici, lăsînd de fiecare dată ceva de aici-acolo și ceva de acolo aici.

Din acest punct de vedere poezia lui este o poezie a întâlnirilor, a unor întâlniri-limită într-un fel, nu numai pentru că în poeziile sale se realizează un contact între static și dinamic dus pînă la expresia extremă („Oglinda“, „Drumul“ etc.), dar pentru că exact în momentul în care poetul declanșează, clipa se și oprește. Timpul încetează de a se mai scurge ori se scurge de tot? Iată întrebări la care Pasternak nici nu caută să răspundă: cred că pur și simplu răspunsul acesta nu l-a interesat. Ceea ce l-a interesat a fost de fapt un lucru mult mai simplu — un punct de vedere. Un punct de vedere asupra unui eu realizat de același eu într-un moment cînd ceva trebuie să dispară. Pentru că întîlnirile la Pasternak reprezintă primul semn al dispariției. Și aici și începe marcea reconsiderare a autorului care în „Marburg“ capătă aproape proporțiile unui manifest artistic. Cel de al doilea termen al întîlnirii este momentul celei de a doua nașteri, momentul celui care vine, dar nașterea aceasta secundă e privită prin unghiul tragic al celui care se duce — re-nașterea se analizează în punctul ei de geneză, prin începutul dispariției termenului care se destramă. Pasternak descoperă astfel acel tip de tragedie a dinamicii care constituie și sensul ei.

Pasternak nu vrea să explice universurile descoperite de el, nu vrea nici măcar să le comenteze, pentru Pasternak importantă este relevarea procesului, lucru pe care îl realizează, de altfel, nu numai în poezia sa. Tragedia dinamică privită în ansamblul ei („Nu fiecare brad în parte, / Ci toți copacii la un loc“) este suportul de pe care se lansează arta sa. În poeziile lui din tinerețe

punctul de plecare se confundă cu expresia, o expresie pe care o împovărează metaforele și-n care circulă un anume animism, nu dominant — într-adevăr — dar component al spiritualității lui Pasternak. Cu timpul, mai ales după o perioadă de tăcere poetică, perioadă în care însă și-a descoperit vocația de traducător (manifestată cu strălucire îndeosebi în traduceri din Shakespeare), poetul a devenit conștient de sineși, poezia lui a început să piardă din metaforizarea inițială, așa de evidentă. Lirica sa descriind tot mai puțin procesul și tot mai mult consecințele procesului. Versul a devenit mai limpede, mai aerat, în schimb poezia tot mai dificilă, tocmai pentru că a dispărut evidența datelor exterioare ale metaforei. Metafora părăsește din ce în ce terenul expresiei și se refugiază în cel al structurii. Și probabil că exemplul cel mai elocvent îl constituie ciclul „Versurilor din roman“ și poeziile din 1956-1959 — „Eva“, „Liniștea“, „Vîntul de noapte“ etc.

O idee exprimată cîndva în tinerețe (arta este un burete pe care trebuie să-l lași în mijlocul naturii și pe urmă să-l storci pe hîrtie) începe a funcționa aproape cu frenezie. De data aceasta însă poetul nu ne mai arată nici buretele, nici hîrtia, nici nu ne face părtași vizuali la gestul stoarcerii; de data aceasta el nu ne arată decît picăturile care vin de undeva. Este tot o re-naștere, și aceasta, care nu ocolește pe nimeni și poate cu atît mai puțin pe cei conștienți de ea.

Am ieșit în piață. Aș fi putut fi socotit

**Drept un om născut a doua oară. Orice flecușteț
Din mine trăia și se-nălța
într-un gest de rămas bun,
Fără să mai țină seama de mine**

Și poate că, într-adevăr, arta începe acolo unde se termină mecanismul ei.

Leonida TEODORESCU

poeti japonezi

Hagiwara Sakutaro

Lătrînd la lună

Pe cheiul mușcăit un ciine lacom,
Biet ciine pripășit al unui paznic
Lătră la lună:
Cel singuratic la cel și mai însingurat.

O, ascultă cu luare-aminte. Lîngă zidul de piatră al cheiului
Unde apa unduiește în întuneric
Cățărîndu-se pe dig,
Acolo, izvorăsc și se sting tristele glasuri ale fetelor galbene
Cîntînd, cîntînd despre împărățiile ce vor veni.

De ce trebuie să ascult asemenea cînt, de ce
Trebuie să rătăcesc cunoscînd strîmbătatea lumii,
Și de ce un ciine-nălucă, un
Ciine nenorocit, sînt eu însumi totdeauna?

Vinînd licurici

Unul de pe gîtul iubitei mele surori,
Unul de pe sticla pocălului,
Unul de pe rana piciorului gol al lui Christos.
Unul din crăpătura mormîntului unei rubedenii,
Unul de pe inima stinsă a unui asasin,
Unul de pe strălucitoarea șiră a spinării unui pește,
Și unul de pe propria-mi netedă mîină:
Foc dintr-o lume — la cinci lumi depărtare.

Noapte albă

Stînd în casa veche, vorbind
Încet unul cu celălalt,
Fără a pronunța vorbe
Pe care vreunul le-ar putea regreta,
Nici dușmani juruiți sau recunoscuți
Nici măcar percepatori ce umblă
Să încaseze neplătite datorii.

„Iată, sînt nevasta ta. Niciodată
Nici moartă, nu voi pleca de la tine“.

Ochi răi se holbează de deasupra
Nasului ca o sabie
Privind din inima răzbunătoare
Și, cînd privirile ni se încrucișează,
Vădită răutate îmi creștează grumazul.
Să stai în casa neînsuflețită privind
Golul, privind dezastrul
Cum să scapi, cum să scapi...

În românește de Margareta STERIAN

Hakushu Kitahara

Camelii exuberante

O! primăvară firzie!
Se suferă pretutîndeni, pare-se,
Pe cer, îngrămădire de nori
Se-mbulzesc în visuri lirice;
Totul e zbucium.

O! primăvară întîrziată-n cimitir.
În marmură, izul tău a pătruns.
La picioarele pietrelor de mormînt
Cad în șir fire de soare
Și te-a ascuns o lumină răstrîntă
În aceste orbitoare lumini
Camelii baletiste sălbatec se deschid
Cu priviri exuberante.
Ce culori verzi în soare și-n aer!
Sînt, oare, niște suflete-nfrigate și triste?

Priviți.
Aceste nenumărate flori
Înghesuite de pietrele albe,
Zîmbesc halucinant!

În românește de I.-Gh. PAUN și M. ATANASESCU

Yasaboro Emon

După ce toată lumea a plecat

Închid cîmpul într-o colivie de cuvinte,
Închid în pînză seri cu adevărurile odihnind,
Sub ștreangină de aur — aduce ochiul fierbinte
pietrele jilave de pe grind.

Ora intrată prin întuneric în carte
sonoră clipește, o, pragule, taci!
Bea sufletul tăcerilor rachi și departe
stîlpul de pod fug de nuferi și raci.

Taro Hasegawa

Fumînd la fereastră

Odată toba nicotinei, alb somnul foitelor
printre degete — fumează cineva istoria samurailor.
Ascultă undeva un saxofon păsos, un păianjen
de sunete suind pe cicatricea fumului.

Cine să poarte zalele mai departe de zațul cafelei,
un cap retezat: o moară de vînt mai puțin
să taci cînd magnolia arde în cubul orașului
și din cenușa ei se nasc licurici.

Trec zeii și aruncă abțîbilde
peste piețele unde se vînd crani în loc de pepeni.
O, scara cu dans a orelor cînd se întunecă și aștepți!

În românește de Dan MUTAȘCU

Christian Morgenstern

Nasobemul

Pășind cu nasul vine
încoace-un Nasobem
cu puiul lîngă sine.
Nu-i încă-nscris în Brehm.

Nici Meyer nu-l înșiră.
Nici Brockhaus, mi se pare.
Abia dintr-a mea liră
a apărut sub soare.

Pășind cu nasul vine
(precum am spus) item
cu puiul lîngă sine,
spre noi un Nasobem.

Cintecul fraților întru spinzurătoare cătrec Sophia, fiica gidelui *)

Sophia, copila gidei,
vin', sărută-mi căpățîna !
În loc de gură
e-o spărtură —
ci tu ești nobilă și bună !

Sophia, copila gidei,
vin', mîngîie-mi căpățîna !
Într-adevăr
nu are păr —
ci tu ești nobilă și bună !

Sophia, copila gidei,
vin', privește-mi căpățîna !
Mi-s ochii orbi,
mîncați de corbi —
ci tu ești nobilă și bună !

Palmström către o privighetoară care nu-l lăsa să doarmă

N-ai vrea oare să te prefaci într-un
peștișor
și sub raport muzical să procedezi
corespunzător ?

Fiindcă de loc nu mai voi
ca noaptea să-mi întrerupi în zadar
al somnului har necesar !
Fă ce-ți spun, dacă ești de soi !

Soțioara-ți în cuib o să fie așa de fudulă,
cînd tu, transformată complet în cambulă
ai să vii, și pe cracă vei odihni în tăcere,
sau, ca o scrumbie zburătoare
te vei roti împrejuru-i, dulce
privighetoare,
(asta — dacă vrei să-mi faci plăcere!)

*) Interpretarea pe înțelesul tuturor, dată de Jeremias Mueller, dr. fil., savant particular.

Strofa 1 : Sophia este fiica gidelui. Însă în afară de asta, Sophia înseamnă înțelepciune. Al doilea sens este așadar următorul : dă-mi harul sărutului tău, o, înțelepciune ! Gura mea va biiguî numai cuvinte ale întinericului, — „ci tu ești nobilă și bună !“

Strofa 2 : Nu are păr : adică-i lipsită de vâlul natural protector al iluziilor din tinerețe. „Într-adevăr“ este pur retoric.

Strofa 3 : Dacă înțelepciunea îți va căta în cap, cu alte cuvinte, dacă vrei să te cun și pe tine însuși, trebuie mai întii ca ochii pentru ceea ce ai numit pînă acum lumea ta, să-i fi mincat corbii, adică spiritul îndoielii. Propriu-zis, ar fi trebuit să sune cam așa : „Și ochii chiar / ți-i dau în dar / căci tu ești nobilă și bună“ ș.a.m.d.

„Căci copilul ce se ascunde în om este nemuritorul creator din el...“

Aceste cuvinte, cu care Christian Morgenstern deschide ediția din 1913 a „Cintecelor de spinzurătoare“, și care sînt parafraza unui cunoscut loc din Nietzsche, închipuie blazonul unei opere în care jocul, de o grație cristalică, atinge esențele ultime.

Înainte de multele experimente care s-au precipitat în literatura și nu numai în literatura acestui secol, Christian Morgenstern a găsit o cale pe care o parte din poezia europeană a mers ulterior : limbajul ca entitate în sine, poezia emancipată de condiția mimesisului. O lume nouă, alături de cea reală, o lume creată radical cu mijloacele artei. Asta a propus Morgenstern. Nenumăratele sale invenții verbale au o paradoxală putere de existență, întocmai ca imaginile pînzelor lui Paul Klee.

Acum, cînd de la nașterea poetului se împlineste un veac, se poate afirma că-n sufletul său a trăit cu adevărat „eternul creator din om“.

Hemmedul

Cunoști tu Hemmedul cel singur ?
Flușturtata, flușturtata.

Cine-l purta e în adîncuri !
Flușturtata, flușturtata.

El zornăie-n vînt și troznește.
Vînturudai, vînturudai.

El plînge copilărește.
Vînturudai, vînturudai.

E singuraticul
Hemmed.

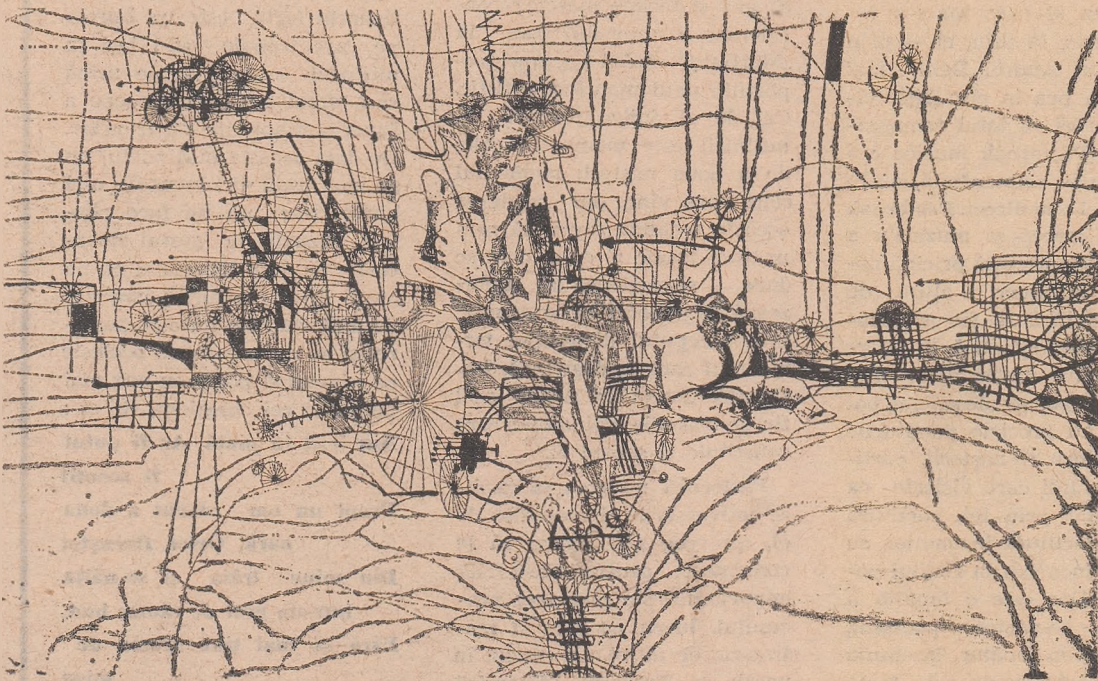
Joc al naturii

(Bază pentru o muzică cu program)

Un cîine
cu pete negre
pe fond alb,
fuge dup-o găină,
cu pete albe
pe fond brun,
nu fără haz
într-o intrare
de la stînga la dreapta,
de la dreapta la stînga,
încoace,
încolo.

Deodată
(păzească-ne Domnul
de-asemena caz !)
sar
în vârtejul
și fierbințelea
pasiunii de
a se lupta,
ca-ntr-un ritm —
(o, cum s-ar
exprima
toate astea !)...
ca-n virtutea
unui semnal
bi-
lateral
al însuși-
rilor
petele găinii
se desprind ușuratic
din montura lor
cătrec cîine
și petele cîinelui
cătrec găină.
Iar acum —
(Ce act
de năvalnică
și reciprocă
acomodare,
incomparabil
cu vreun alt tablou
sau proces
în largul domeniu
rotund
al naturii !)
cîinele-i alb —
și găina neagră
dacă-i privești !

În românește de Mihai URSACHI

Desen de VALENTIN POPA

DINO BUZZATI:

Desimbolizarea alegoriei

Idealul și viața au polarizat în secolul nostru, uneori în chipul cel mai anti-tetic, nenumărați scriitori din cele mai diferite curente. Fie că au optat pentru un pol, fie că l-au ales pe celălalt, toți acești exclusiviști au greșit. Drumul se afla la mijloc sau în afara acestei antiteze, așa cum au indicat, la începutul noii epoci, marii heraldi: Joyce, Kafka, Broch.

Cîteodată, însă, un autor animat de cele mai bune intenții, dar cuprins de o derută existențială (deși toate scrierile sale anterioare au fost rodul unei incapacități de a trece sub tăcere propriile gânduri), așează căruța înaintea cailor și încearcă să ilustreze literar o idee sau o situație prefigurată, adică scrie cu program, anulind, pentru o perioadă a vieții sale literare, funcția de cunoaștere a artei. În fond, sub un anumit aspect, nu e nici o deosebire între o poezie goliardică și un roman închinat problemei fundamentale a filozofiei: în ambele cazuri arta devine o sclavă. Iar asemenea capcane nu sunt nicăieri mai numeroase ca în literatura ce nu opune realul fantasticalui. Doar Kafka a reușit să realizeze o astfel de sinteză fără a deveni sclavul alegoriei. O picătură de acid în plus și soluția virează spre cenușiu, scrierea se reduce la executarea unei comenzi. Rar scriitor, de aceea, care să se fi sustras puterii de seducție alegorice a secolului XX. Beckett, Michaux, Orwell se lasă ispitiți de alegoria pură și simplă, lunecînd — uneori — spre constructivism. Dino Buzzati este și el un asemenea scriitor: într-o paranteză a existenței sale literare, actualmente dependentă în sens ontogenetic, furat poate de plăcerea — mărturisită — de a povesti, dar, mai iute, derutat în fața evoluției miraculoase a civilizațiilor și a mutațiilor genetice manifest prezentate de noile generații, renunță a-și mai stăpîni uneltele și se lasă în voia lor, se complace a fi propriul său ucenic vrăjitor, nesocotindu-și eroismul de altădată. Pentru a ne referi doar la scrierile apărute la noi (de ce oare nu a apărut încă **Deșertul tătarilor?**), vom spune că de la fermecătorul personaj al vîntului Matteo, mai viu decît toate sufletele reale care-i țîn trea, pînă la groaza factice, cu dificultate transmisă cititorului de monstrul cibernetic Laura, drumul este vădit coborîtor. Desigur coborîrea a fost mai lină decît i se arată cititorului român, ducînd din piscul pe care se află **Deșertul tătarilor**, în trepte (**Șapte etaje, și totuși bate cineva, Era înt-r-zis, Nu așteptăm altceva**), pînă la depresiunea **Marelui Portret** — pură alegorie.

Dar, tocmai acum, în plină criză de senectute, cînd nimeni nu s-ar mai fi așteptat, Buzzati își încordează spiritul, vede și urcă din nou, amețitor, pînă aproape de înălțimile atinse altă dată. **Monstrul Colombré**, culegerea de povestiri apărută în 1966 la Milano, și recent, la noi, în colecția „Meridiane”, reinstaurează în drepturi alegorismul metafizic, care abdicase sub presiunea percutantă a programării, dacă nu moderne, atunci la modă. Obsedat de parabolă (atît în sens geometric cît și stilistic), Buzzati este, fără îndoială, un descendent al lui Kafka. Dar un descendent și nu un epigon, așa cum a observat, cu ascuțime și claritate, Șerban Stati în frumoasa carte **Amiaza fantastică**: „Kafka și Buzzati stau pe poziții sensibil diferite”.

Kafka este dotat cu un simț aproape bizantin al somptuosului lăuntric. El folosește alegoria ca pe un element constitutiv al povestirii (și de cele mai multe ori acest element este supus ironiei) și nu ca pe un izvod al acesteia. Observăm (cu dificultate, e drept, cîteodată) repulsia lui Kafka față de alegorie, dorința de a investiga cîinst și nicidecum de a literaturiza un rezultat obținut în prealabil. Drumul lui Buzzati este deosebit. El „apucă” alegoria de coarne și o conduce cu abilitate prin ogorul tainelor de tot felul. E un curaj de alt soi decît cel kafkian

(la fel de frenetic). O semeție ironică, poate singura atitudine acceptabilă în fața eșecului. Pentru că încercarea lui Buzzati e un eșec, dar un eșec coincident cu acela al omului în general. Și totuși am putea vorbi de o gravitație ansilară a lui Buzzati față de Kafka. Pornind de la ideea kafkiană a neajungerii, îndepărtîndu-se de ea prin supunerea alegoriei sau, cum spune Șerban Stati, prin confruntarea cu infinitul, Buzzati se reîntoarce la vechile vise din tinerețe. Dar, vai, ele muriseră de mult. Trebuia oare să moară și el?

„Mulți mor prea tîrziu și numai cîte unii prea devreme. Mori la timp!” spusese Nietzsche și auzise prea bine Buzzati. Născut în 1906, Dino Buzzati este, fără îndoială, un bătrîn. **Monstrul Colombré**, culegerea publicată la 60 de ani, înseamnă, în mare parte, o încercare patetică de a găsi bătrîneții o porțiță de scăpare, o încercare de a nu muri la timp. Colombré (coluber = năpîrcă, lat.) este monstrul celor aleși, dar nimeni nu află asta decît în ultima clipă. În povestire, monstrul oferă bătrînului căpitan o perlă din partea regelui mării: „Stefano o luă în mînă și-o privi. Era o perlă de o mărime neobișnuită. Și recunoscu în ea faimoasa Perla a Mării care dă, celui care o stăpînește, bogăție, putere, dragoste și liniște sufletească. Numai că acum era prea tîrziu”. Prea tîrziu! Iată o exclamație prea-kafkiană. Porțile se închid, se face întuneric, nădejdea pierde. Chiar și președintele globului terestru își dă seama, în clipa împlinirii visurilor de mărire, că e prea tîrziu ca să se mai bucure de prerogativele elementare ale muritorilor: „Să îmbătrînească înconjurat de glorie, e drept, dar fără gura aceea, fără ochii aceia plini de sfîșietoare apatie, fără trupul acela misterios... Astfel anii trecuseră zadarnic. Și acum era prea tîrziu”. (Și dacă?) Prea tîrziu, desigur, pentru o acțiune îndelungată. Dar nu și pentru asaltul final. Merizzi, un ins de 54 de ani, mare amator de golf, a jucat prost întotdeauna. În seara sfîrșitului joacă precum un campion, din pricina oboselii. Un altul îl conduce pînă în clipa cînd, devenit broscui, va fi copleșit de muște:

„Sînt obosit, numai de asta joc bine acum... Dar ce muște scirboase”. (**Groapa a optsprezecea**). Sentimentul zădărniciții nu e sentimentul dominant al bătrîneții. El e dublat de acela al datoriei neîmplinite, al conștiinței că turnul nu a fost înălțat destul de sus. În infernul imaginat în bună tradiție dantescă de scriitorul milanez, bătrînii sînt asimilați necurățeniilor: „În ziua de Entrümpelung, îmi explică ea, familiile au dreptul și chiar datorită să înlătore lucrurile inutile. Și astfel bătrînii sunt aruncați afară laolaltă cu gunoaiile și fiarele vechi” (**Entrümpelung**). Nu! nu pot fi eliminați. Nu vreau să fiu eliminat! Iată exclamația lui Buzzati. Într-un paradoxal acces de furie a senectuții, scriitorul sfîrșit inventează o ultimă păcăleală: declară că scrie din ce în ce mai prost pentru a nu trezi invidia confrăților. La moartea lui vor putea fi găsite, în ladă, adevăratele scrieri, cele mai frumoase: „Rudele, după ce au citit, s-au dus să deschidă scrinul. Conținea douăsprezece plicuri groase: în fiecare erau sute de foi de hîrtie. Pe foi nu era scris nici un cuvîntel.” (**Secretul Scriitorului**). Deci o patetică ofensivă a bătrînului de a fi ceea ce au fost, de a nu renunța. Conflictul între generații se desfășoară, însă, necruțător: „Era pe vremea cînd bărbații trecuți de patruzeci de ani stăteau mult pe gînduri cînd era vorba să se arate pe-afară în orele tîrzii din noapte. Trecuți de patruzeci de ani, erau considerați bătrîni. Și pentru bătrîni, generațiile tinere aveau un profund dispreț... «Vîrsta este o vină» era sloganul lor” (**Vinătorile de bătrîni**). Oportun ca întotdeauna, destinul face ca această problemă să se rezolve de la sine. Îmbătrînirea tînarului călău al bătrînului nu e numai firească, e justițiară. Acesta e, la rîndul lui, lînsat de cei mai tineri decît el. „Tineretea, îndrăzneț și nepăsătorul anotimp, părea că are să țînă foarte mult, părea că n-are să se mai sfîrșească niciodată. Și ca să se treacă îi fusese de-ajuns o noapte. Acum nu mai era nimic de cheltuit. Acum era bătrîn și el. Și-i venea rîndul” (ibid.)

Au existat mari creatori (Rafael,

Lautréamont, Kafka) morți înainte de împlinirea vîrstei fatidice: 40 de ani. Pentru aceștia nu s-a pus problema ultimului asalt. A pîndirii unei clipe de magie în care diminuarea forțelor să fie suplinită de revelație. Buzzati spune undeva că-i era neplăcută ideea depășirii vîrstei părintelui său (mort, mai înainte, desigur). Și totuși el a depășit-o. Pornind de la Kafka și apoi îndepărtîndu-se de el, Buzzati se reîntoarce la formulele juvenile (eterne, am spune noi), mărturisind aceasta într-o grațioasă povestire, uimitor de asemănătoare cu **Luceafărul** lui Eminescu: **Prăbușirea Sfîntului**. Sfîntul Ermogene, sfînt bătrîn și distins, este cuprins fără veste și în pofida beatitudinii edenice, de nostalgia tinereții: „Și el e acolo sus în Empireu unde nimic nu poate fi dorit, unde totul e beatitudine și mîine va fi tot beatitudine, aceeași, și poi-mîine iar, și în ziua următoare tot fericiți vor fi pînă-n gît, înfinit de fericiți, și așa pentru eterna eternitate.

Dar tinerețea nu mai e. Nu mai poți fi neliniștit nesigur, înnebunit, anxios, iluzionat, febril, înamorat, nebun”. Mai departe totul se desfășoară precum în **Luceafărul**:

„— Ce ți s-a întîmplat, bătrîne Ermogene? Ermogene făcu semn cu un deget.

— Am privit acolo jos, am văzut camera aceea, tinerii aceia.

— Nu cumva te-a cuprins dorul după tinerețe? îl întrebă Dumnezeu. Ai vrea să fii unul din ei?

Ermogene făcu din cap semn că da.

— Și ca să fii unul din ei ai renunța la Paradis?

Ermogene făcu semn că da.

— Dar ce știi tu despre destinul lor? Visează gloria și se vor pierde, visează bogății și vor avea parte de foame, visează dragoste și vor fi trădați, își fac planuri de viață lungă și mîine vor muri”. Ca și Hyperion, Ermogene revine pe Pămînt, devenind un vicenar, dar în pantaloni de flanel și pulover. „Fericit? Nu, dimpotrivă. Dar în adîncul sufletului său se găsea ceva foarte frumos de care nu-și putea da seama cu precizie, care era în același timp amintire și prezentiment, și-l chema, ca o lumină aprinsă la capătul lumii”. Tineretea rămîne mereu posibilă. Conflictul dintre puterea de creație și vîrstă, acut în sfera biologică, poate căpăta forme cu totul paradoxale în sfera artei sau gîndirii. Să ne amintim ultimele poezii ale lui Victor Hugo sau opera de căpetenie a lui Kant, o operă de bătrînețe. Prins în angrenajul propriilor sale alegorii, Buzzati încearcă să pătrundă din nou în clădirea legii. Desigur, paznicul nu-l va lăsa să intre dar, spre deosebire de eroul lui Kafka, autorul celor șapte mesageri vrea să moară în picioare.

Povestitor înrăit, Buzzati își construiește acțiunile pe scheletul basmelor nordice. Dar nu omite nici sincopearea, nici perioada largă, nici enumerarea barocă, nici eliziunea, nici ornamentul stilistic. Traducerea este, de aceea, dificilă. **Monstrul Colombré** s-a bucurat de tîlmăcirea magistrală a lui Florin Chirițescu. Drept care ne-am îngăduit să cităm fără zgîrcenie, în semn de omagiu atît pentru autor cît și pentru traducător. Și, pentru a isprăvi cu o alegorie, vom cita din nou:

„Există un loc în Milano în care vara miroase a oameni bogați mai mult decît în oricare parte a orașului, mai mult decît în saloanele Ludovic al XVI-lea închise, pustii și tăcute ale palatelor de pe via Gesù cu covoare Aubusson, pinze de Zais, Canaletto, Zuccarelli, mai mult decît în lojile de la Scala vătuite toate cu întuneric, mai mult decît în grădinile nobiliare, în comă estivă, mai mult decît în subteranele **nights** închise în timpul verii (și dăinuiește aici izul acela special al carnavalurilor sfîrșite pentru totdeauna), mai mult decît pe terasele aceluși zgîrie-nori unde țînțarii morți plutesc leneș pe apa clăduță din piscina incrementată și unde seara cu țigara în gura urcă paznicul să stropească plantele și în timp ce stropii răpăie pe frunze, el stă în micul fotoliu dat cu lac alb al stăpînei, pe gînduri” (**Week-end**).

Acest loc din Milano este Cimitirul Monumental.

H. MAVRODIN

TENTAȚII

Leonid DIMOV

SECVENȚE

Cu Mircea Săucan,
regizor și prozator

— În ultimul an, ați fost prezent cu o carte de proză, nu cu un film...

— Am publicat volumul Camera copiilor, dar nu m-am simțit departe de cinema; atunci când ești departe, ești mai aproape și mai îndrăgostit. De altfel, proza mea nu dezmințe „lumea mea”, cu care erați familiarizați din filmele mele. Acum am gata un roman epistolar. Manuscrisul de la Ciomați.

— Care este relația reală dintre scriitorul Săucan și regizorul Săucan?

— Scriitorul e vag conturat și poate vor trece ani pînă se va spune că a existat un scriitor cu numele meu. Aspir la literatură ca orice ardelean obișnuit. E o problemă de durată, de consecvență interioară, de putere și disciplină zilnică de muncă. Știu toți că timpul e corosiv, mușcă din cuvînt, din imagine. Timpul, istoria se mișcă rapid, cei ce-și ridică statui literare în propriile ogrăzi riscă să incremenească și lujerii să le prindă inima, fruntea și mina în care în stiloul.

— Aceeași situație o vedeți și în cinematografie?

— Nu, cel puțin pentru mine. Filmul pentru țările mici e cumva un lux. Dar cînd, în lumea de azi, Suedia e sinonimă cu Bergman, cînd dincolo de Spania franchistă există marele cinematograful spaniol, aparenta de lux e iluzorie: lux e numai atunci cînd cheltulești bani pe filme banale, imitații comerciale și sub-comerciale. Noi trăim primele pagini ale filmului românesc; inchipuiți-vă că unuia i-ar fi venit ideea stranie să nu-ți tipărească pe Văcărești; ar fi existat Eminescu? Tipăriștele Jac gloria unui popor, chiar dacă sînt pierdute în timp, minuscule și anonime. Lux e să te joci cu destinul unei arte.

— Ultimul d-voastră film, Meandre, a fost bine primit atît la noi, cît și peste hotare. Acum ce faceți?

— Acum depun scenariu după scenariu pe masa producătorului și aștept; dacă Săucan nu face film, nimeni nu pierde. Dar dacă, din diverse motive, alți regizori români dotați nu vor face film nici peste șase luni, nici peste un an, nici peste cinci, ci peste zece, cred că problema va trebui discutată foarte serios.

— Poate că și d-voastră sinteți dificil?

— „Iremediabilii pesimiști” capătă veșnic bobîrnace și brusc devin „iremediabili optimiști”; un optimist iremediabil care e infirmat de adevăr oare e mai tonic și util decît un prezicator de rele, care face ca răul, care e adevărat, să fie infirmat întrucîtva de însuși iremediabilul său pesimism. De altfel, optimismul și pesimismul nu cred că sînt criterii ale cunoașterii. Realitatea nu e optimistă, sau pesimistă; ea este.

— Dar cinești nu au nici o vină?

— Eu cred că da, și într-o mare măsură, pentru că nu am reușit să impunem, dincolo de individualități, o școală cinematografică fermă; o artă a unui colectiv e singura capabilă să supraviețuiască. Trebuie, însă, să luăm în seamă și factorii istorici și poate și înțelegerea jurnalistică, publicistică a cinematografului — se știe că un articol se scrie de azi pe mâine, pe cînd un film se realizează în doi, trei ani. Aș vedea eficiența cinematografului în durabilitate; astăzi e bun (filmul), dar să fie și mâine, numai astfel investiția va fi justificată, căci arta, cu tura e arma strategică a ideologiei, iar presa e instrumentul ei tactic.

— Si proza?

— Are și ea lacrimile ei.

Sandu STELIAN

SĂPTĂMÎNA

Deconectante fără substanță:

AȘTEAPTĂ PÎNĂ SE INTUNECĂ

Pentru a proba posibilitatea de a face din teatru — cinematograful, chiar și acest modest **Așteaptă pînă se întunecă** poate fi un argument. Terence Young nu face parte din elita filmului contemporan. El este personajul pe care atît de incert și ambiguu îl numim „bunul meșteșugar”, „profesionistul”. Aici „profesionalism” înseamnă: arta montajului rapid, știința de a fi mobil într-un decor unic, de a ține spectatori sub tensiune, de a păstra un ritm bine gradat, de a conduce bine o echipă de actori în roluri „mănușă”. Nu e puțin lucru, chiar atunci cînd însăși piesa mizează pe fapte-șoc, pe situații încordate și evenimente spectaculoase.

Un film „polițist”, deci, cu o fată oarbă și trei gangsteri. Infirmitatea personajului principal, interpretată aici de Audrey Hepburn nu este numai o „găselniță” melodramatică, ci și un semn convențional, declarat, acceptat ca adevărat, un motor al întregii intrigi. Filmul, fidel textului, are nerv, reușește, timp de un ceas și jumătate, să prindă anumiți spectatori. Dar cu puțin.

Cine alege aceste filme?

FREDDY ȘI CÎNTECUL PREERIEI

A refuza, înseamnă, uneori, a ignora cu premeditare. Semnalăm un fapt chiar tăcerea noastră. Luăm act prin dispreț sau dezinteres. Actul tăcerii poate fi, însă, și complicitate. Muțenia disimulează atunci un acord tacit. Numai că ambiguitatea tăcerii este condiționată de posibilitatea algerii. Din nefericire, există de la un timp o ciudată obstinație în a impune spectatorului de cinema ignorarea artei a șaptea. Nu avem, vai, posibilitatea de a ne alege filmele. Cineva jignește mereu gustul publicului. Cineva programează **Răzbușătorul, Un dolar găurit, Comisarul X și trei ciini verzi** și, mai recent, **Freddy și cîntecul preeriei**. Un cineva care, din cînd în cînd, parcă pentru a ne chinui, ne oferă adevărate capodopere: **Viridiana, Cuțitul în apă, Anul trecut la Marienbad, Blow-up**.

Este fără îndoială o performanță a

și să alegeți, din cîte filme se fac în lume, tocmai această neroadă poveste de aventuri plasată într-un Far-West de operetă, cu ingenue justițiare, șerifi alcoolici, prostituate pocăite, bandiți fieroși și cow-boy integri, cu împușcături la fiecare minut, asortate cu rinjete sadice, pigmentată cu momente vicioase de o vulgaritate incalificabilă. Credeam, pînă nu de mult, că cel mai prost film din istoria cinematografiei se numește **Păcatul dragostei**. Acum am certitudinea că nu există film sub **Freddy și cîntecul preeriei...**

O peliculă frumoasă și indecisă:

UN CUIB DE NOBILI

Filmul lui Andrei Mihalkov-Konchalovski suferă de ticurile cehovianismului. Dacă bună parte din literatura rusă se trage din **Mantaua** lui Gogol, nu puține opere ale cinematografului sovietic se află, paradoxal, sub influența lui Cehov, a literaturii deci, a ceea ce s-a „tradus” cinematografic din atmosfera cehoviană. „Ticul” cehovian în cinematograful înseamnă: travelling-uri lungi pe coroanele copacilor, comentate „off”; panoramice peste cîmpii și stepă; personaje evoluînd într-o mișcare economică, absente și meditative; conacuri nostalgice cuprinse de iedera; dimineți aburoase și după-amiezi crepusculare, triste, însingurate; interioare luxoase, dantelărie, catifele, plane dezacordate, perdele foșnitoare, camere pustii. Este semnificativ că toate aceste elemente apar în filme prea puțin legate de literatura lui Cehov, prezente în **Frații**

Karamazov și Război și pace, deopotrivă.

Un cuib de nobili este un film cehovian după o carte de Turgheniev. Anatomia crepusculului. Un film despre absență și stingere. Dar unul puțin monoton și exterior, alcătuit din lungi, prea lungi momente de pauză dramatică, din tăceri și confesiuni rostite cu voce joasă. Și din cînd în cînd, pe neașteptate, momente de cinematograful excepțional, cele în alb-negru (filmul e color), evo-

cînd evenimente trecute, secvențe amintind, fără a imita, de baletul hieratic al personajelor din **Anul trecut la Marienbad**; o muzică vizuală învăluitoare, nostalgică precum o tînguire.

Filmul probează o cultură a imaginii, voluptatea interioarelor expresive, a scenografiei, dar, în ciuda acestor indiscutabile calități, rămîne o peliculă indecisă.

Petre RADO

VIATA TEATRULUI PE LINIA DE VEST

La Arad, clădirea somptuoasă a vechiului teatru în stil clasic domină orașul. Porțile sînt însă închise, trupa e plecată în turneu în Ungaria, în patru mari orașe.

În numai cîteva săptămîni, colectivul, laborios și serios, a montat patru lucrări românești. Secretarul literar E. Roșcovic a întocmit un montaj cu schițe de Caragiale, *Moftangii*. Vasile Nicorovici și-a văzut pentru prima oară numele pe un afiș teatral; debutul său se numește *Eterna iubire*, semnat fiind regizoral de Ivan Helmer (de actorul Iulian Copacea — căci e vorba de două piese scurte, notate ca fiind „coupé”, adică, în traducere inversă, „împreună”. *Moartea ultimului golan* și *Camera de alături* sînt ultimele două reprezentații.

După cum rezultă din impunătoarele panouri rezemate de fațadă, teatrul se va reintîlni cu spectatorii săi, care-l așteaptă, la 30 mai.

Începem cu autobuzul Teatrului de Nord pe străzi sătmărene inundate, unde mai fiecare casă e acum o imagine de coșmar. Regizorul Mihail Raicu povestește că, două zile și două nopți, actorii s-au aflat printre cei ce au dat ajutor imediat victimelor inundațiilor. Din păcate, parte din ei s-au aflat și printre sinistrați. Apoi, intrucît teatrul n-a fost lovit de calamități, au reînceput repetițiile. Viața orașului nu-i de loc ușoară. Nici atmosfera nu e destinsă. Dar și pe scenă se lucrează cu sîrguință, concentrat. Se pregătește *Nic-nic*, comedie

de Gheorghe Panco și Anca Bursan, și piesa polițistă *Capcana* de Robert Thomas. La secția maghiară, o piesă a unui autor budapestan, *Viața mea, Joca*.

N-au avut loc spectacole în cumplitele zile ale dezastrului; însă, duminică 24 mai, teatrul și-a reînceput viața normală. Secția maghiară a prezentat comedia lirică *Balul absolvenților* de Rozov, secția română dă un spectacol cu *Viteazul* de Paul Anghel, ambele în folosul celor loviți de nenorocire.

Echipa orădeană a fost invitată la festivalul teatral de la Debrecin. (R.P. Ungară) ambele secții, română și maghiară, înfățișînd aici cîte două spectacole.

Între timp, pe scena mare a acestui bătrîn teatru îmbrăcat în bronz și purpură, precum și într-un local teatral ad-hoc, foarte mic, căruia i s-a zis „Café-teatru”, s-au propus spectatorilor două recitaluri: o compoziție scenică cu cinci schițe de Teodor Mazilu, după formula găsită la Teatrul „Bulandra” de Cornel Todea și Octavian Cotescu, și o suită de muzică și poezie, pe versuri scrise ori culese de poetul bihorean Ion Bradu, susținută de actrița Anca Miere-Chirilă.

Am văzut *Cere vicios* de Mazilu, jucat în principal și regizat de actorul Ion Mîinea, într-un decor lapidar, cu discrete și simpatice colaje suspendate, iscălite de pictorița Tatiana Manolescu-Uleu. Interpretul a considerat cele cinci schițe ca simptome ale unui singur caz de

patologie socială și a ipostaziat ca atare, ironic, personajul numit pe rînd Alecu, Demeter, Marinescu, Olaru, săvîrșind cu iscusită tranzițiile, mimînd excelent principalitatea falsă, sinceritatea falsă, tandrețea falsă, lăsînd nudă, adevărată și crudă, doar abjecția individului, care poartă atîtea măști schimbătoare încît nu-și mai poate regăsi niciodată fața reală.

Publicul participă cu satisfacție, dar probabil că impresia ar fi fost mai puternică dacă eroul ar fi avut și acel umor genuin emanat de ironia condescendentă ori autoironia ispășitoare atît de caracteristică personajelor lui Mazilu. E evident că actorul, solid, sigur pe meserie, percepînd exact substanța scenetelor, ar fi fost mult mai reliefat într-o montare supravegheată de un regizor profesionist, cu o distribuție mai sever organizată. Marcel Segărceanu, Gina Nicolae, Doina Urlățeanu îi dau replica prompti, cu abnegație colegială și impecabilă conștiinciozitate, dar fără acel inefabil comic care face sarea unei atari reprezentații și nutrește seva socială a dezbaterii.

Într-o convorbire, Ion Mîinea și-a manifestat intenția de a inaugura, cu acest spectacol (oricum meritoriu), o preocupare metodică, de studio, cu adresă la teatrul original de pronunțat accent civic. Nu putem decît să-i urăm sprîjinul conducerii instituției și reușită în stagiunea ce va urma.

Valentin SILVESTRU

ARLECHIN

„Nepotul lui Rameau” la Florența

Acum, în mai, Florența a fost, conform tradiției, gazda celei de a șasea întîlniri internaționale a teatrelor stabile. Titluri, semnături de prestigiu, elogi, subliniază participarea și anul acesta a teatrului „Lucia Sturdza Bulandra” din București, pe scena Teatrului della Pergola, cu *Nepotul lui Rameau* de Diderot (anul trecut s-a reprezentat *Moartea lui Danton* de Büchner). După ce evidențiază dificultatea de a transpune scenic acest dialog filozofic, cronicarii analizează competent, cu minuțiozitate și cu foarte mult entuziasm ediția românească. Ne vom mărgini a enunța cîteva titluri și a cita păreri despre traducerea-adaptare, regie, interpretare, scenografie.

Il Giorno: Secretul tinerilor? „David Esrig a vrut, servindu-se de metaforele lui Diderot, să prezinte o ipoteză batjocoritoare a intelectualului, totodată sclav și exploatare al societății burgheze...”

Se subliniază astfel valorile existențiale ale personajelor, multiplicîndu-le în oglinzile mobile, care constituie principala caracteristică sugestivă a scenografiei” (Roberto de Monticelli).

Paese sera: Anarhicul Diderot: „Opera lui Diderot s-a relevat ca una din piesele cele mai deosebite ale celei de a șasea întîlniri internaționale a teatrelor stabile. Două personaje, un singur act, o discuție filozofică despre morală, un text saturat de finețe, simțînd fiecare bătaie a pulsului. Soluțiile tehnice ale regizorului și covîrșitoarea interpretare a celor doi actori au făcut ca sala să fie cucerită de la prima pînă la ultima scenă” (Andrea Santini).

La voce repubblicana: În Nepotul lui Rameau învinsul este învingătorul (O incisivă interpretare a dialogului lui Denis Diderot): „Cei doi actori, Marin Moraru (filozoful) și Gheorghe Dinică (nepotul lui Rameau) s-au întrecut în bravură, subliniind cu finețe satirică, adesea și tragică, momentele de înaltă evidență polemică. Un succes meritat a răsplătit această interpretare a trupei românești” (Aldo Trifiletti).

La Nazione: Diderot în oglindă (o sugestivă ediție a *Nepotului lui Rameau*). „Cu toți cei treizeci și cinci de ani ai săi, regizorul are la activ o serie de experiențe fructuoase, grație cărora se numără printre cele mai interesante personalități ale scenei europene. Cu cît gust și fericit simț al măsurii a știut să conducă jocul dificil, în doi, al acestui *Nepot al lui Rameau*, exprimînd prin el o judecată mai mult decît pozitivă (...). Foarte buni mi s-au părut cei doi interpreți; au fost îndelung aplaudați” (Paolo Emilio Poesio).

Corriere della Serra: „Nu este nevoie să se adauge nimic pentru a atribui actualitate unei reprezentații care pare că s-a născut numai dintr-un impuls intelectual. În acest mod trebuie judecat spectacolul tînrului regizor David Esrig, împreună cu importanța determinantă a scenografului Ion Popescu-Udriște, care a însușit reprezentația prin efecte vizuale cu o eficacitate sigură, fără a avea numai un caracter spectaculos. Ele au servit pentru a desface, a scinda, a multiplica și a suprapune, ca un comentariu al textului, imaginile celor doi protagoniști” (Raul Radice).

Traducere și prezentare:
Andriana FIANU

Oaspeți din Belgrad

Cred că n-am fost singurul spectator din sala „Comedia” care a regretat lipsa traducerii la casă a celor două piese prezentate de Teatrul iugoslav de dramă. Actul scenic e fără doar și poate acțiune, e expresie plastică, invenție regizorală, joc actoricesc, lumină sau efect sonor, dar mai e și cuvînt. Și atunci imposibilitatea înțelegerii textului îngreunează nu numai sarcina celui ce relatează, ci și posibilitatea participării depline a omului din stal. Teatrul a infirmat de mult prejudecata barierei lingvistice, dar asta nu înseamnă neglijarea factorului cuvînt. De aceea, pe diferite meridiane se folosește fie traducerea simultană, fie substituirea gen „film”, fie — în cel mai rău caz — precedarea fiecărui act de un rezumat amplu. Și asta nu numai în cazul unor opere inedite, nu numai în cazul unor limbi de circulație restrînsă.

Reflecțiile de mai sus ne-au fost impuse, poate cu mai mare stringență, de repertoriul ales de artiștii belgrădeni. Două dramatizări — după Miroslav Krleža și după Goncarov. Două romane, nu necunoscute, dar nici prea răspindite printre cititorii de la noi, deci două texte ce s-ar fi cerut mai detaliat aduse la cunoștința publicului, ceea ce din păcate nu s-a întîmplat. Rezumatele din programele de sală erau mult prea „rezumative”, mult prea simpliste în raport cu bogăția de nuanțe a textelor propuse reprezentării.

Nu cunosc mai îndeaproape activitatea Teatrului iugoslav de dramă din Belgrad. (Numele fondatorului și actualului său animator, Bojan Stupica, este în schimb unul dintre acele care au circulație la „bursa valorilor” artistice europene.) Nu-mi pot da seama dacă *La limitele rațiunii*, în adaptarea Vere Crvcenani și regia lui Mata Milosevic, sau *O poveste obișnuită*, dramatizată de Viktor Rozov, tradusă de Lola Vlatkovic și pusă în scenă de Miroslav Belovic, sînt cele mai reprezentative spectacole ale scenei din Belgrad. Deci judecata mea se va rezuma la reprezentațiile vizionate, cu speranța unei cunoașteri mai cuprinzătoare, într-un viitor nu prea îndepărtat.

Artiștii belgrădeni practică un joc sobru, vădit influențat de școala stanislavskiană. Un joc de trăire. Un joc al detaliului tulburat doar de o imixtiune de teatral nu îndeajuns asimilată.

Poza, ce se voia modernă (mai cu seamă în *Povestea obișnuită*), dădea, din păcate, un rezultat perfect contrar, cel al unei desuetudini, categoric nedorite de creatori. La această senzație contribuia, cred, și decorul lui Petar Pasic, pretențios, dar lipsit de aură poetică. Și muzica lui Veljko Maric, de o oarecare banalitate.

Nu același lucru se poate afirma despre primul spectacol. *La limitele rațiunii*, — deși, cu excepția finalului, n-a beneficiat de un decor prea inspirat (scenografia tot Petar Pasic), — a dovedit o mult mai bună asimilare a ideilor, a atmosferei lui Krleža. Observația realistă consecventă, integrarea naturală a comentariului, galeria verosimilă de personaje au reușit să ne convingă.

N-am asistat la o demonstrație de virtuozitate regizorală, la o debordantă invenție teatrală. Dar probabil că nici nu s-a intenționat așa ceva. De sub stralul de valințenie a răzbit, însă, talentul autentic al unor actori valoroși ca Ljuba Tadic, Budimir Ieremic, Ljubisa Iovanovic, Misa Kanketic sau Rada Duricin, care sîntem siguri că pot da multe, mult mai mult decît ne-au arătat.

Desen de N. ANESTIN

Protagonisti ai spectacolului iugoslav *Limitele rațiunii*, prezentat de Teatrul dramatic din Belgrad la București: Ljubisa Iovanovic, Ljuba Tadic (ambii în stînga) și Joza Rutic

Cu toate acestea, *Doctorul* lui Ljuba Tadic poate fi considerat o reușită. O reușită a inteligenței scenice, a jocului lipsit de artificii, a unui soi de meditație ce nu mimează profunzimea, ci o subînțelege ca un dat necesar. Actorul se simte la largul său, dar asta nu-l îndeamnă spre o cochetărie vis-a-vis de public; el creionează subtil personajul, îl impune pe erou fără ostentație, cu modestia celui ce joacă un caracter și nu cu propriile sale ticuri.

După ce-i vezi pe acești actori, pleci cu convingerea că ceea ce ți-au dat e doar o imagine mai palidă a talentului lor. Și sînt convins că ei au ce ne arăta. Au cu ce-și demonstra valențele artistice, opțiunile stilistice. Me pare bine că i-am cunoscut și nu dorim decît să-i cunoaștem mai îndeaproape, în realizări de performanță.

Lucian GIURCHESCU

!) Nimeni nu obligă pe cei de la O.S.T.A. să ofere ce nu au: Dar atunci de ce oare pe afișe s-a stea scris, cu litere de o șchioapă: „spectacolele vor fi traduse simultan”, iar în sală nici tu traducător, nici tu căști?

HENRI MAVKODIN LUPTA

CULORI

Astăzi joi, 28 mai, orele 18 are loc la sala „Orizont” din Bd. Onești 23, deschiderea unei expoziții cu lucrări de pictură, grafică și arte decorative donate de artiștii plastici bucureșteni fondului de ajutorare a sinistraților. Lucrările — de valori diferite — între 200 și câteva mii de lei — vor fi puse în vânzare prin tombolă, prețul unui bilet de tragere fiind de 200 lei. Expoziția va fi deschisă până la vânzarea tuturor exponatelor.

Au donat lucrări: Corneliu Baba, Marius Bunescu, Horia Bernea, Ion Bițan, H. Catargi, Marcel Chirnoagă, Dumitru Ghiță, Ion Gheorghiu, Ana Iliuț, Ala Jalea Popa, Ion Muscelcanu, Henri Mavrodin, Ileana Micodin, Fred și Elvira Micoș, Mariana Petrașcu, Ion Săliștean, Vladimir Șerban și mulți alți valoroși plasticieni.

Expoziția de la Kalinderu a lui Zamfir Dumitrescu sfidează cu orgolul micile apariții de fiecare zi. Într-un cuvânt, este expoziția unui pictor care se respectă. Rame aurite, grele, compoziții ample, iar titlurile: „Good morning Mr W Turner”, „Scrisoare lui signor Vivaldi”, „Marea fugă” etc., sînt în dialog familiar cu marile valori ale culturii; par chiar să o concureze. Întreaga regie a expoziției pare să pledeze pentru faptul că Z. Dumitrescu crede pînă la siguranță în pictura pe care o face. Modestia de orice fel este exclusă. Dar decorul prea electoral, prea pios în respectul pe care și-l acordă, face ca scena propriu-zisă să devină suspectabilă de faptul că nu se poate susține singură. Ar putea să fie naivi care să ia în serios acest joc facil, să se lase păcăliți și să vadă în cromatismul monoton și indistinct un amestec febril al culorilor, făcut sub imperiul de foc al viziunii, izvorit din tumultul inspirației, copleșit de universul umanității pe care o descrie etc. Dar privitorul obișnuit cu pictura nu poate scăpa de impresia de amatorism. Este vorba de un manierism care se crede în poezia unui conținut unitar. Maniera e însă epigonă și mai puțin generoasă ca a înaintașilor: un tablou este la fel cu celelalte. Însă nu lipsa de variație deranjează, întrucît ea ar putea să fie obsesia unei probleme teoretice, ci sărăcia picturală a tablourilor. Dacă culoarea n-ar fi prea încărcată, dacă ar avea cît de cît o rigoare logică, Z. Dumitrescu ar fi un autor de compoziții a căror ambiție le-ar da dreptul să ilustreze un text celebru. Dar lipsind textul și o lege constructivă gîndită, rămîne deocamdată să așteptăm de la Zamfir Dumitrescu o evoluție ulterioară a înțelegerii picturii ca pe o artă cu limbaj propriu.

Grafica Rodicăi Imbroane, (Casa Fr. Schiller) are certe virtuți de a fi pictură. Procedul rămîne însă înscris imaginației și improvizației fragile pe care grafica o permite. De aici și farmecul expoziției, care descoperă poezia în imediatul ei. Inscrisura liniilor modelate în alb-negru are, în unele lucrări, valori picturale independente, amintind, prin sugestia conturului volumetric, de arta lui Rouault. Mișcarea formelor posedă suplețea și echilibrul unui prim proiect de compoziție picturală. Raporturile axiale au, de asemenea, o cursivitate redusă la primarul liric al expresiei; și ochiul se încintă de imaginea lirică pe care o are în față.

Marin TARANGUL

„Aveți ce arăta lumii. Aveți o tradiție care poate evita salturile în gol. Arta dv. are soliditate și deschidere spre viitor, atașare la pămînt și semne de putere, în transpunerile și interpretările ei”.

Acestea sînt concluziile pe care istoricul și criticul de artă René Berger, profesor la Universitatea din Lausanne și directorul Muzeului cantonal de acolo, ni le-a comunicat, după ce, timp de o săptămînă, a vizitat muzeele Bucureștilor și Craiovei, a fost prin numeroase ateliere ale măestrilor și tinerilor, după ce a văzut clădirile vechi și noi ale Capitalei, Muzeul Satului și Palatul Mogoșoaia, Tismana și Horezul, precum și Tirgu-Jiu, — aici, pentru a vedea ansamblul de monumente brâncușiene.

Noul președinte al Asociației internaționale a Criticilor de Artă — A.I.C.A. — René Berger este o personalitate complexă, pasionat deopotrivă de filosofie, artă și literatură. Doctor în estetică al Universității din Paris, profesor universitar la Lausanne, el a ținut succesiv cursuri de literatură și istorie a artei, iar acum ține prelegeri despre cunoașterea estetică. Născut în 1915, — d-sa este o fire robustă și optimistă, pătrunde cu surprinzătoare adîncime și rapiditate creațiile artistice, emițînd temeinice aprecieri critice. A scris numeroase opere, dintre care cele mai importante sînt **Descoperirea picturii și Cunoașterea picturii** (prima în 3 volume, a doua în 12).

René Berger nu practică o estetică psihologică și nici una istoric-dogmatică, ci pledează pentru o cunoaștere activă a opere de artă și a legăturii ei cu publicul, cu fenomenele sociale, în spații și timpuri specifice. D-sa vede arta într-un continuu proces deschis spre viitor. Avîndu-și caracterele și structurile ei proprii, arta dispune de infinite mijloace de comunicare. De aici, importanța

ce o acordă tocmai mijloacelor de comunicare — Mass Media — și continui vitalității a creației. „În epoca noastră, arta este aceea care ne păstrează una dintre cele mai frumoase certitudini, anume aceea a frumosului”. Considerată ca limbaj, arta este comunicare, păstrîndu-și o putere trainică, o calitate care emoționează pe privitor, dacă acesta se pricepe să o înțeleagă. Metodele de apreciere ale artei îi sînt acesteia proprii. Condițiile experienței estetice nu se săvîrșesc decît printr-o luare în cunoștință, în care însăși ființa noastră se transformă. Cunoașterea artei este acțiune, cerînd metode de pătrundere, corelate cu viața și fenomenele civilizației. Acestea sînt unele din ideile esteticianului și criticului Berger, care duce mereu subtile dialoguri cu cititorii și persoanele cu care comunică — limpede, amabil, lucid, folosind adesea strălucitoare formule și convingătoare argumente.

Invitat oficial în țara noastră, d-sa a avut întrevederi atît cu forurile culturale și artistice, cît și cu numeroși artiști și critici.

În cele ce urmează vom relata cîteva crimpce din aprecierile sale asupra celor văzute și cunoscute la noi. A admirat îndeosebi **Coloana fără sfîrșit** a lui Brâncuși, ale cărei forme romboidale generează o tensiune între pămînt și cer. O simți — zicea d-sa — adînc implîntată în pămînt, aparținînd pămîntului, și totodată legînd forțele terestre ale tradiției cu cerul, într-un efort vertical, spre a descoperi dimensiunile moderne ale spiritualității și ale artei. Coloana trebuie văzută deci și prin tensiunea ei de la pămînt la cer, și prin „între-forma ei” (l'entre-forme).

Arta lemnului, limbajul lemnului, l-a impresionat atît la Muzeul Satului din București, cît și la Bănia Craiovei. Arhitectura veche de la culele din Curti-

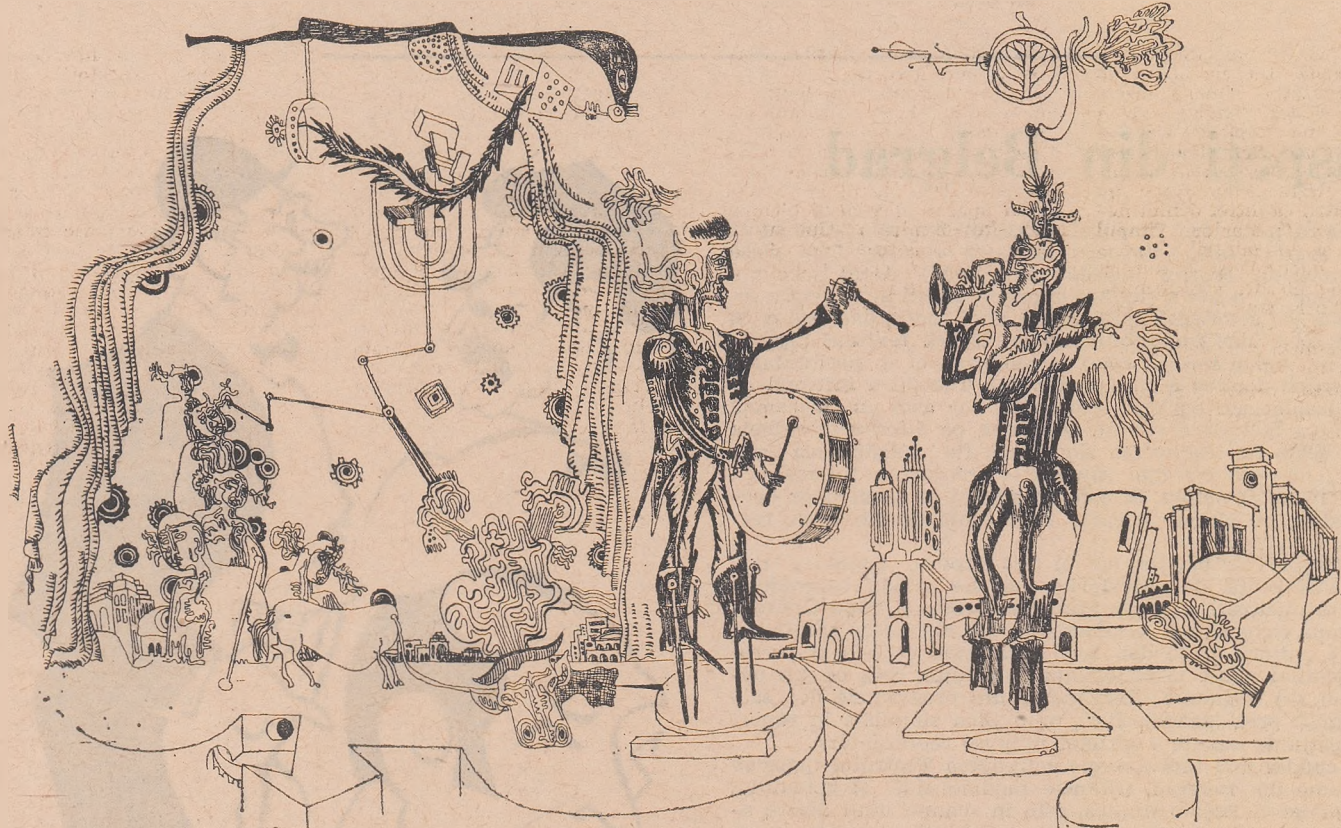
șoara și Măldărești de asemenea l-a încîntat, ca și variatele case de lemn din Muzeul Satului. A distins limpede, în funcție de condiții variate de viață, stilurile și soluțiile vechilor noștri meșteri ai lemnului, pietrei, cărămizii. Tismana și Horezul i-au relevat unele stiluri ale trecutului, sinteze specifice țării. Pe drum observa contrastele între creațiile trecutului și cele ale prezentului. Fabrici, dar și femei torcînd în casă, produse noi, dar și altele create cu mijloace patriarhale.

Cu priviri sigure a apreciat unele capodopere ale lui Grigorescu, Luchian, Andreescu, soliditatea viziunii lui Petrașcu, poezia unor naturi moarte de Pallady, hieratismul picturii lui Ghiță și explozia imagistică a lui Țuculescu. A prețuit opere ale lui Corneliu Baba, Al. Ciucurencu, Brăduț Covaliu, Vanda Sachelarie, Virgil Almășanu; a fost interesat în probleme pe care și le pun artiștii tineri ca Apostu, Bernea, Soții Iacobi, Paul Neagu, socotînd întreprinderea lor profund valabilă și adesea legată de datele tehnologiei contemporane.

Legînd arta de cultură și de filozofie, René Berger socoate că cine nu crede în cultură este un trădător al spiritului uman. A admirat prodigalitatea și diversitatea eforturilor artiștilor în dimensiunile plurale ale creației contemporane, demersurile ei pentru un umanism convergent.

Întrevederile cu d-sa au constituit rodnice confruntări pentru cei care i-au fost în preajmă, iar pentru președintele A.I.C.A. o mulțumire, manifest exprimată, de a fi descoperit o cultură și o artă care meritau a fi temeinic cunoscute. S-a despărțit cu bucurie, încîntare, dorință de neuitare a celor văzute la noi.

Petru COMARNESCU

Desen de VALENTIN POPA

Grafică

Rar un Salon anual care să vorbească mai limpede despre un impas al imaginației, despre trista și consecventa păstrare în cadrele unui manierism rece, de mină modernă, decît cel al graficienilor găzduiți zilele acestea în sălile de la Dalles. Din sutele, mult prea multe lucrări expuse acolo, dacă pot fi privite cîteva zeci; și încă nici acelea, înghesuite, înăbușite cum sînt în marea monocordă de producții facile, făcute în grabă, parcă în preziua jurizării. Căci este vorba în primul rînd — lucru care s-a spus desoari limpede, dar nu s-a auzit la fel — de faptul că formula „salon” este o manifestare demodată, fals democratică, însemnînd de fapt o comoditate organizatorică. Nimic mai greșit decît acceptarea haosului ca mărturie a „varietății de tendințe”, nimic mai nociv chiar decît prezentarea aceasta monotonă, neutră, în care cei mai buni sînt dezavantajați. Și acești „cei mai buni” există, ei sînt rătăciți undeva pe un panou gemînd de lucrări și ochiul obosit numai cu greu mai poate să-i distingă. Sau nu sînt de loc în sala de expoziție, respinși fiind de însăși nota generală a Salonului, de care jurul este totdeauna răspunzător. Nu sînt Marcel Chirnoagă, Done Stan, State Ion, nici Șerban

Epure, Dietrich Sayler ori Paul Neagu — pentru a mă opri numai la cîteva dintre ei. Întîlnim în schimb orgolioase reluări de geometrism modern sub scuza peisajului industrial ori naturi moarte, idilice și chiar edulcorate peisaje în laviu ori acuarelă, desuete așeze vorbind de necunoașterea celor mai simple legi ale publicității, ilustrații de carte obositoare, reluînd textul pe cont propriu și mai degrabă sărăcindu-l de substanță. Devine atunci o bucurie să privești așeze inteligente, directe, cum sînt cele semnate de Napoleon Zamfir pentru „Mașinexport”, ori „Circulația” lui Dan Hayon și Liliana Roșianu, lucrări de grafică dezinvolve și originale semnate de Ethel Lucaci-Băiaș, Victor Ciobanu, Iosif Teodorescu, N. Iacobovici, Alexandru Țipoia — „Construcții muzicale” — Călinescu Alexandru Arghira — „Cariatida unui stil posibil” — Ion Grigorescu ori Mircea Dumitrescu. Un moment de veritabilă plăcere vizuală, o reală revelație este prilejuită de Valentin Popa, artist dominat de un demonism autentic, construînd structuri fabuloase, dar pline de tîlc, pentru care cităm lucrarea numită „Influența planetelor asupra instinctului migrator”. Sînt imaginile de excepție, aproape întîmplătoare, ale unui salon eteroclit, în care nota dominantă este dată de producții neemotive, pentru care priceperea tehnică se substituie — alibi fantomatic — frumuseții artistice.

Cristina ANASTASIU

Heracit, Lorca și Madrigalul

Pentru a cunoaște realizarea deplină, o operă muzicală trebuie să-și afle un interpret pe măsura ei. Execuția mediocră nu poate crea decât imaginea parțială a unei compoziții de valoare (în cazul fericit că nu o compromite cu totul), după cum artistul de geniu nu-și dezvăluie întreaga forță a talentului într-o muzică minoră, oricât ar reuși să o innoțieze. Adeseori o operă trebuie să „aștepte” timp îndelungat, până ce se va întâlni cu artistul care va ști să vibreze la unison. De aceea, asemenea întâlniri, atunci când se produc devreme, trebuie salutate cu tot entuziasmul.

Este cazul întâlnirii dintre creația noastră actuală — cu care pe bună dreptate ne mindrim — și corul **Madrigal**, desigur cea mai prestigioasă formație muzicală românească. Precizat îndeosebi pentru interpretarea artei renascentiste, în care s-a specializat în chip strălucit corul de cameră al Conservatorului bucureștean — sub conducerea dirijorului Marin Constantin — a înțeles totuși că aportul cel mai original pe plan internațional va reieși din cultivarea valorilor naționale. După ce a readus în actualitate melodii străvechi dintr-un tezaur uitat, după ce s-a apropiat cu căldură de repertoriul nostru tradițional (curățându-l de zgura rutinei), **Madrigalul** a devenit exponentul celei mai noi creații, pe care a și stimulat-o în mod intens. Rod al acestor colaborări, recentul disc editat de Casa Electrecord (disc STEREO — ECE 0416) constituie un eveniment artistic de cea mai mare importanță.

Sînt reunite în această înregistrare trei lucrări pe care corul le-a prezentat pe diferite meridiane, cu un succes care a însemnat, deopotrivă, o consacrare a creației și a interpretării românești.

Dincolo de puternicele deosebiri temperamentale ale autorilor cele trei compoziții — **Scene nocturne** de Anatol Vieru, **Ritual pentru selea pământului** de Myriam Marbê și **Aforisme** de Ștefan Niculescu — prezintă o sumă de caracteristici comune, împlinind astfel dezideratul unității în diversitate. Ele aduc în domeniul muzicii corale — mai refractar evoluției, datorită unui anumit specific, dar și deprinderilor comode — o serie de preocupări „la zi”, similare celor din muzica instrumentală (compozitorii respectivi sînt de altminteri „simfoniști”). Putem vorbi de adevărate

efecte orchestrale, realizate cu mijloacele corului modern, care includ cele mai variate forme de cîntare și recitare într-un ambitus ce se întinde de la șoaptă pînă la strigăt. Lărgirea spectrului timbral, prezența cu drepturi egale a elementului percutat, tendința de spațializare a muzicii (pentru care înregistrarea stereofonică se dovedește absolut necesară), organizarea riguroasă a unor structuri muzicale, precum și — reversul aceleiași medalii — imaginarea unor forme deschise și unor libertăți care să redea spontaneitatea actului creator, toate aceste preocupări, proprii muzicii zilelor noastre, se regăsesc acum și în piese destinate corului a cappella.

Dar, de fapt, circumscrierea acestor lucrări în limitele unui anumit gen ni se pare improprie. **Scenele nocturne** (1964), pe versuri de Federico Garcia Lorca, constituie un madrigal dramatic, gen intermediar între muzica de concert și cea reprezentată scenic. (O versiune coregrafică, în parte discutabilă, ne-a prezentat, cu mare succes de public, Opera Română din București). Anatol Vieru imaginează aici un vast basorelieu cu momente de imobilitate hieratică și treceri line spre dezlănțuirile pasionale — anticipînd astfel problematica lucrărilor sale viitoare. Și **Ritualul** (1968), pe versuri populare, al lui Myriam Marbê se situează la un punct de confluență, poate chiar a mai multor arte, prin importanța mișcării, a desfășurării în spațiu, rolul efectelor de lumină și tentativa de antrenare a publicului, ca în unele forme ale teatrului modern — toate acestea posibile, desigur, în cadrul execuției publice. Înregistrarea oferă, în schimb, relieful valorii muzicale intrinseci, cu ferme cătoare aluzii la arhetipuri folclorice. Sondaje în zonele muzicale ancestrale operează și Ștefan Niculescu în ale sale **Aforisme de Heraclit** (1969) pentru 20 voci corale. Principiul străvechi al eterofoniei (de care, și ca teoretician, s-a ocupat cu o inegalată competență) este actualizat de compozitor și integrat unei viziuni moderne de o impresionantă autenticitate.

Și pentru a încununa această fericită întâlnire a artelor, viziunea plastică a lui Vladimir Șetran, pe coperta discului, vine într-o deplină concordanță cu muzica.

Adrian RAȚIU

fotografia

CEL DE-AL TREILEA OCHI

Există printre noi cineva care știe să vadă. Un ciclop cu un ochi clarvăzător. Cineva înzestrat cu o vedere magică și profetică. Să ne stăpînim risul și plînsul, să ne camuflăm ferestrele și ușile dacă vrem să uităm mai tirziu că am ris și am plîns, pentru că altfel ochiul necruțător va fi martor. Timpul bucuriei și al durerii trece, imaginea bucuriei și a durerii noastre rămîne. El, ochiul miraculos, ne privește. Are cea mai limpede, cea mai generoasă, cea mai cîinică, cea mai duioasă și cea mai grăitoare privire. Cineva umblă printre noi cu un aparat de fotografiat și încremenește mișcarea, eternizează

efemerul într-un impuls orgolios al paradoxurilor. Printre bufonii înțelepți ai împăratului el este ultimul venit, pentru că avea nevoie de o vedere specială (cîți martori sensibili a pierdut istoria pentru că nu le-a dat de la început micul aparat al vederii ciclopice!). Într-o mină el ține un aparat de fotografiat, în cealaltă, o floare. A cucerit încrederea mai multor muze și face operă de artă, studiu sociologic și cronică istorică. Acel cineva după ce a văzut, ne arată: imaginile unui oras ultraaglomerat, în care reclamele au acoperit cerul și unde oamenii respiră prin paiul de citronadă, ale unei idile ciudate dintr-un

bar de noapte, ale unui vînzător ambulant de figurine de ghips (câtei plectoși, negrese voluptuoase și bustul președintelui asasinat Kennedy), ale unei femei concentrate asupra jocului de cărți, ale unui trup transparent pe care nici ochiul crud al aparatului nu-l poate păstra în conture precise... Noul venit printre bufonii înțelepți ai împăratului face biografii complicate într-o singură clipă încremenită pe peliculă. Privirile străni ale unor ochi oboșiți și totuși tineri ascund o viață tremurătoare. Chipul unei fete pîstruie, dimpotrivă, vorbește deschis despre inocența ei nealterată; două dansatoare dintr-un bar de noapte pășesc pro-

fesional pe un ring fără strălucire; printre trecătorii unei străzi, pe inserat, se strecoară cerșetorul fără picioare. Într-o curte părăsită, trei bărbați își improvizează o locuință mizeră, un cîntăreț negru aruncă sunete mute, îndurerate spre sine însuși. Din toate chipurile acestea se încheagă o mare imagine despre Om, așa cum trăiește el în orașe geometrizate și haotice. Cineva ne urmărește pretutindeni și ne surprinde vulnerabili, ne așteaptă răbdător clipa sincerității și alcătuieste din fotografiile sale o expoziție-confesiune. El poate purta numele lui Edmond Höfer.

Silvia DAN

Cum a apreciat critica străină prezența dumneavoastră pe podiumurile de concert din Elveția și Austria?

— Nu pot decît să vă încredințez spre lectură cronicile ziurilor din țările respective.

...In care citim, de exemplu: „Foarte rar se întîlnește un violoncelist cu un asemenea sumum de calități, atît muzicale cît și instrumentale; pentru a spune totul, doar mari solisti ajung aici, iar Cătălin Ilea este din rasa lor.” („Journal de Geneve”). „Un violoncelist excepțional, acest artist Cătălin Ilea” („La Tribune de Geneve”). „Totul fascinant al minunatului instrumentist Cătălin Ilea ne-a încîntat.” („Tagblatt”).

Gh. P. ANGELESCU

micul ecran

Uneltele televiziunii s-au verificat în aceste zile. Le-am putut vedea pe cele bune lucrînd în enormul material ce se arăta aparatului de filmat și am văzut și uneltele neinspirate. Catastrofa nu te întrebă dacă ai aparatul pregătit, dacă ai redactori buni, dacă ai comentarii insufleții. Ea vine. Viitorul va scormoni în arhivele televiziunii să găsească acolo fața adevărată a acestei întîmplări tragice. Este drept că se face totul, în condiții vitrege de lucru, traversînd cu minimum de mijloace la bord zonele în care apa a făcut din așezări întregi insule nesigure, priveliști asupra cărora, cel puțin deocamdată, n-ai cum să intervii. După ce oamenii au fost salvați, cel care într-un fel sau altul fixează pe peliculă proporțiile nenorocirii se angajează, se dedică posturii spiritual nobile de duh plutînd peste ape. Dacă un număr impresionant de oa-

O HARTĂ ÎN IMAGINI

meni, dacă fiecare cetățean al țării, de la copil la vîrstnic, este alături de sinistrala nu numai cu gîndul, nu numai cu o lacrimă izbucnind din ochi care poate n-au plîns niciodată de vreo slăbiciune, dacă toți am răsunat dînd ajutor, televiziunea a contribuit din plin la constituirea rapidă a acestei stări de solidaritate, de conștiință, de participare promptă. Poate că la comentarii ar fi trebuit antrenarea scriitorilor care au fost la fața locului, sau care ar putea merge acolo. De ce cred că scriitorii sînt potriviți pentru acest lucru? Pentru că ei, spre deosebire de redactori de pîlă, ar avea contact prima oară cu realitatea normală a unor zone, pe cînd pentru jurnaliștii obișnuiți zonele sînt cunoscute și ei sînt obligați, sînt tentați, biologic, să funcționeze în limitele unui ochi oarecum rutinat, în

limitele unui limbaj puțin secătuit. Dar chiar și așa, am auzit comentarii tulburătoare. În zilele de grea încercare, televiziunea ca instituție și-a făcut pe deplin datoria. Abia în aceste zile au ieșit în evidență cu mare acuitate calitățile ei extraordinare. Defecțele — relativă sărăcie a mijloacelor pentru transmisiile în direct, o gîndire prea puțin dinamică și exagerat fotografică, în sensul că nu se urmărește cu încredințare realitatea în desfășurarea ei dramatică, ci se fac fotografii, pot trece încă neobservate. Aparatul urmărește și subliniază fragmentul, care, dacă acum poate fi utilizat fără pretenții, pentru că tristețea este fierbinte și efortul colectiv uriaș, curiozitatea nobilă și hotărîrea de a ne reface, suverană, mai tirziu, cînd aceste fragmente vor fi puse cap la cap, vor apare fără îndoială niște goluri care nu

vor accepta să fie umplute cu vorbele celor care n-au văzut, cu sentimentele celor care nu s-au apropiat, cu amintirile păstrate numai în memoria omenească și devenite greu de crezut de alții. Televiziunea trebuie să filmeze foarte mult. De hartă în imagini a acestei catastrofe naturale, hartă pe care televiziunea o face acum, ar putea depinde în viitor lucrarea unor hotărîri, precizia în realizarea unor planuri de apărare împotriva naturii care te lovește cînd și unde nu te aștepti. Cu ajutorul acestei doveditoare hărți în imagini, ne-am putea preciza și adînci grija, atenția și răspunderea noastră pentru viitor. Și pentru clipa de față, pentru păstrarea interesului general, ne-ar trebui mai mulți regizori apti de o selecție rapidă a elementelor de imagine și de comentariu în cadrul filmului-document care face.

Constanța BUZEA

radio

90 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI TUDOR ARGHEZI

De sub verdele Mărtisorului s-au întors printre noi două umbre. S-au oprit o clipă sub cași cu mireasmă de crud, apoi au pornit mai departe, măcinînd în mersul lor mărunț vremea și veșnicia ei. Nu ni-i putem închipui decît împreună, El și Ea. Sub pașii lor de fum iarba nu se mai îndoale. Clorofila sîrșită în virfuri de puf a rămas încremenită. Plutirile încete ieșite devreme se îndreaptă dincolo de vreme, lăsîndu-ne în dar, nouă, muritorilor de rînd, doar potriveala de cristal a cuvintelor. Undele ni l-au adus din nou, parcă aievea, în fața ochilor închiși, ca sufletul să se poată apleca mai în voie, eliberat de trup, spre înfrățirea cu spiritul arghegian. De la Omagiul adus de poezii Ion Brad, Ion Bănuță, Gh. Tomozei, pînă la **Fonoteca de aur**, personalitatea marelui poet a fost trecută prin cîteva din ipostazele pe care Arghezi și le-a durat în mai bine de jumătate de secol de neîntreruptă și fecundă trudă. Poeziile: Să-ți-o srac, în interpretarea lui G. Vrăcuta, **Întoarcere la brazdă**, în interpretarea lui E. Botta, scurtele dar edificatoarele prezentări făcute de Al. Philippide și Vl. Streinu, omagiul Rozei del Conte, ca și vocea lui M. Ralea, poposită și ea pentru

puțin printre noi, toate acestea, culminînd cu vocea atît de cunoscută și de a noastră a lui Tudor Arghezi, dînd zvon de viață **Născocitorului**, au făcut din emisiunea **Odă limbii române** un crîmpeț de nobilă literatură. Nu vom uita să amintim banda magnetică, într-adevăr cu valoare de aur, unde a rămas pentru noi, și mai ales pentru cei ce ne vor urma, glasul atît de particular al marelui poet. Cum am scris, pamfletul **Baroane**, poemele în lectura autorului: **De ce-aș fi trist, Cîntec la fereastră**, ne-au readus vocea tremurată de nuanțe a celui care după Eminescu a făcut cea mai impresionantă revoluție în puterea de înnoire a stilului. Universalitatea poeziei lui T. Arghezi a fost mărturisită în cuvinte alese de Iannis Rizos, Maria Thereza Leon, Ana Ahmatova, Elizabeta Bagriana, Raphael Alberti, Salvatore Quasimodo și dacă nu-i putem aminti și pe ceilalți participanți la reușita emisiunii **Dicționar de literatură universală**, de vină este numai spațiul restrîns. Cuvinte de mulțumire lucrătorilor Radiodifuziunii, care au făcut din ziua de 21 mai, o zi literară de neuitat.

Petre SĂLCUDEANU

False probleme

Asemeni dezbaterilor critice asupra „specificului național” (prelungite la noi din vremea Daciei literare pînă în zilele noastre: a răspuns și semnatarul acestor rînduri acum vreo doi ani, în revista *Ramuri*, la o anchetă pe tema propusă). — problema valorilor universale sau a universalității literaturii române, mi se pare fundamental falsă și creatoare de confuzii, mai cu seamă că ascunde aproape totdeauna un simbol programatic. Astfel de dezbateri și de probleme denotă un complex de inferioritate, pe care o cultură majoră, formată, trebuie neapărat să-l depășească. Mi se pare că, deși a fost pusă în termeni literari, pe timpurile lui Kogălniceanu, tema „specificului național” reflectă, în pofida evidentei noastre inferiorității față de marile culturi europene, starea de umilință politică și socială în care se găsea poporul român, Exaltarea peste măsură a trecutului nostru istoric — începută de Școala Ardeleană (cu izvoare în proclamarea latinității românilor, de către cronicari) — și descoperirea valorii poeziei populare, mai apoi, sub influența romantice din afară, deși, incontestabil, acte de cultură, reflectau același complex de inferioritate, de natură politică. Sămănătorismul, poporanismul și gîndirismul s-au axat, în atari dezbateri, mult mai înăuntrul esteticului. De altminteri, între cele două războaie, perioadă atît de înflorită literar, și contemporană cu realitățile artistice occidentale, preocuparea de a crea la noi valori de mărime universală și de a le impune universalității a dominat. De astă dată însă complexul de inferioritate estetică era fără teme și problematica însăși cu desăvîrșire falsă.

Aș face, mai întîi, o comparație. S-a produs, după cum prea bine se știe, în Germania, la sfîrșitul epocii Luminilor și începutul romantismului, o mișcare patriotic-culturală cu dublu sens: dezbătărea de influența clasicismului francez și întoarcerea la izvoare autohtone — pe o linie filozofică-socială mai largă, prin Herder și Lessing și pe o linie estetică mai accentuată, prin culegerea de versuri populare *Des Knaben Wunderhorn*, a lui Arnim și Brentano. Dar, cînd Lessing, de pildă, propunea în locul lui Corneille pe Shakespeare, ca mai potrivit spiritualității germane, schimba un model străin cu altul. Printre vasele rezultate ale acestor mișcări, se nu-

mără, ca o culme, opera de cosmopolit a lui Goethe, care a învățat de la toți (e semnificativ faptul că tocmai lui, genului învinuit de indiferență patriotică — învinuire întreținută de alfel de propriile lui declarații — i-au dedicat Arnim și Brentano culegerea lor de poezii populare pe care el a examinat-o cu deosebit interes, cu deosebită atenție și uimitoare pricepere). Toate acestea se întîmplau atunci în Germania, așa cum se întîmplau, deoarece, dincolo de împrejurarea că patria scriitorilor amintiți se afla mai mult sau mai puțin la cheremul imperiilor europene, ei nu sufereau de un complex de inferioritate, în domeniul estetic, ci doreau să reformeze, adică să înnoiască spiritul german, fără vreo intenție precisă de a se impune celorlalte culturi universale, adică de a intra într-un mai larg circuit, dincolo de frontierele lor literare. Trebuia să vină, curînd, doamna de Staël, pentru ca prin faimoasa ei operă *De l'Allemagne* să reveleze continentului turburătoarea cultură germană.

Se discută așadar, la noi, despre importanța de a crea valori artistice care să se impună universal și trebuința de a duce o politică culturală, pe linie de stat, în sensul de a ajuta la impunerea lor. În aceasta constă tocmai falsitatea problemei. Dacă este bine și necesar ca scriitorul român să cunoască îndeaproape și temeinic valorile universale contemporane, să profite din contactul cu ele, fie imitîndu-le, asimilîndu-le sau respingîndu-le (după felul personalității specifice), el e ținut să scrie totuși pentru publicul autohton, conștient de calitatea sa și de jatoria de a se adresa unui public cît mai exigent și mai evoluat. Ar fi zadarnic să-și impună să devină universal, adică să scrie în așa fel ca să intre prin propria sa voință în circuitul universal. Iar a cere statului să-l ajute la aceasta, nu numai că e ineficace, dar înseamnă și a-i cere prea mult. Traducerile planificate de organisme românești, cu scopul de a fi plasate pe piața internațională, sînt sortite eșecului. Chiar tradus din inițiativa străine, un romancier de talia lui Rebreanu nu a reușit să se impună universal. Căci a te impune universal înseamnă a exercita un rol creator, o influență, a fi o prezență vie și actuală în lumea străină în care ai pătruns. Deoarece scriu în limba română, mari poeți ca Bacovia sau Blaga nu vor

putea concura, pe plan universal, poeți mult inferiori care scriu în limbi de circulație mondială. Noi știm prea bine că prozatori ca Hortensiu Papadat-Bengescu sau Mihail Sadoveanu sînt mai mari scriitori decît Panait Istrati și totuși autorul *Kyrei Kyralina* (cea mai bună operă a sa) continuă a fi spontan tradus (din franceză) în diferite limbi ale lumii. O dovadă că, dacă în nici un caz un poet nu-și poate exprima lirismul, la nivelul său, prin talmăcirile operelor sale (nici Eminescu, nici Pușkin nu vor juca vreodată, ca poeți traduși, un rol în poezia universală), și proza are, de asemenea, secretele ei, de netrasmisibilitate. Există un „ce” misterios, care poate face ca o operă de mai mică importanță să treacă de la sine hotarele limbii în care a fost concepută. Desigur capodoperele absolute, ca atîtea scrieri ale lui Stendhal, Dostoievski, Faulkner sau alții își deschid firesc drum în lume. De provocat nu le vom putea niciodată provoca: ajunge să creăm, la noi, un climat favorabil pentru ca, la ziua lor sortită, să se nască.

A cîntări universalitatea unui scriitor român ca Rebreanu sau oricare din contemporanii noștri imediați, după numărul traducerilor ce s-au efectuat din opera lor, este curată zădărnice, cînd se traduce mereu, în toate limbile pămîntului, atîtea cărți ce se citesc și se uită. Mai serios și mai folositor mi se pare să punem la îndemîna străinilor prezențări sintetice ale literaturii române în valorile ei autentice, spre a trezi astfel interesul pentru fenomenul spiritual românesc. Se vor găsi apoi străini inteligenți care, apropiindu-se de noi, vor ști ei înșiși să descopere universalitatea noastră. A scrie noi înșine despre universalitatea scriitorilor noștri, în propriile noastre reviste (curată aberație! — niciodată un critic francez nu va scrie despre universalitatea lui Baudelaire, sau un critic englez despre universalitatea lui Joyce, — cel mult asupra influenței acestor scriitori în literaturile lumii), ori în revistele străine, înseamnă a face reclamă ieftină și inutilă sau a ne înșela pe noi înșine.

În procesul de universalizare a literaturii române important rămîne contactul scriitorilor noștri cu operele universale actuale și contactul personal cu scriitorii străini și lumea lor.

L. NEGOIȚESCU

Probleme reale, soluții greșite

Oferindu-mi prilejul de a cunoaște opiniile sale în problema valorilor universale și a universalității literaturii române (înainte ca aceste opinii să fie publicate), prietenul meu I. Negoitescu m-a obligat — fără să vrea — la o reacție pe care țin s-o fac publică. Autorul acelei îndrăznețe „Poezii a lui Eminescu” — carte substanțială pe care (folosesc aici ocazia de a o spune) Marin Preda o „lichidează”, în „Luceafărul”, la modul supertradiționalist, în termeni care se întorc împotriva lui însuși — este cunoscut, în general, pentru ideile sale neconformiste, temerare, stimulatoare, în tradiția demnă de respect a unui Maiorescu, Lovinescu, Călinescu, — personalități care — la timpul lor — au stîrnit vehemente luări de poziții, animate de un puternic spirit subiectivist. De data aceasta, însă, mi se pare că Negoitescu însuși este mai subiectiv ca oricînd, atunci cînd numește „false probleme” anumite chestiuni care n-au încetat a fi deosebit de stringente, și mereu actuale, pentru viața noastră literară.

Există o indoită problemă — de loc „falsă” — în ceea ce privește valorile și circulația valorilor literare. E, mai întîi, o problemă de sociologie literară, de circulație, de difuzare a valorilor naționale, de inserare a lor în circuitul universal; și există, apoi, cu totul distinctă de aceasta, problema valorii în sine a unei literaturi naționale, indiferent de faptul că această literatură este, sau nu este, cunoscută pe plan universal. Valorile există în sine. Faptul că o anumită epocă istorică și culturală promovează o valoare sau alta nu înseamnă nicidecum că alte valori încețoază de a exista; faptul acesta înseamnă doar că aceste din urmă valori nu se bucură, la un moment dat, de o audiență generală. Ceea ce se numește „spiritul timpului” — amestec inextricabil de atitudini ideologice, cristalizate în instituții, de forme culturale, de gusturi și mode literare etc. — constă tocmai în această promovare a anumitor valori, pe de o parte, și împingerea în umbră, sau chiar negarea violentă, a altora, pe de altă parte. Fenomenul sociologic al circulației valorilor se acoperă, în foarte mare măsură, cu fenomenul succesului literar. Dar succesul nu este identic egal cu valoarea, lucrul acesta se știe foarte bine. De aceea, discutînd despre raportul dintre valorile noastre naționale și universalitate, trebuie

să distingem net cele două aspecte pe care le-am indicat mai sus.

Mi se pare foarte straniu că I. Negoitescu psihanalizează comportamentul politic și cultural al poporului nostru din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, vorbind despre „complexe de inferioritate” acolo unde, în mod normal, trebuie să vedem acte politice și culturale de afirmare națională. „Starea de umilință politică și socială în care se găsea poporul român” nu naște cu necesitate, și nici n-a născut, în cazul nostru, un „complex de inferioritate”; ci, din contra, a exacerbât conștiința națională, conștiința flagrantei nedreptăți sociale și politice, stimulînd avîntul revoluționar. În același fel, descoperirea valorii artei noastre folclorice nu reflectă — cum susține I. Negoitescu — un „complex de inferioritate, de natură politică”, ci — din contra — dovedea că ne aflăm pe același plan valoric, în materie de folclor, cu celelalte popoare europene, cu popoarele „mari”, deținătoare ale puterii politice; element suficient pentru a ne insufla conștiința valorii și a drepturilor noastre politice: de data aceasta, tocmai cultura — în speță folclorul — era un argument în favoarea drepturilor noastre la libertate națională și la emancipare socială, așa cum — cu aproape un secol în urma epocii romantice — conștiința originii noastre latine pleda pentru aceeași cauză. Dacă putea fi vorba de vreun „complex de inferioritate”, acesta se putea manifesta cel mult în domeniul creației culte, unde — într-adevăr — literatura noastră nu avea, la 1848, un creator care să se compare, de pildă, cu Lamartine, marele susținător al cauzei moldo-valahe la Paris. Dar această situație încetează treizeci de ani mai tîrziu, cînd un Eminescu sau un Caragiale afirmă, fără putință de tăgădat, geniul creator românesc în literatură. Bineînțeles, rămîne încă o problemă extrem de importantă: faptul că valorile noastre naționale sînt încorporate într-o limbă fără circulație europeană, cu atît mai puțin universală; deci, faptul că nu pot fi cunoscute direct de către spirite capabile să le discute și, astfel, să le insereze în circuitul marilor valori. Dar acest lucru nu înseamnă de loc că noi — spre deosebire de germani, cum spune I. Negoitescu — am fi suferit de „un complex de inferioritate estetică”. Numai pentru cei ce confundă cele două planuri — acela al vehi-

culării valorilor literare, pe de o parte, și acela al existenței acestor valori, pe de altă parte, — situația de la începutul secolului nostru putea să fie inhibitoare. Această situație există și astăzi, și — din păcate — va mai exista; ceea ce nu înseamnă nicidecum că scriitorii noștri ar fi destinați unei existențe obscure, necunoscute, fără acces la difuziunea universală. Dacă există o problemă a difuzării valorilor noastre naționale — și, fără îndoială, o asemenea problemă există; dacă această problemă e, și va fi încă mult timp, actuală, ea nu ni se pare nici pe departe „falsă”, ci — din contra — reală, și într-adevăr de interes național.

Ceea ce ni se pare a fi fals, deci greșit, este modul în care se încearcă rezolvarea ei. Vom da un singur exemplu. Acum doi ani a apărut la Paris o „antologie a poeziei române”, într-o colecție care publicase, înainte, două asemenea lucrări: una poloneză, alta maghiară. Noi am alcătuit un sumar care oglindea, cu fidelitate, spiritul specific anilor '90, traducînd poezii ne semnificative ale unor scriitori pe care numai opacitatea estetică a perioadei amintite a fost în stare să-i propună conștiinței noastre culturale și să-i introducă în manualele școlare. Și încă introducerea unui Neculuță sau Păun-Pincio — ca să dau doar două exemple — în cărțile noastre de școală ar fi un act de trecut cu vederea (pentru că poate fi „reparat” de la un an la altul); în schimb, așezarea lor, și a altora de aceeași valoare, într-o antologie destinată Europei întregi, constituie o imensă greșală. Cu asemenea scriitori, este firesc, cît se poate de firesc, să nu putem stîrni interesul străinătății pentru valorile noastre poetice. Al doilea lucru supărător este calitatea acestor traduceri. Oare într-adevăr poezia română nu are la Paris un prieten, un mare prieten, capabil s-o aprecieze, dar în același timp s-o și ofere francezilor într-o versiune demnă de originalul care a prilejuit-o, așa cum a fost cazul pentru poezia din cele două țări vecine? Să nu mai vorbim despre regretabilele omisiuni în ceea ce privește lirica noastră actuală: dacă nici măcar producțiile asupra cărora critica și istoria literară s-au exercitat din plin nu sînt triate așa cum s-ar cuveni; dacă în conștiința publicului nostru persistă încă ideea că un Vlahuță sau Pa-

nait Cerna sînt demni de a figura într-o asemenea antologie, atunci nu e nimic uluitor în faptul că unii poeți de valoare din secolul nostru nu și-au găsit locul într-o atare lucrare ce se vrea reprezentativă.

Nu ni se pare de loc umilitor ca statul să se intereseze de asemenea editări. Această activitate trebuie să continue; dar ea trebuie, în același timp, încredințată unor oameni capabili să distingă între ceea ce e reală valoare a culturii noastre, între ceea ce constituie valoare numai pentru noi, și între ceea ce este de la prima — sau numai de la o a doua — privire, în mod evident, *veleitățe și impostură*. Bineînțeles că, pentru a putea aplica asemenea distincții în cazul operelor ce urmează a fi traduse, se cere mai întîi să aplicăm aceste disocieri pentru noi înșine: să elucidăm, mai întîi pentru conștiința literară românească, care sînt valorile noastre naționale adevărate, în stare să suporte confruntarea cu anumite valori străine, de celelalte care sînt menite să rămînă doar repere de ordin istoric ale culturii noastre.

Văzînd „false probleme” acolo unde acestea nu există, I. Negoitescu propune el însuși o „falsă problemă”, atunci cînd scrie: „Ar fi zadarnic (ca scriitorul român) să-și impună să devină universal, adică să scrie în așa fel ca să intre prin propria sa voință în circuitul universal”. O asemenea formulare ne descumpănește: ori fraza de mai sus e valabilă, și atunci ea se aplică tuturor scriitorilor, de oriunde și de oricînd (*nimeni* nu intră în circuitul universal prin propria sa voință); ori ea este falsă, și atunci ea nu se poate aplica numai scriitorilor noștri (*orice* scriitor intră în circuitul universal prin propria sa voință). Dar ce înseamnă a fi scriitor universal? I. Negoitescu spune: „...înseamnă a exercita un rol creator, o influență, a fi o prezență vie și actuală în lumea străină în care ai pătruns”. De acord. Dar pentru a exercita acest rol, pentru a fi această prezență vie, trebuie mai întîi să pătrunzi în acea lume străină (de unde, necesitatea traducerilor, chiar pe linie de stat, dar a unor traduceri bine alese și superior realizate). Rolul creator, prezența vie poate fi exercitată imediat după pătrunderea într-o cultură străină, sau poate fi un fenomen mai îndepărtat în timp, rodul unei „redescoperiri” tardive. Dacă poeți ca Bacovia sau Blaga nu pot „concura, pe plan universal, poeți mult inferiori”, faptul se datorește și lipsei de traduceri blagie sau bacoviene — traduceri de calitate! — în culturile străine. „Un poet nu-și poate exprima lirismul, la nivelul său, prin talmăcirile operei sale”, replică mai departe I. Negoitescu. E adevărat. Pentru ca Eminescu sau Blaga să joace un rol în literatură universală e nevoie să fie cunoscuți, la adevărata lor valoare, în limba română; dar, pentru a stîrni interesul față de ei, pînă la limita la care un spirit european să-și dea silința de a învăța limba noastră numai pentru a-i cunoaște, este — încă o dată — nevoie să fie cunoscuți măcar parțial și aproximativ în străinătate. De ce nu sîntem în stare să organizăm festivaluri internaționale de poezie, în cadrul cărora să dezbaterem — pentru invitați de calitate — problemele poeziei românești, stimulînd astfel interesul lor față de valorile noastre lirice? Bineînțeles, festivaluri la care să fie invitați poeți străini de prima mînă, nu turiști culturali specializați în talmăcirii nediferențiate de pe toate meridianele!

Cît privește articolele despre universalitatea noastră, acestea sînt, fără îndoială, pașapoarte spectaculoase, dar... fără viză de intrare: numai reprezentanți calificați ai culturilor străine ne pot da dovada prezenței noastre reale în acele culturi. Pe aceștia, noi înșine trebuie să-i găsim, să-i facem să se apropie de fenomenul literar românesc, să-i ajutăm să ne înțeleagă și să ne iubească. În sensul acesta, contactele oficiale, dar mai ales cele particulare, între scriitorii noștri și cei străini, sînt singurele mijloace eficiente. Nu interesul pe care o operă nesemnificativă poate să-l stîrneasce — datorită cantității de exotism sau de ciudățenii de ordin etnografic pe care le conține — în rîndul unor cititori străini fără discernămint, ci apropierea unui spirit străin superior de o lucrare românească de mare valoare națională — iată evenimentul pe care — chiar dacă nu-l putem provoca — îl așteptăm neconștient, plini de speranță, încrezători în destinul nostru.

Ștefan Aug. DOINAȘ

Acad. GRIGORE C. MOISIL :

Orizontul matematic

Ne-am adresat academicianului Grigore C. Moisil cu următoarea întrebare :

— DIN SCRISORILE CANDIDAȚILOR LA UNIVERSITATE CARE OPTEAZĂ PENTRU FILOSOFIE, ÎN AFARA ATAȘAMENTULUI DECLARAT FAȚĂ DE ACEASTĂ DISCIPLINĂ, REIEȘTE ȘI O ANUME TEAMĂ DE MATEMATICĂ. CE AȚI PUTEA SĂ NE SPUNEȚI CA SĂ-I LINIȘTIȚI ?

Și iată răspunsul :

N-am de loc de gând să-i liniștesc. Mai repede îmi place să-i tulbur. Numai că la întrebarea aceasta m-aș simți dator să întreb la rîndu-mi : oare nu cumva e filosof cel care deasupra școlii sale a spus să nu nimeni dacă nu e geometru ?

E fără îndoială că frica de a fi obligat să învețe matematică cuprinde foarte mulți oameni. Inginerilor reputați în a ști matematică le e astăzi teamă că vor trebui să învețe matematicile moderne. Fizicienilor, care și ei erau învățați să nu fie din fire în contra matematicii, le e și lor teamă de cantitatea enormă de matematici pe care trebuie s-o învețe. Chimistii care, înainte vreme, fugeau de la fizică la chimie fiindcă aveau de învățat mai puțină matematică, le e acum groază că pe lângă matematica de care au nevoie în interpretarea, prevederea și

proiectarea fenomenelor chimice, mai trebuie s-o învețe și pe aceea de care au nevoie ca să-și organizeze economic întreprinderea.

De curînd s-a înființat pe lângă Academia de Științe Economice o facultate de cibernetică economică și calcul economic care cere ca economistul să descindă din înălțimea teoriilor sale economice la controlul lor de către practica economică, control care se face cu ajutorul calculatoarelor și încadrînd fenomenele în sisteme de egalități și inegalități algebrice.

Pe lângă Academia de Științe Economice funcționează un foarte frumos centru de calcul al cărui scop este de a-i învăța pe economiști încă de pe cînd sînt studenți, dar și mai tîrziu, să utilizeze matematica în proiectarea și planificarea economică.

Direcția Centrală de Statis-

tică are și ea un centru de calcul, iar CEPECA își dedică o muncă analogă, dar mai ales pentru cei care sînt mai puțin tineri și vor să ajungă cadre importante.

Vedeți, dar, că ne-am apropiat, vorbind despre economie, de una dintre disciplinele care făcea parte, de multă vreme, din problematica filosofică. Eu nu știu care a fost primul filosof care s-a ocupat și de studiul problemelor economice, dar mă întreb de ce aceste probleme nu l-ar interesa pe un filosof din zilele noastre. Ceea ce sînt sigur e că nu le va putea înțelege dacă s-ar întoarce cu dispreț de la calculatoarele electronice.

Astea toate sînt trecutul. Lucruri, de altfel, cunoscute. Vă prezint acum pe doi foarte tineri matematicieni care sînt aproape de terminarea facultății. Amîndoi și-au încheiat lucrarea de diplomă, unul studiînd aplicarea metodelor matematice în arheologie — Ileana Kivu — celălalt — Sorin Niță — (elev al prof. Solomon Marcus) care studiază reconstituirea filiației manuscriselor unei cronici a Țării Românești.

Azi dimineață la Institutul de Arheologie am asistat la o ședință a sectorului de epigrafie de sub conducerea profesorului D. Pippidi. În această ședință o tînără epigrafistă,

Alexandra Ștefan, a arătat cum se pot ordona cronologic un șir de inscripții grecești găsite la Istria, întrebînd metode matematice și calculatorul centrului de calcul al Universității.

În aceste condiții e normal să ne întrebăm dacă filozofii nu au dreptate să le fie frică de matematică. E o veche vorbă românească : „De ce ț-e frică nu scapi”. Trebuie subliniat că prima dintre științele filozofice care a intrat în sfera de interes a matematicienilor a fost logica formală, devenită logică matematică. Sînt cel puțin o sută și ceva de ani de la George Boole. Sînt mai mulți decît atît, de cînd a început-o Leibniz. Și mult mai mult decît atît, după mine, fiindcă teoria silogismului la Aristot este strict formală în înțelesul în care acest cuvînt îl are în matematică.

Acum s-a mers mai departe și se studiază problema demonstrării automate a teoremelor. (La Institutul de matematici al Academiei se elaborează o teză de doctorat în această direcție.) De asemenea se studiază rezolvarea automată a problemelor. Prin **probleme** înțelegem nu probleme de matematică despre care

nimeni nu se miră că se duc la calculator, ci problemele necantitative, de logică. În această direcție la noi, în București, la Institutul de matematici al Academiei s-au pus bazele unui capitol nou al matematicilor numit „programarea pseudobooleană”. Apelul la numele lui Boole în titlu arată că avem de-a face cu probleme în care întrebarea admite unul din răspunsurile da sau nu. Dacă filosoful e dispus să creadă că economia nu mai face parte din filosofie, că logica nu mai face parte din filosofie, că psihologia nu mai face parte din filosofie, că sociologia nu mai face parte din filosofie, că poetica *) nu mai face parte din filosofie, atunci, bineînțeles, el are voie să nu se preocupe de matematizarea acestor discipline. Și poate nici atunci, fiindcă îmi pot pune altă întrebare : Nu este oare filosoful obligat să fină seama de un eveniment care are o deosebită importanță în istoria omenirii și care e munca ce se duce pentru matematizarea acestor științe ?

Eu sper că în vara aceasta vom avea la București vizita unui mare matematician francez, GROTHENDIECK, care azi (ca și un alt mare matematician francez, THOME, la fel de tînăr) a început să se ocupe de biologia matematică.

Iată de ce eu cred că filozofii au dreptate cînd se tem că vor trebui să învețe matematică. Dar eu, pentru ei, n-am leac de frică, nu pentru a învăța disciplinele care, matematizîndu-se, ies din filozofie, ci pentru a înțelege tocmai procesul matematicii.

*) Prof. Solomon Marcus are sub tipar un volum intitulat : *Poetica matematică*.

ION POPESCU

— secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist —

Tineretul eroic

El însuși publicist, autor al ciclului de reportaje de pe marile șantiere : „Ștăfeta constructorilor”, inginerul Ion Popescu începe convorbirea cu un murmur trist :

— Și ce frumoase erau orașele și satele noastre !

Îți aduci aminte de Tg. Mureș ? De combinat ? Era atunci în plină construcție și noi voiam să-l vedem cît mai repede gata. Gata ! Turnul de răcire e gata ! ne spuneau tinerii urcați, cu meșterii lor, pe schelele strălucitoare. Surisul acela general părea să fi fost însuși surisul țării. Erau atunci acolo și doi tineri purtînd același nume, Dorin Popa, aflați, prin muncă și pasiunea lor, la aceeași cotă înaltă a conștiinței și nu-i puteam deosebi decît prin faptul că unul era inginer, iar celălalt încă elev la școala profesională a combinatului. Acum, în aceste clipe dramatice cînd combinatul a fost lovit atît de crunt și de neașteptat, cei doi Dorin Popa, unul director general al combinatului, iar celălalt secretar al organizației U.T.C., s-au aflat zile și nopți, 5 zile și 5 nopți, fără să doarmă măcar un minut, între muncitori, între tineri, salvînd bunuri materiale și vieți omenești.

O dezechilibrare cu neputință de lămurit a forțelor naturii ne-a făcut și ne face încă să trecem printr-o

încercare tragică, să trăim zile care nu se mai pot numi zile — dar fiecare clipă s-a transformat în mesaje vibrante ale înaltei conștiințe patriotice, ale solidarității românești, ale muncii eroice pentru salvarea bogățiilor făurite de popor pe pămîntul strămoșesc. Înceștarea e cu atît mai dramatică dacă ne gîndim că ori de cîte ori a avut de suferit de-a lungul istoriei sale, poporul și-a găsit refugiul în natură, românul și natura au devenit de la începuturi frați de sînge și de sevă ; lovit și hăituit, omul a fost întotdeauna primit de natură, oferindu-i-se ca scut de apărare, lăcaș de odihnă și de liniște interioară, de refacere a forțelor. Iar acum, paradoxul : natura și-a răsturnat propria ei fire și, făcînd din apă armă ucigătoare, s-a năpustit asupra a tot ce s-a clădit mai frumos și mai durabil pe acest pămînt : orașe și sate. Natura s-a dezechilibrat, dar poporul nostru strîns unit în jurul Partidului Comunist Român, avînd în față exemplul măreț dat, în toate împrejurările, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, nu și-a pierdut firea, dimpotrivă, și-a dezvoltat încă o dată neasemuita sa frumusețe morală.

De la cîntarea naturii s-a trecut la înfruntarea dezlănțuirii forțelor ei oarbe, la cîntarea omului eroic. E omul mai puternic decît natura ? Trebuie să

fie ! În lupta cu apele se petrec gesturi inimaginabile și, fiindcă-mi ceri să vorbesc despre școală, îți spun că școala noastră socialistă a crescut elevi minunați.

În clipele cînd încă la Comitetul nostru central se pregătea apelul către tineret, alături de muncitorii din fabrici, de tinerii din sate și din instituții, elevii școlilor și liceelor noastre au cerut să fie lăsați să meargă imediat în județele calamitate și să ajute acolo, cu puterile lor, la oprirea marșului ucigător al inundației.

Elevii liceului „Mihail Sadoveanu”, săvîrșind pentru înția oară o abatere de la regulamentul școlii, au venit la clase fără uniforme : le trimiseseră colegilor lor din Satu-Mare.

Elevii dintr-un internat de școală generală au mers la conducerea școlii să spună că au hotărît să renunțe, în favoarea colegilor lor aflați în suferință din alte părți ale țării, la banii ce li se cuveneau lunar, precum și la felul III de la masa lor zilnică, adică la dulciuri, la prăjituri.

Îi povestesc tovarășului Ion Popescu o întîmplare cu un reportaj pe care voiam să-l scriu cu trei săptămîni în urmă de la Cluj, despre excursiile de vară ale elevilor și studenților de acolo. Eram la biroul de turism pentru tineret al Comitetului județean al U.T.C. și stăteam de vorbă cu tînărul activist Traian Abrudan. Aveam în față planuri, planurile a zeci de excursii, mai lungi sau mai scurte, cu popasuri din cele mai captivante. O vară de excursii, excursii în Apuseni, în „țara” Birgăielor și a Năsăudului, excursii pe valea largă a Someșului verde și a Crișului Repede, excursii la Dej, și la Gherla, orașul castrului și fortărețelor romane, al marelui combinat de industrializare a lemnului și al fabricii de covoare plușate de

tip oriental. La Cluj se pregătea, pe atunci, vacanța și eu voiam să scriu despre ea ca despre o vacanță din cele mai frumoase. Dar locurile pomenite au fost mutilate, într-o noapte și o zi, de apa mîloasă cu rinjet galben. Ce se va întîmpla cu planurile acelea ? Vor mai putea fi ele puse în aplicare ?

— Nu numai la Cluj, în toate județele țării s-au proiectat excursii și ni le proiectasem pe drept, le meritam. Acum însă tinerii ne cer să proiectăm șantiere de reconstrucție. Același tineret care, după orele de muncă și de învățatură, știe să se și distreze, e acum hotărît să-și pună toate forțele în încordata bătălie pentru renormalizarea vieții, în fond, pentru reinfrumusețarea locurilor atît de dragi și atît de greu lovite. Desigur vor fi și excursii, vor fi activități culturale, dar mai presus de toate sînt acum obiectivele cuprinse în apelul Comitetului nostru Central — și nimeni nu are nici cea mai mică îndoială că vor fi îndeplinite în timpul cel mai scurt.

Generațiile mai vechi ale țării au dat sub conducerea partidului proba de foc, comunistă, îndeplinind revoluția și clădind pe pămîntul României socialismul.

Acum, în aceste zile grele, cea mai tînără generație a țării este chemată să dea o probă la fel de eroică și pe care generațiile viitoare o vor numi probabil, proba de apă, proba vitejiei în lupta cu stihiiile naturii dezlănțuite, o luptă nebănuită, neprevăzută.

Această hotărîre de neclintit a tineretului vine să întregască și să reflecte impresiionanta solidaritate și întrafajutorare care unesc întreaga națiune și care îi dau forța de a birui măririle greutăți și încercări prin care trece patria.

Vasile BĂRAN

POȘTA REDACȚIEI

de NINA CASSIAN

D.V.F.: Ideea din „Ilie“ e amuzantă și putea da naștere unei nuvele izbutite. Dar nu a dat. Relatarea e plată și ocolește semnificațiile mai adânci.

GEORGE VLADI: Maestrul căruia i-ați închinat poezia v-ar atrage cu siguranță atenția că un vers ca :

„Cu toat-imensitatea spațiilor umbrate“

e defectuos. Deci, bine făcute, poezii în genul celei trimise s-ar putea publica.

CALIN NEBUNUL: Plicul expediat în februarie e promițător.

ION VULCĂNESCU: Mereu găsesc cite ceva interesant în versurile dv. Dar nu pot trece peste „i-mi“, „f-ți“, „v-a părea începutul“ etc.

A. MANDA: Foarte inegale. Printre altele versuri slabe, li-cărește „M-am oprit între ză-padă și ploaie privind, cu arborii drepti, în văz și în auz“, sau „Dacă m-aș mișca, mi-ar sări trupul în tândări“, sau „Mi-e teamă de nud, ca de frumos“.

DANIEL NACRIM: „Aurora“ o recomand „A.L.“ Celelalte nu ajung nici la rozele ei tălpi.

C. RADU: Prea puțin. Trimi-teți an „iclu“ concludent.

V. V. TOMESCU: Prea multe dezbateri teoretice în forme prea prozaice.

SILVIU JUSTINIAN: Nu ader la această etapă în care vă în-cintă monorima. Mult prea arti-ficios.

ION MARINESCU: Cred că trebuie perseverat.

EREMIA G. ILCENCO: Din când în când, o presimțire de poezie. Dar multe confuzii de stil, neclarități, imperfecțiuni de limbă.

E. COZEANU: Cu câteva excepții, nu prea vă înțeleg poeziile.

Ce înseamnă laborioasa ima-gine :

„Involburata sevă a gândului mi se scurge prin braț la capătul degetelor ce se deschid ca petalele rodind fructul cunoașterii în carnea căruia ochii își strepezesc dinții cu care devorează departele“ ?

CHRY: Iar pe dv. vă înțeleg și mai puțin. Nu știu ce semnifică : „Alungind... relieful plas-matic de ruga unui dement apatic“, „inițial, o aplicație batjo-corea lumina beznelor albastre“, „insectele care și noaptea și ziua abundă neonul“, „accep-tind în horă toți membrii cu fi-nețe“, „pictată rânire senilă to-tal umbrită, vocație xilen po-sosit în zaruri“ etc. Eu aș zice să nu mai reveniți un timp. Poate vă mai împrieteniți cu cuvintele.

EMIL SIMA: Adresa pe care mi-o cereți n-o cunosc nici eu. Scrieți pe adresa Uniunii Scri-itorilor. Proza dv. dovedește unele calități de povestitor. To-tuși, prea mult reportaj și „re-producere“ fără zbor a realității.

VIOREL BOȘOTEANU: Li-rism foarte palid.

MIHAI SANDOIU: Semne bune.

VALERIU STOICA: Recomand „A. L.“ — „Balada păsărilor oarbe“. La celelalte, vă atrag atenția asupra unor greșeli de ritm, care sînt cu atât mai de-zagreabile, cu cit rîvniți o formă statuară. Oricum, sînteți pe un drum bun.

PERA CONSTANTIN: Regre-tînd că nu vă pot răspunde de-cît pe această cale, nu regret însă lectura versurilor dv., unde am găsit certe indicații de ta-lent. Problemele care vi se pun în de cultură. Scrieți-mi cite ceva despre dv.

GEORGE BODEA: „Secctă“, „Aveai pe trup“, „Și osul meu“, „Căzute sfînt“ — pentru „A.L.“ (sub rezerva acceptării redacției, firește).

FLORENTINA VRANCEA: Sper că „A. L.“ va alege ceva.

GOGEA VASILE: S-ar putea, după un timp de lectură și mun-că, să se precizeze ceva.

GYGES: „Oprîți“ și „Copa-cii“ le propun la „A. L.“, invi-tîndu-vă să vă numiți. Mențio-nez totodată un abuz de noțiuni abstracte care anunță uscăciunea.

SIMONA SPINEANU: Cu adieri de sensibilitate, cu mor-mane de stîngăcii și naivități, inegale, deci, versurile dv. au nevoie de un ochi critic necru-șător — de ce nu chiar al dv. ? — pentru, mai ales, purificarea vocabularului de atîția termeni uzati.

DANA CARNABEL: Mi-au plăcut mai mult scurtele poeme în proză — „Un ou alb, o floare roșie, o pată albastră... oare nu-mai așa e pămîntul ?“ Firul sensibilității dv. are nevoie de a-fluenți (din viață și din cărți).

AUREL BURICEA: Arbori, și iar arbori, și gînd, și lumină, și flori, și aripi, și soare, și inimi, și muguri — incluse în stări vagi și plutitoare sau idilice. De ce ? Cînd interviul vă arată mult mai lucid, mai profund, mai pu-țin convențional.

JANI VINTILA: Interesant. Nu prin „inovațiile“ dactilogra-fice, ci prin cite un vers-șoc în genul :

„In urlet se ascunde umbra Vie — ca un cu-șit în mină“.

Mai multă ordine, mai puțin citadinism furibund — dv. v-ar prinde bine niște arbori, niște ierburi, niște pămînt.

ST. GHENA: S-ar putea să mă înșel, dar în „Dispensă de vîrstă“, problematica mi se pare a fi a maturilor, iar limbajul, al copiilor, și, în ciuda vervei, cu destule vulgarități. Aveți simțul replicii, mai puțin al construcției și al conflictului. „Veveřița“ are parcă mai mult farmec, dar în ambele piese se simte un fel de prezență agitată, polemică, a au-torului, care dăunează obiectului artistic.

Personal, v-aș vedea mai de-grabă scriind proză.

VIORICA MEREUȚĂ

De dragoste

Ieronim, vine o vreme cînd nu mai poți plînge. Ploile au vîrf de cristal ce se scutură-n sînge.

Nu-i așa, vine o vreme cînd trebuie să fii frumos ? Altfel curg pădurile arse în clipa de os, în clipa de os.

Mai firziu, vine o vreme cînd trebuie să simți că pămîntul e prea strîmt pentru noi și părinți, și părinți.

Ieronim, de fapt, nimic nu-i așa. Larba se-nalță.. frunzele cad...

Există numai dragostea arsă în lumina de brad, în lumina de brad.

atunci mă gîndeam că dansatoarea e mai orientală decît un șarpe ochiul ei nu avea nevoie de cheie — desigur acolo era o junglă nefericită și pe margini desfrîntate care știau tot pînă la ochi.

A doua presupunere

Ieronim, tot la tine mă-ntorc, fratele tău m-a rușinat foarte : avea oasele strivite pe-o roată de vînt și fugea după iepuri pe-o parte de sînge. În cer făcea dragoste cu semințele stoarse de noapte.

Ca pădurea îi atîrnau jîvine de la suflet pînă la coate.

Șapte capete risipite în cai tropoteau prin copacii în flăcări.

Pin' la mine tăiau copite-nînse răzvrătirea din sînge pe nări.

Ieronim, în durerile lui pietre-mperechiate azvîrlea în mine.

A trebuit să omor cite-o zi de la trupul lui pînă la fine.

Unde e poezia

E semn să ne deschidem aripile pînă la albastru. Prin urmare nu există azi și ne-am născut după moarte. Ce așteptați ? Un copac a îmbrășișat soarele și am rămas fără dragoste, de unde trebuie să ploaia face copii și jigările bătrîni. Atunci, unde e poezia ? Poate, e semn că aripile sînt arse și cerul surpat în călcîie.

Întîia presupunere

Ieronim, mă gîndeam c-o să mor și-o să muști pereții de plictis. Chipul meu, la tine-n oglînda, își va pierde conturul de vis.

Mă gîndeam c-au să vină copiii să-l adulmece năuciiți către zori. Le vor curge lacrimi, desigur, cînd dispar prin pereți, uneori.

Dansatoarea era...

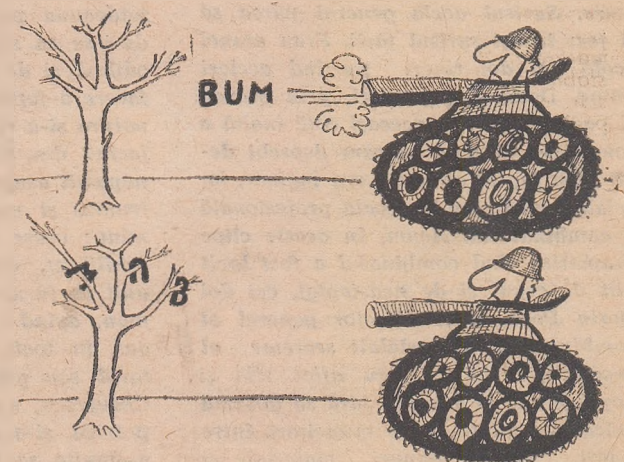
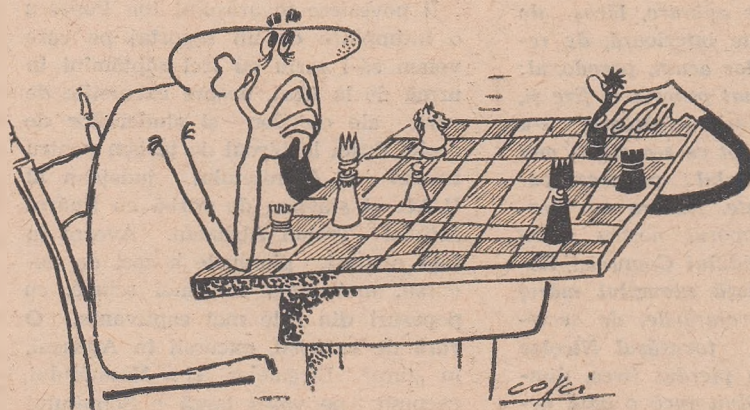
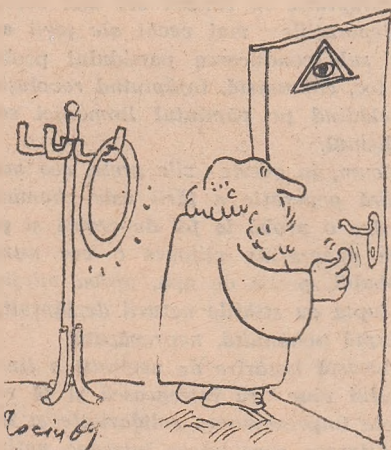
...tu cum ai putut să uiți — Dansatoarea era foarte orientala și cîntase ceva cu gust de cafea dar ochiul ei prins în tăceri metalice ne urmărea pe caldarîm însingurat și trist — unde am mai văzut ochi verde și trist — și tu cum ai uitat, parcul demodat — fiecare cerea țigări pentru cheile lumii

Cel dintii

Bărbatul dintii a fost Ieronim, din trupul lui am făcut păsări și pietre cu zborul rotund și locul meu de început. O, locul meu de început care se cheamă Ieronim și spînzurat heruvim sub pleoapa mea de humă mă-ndoaie dincol' de Pămînt mi-e dragostea-ntră două sălcii. O, Ieronim e primul sfînt cu care s-au iubit nesălcii.

Sentiment

În lumina aceasta s-a răstignit o fecioară Simidha, iapa fermecată, îngenunchie prin lacrima Pămîntului într-un fel ciudat de arcadă mioapă. Și toate lucrurile sînt ca la început (adică altfel umbrite în tăcere). Aș vrea să plouă cu lănci aurite dar mi-e teamă că se vor mînia zeii pentru dragostea mea păcătoasă ; mă aplec să-i mîngîi rădăcinile (aș vrea să plouă cu lănci aurite) Și sufletul pe-o vină mi-l fac nimic în palme. — Să zdrobesc răstignirea țipătului din ochii Simidhei...

Eram destul de bine înarmat...

Parcă treziți din somn m-am născut, tocmai când intra pe ușă bunica, într-un sat din Dobrogea cu case de chirpici, dar și de piatră, sat locuit de-a valma de români, nemți, turci și tătari, Cobadin îi zice și azi, unde cernoziomul virsta cu negru velința loessului galben.

M-am avut timp să fiu în mod regulat înțepat de urzici, să fiu tulburat pentru toată viața de fetițele blonde ale nemților, cu pielea albă, n-am avut timp să fiu impresionat de melopeea daulului, de moara de foc a lui Resner, de agricultura intensivă pe care o practicau nemții, de zveltele carafe colorate în care își cărau cafeaua cu lapte la câmp, nici de feciorul nașului meu care își făcea studiile la Paris, și nici măcar de străvechii munți Hercinici din scorburile cărora își luau zborul și planau deasupra satului vulturii pleșuvi.

Abia mă împrietenisem cu marile animale de muncă, uriașii cai pintenogi, melancolicele vaci bălțate, cu cîinii lăfoși ai ogrăzii, când am fost nevoit să părăsesc brusc această lume: izbucnise primul război mondial, războiul zepelinului și al hiperitei care, într-un atac nocturn, i-a perforat plămîni lui Eluard.

Între timp însă fusesem îndopat cu poezii (părinții mei erau învățători în sat) care-mi cretinizau memoria și-mi mutilau închipuirea, oferindu-mi imagini gata făcute, frustrîndu-mă de bucuria de a le face eu singur.

Între timp fusesem fotografiat la Constanța într-un superb costum de catifea fumurie, pe un fundal de carton, unde-am văzut pentru prima dată spărgîndu-se cu furie valurile mării.

Între timp sensibilitatea mea fusese traumatizată de războiul balcanic, văzusem ofițeri, corturi, chesoane răsturnate, văzusem răniți, ochii holbați ai muribunzilor, văzusem roșu sînge omelesc acoperit de o mușcă verde. Asista-sem la îngrozitoarele spectacole ale războiului care au avut asupra structurii mele psihice și biologice o influență covârșitoare.

Mai mult decît războiul hiperitei, pe care l-am resimțit mai puțin, și doar în urmările lui nefaste, pentru că ne refugiasem la București, unde părinții mei aveau rude, acest scurt, violent și primitiv război balcanic în care Persepolis a fost rănit și „crucificat” între înșerașii de pe sobă, suportat de mine la o vîrstă foarte fragedă, a intensificat sistemul imagistic aluziv și ubicuitatea poeziei mele.

De asemeni, pentru că începusem să vorbesc de timpuriu (și ce prost orator am ajuns, cu afit mai bine) toată fantastica toponimie a Dobrogei constituind ea singură un poem, și asupra căreia s-au exercitat presiuni izvorite dintr-un dispreț total pentru poezia lanțului geografic, numele turcești, tăărăști, nemțești, care se amestecau cu vorbele noastre, tot acest zumzet policrom din jurul meu, cu afit mai seducător cu cît n-avea un înțeles stabilit, a plasat în substanța vorbirii pe care o practicam acea minusculă rană generoasă echivalentă cu pișcătura din valva scoicii care germinează apariția perlei.

Aceste două înfricoșătoare carnagii venite unul după altul, deși la o vîrstă când nu eram în stare încă să-mi gîndesc gîndirea, au determinat și viziunea mea asupra lumii și au fixat jaloanele filozofiei mele, furnizîndu-i primele elemente. Făcînd micile mele calcule empirice eram înclinat să cred că războiul s-a instalat pentru totdeauna în viața omenirii, și în timp ce urmam la București primele clase primare, speriat și trist că nu se mai sfîrșește, aș fi făcut orice ca să-i pun capăt și să-i desființez sursa.

Se întimpla, păstrînd proporțiile, într-o zonă biologică mult mai puțin propice, ceea ce i s-a întimplat în 1916 lui Tzara, sechestrat la Zürich, și mi-aduc aminte că tinjirile și ticăile de aramă pe care nemții le căutau în toate cotloa-

nele ca să le topească și să fabrice aliajul ghiulelor de tun, deveniseră pentru mine un fel de obiecte sacre, mai prețioase decît orice și care trebuiau ferite cu orice preț, cu orice preț interzise privirilor asatine.

Era un mod naiv de a lupta împotriva mistificării simbolurilor, împotriva murdăririi metafizice. Obiectul își recăpăta puritatea materială pierzîndu-și cu desăvîrșire semnificația lui uzuală. Toate acestea sînt desigur văzute cu ocheanul întors, dar toate acestea existau așa cum gilgiile, iarna, seva în arbori. După război au urmat peregrinările prin țară, lipsa de hrană, epidemiile și pe urmă vrînd-nevrînd pubertatea. Viață parcelată: Alexandria, Roșiorii de Vede și în sfîrșit înapoi în Dobrogea, la Medgidia, unde am terminat școala primară și m-am îmbolnăvit de malarie. Am impresia că în toți acești ani, pînă în primele clase de liceu, la Constanța, digeram ca pe un fruct tropical prima etapă a copilăriei mele, refugiat în observatorul unei atente și tenace contemplații.

Ciudată mi se pare atracția, aș zice chiar pasiunea pentru sport, ținînd seama de timiditatea și dorința mea de singurătate. Cu afit mai mult cu cît excelam prin îndrăzneală, decizii sigure și dibăcie. Era probabil un exercițiu proiectat de hazard în vederea capcanei pe care mi-o pregătea și în același timp o afacere a hazardului care își rezerva plăcerea să mă salveze de la moarte, cu mulți ani mai tîrziu, prin intermediul calităților mele sportive.

Din observațiile pe care le făceam, aproape fără să vreau, asupra mediului înconjurător, asupra precarității funcționale a relațiilor dintre cei din jurul meu și dintre ei și mine, alcătuisem un fel de cod care rămînea însă exterior ființei mele, supusă în primul rînd solicitărilor imperioase ale adolescenței. În liceu fiind, am debutat la Bilete de Papagal. Cîte subterfugii pentru a reține vocația limbajului poetic, a limbajului care respinge suficiența bavardajului!

Mi-am început studenția traversat de o revoltă instinctivă împotriva aceluși trist echilibru care nu se obține decît în detrimentul justiției. Mi-am întrerupt studiile în anul II pentru a intra în armată. Iată momentul cînd tot ce acumulasem în prima etapă a copilăriei și tot ce digerasem ceva mai tîrziu, nemișcat ca un aligator întins la soare, se schimbă în mișcare, iată momentul cînd acțiunea de a modifica lumea, în contact cu prostia vorace, cu infamia și nedreptatea brutală, apare ca o necesitate absolută. Începeam să înțeleg că erorile și convențiile pot deveni o a doua natură pentru sensibilitatea și gîndirea umană, că ochiul trebuie să-și cucerească neapărat starea lui sălbatică pentru a salva spiritul pierdut în propriul său labirint.

În acea vreme am scos la Constanța revista cu apariție efemeră „Liceu”, considerată una din primele reviste suprarealiste din țara noastră. Revolta mea instinctivă avea o bază teoretică. Descoperirea materialismului dialectic a fost decisivă. Eram sigur acum că un poem există numai în măsura în care deține o încărcătură afectivă revoluționară capabilă să contribuie la transformarea lumii. Cînd m-am înapoiat după armată în București, reluîndu-mi studiile, s-au în-tîmplat două evenimente capitale. Primul: primirea mea în rîndurile Uniunii Tineretului Comunist Român, al doilea: înțîlnirea prietenilor mei: Gherasim Luca, D. Trost, Paul Păun, Gellu Naum, extraordinarii poeți împreună cu care am format grupul suprarealist român a cărui activitate, în ceea ce privește demascarea și combaterea ofensivei fasciste pe plan ideologic și artistic, avînd un îndubitabil caracter revoluționar, rămîne a se cerceta cu toată obiectivitatea de cei interesați.

Poezia noastră era pusă în slujba revoluției. Eram convinși de necesitatea și

1

2

3

4

5

1. Ca pe un fruct tropical digeram prima etapă a copilăriei...
2. Traversat de o revoltă instinctivă...
3. Ochiul în stare sălbatică...
4. La înțîlnirea cu prietenii mei...
5. Eram destul de bine înarmat...

posibilitatea unei strînse colaborări între poezie și acțiunea politică, rămînînd fiecare în domeniul său specific, fără a uita ceea ce spunea Rimbaud, anume că poezia trebuie să devanseze acțiunea și nici ceea ce spunea Lautréamont, că poezia trebuie să exprime adevărul practic. Cu alte cuvinte, că insurecția proletariatului și a spiritului sînt două aspecte ale aceleiași realități, aceeași medalie văzută din față și din profil, convînși fiind că exclamația lui Marx: „transformați lumea!”, sau a lui Rimbaud: „schimbați viața!”, sînt cuvinte de ordine care merg împreună. Cu ajutorul poeziei am năzuit să îmbinăm activitatea de transformare cu activitatea de interpretare, încredințaji că între om și lume există o luptă necurmată a imaginilor contradictorii, în interiorul aceluiași cîmp, genera-tă de diferența structurilor mentale. Cău-

tam o imagine a lumii valabilă pentru fiecare om în parte, și valabilă totodată în raporturile oamenilor cu comunitatea umană, destul de puternică pentru a exprima raporturile care există între primele principii și adevărurile secundare ale vieții.

Mobila mare se întorcea din ex-concert, se întorceau sublimalele pianne dez-acordate cu clapele minjite de sînge. Știam că dacă omul trebuie să fie liber, nu e liber să facă rău. Că oricît ar fi de eterocliți și orice mască ar purta, adversarii revoluției seamănă între ei ca două picături de urină.

Eram destul de bine înarmat pentru a duce lungi discuții cu ANONYMUS, formidabila statuie fără chip plăsmuită de nu se știe cine.

Virgil TEODORESCU

GEORGES SIMENON:

Cînd am fost bătrîn...

● În 1960, 1961 și 1962, din motive personale sau din motive pe care nu le cunosc — mărturisește Georges Simenon, din ale cărui pagini de jurnal, încă neapărute în carte, Le Figaro Littéraire din 17 mai crt. publică mai multe fragmente, reproduse de noi parțial — m-am simțit bătrîn și m-am apucat să scriu în caiete. Mă apropiam de 60 de ani. În curînd voi avea 67 de ani și de mult nu mă mai simt bătrîn. Nu mai simt nevoia să scriu în caiete și le-am dat copiilor mei pe cele rămase neîntrebuate.

Fragmente din jurnal

9 noiembrie 1960

Un tînăr belgian, un oarecare N., îmi trimite teza lui despre „Singurătatea în opera lui Simenon“. Nu e primul care scrie despre acest lucru. În ceea ce mă privește, cred că se înșală toți. Sînt unul dintre oamenii cei mai puțin singuri, cei mai puțin capabili să trăiască singuri. Bunăoară, Miller, care va veni... are 70 sau 72 de ani. Nu știu ce are să-mi spună de data asta, dar am stat împreună de vorbă la Cannes, și de atunci mi-a scris. Toată viața și-a dus-o ca solitar. Un vagabond, dar unul deschis tuturor camaraderilor, prietenilor, entuziasmelor, amorurilor... Are copii de la trei sau patru femei, și ele și-i iau azi înapoi... Iată, după mine, adevărata singurătate. Cel mai adesea e cea a oamenilor care nu pot trăi decît înconjurați de alții.

Luni 14 noiembrie 1960

Deci, patru zile cu Henri Miller. ...Este un pur. Și un copil, de fapt, cu toți cei 70 de ani ai lui. Bineînțeles, plin de experiență, dar mereu gata a-și frînge gîtul în fața soților și a... femeilor.

...Desigur, boem, un fel de anarhist, dar în definitiv mai puțin decît mine, care dau impresia unui burghez, din pricina vieții mele materiale, exterioare.

Pur? Într-un sens. Nu-și poate refuza o jucărie, prima femeie care trece. Și nu e capabil să-i refuze ceea ce ea cere: de a trăi sau de a se căsători cu ea. De unde, și o situație atît de incurcată, încît abia de se mai regăsește. Pentru că nici nu poate rupe. El nu taie firele. Rămîne legat de toate aceste femei care se succed, legitime sau nelegitime. Are copii care trec de la una la alta.

Pe copiii aceștia îi iubește. Dar îi sacrifică unei simple dorințe, îi trimite la mama lor sau la o a doua mamă, îi ia din nou la el, îi retrimită. Pentru un altul, asta ar putea fi odios. La el, nu. De aceea am scris cuvîntul pur. Îi iubește. În felul său, el continuă să-și iubească nevasta sau iubitele succesive. Nu-i el de vină, ci organizarea socială.

★

Sîmbătă seara, o impresie ciudată, masă cu Charlie și Oona Chaplin, soții Miller — și noi. La început Charlie povestește, mimează, strălucitor, vesel, amuzant. Și deodată ne mărturisește — lui Miller și mie: — „Simt nevoia întotdeauna, și în orice caz la început, să-mi joc rolul, mai întîi din timiditate și apoi fiindcă știu că toți așteaptă asta de la mine“.

...Chaplin ne povestește cea mai emoționantă experiență a lui. Actor mărunt, cu 75 dolari pe săptămînă, devine la Hollywood, de pe o zi pe alta, vedeta cu milioane. Trebuie să plece la New York. Ia trenul cu fratele lui, Sydney. Și la prima stație vede o mulțime de oameni care năvălește la gară. Încă nu știe că totul e pentru el. Muzică. Autorități. Intră în panică. În cea de-a doua gară e și mai rău, apoi în a treia, iar cînd se apropie de New York, primarul îi cere să coboare incognito în strada 175, pentru a evita năvala poporului care asaltează Gara centrală și care nu poate fi stăvilită. Primarul și cu șeful poliției au venit să-l ia și-l conduc la Piazza. În aceeași seară, în

timp ce mulțimea-l caută, el se plimbă pe străzi, fără a fi recunoscut. „Toată lumea mă cunoștea — spune el — și eu nu cunoșteam pe nimeni. N-aveam pe nimeni cu care să stau de vorbă!“ Mulțimea l-a înfricoșat. Se simțea hărțuit. Și singurătatea îl înfricoșă. E foarte tînăr. Și asta cred că îl va ține toată viața.

Luni 5 decembrie 1960

Am fost adesea întrebat ce cărți am citit, ce cărți m-au format și poate că n-am răspuns mereu același lucru.

...De exemplu, cred că n-am spus niciodată că am citit pe Contesa de Ségur sau pe Jules Verne, lucru pe care l-am făcut totuși, ca orice copil din generația mea. La ce vîrstă? Desigur că foarte devreme. Între 8 și 13 ani, fără-ndoială, pentru că la 12 ani eram la Alexandre Dumas-tatăl și curînd apoi la... Paul de Kock. Am citit și cîteva Fantomas, nu multe, cu o anumită jenă, ca și cum ar fi fost o decădere, iar către 13 sau 14 ani, după Fenimore Cooper și Walter Scott, i-am citit pe ruși, de la Pușkin la Gorki, trecînd prin Tolstoi, Dostoievski și mai ales Gogol, preferatul meu...

...Printre prietenii mei eram singurul împotriva lui Anatole France...

...Timp de doi ani am fost nebun după Maeterlinck...

...Puțin mai tîrziu i-am descoperit pe Faulkner, Dreiser, Sherwood Anderson (care mi-a plăcut mult), apoi, în sfîrșit, pe Dos Passos și... **Muntele vrăjit.** La americani, cea mai mare admirație o aveam pentru Mark Twain și vameșul cu balena.

Am citit — și mi-a plăcut — „Swann“ și „Les jeunes filles en fleur“ la 22 ani, în același timp cînd descoperam și prima traducere a lui Freud. Cîteva ani am devorat de la una la alta trei cărți pe zi, de la Goethe (*Dichtung und Wahrheit* preferată) la scrisorile lui Napoleon. Apoi deodată, către 27 ani, m-am decis să nu mai citesc romane, în afară de rare romane străine și clasici...

...Trebuie să fi uitat pe unii, dar în orice caz nu pe mulți dintre cei care contează. Dacă încerc să rezum, găsesc o mai mare pasiune pentru ruși, apoi englezi și americani, francezii fiind ultimii...

...În realitate, nu știu nimic. Mă plimb în cunoștințele altora, încercînd să stabilesc, pentru uzul meu personal, un fel de balanță...

...Ici și colo, în toate lucrările astea, în toate revistele, caut de fapt mici indicii care să-mi îngăduie să înțeleg puțin mai bine omul.

3 iulie 1961

Ieri a murit Hemingway. Cred că, bolnav, s-a sinucis. Sînt tare mîhnit. Nu l-am întîlnit niciodată. Am citit destul de puțin din cele ce-a scris. Totuși nu mă simt mai puțin legat decît de alții. Păstrez despre el o amintire materială destul de curioasă. Cînd m-am instalat la Lakeville, avocatul meu era și cel al primei sau al celei de-a doua doamne Hemingway. El mi-a dat unul din romanele lui purtînd data 1934 și, pe a cărui primă pagină, Hemingway își scrisese numele și adresa. Și tocmai în perioada aceea l-am citit.

4 iulie 1961

Azi dîmineață, la ora 8, încă se anunța că Louis-Ferdinand Céline era grav bolnav. Același post de radio anunța la 8 și jumătate că Céline murise duminică și că a fost înmormîntat în dimineața asta. S-ar putea spune că a avut o carieră contrară celei a lui Hemingway. Mă întreb care din doi va rămîne, dacă nu cumva vor rămîne amîndoi. Nici pe Céline nu l-am întîlnit vreodată. Cunoșc foarte puțini dintre confrăți și pe cei pe care-i cunosc, îi știu mai mult din întîmplare decît prin alegere. Ori întîmplarea face ca nu întotdeauna cei pe care-i admir cel mai mult să-mi devină mai mult sau mai puțin prieteni. Spun mai mult sau mai puțin, pentru că n-am prietenj adevărați. Am o soție. Mă gîndesc că trebuie să alegi. Sau, mai degrabă, ori ești de tipul prieten, ori de tipul cuplu. Dar cred că mai poți fi și ca Céline, de tipul solitar. Nu e de domeniul posibilului ca scriitorii să fie recunoscuți după un anumit ton al operei? Nu se dăruiesc ei mai mult ca ceilalți, sau în orice caz, cu mai multă obstinație? Dar totdeauna, mi se pare, cu o nuanță de amărăciune care-mi face rău. Dacă mi se întîmplă adesea să admir operele singuraticilor — în toate artele, în trecut ca și în prezent — niciodată nu mă simt la îndemînă cu ele.

Aceeași zi, ora 3 noaptea

Între stupiditățile pe care le scriu ziarele asupra sinuciderii (probabile) a lui Hemingway, e una care mă izbește. Aproape toți consideră acest sfîrșit ca fiind fatal. Cunoșcînd temperamentul scriitorului, el trebuia să reacționeze așa și nu altfel în fața amenințării unei morți lente, a unei diminuări progresive. Dar, acum mai puțin de un an, murea un alt scriitor, Blaise Cendrars, al cărui caracter și legendă semănau destul cu ale lui Hemingway. Și Cendrars a străbătut lumea în căutare de aventuri, a slăvit în romanele lui bucuriile brutale și noblețea bărbatului neînfricat. Totuși a ales soluția contrară. Departele de a se sinucide, a trăit mai mulți ani bolnav, paralizat, luptînd cu înverșunare împotriva bolii și se zice (?) că refuza toate medicamentele care i-ar fi alinat durerile, ca să rămînă lucid cu orice preț. Cred. Îi seamănă. Pentru că pe el l-am cunoscut bine. Azi mă gîndesc mult la acești doi oameni cu vieți paralele, dar cu sfîrșituri diferite.

Pentru psiholog e o lecție. Un anumit om, cu un anumit caracter, în anumite circumstanțe nu reacționează neapărat după o logică anumită. De nu, ar fi o logică Hemingway și o logică Cendrars, aplicîndu-se amîndouă aceluiași caz. Cît despre a ști care din cele două e soluția cea mai ușoară...

Guadalajara — rachiul mexican

Cel mai bun prieten al meu se află de acum în drum spre Mexic. Sper că avionul, de care se teme la fel de mult ca și mine, îl va depune teafăr la Guadalajara, orașul trandafirilor, al miliardarilor și, după cîte aud, și-al unor baruri de noapte rivalizînd cu cele din Acapulco. La Guadalajara, Dumitrache și-a sărbătorit aniversarea a 22 de ani — mulți înainte și numai spre zona de foc din careul advers — iar acum pîndește noaptea de luni, împreună cu Tamango (Tamango, sint sigur, o pîndește lîngă felinar, ca gangsterii) cu Dinu, cu Lucescu, cu Dan și toată trupa de băieți bronzăți pornită să înfrunte echipele Angliei, Braziliei, Cehoslovaciei... plus celelalte echipe care se vor califica în sfîrșit, după cum a declarat Dobrin. Scutură-te creangă de prun și fă-i vorba de aur!

Marți — patru zile de așteptare și de tremur pînă atunci, — noi, cei de-acasă, dorim victoria așa cum își doresc fetele inelul de logodnă. Cîrăza aceasta poate să spargă timpanele, mîșcaș pe la federația română, fiindcă echipa cu Bobby Moore, Bobby Charlton, Ball, Hurst sau Stiles, fiul dricarului din Manchester, — ca să înșir numai cîteva nume de groază — e socotită la ora de față cea mai puternică formație europeană. Fiecare șiret de gheată, fiecare crampon, fiecare tricou al ei e asigurat la o sumă amețitoare. Sir Alf Ramsey împinge pe terenul din Guadalajara unsprezece idoli de aur sau cea mai scumpă echipă din lume. Dar eu voi continua să cred ca un nebun că putem s-o batem. Anglia are cea mai scumpă echipă, noi avem cea mai tînără echipă. Și dacă va fi pe oase rupte — îl cunosc foarte bine pe Stiles! — nădăduiesc că prietenii mei Dinu și Dan nu vor rămîne datori cu nimic, pentru că drumul spre Dumnezeu, vorba lui Zorba (nu-l confundai cu cel de la Rapid) trece întîi pe la Maria văduva și numai după aceea pe la pompe funebre.

Guadalajara, rachiul mexican, amestecat cu 20 de ardei zdrobiți și cu dinamită pisată, Guadalajara, boltă de trandafiri, Guadalajara, groapă cu var nestins, gîndul nostru încă nu te atinge — sîntem, trup și idee, numai aici, între apele noastre răsculate — dar luni, la miezul nopții, cînd roibu din Oborul Bucureștilor se va înălța și va izbi mingea cu capul, într-o singură clipă, dacă minunea pe care o dorim se va întîmpla, vom fi și noi acolo, flacăra a bucuriei și a dragostei.

Timpul fuge spre ora 1 a lansării fotbalului românesc. Tot ce-a fost rău rămîne și acum. Între noi și băieții noștri din podișul mexican, o singură punte: a încrederii.

Această lună iunie trebuie să ne răspîlătească cu nopți înflorite, cu nopți de sînzienă. Pentru toate nopțile urîte din mai.

Fănuș NEAGU

România literară

SĂPTĂMINAL DE LITERATURA ȘI ARTA
editat de Uniunea Scriitorilor
din Republica Socialistă România

COLECTIV REDACȚIONAL

REDACTOR ȘEF : Nicolae Breban

REDACTORI ȘEFI ADJUNCTI :

Gabriel Dimisianu, Ion Horca, Nichita Stănescu

REDACTORI :

Cristina Anastasiu, Teodor Balș, Vasile Băran, Ion Caraion, Valeriu Cristea, S. Damian, Leonid Dimov, Dana Dumitriu, Andriana Fianu, Paul Goma, Marcel Mihalăș, Gheorghe Pituș, Ioana Popescu, Magdalena Popescu, Lucian Raicu, Valentin Silvestru, Constantin Stoiciu.

SECRETARI DE REDACȚIE :

Viorel Burlacu, Al. Cerna-Rădulescu,

REDACTORI TEHNICI :

Gh. Catană, Tiberiu Tretinescu,

CORECTOR ȘEF :

Octav Minculescu

REDACȚIA : București, B-dul Ana Ipătescu nr. 15, Telefon : 12.04.44 ; 11.39.36 ; 12.74.26. ADMINISTRATIA : Șoseaua Kiselefi nr. 10. Telefon : 18.33.99. ABO-NAMENTE : 3 luni - 26 lei ; 6 luni - 52 lei ; 1 an - 104 lei. TIPARUL : Combinatul poligrafic „CASA ȘCINTEU“